

Nr 165.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till hospitalsbyggnader m. m.; given Stockholms slott den 20 mars 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Jakob Pettersson.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 20 mars 1928.*

Närvarande:

Statsministern EKMÄN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, GÄRDE, PETTERSSON, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson, anför efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet:

I årets statsverksproposition, femte huvudtiteln, punkt 52, har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition i ämnet, som kunde bli riksdagen förelagd, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1928—1929 beräkna ett extra reservationsanslag av 3,500,000 kronor.

Jag anhåller nu att få till närmare behandling upptaga denna anslagsfråga ävensom vissa i samband därmed stående spörsmål.

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 139 häft. (Nr 165). 108/551 28 1

Vid anmälan till statsverkspropositionen av frågan om berörda anslag erinrade jag till en början, att 1927 års riksdag i anledning av förslag från Kungl. Maj:t medgivit, att utvidgning av Piteå hospital och asyl finge i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i anförande till statsrådsprotokollet över socialärenden den 21 januari 1927 förordat förslag utföras för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2,300,000 kronor, dels ock för nämnda ändamål för budgetåret 1927—1928 anvisat ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor. Jag anförde vidare, att frågan om fortsatt anslag för ändamålet syntes böra ses i sammanhang med vissa andra spörsmål. I sådant hänseende erinrade jag om att Kungl. Maj:t den 12 juli 1927 uppdragit åt medicinalstyrelsen att i huvudsaklig anslutning till av mig till statsrådsprotokollet samma dag angivna riktlinjer till Kungl. Maj:t inkomma med en reviderad plan för anskaffande av erforderligt antal ytterligare platser för den statliga sinnessjukvården, samt anmälde, att styrelsen till åtlydnad härav med skrivelse den 21 oktober 1927 överlämnat alternativa förslag till en plan i dylikt hänseende. Det anslag, som enligt det av medicinalstyrelsen förordade förslaget till sådan plan skulle erfordras för nästkommande budgetår, utgjorde 4,086,500 kronor. Denna summa fördelade sig enligt styrelsen på följande sätt.

	Kronor.
Påbörjande av nytt hospital vid Umeå, avsett för 880 patienter ...	200,000
Del av anslag till omändring av Västmanlands trängkärs kasern-etablissemment i Sala till anstalt för 323 sinnesslöa	560,500
Del av anslag till omändring av Svea trängkärs kasernetablissemment i Örebro till anstalt för 323 sinnesslöa	414,000
Del av anslag till omändring av Västgöta regementes kasernetablissemment i Vänersborg till anstalt för sammanlagt 849 sinnessjuka och sinnesslöa	1,062,000
Del av anslag till psykiatrisk klinik vid universitetet i Lund	500,000
Del av anslag till utvidgning av Piteå hospital	1,000,000
Större omändringsarbeten vid äldre hospital	350,000
	Summa 4,086,500

I anslutning härtill anmälde jag, att förslag föreläge eller vore under behandling rörande samtliga de av medicinalstyrelsen sålunda omförmälda byggnadsarbetena samt därutöver rörande omändring och utvidgning av värmeledningssystemet vid Lunds hospital.

Vidare erinrade jag, att professorn Alfred Petréén såsom inom socialdepartementet tillkallad sakkunnig den 30 juli 1927 avgivit betänkande med förslag rörande ordnandet av vården av vuxna vanartade sinnesslöa (asociala imbecilla). Jag anförde, att nämnda betänkande och förslag borde behandlas i samband med medicinalstyrelsens nyssnämnda plan. Såsom skäl för denna uppfattning åberopade jag huvudsakligen följande.

Redan av förteckningen över de ändamål, vartill medicinalstyrelsen ansett medel böra beredas under nästa budgetår, framginge, att i den framlagda planen för beredande av erforderligt antal platser för sinnessjuka i viss utsträckning även beräknats anskaffande av platser för sinnesslöa. De sinnes-

slöa, för vilka dessa platser vore avsedda, vore emellertid i huvudsak sådana, som enligt gällande sinnessjukstadga kunde vårdas på hospital och i viss utsträckning vore intagna å sådan anstalt. Indirekt medförde alltså ett inrättande av dessa platser för sinnesslöa en avlastning från hospitalen och följaktligen ökat utrymme för de sinnessjuka.

Det i Petréns betänkande framlagda förslaget ginge också bland annat ut på, att i nyssnämnda kasernetablissemment i Sala skulle anordnas en sluten anstalt för manliga asociala imbecilla samt att i trängkårsetablissemmentet i Örebro skulle anordnas en sluten anstalt för kvinnliga asociala imbecilla, vilken sistnämnda anstalt dock, åtminstone tills vidare, även skulle omhändertaga vissa svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor.

Efter erinran härom anförde jag, att det av många skäl icke syntes längre böra anstå med påbörjandet av mera planmässiga åtgärder för fyllande av den starka bristen på platser å de statliga sinnessjukanstalterna, liksom ej heller med ordnandet av frågan rörande vården av vuxna vanartade sinnesslöa. Samtliga sålunda berörda frågor borde därför med det snaraste i ett sammanhang upptagas till handläggning och följaktligen göras till föremål för framställning till 1928 års riksdag.

Emellertid befunno sig ärendet vid tiden för statsverkspropositionens beslutande ännu icke i det skick, att förslag däri kunde föreläggas riksdagen. Ytterligare utredning och överarbetning av vissa av de framlagda förslagen erfordrades dessförinnan. Till följd därav vore det icke heller möjligt att då noggrant uppgiva de kostnadsbelopp, som borde beräknas för de avsedda förslagen. De för ändamålet erforderliga anslagen syntes alltså böra i riksstatsförslaget endast preliminärt beräknas. Av särskilda skäl syntes det därvid vara lämpligt att upptaga de för ifrågavarande ändamål erforderliga beloppen under en gemensam anslagstitel, förslagsvis benämnd hospitalsbyggnader. Såvitt vid tiden för statsverkspropositionens beslutande kunde bedömas, syntes för berörda ändamål för nästa budgetår böra avses sammanlagt 3,500,000 kronor.

Jag vill nu till närmare behandling upptaga samtliga de i mina nu återgivna uttalanden berörda frågorna, dock med undantag av spørsmålet om inrättande av en psykiatrisk klinik vid universitetet i Lund. Detta ärende torde jag senare i dag få anmäla i annat sammanhang.

Inledningsvis torde jag nu få behandla den av medicinalstyrelsen framlagda planen för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården.

Plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården.

Innan jag ingår på behandling av frågan rörande planmässiga åtgärder för fyllande av bristen på platser för den statliga sinnessjukvården, anhåller jag att få lämna en del uppgifter om nu befintliga anordningar för sinnessjukvård. Jag ber därvid först att få hänvisa till följande

Inledning.

Befintliga anordningar för sinnessjukvård.

Översikt över rikets hospital beträffande tiden för beviljande av anslag för uppförande och utvidgning, ibruktagande samt antalet platser mars 1928.

	Tiden för			Antal platser			
	anslag till hospitals uppförande	väsentlig utvidgning	ibruktagande	I klass	Allmän klass	Lands-tings-platser	Summa
Stockholms hospital	1854	1912	1861	20	245	—	265
Uppsala hospital och asyl	¹⁾ —	—	—	30	1,192	24	1,246
Nyköpings hospital	²⁾ —	—	—	—	186	20	206
Strängnäs hospital	1913	—	1922	—	850	—	850
Vadstena hospital och asyl	³⁾ —	—	—	22	766	—	788
Växjö hospital	—	1902	1857	10	254	40	304
” kriminalavdelning	1903	—	1906	—	100	—	100
Västerviks hospital	1905	1917	1912	—	952	32	984
Visby hospital	—	1905	1783	—	63	—	63
Malmö asyl	⁴⁾ —	—	—	—	124	—	124
Lunds hospital och asyl	⁵⁾ —	⁽¹⁸⁸⁶⁾ ⁽¹⁸⁹²⁾ ⁽¹⁹¹⁶⁾ ⁽¹⁹²⁶⁾	1879	30	1,248	28	1,306
Hälsingborgs hospital	1917	—	1927	—	1,200	—	1,200
Göteborgs hospital	—	⁽¹⁹⁰⁷⁾ ⁽¹⁹¹⁷⁾	1872	50	240	75	365
Vänersborgs hospital och asyl	1900	—	1904	—	1,050	30	1,080
Kristinehamns hospital	1883	1903	1886	—	780	20	800
Säters hospital	1905	1917	1912	—	940	32	972
Härnösands hospital	—	1878	1845	—	255	24	279
Östersunds hospital	1910	1918	1915	—	700	—	700
Piteå hospital och asyl	1889	⁽¹⁹⁰³⁾ ⁽¹⁹²⁷⁾	1893	—	370	—	370
				162	11,515	325	12,002

¹⁾ Första upphovet till Uppsala hospital daterar sig till år 1230; äldsta nu använda paviljong är uppförd åren 1832—1841; hospitalets mansavdelning togs i bruk 1882, asylens 1900; anslag till asylens uppförande beviljat vid 1895 års riksdag.

²⁾ Norra paviljongen uppfördes för sitt ändamål i slutet av 1700-talet; den östra togs i bruk 1856, den västra 1889, den södra 1901; anslag till inköp av en paviljong beviljades vid 1900 års riksdag.

³⁾ Klosterbyggnaderna hava sedan 1829 varit använda för hospitalets behov; nuvarande kvinnoavdelningen utvidgades på 1850-talet, mansavdelningen togs i bruk 1895.

⁴⁾ Obestämbar.

⁵⁾ Hospitalet uppfördes i slutet av 1870-talet; anslag till asylens uppförande beviljades vid 1886 och 1892 års riksdagar; anslag till anstaltens utvidgning beviljades vid 1916 och 1926 års riksdagar.

Såsom av denna översikt framgår, utgör det fastställda platsantalet å de statliga sinnessjukvårdsanstalterna för närvarande (162 + 11,515) 11,677. Denna siffra giver emellertid icke ett riktigt uttryck för det antal platser å statshospital, som i realiteten står till förfogande för sinnessjukvården. Å ena sidan är att märka, att enligt gällande lasaretsstadga landstingen äro skyldiga att vid något lasarett inom länet lämna vård åt sinnessjuka i avbidan på att de kunna erhålla plats å statshospital. Vissa landsting hava emellertid, såsom jag torde få tillfälle att i annat sammanhang utveckla, fullgjort denna sin skyldighet genom avtal med staten om inrättande vid statshospitalen av särskilda s. k. upptagningsanstalter. För närvarande finnas, enligt

vad av översikten framgår, vid hospitalen sammanlagt 325 dylika *landstingsplatser*. Vidare må erinras, att den rådande platsbristen å hospitalen föranlett, att en avsevärd överbeläggning konstant förekommit därstädes. Under det att det fastställda platsantalet, landstingsplatser inräknade, vid utgången av år 1926 utgjorde 10,606, var sålunda antalet vårdade samma dag 11,719. Medeltalet vårdade var för samma år 11,654. Å andra sidan bör märkas, att enligt gällande sinnessjukstadga av den 14 juni 1901 å statens sinnessjukanstalter jämväl må, därest utrymmet så medgiver, intagas sådana från barndomen sinnesslöa, vilka såsom våldsamma eller opålitliga icke kunna annorstädes erhålla ändamålsenlig vård. Antalet av de i enlighet med detta medgivande å hospitalen intagna sinnesslöa utgjorde enligt senast tillgängliga siffror 691.

Beträffande *intagningen å hospitalen* tillämpas det systemet, att riket är indelat i upptagningsområden, ett för varje hospital. Dessa områden eller rayoner äro så bestämda, att de samtliga hava att tillgå ett i förhållande till folkmängden lika stort antal hospitalsplatser. Upptagningsområdenas gränser sammanfalla ej med länsgränserna, och områdena utgöra icke ens alltid sammanhängande områden. Vid tillkomsten av ett nytt hospital liksom eljest vid mera avsevärd förändring i de tillgängliga hospitalsplatsernas antal plägar omreglering av områdena ske.

I detta sammanhang är även att beakta den s. k. *familjevården*. Därmed avses, att å hospital inskrivna, ej tillfrisknade patienter, vilka av särskilda skäl, framför allt bristande möjlighet till omvårdnad i hemmet, icke kunna utskrivas men vilkas tillstånd icke nödvändiggör vistelse å anstalt, utackorderas till vård i därför lämpliga familjer, vilken vård står under noggrann tillsyn av hospitalspersonal. Framför allt förekommer denna vård vid Växjö hospital i den s. k. Korsbergakolonien, varest den 1 mars 1928 funnos 224 sinnessjuka. I mindre omfattning förekommer familjevård även i anslutning till hospitalen i Kristinehamn, Piteå och Visby. Familjevården å dessa hospital omfattade vid nyssnämnda tidpunkt sammanlagt 75 patienter.

Vid sidan av statshospitalen och landstingens upptagningsanstalter finnas vissa *andra sinnessjukhus*, nämligen *dels* en del mera självständiga upptagningsanstalter, tillhörande landstingen eller städer, som ej deltaga i landsting, *dels* kommunala sinnessjukhus, godkända enligt 40 § i fattigvårdslagen, *dels* ock enskilda anstalter, som avses i kap. 5 i sinnessjukstadgan, samt sjukhem, vilka godkänts jämlikt kungl. brev den 14 augusti 1920. Platsantalet vid nämnda slag av sinnessjukhus var vid utgången av år 1926 följande:

upptagningsanstalter.....	2,129
kommunala sinnessjukhus.....	663
enskilda anstalter	93

Till jämförelse med nu angivna siffror angående tillgängliga vårdplatser må nämnas, att enligt de av kyrkoherdarna och hälsovårdsnämnderna författningsenligt lämnade uppgifterna om sinnessjuka och sinnesslöa i slutet av år 1926 antalet *sinnessjuka* då skulle vara 22,484.

I detta sammanhang vill jag även påpeka, att enligt 35 § i *fattigvårdslagen*

understödsdagare, som på grund av sinnessjukdom är i behov av vård å särskild anstalt, skall, såvitt ske kan, beredas dylik vård. Kan det ej ske, skola sådana sjuka i regel vårdas å särskilda rum eller avdelningar å fattigvårdsanstalten. I enlighet med sistnämnda stadgande vårdas å dylika anstalter ett mycket stort antal sinnessjuka. Fattigvårdssamhälles kostnad för vård å stats- eller landstingsanstalt ersättes av landstinget med hela beloppet, vård å kommunal sinnessjukanstalt med halva beloppet samt s. k. enskild vård efter vissa särskilda grunder (40 §).

Slutligen torde i detta sammanhang även böra erinras om *de sinnesslöa*. Vården av dessa har hittills i huvudsak ombesörjts av andra än staten, därvid staten under vissa villkor lämnat understöd till vården. Emellertid föreskrives, såsom nyss erinrats, i sinnessjukstadgan, att vissa kategorier av sinnesslöa, närmast svårskötta obildbara samt asociala imbecilla, kunna i mån av utrymme erhålla vård å statshospital. Totalantalet av sålunda å hospital inträdesberättigade sinnesslöa utgör — såvitt det kunnat beräknas genom uppgifter angående å hospital m. fl. anstalter antagna eller dit anmälda men ej intagna — omkring 1500. Härtill kommer säkerligen ett stort antal sinnesslöa, som äro intagna å fattigvårdsanstalter eller som vistas i hemmen eller eljest utom anstalt. Totala antalet sinnesslöa år 1926 skulle efter kyrkoherdarnas och hälsovårdsnämndernas uppgifter vara 11,237.

Historik.
Tidigare
förslag till
plan m. m.

Frågan om *planmässighet i åtgärderna för fyllande av behovet av vårdplatser för sinnessjuka* har upprepade gånger varit föremål för behandling under senare tid. Därvid hava tillika undersökts de för frågans lösning grundläggande spörsmålen om uppskattningen av behovet av vårdplatser samt om vårdnadsskyldighetens eventuella fördelning å staten och kommuner eller kommunalförbund.

Redan 1900 års riksdag anhöll i skrivelse (nr 79) i anledning av väckt motion, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en särskilt anordnad, sakkunnig undersökning i syfte att utröna hela antalet av sinnessjuka i vårt land och, så tillförlitligt som möjligt, huru stor del av dem kunde anses vara i behov av vård å anstalt för sinnessjuka, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill förhållandena kunde föranleda. I anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t den 14 juni 1901 — samtidigt med att gällande sinnessjukstadga utfärdades — åt medicinalstyrelsen att verkställa den sålunda begärda utredningen. Den 8 december 1902 framlade *medicinalstyrelsen* till åttlydnad härav berättelse angående verkställd undersökning i berörda hänseenden. I anslutning till denna undersökning uppgjorde medicinalstyrelsen plan för ordnande av sinnessjukvården i riket, vilken plan innefattade dels utvidgning av hospitalen i Kristinehamn och Piteå, dels uppförande av nya sinnessjukvårdsanstalter i Dalarna, i Småland, i Norrland samt i mellersta Sverige. Denna plan följdes vid de fortsatta åtgärderna på området.

I anledning av väckta motioner upptog 1912 års riksdag ånyo förevarande spörsmål till behandling. I sin skrivelse nr 6, punkt 41, erinrade riksdagen till en början, att av de år 1902 planerade arbetena de föreslagna utvidgningarna vore verkställda och att av de föreslagna nyanläggningarna sådana vore utförda vid Säter och Västervik, under det att beslutade anläggningar vid Östersund och Strängnäs ännu ej nått sin fullbordan. Vidare anförde riksdagen följande.

Erfarenheten hade emellertid givit vid handen, att de sålunda utförda och

beslutade anläggningarna ej vore tillräckliga för att råda bot på de svara missförhållanden i fråga om möjlighet att förhjälpa sinnessjuka till erhållande av erforderlig hospitalsvård, vilka vore rådande i landet. Det hade därför synts riksdagen nödvändigt, att ytterligare åtgärder vidtoges för desammas avhjälpande. Vid sådant förhållande hade riksdagen funnit de i sådant syfte gjorda framställningarna behjärtansvärda, och riksdagen gillade vad som anförts i fråga om nödvändigheten att åvägabringa en utredning i dylikt avseende. Riksdagen hade funnit vad som anförts beträffande möjligheten att genom utvidgning av redan befintliga hospital söka bereda ökad vård åt sinnessjuka värt allt beaktande. Riksdagen, som fäst sin uppmärksamhet därvid, att åtskilliga av hospitalen i riket, t. ex. de i Piteå, Växjö och Göteborg. lämpligen syntes kunna utvidgas, hölle nämligen före, att vid en utredning i ämnet borde tillses, huruvida icke genom en dylik utvidgning av några av de förefintliga sinnessjukvårdsanstalterna behovet av ökad hospitalsvård skulle kunna tillgodoses snabbare och på ett mera nöjaktigt sätt än genom nyanläggning av hospital.

Riksdagen anhöll på dessa skäl, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt föranstalta om utredning i fråga om erforderliga åtgärder för tillgodoseende av behovet av ökad sinnessjukvård i riket, därvid även syntes böra tagas i övervägande, huruvida ändamålet kunde vinnas genom utvidgning av vissa bland befintliga vårdanstalter för sinnessjuka.

Vidare framhöll *svenska fattigvårdsförbundet* i skrivelse den 8 november 1911 önskvärdheten av åtgärder för planläggning av åtminstone en eller, i den mån vid närmare utredning så kunde befinnas skäligt, flera nya anstalter för sinnessjuka.

I anledning av vad sålunda förekommit anbefallde Kungl. Maj:t den 29 juni 1912 medicinalstyrelsen, bland annat, att tillsätta en kommission med åliggande att så fort ske kunde föreslå lämplig byggnadsplats i sydvästra Sverige för ett hospital för 800 sjuka. Sedan alla förarbeten voro avslutade, framlade Kungl. Maj:t för 1917 års riksdag förslag till *hospital vid Hälsingborg*, avsett för 1,200 sinnessjuka och 200 svärskötta obildbara sinnesslöa. I anförandet till statsrådsprotokollet rörande detta ärende (proposition nr 266) framhöll föredragande departementschefen den synnerligen stora bristen på anstaltsplatser samt anförde, att den förebragta utredningen syntes hava till fullo ådagalagt behovet av ytterligare en anstalt för vård av sinnessjuka.

Vad angår de av 1912 års riksdag ifrågasatta utvidgningarna av hospital, avgav medicinalstyrelsen i anledning av särskilda uppdrag sådana förslag, den 29 september 1917 angående Växjö hospital och den 31 augusti 1920 angående Vadstena hospital. I anledning av uppdrag den 7 mars 1919 har medicinalstyrelsen även vidtagit förberedande åtgärder för uppförande av ett nytt hospital vid Visby.

På föranledande av en annan av svenska fattigvårdsförbundet gjord framställning, som avsåg uppdelning av sinnessjukvården mellan å ena sidan staten och å andra sidan landstingen, eventuellt större kommuner m. fl., anbefalldes medicinalstyrelsen den 18 april 1914 att verkställa dylik utredning, och den 12 oktober 1920 avgav medicinalstyrelsen utlåtande med beräkning rörande antalet sinnessjuka inom riket ävensom rörande antalet av å anstalt ej vårdade sinnessjuka, för vilka sådan vård vore erforderlig. Den sålunda framlagda utredningen föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

De viktigaste bland de åtgärder, som under de senaste åren vidtagits av beskaffenhet att inverka på behandlingen av förevarande fråga, äro de avtal, som i överensstämmelse med riksdagens beslut år 1925 (proposition nr 150. riksdagens skrivelse nr 281) samt år 1927 (proposition nr 246, riksdagens

skrivelse nr 267) slutits med städerna Stockholm, Göteborg och Malmö och varigenom dessa städer åtagit sig att inom en tid av åtta år från respektive avtals ikraftträdande mot på visst sätt bestämd ersättning av statsmedel hava — med vissa, mindre betydande undantag — omhändertagit den sinnessjukvård, som kräves för städernas innevånare. Genom dessa avtal bliva samtliga de hospitalsplatser, vilka hittills tagits i anspråk för invånarna i dessa städer, disponibla för riket i övrigt. Detta innebär, att sist avsedda delar av riket tillföras ett antal hospitalsplatser som, om man räknar med att nämnda städer skolat disponera platser i samma förhållande som riket i dess helhet, skulle, räknat efter förhållandena år 1923, uppgå till 1,400 och om man räknar efter de faktiska förhållandena till 1,000. Räknar man i stället med att hela nuvarande behovet skolat fyllas, uppgår motsvarande antal till omkring 2,300. Av det anförda följer även, att de åtgärder, som nu kunna från statens sida vidtagas till platsantalets höjande, proportionellt betyda avsevärt mera än de skulle hava gjort, om dessa avtal icke kommit till stånd.

Bland övriga åtgärder i dessa hänseenden under de senaste åren må nämnas ny- eller ombyggnad av paviljonger för oroliga patienter vid Västerviks, Sätters och Östersunds hospital samt ombyggnad av de s. k. C-paviljongerna vid Lunds hospital. Förslaget till utvidgning av Vadstena hospital har omarbetats, och motsvarande arbete pågår i fråga om förslaget till utvidgning av hospitalet i Växjö. At medicinalstyrelsen den 8 juni 1923 lämnat uppdrag att uppgöra förslag till en specialanstalt för asociala manliga sinnessjuka har på grund av mellankommande omständigheter, bland annat planerna på kaserners omändring till sinnessjuk- och sinnesslöanstalter, den 16 december 1927 återkallats.

Några definitiva åtgärder för inrättande av särskilda *statliga vårdanstalter för sinnesslöa* hava ännu icke vidtagits. Endast två mindre uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn hava genom statens försorg upprättats. Vid Hälsingborgs hospital planerade avdelningar för 200 sinnesslöa hava av olika skäl icke kommit till utförande.

Emellertid avgav medicinalstyrelsen, oaktat någon plan icke förelåg, tid efter annan förslag till Kungl. Maj:t rörande mer eller mindre omfattande ändrings- eller utvidgningsarbeten m. m. vid hospitalen. I anledning härav uppdrog *Kungl. Maj:t den 8 juni 1923* åt medicinalstyrelsen att i den mån så lämpligen kunde ske upprätta en plan för ett successivt utförande av de nyanläggningar samt om- eller tillbyggnadsarbeten, som befunnas erforderliga för den statliga sinnessjukvården. Medicinalstyrelsen anmälde emellertid sedermera vid upprepade tillfällen, att det icke varit möjligt för styrelsen att uppgöra den sålunda infordrade planen, detta beroende på, bland andra omständigheter, att behovet av vårdplatser på hospitalen efter det ifrågasatta överenskommelser träffats med städerna Stockholm och Göteborg angående övertagande av vården av de sinnessjuka från dessa städer icke kunde bedömas. Efter det riksdagen i skrivelse den 31 maj 1925 anmält sitt beslut i sistnämnda fråga, anmodade emellertid dåvarande chefen för socialdepartementet medicinalstyrelsen att före den 1 oktober 1925 inkomma med den anbefallda planen. Till åtlydnad härav avgav *medicinalstyrelsen den 25 september 1925* plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården (tryckt som nr 45 bland meddelanden från medicinalstyrelsen). I den skrivelse, varmed planen överlämnades till Kungl. Maj:t, hemställde medicinalstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, som vore erforderliga för planens genomförande.

Medicinalstyrelsens sålunda avgivna plan och samtidigt gjorda hemställan föranledde icke någon framställning till riksdagen. Emellertid framlades av medicinalstyrelsen särskilda byggnadsförslag på förut sedvanligt sätt, allteftersom de förelågo i färdigt skick. Ett av dessa förslag, nämligen angående utvidgning av Piteå hospital med 148 vårdplatser, framlades på min hemställan för 1927 års riksdag. Nyssnämnda av medicinalstyrelsen omarbetade förslag angående utvidgning av hospitalet i Vadstena underställdes samtidigt motionsvägen riksdagens prövning. Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag men avtog motionen. Därvid vitsordade riksdagen, att behovet av ökat antal vårdplatser syntes trängande, men uttalade, att enligt dess mening behovet av ökat antal vårdplatser i första hand syntes böra tillgodoses genom uppförande av nya hospital. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 101) rörande nyss avsedda motion uttalade statsutskottet önskvärdheten av att behovet av anstaltsplatser snarast kunde fyllas på sålunda angivet sätt.

Medicinalstyrelsen har även tidigare än i samband med den uti skrivelsen den 21 oktober 1927 framlagda planen verkställt utredning angående antalet sinnessjuka och sinnesslöa inom landet. Detta har skett vid icke mindre än tre olika tillfällen under de senaste årtiondena.

Med anledning av förenämnda uppdrag den 14 juni 1901 redogjorde medicinalstyrelsen i sin förenämnda berättelse av den 8 december 1902 för verkställd undersökning rörande nämnda antal och angående hur stor del därav, som finge anses vara i behov av vård å anstalt. Enligt denna utredning, som skedde genom lokala undersökningar, kunde antalet sinnessjuka i hela riket beräknas till i runt tal 17,300 eller 3.37 *pro mille* av folkmängden. På närmare anförda grunder kom styrelsen därpå till det resultatet, att behovet av anstaltsplatser den 31 december 1900 i runt tal uppgått till 10,000 samt att man för hela riket borde räkna med ett anstaltsbehov av minst 2 *platser pro mille* av folkmängden.

Den andra gången en beräkning av antalet sinnessjuka verkställdes av styrelsen var i samband med den förutnämnda, av Kungl. Maj:t den 18 april 1914 anbefallda utredningen rörande den ifrågasatta uppdelningen av sinnessjukvården mellan å ena sidan staten och å andra sidan landstingen, eventuellt större kommuner m. m. Uti sitt med anledning av detta Kungl. Maj:ts uppdrag den 12 oktober 1920 avgivna utlåtande framlade styrelsen det resultatet, att hela antalet sinnessjuka den 1 juli 1914 kunde med ledning av inhämtade uppgifter beräknas hava utgjort 17,870, motsvarande 3.16 *pro mille*. Å landsbygden motsvarade antalet 3.04 *pro mille* och i städerna 3.48 *pro mille*. I behov av anstaltsvård ansågos av hela rikets sinnessjuka vara 14,766, motsvarande 2.61 *pro mille*. Motsvarande förhållandetal voro för landsbygden 2.36 *pro mille* och för städerna 3.30 *pro mille*.

Slutligen framlade medicinalstyrelsen i samband med sin plan av den 25 september 1925 beräkningar rörande antalet vårdbehövande sinnessjuka och antalet hospitalsplatser, som fordrades för att tillfredsställa den statliga sinnessjukvårdens behov. Styrelsen anförde därutinnan, att de nyssnämnda tidigare verkställda beräkningarna på anförda skäl icke vore tillförlitliga. Styrelsen hade därför nu använt sig av en annan metod, i det styrelsen ansett antalet vid en viss tidpunkt närvarande vid och exspektanter till vård å statens anstalter för sinnessjuka giva ett uttryck för antalet vårdbehövande vid samma tidpunkt. Vidare hade styrelsen med hänsyn till pågående förarbeten till avtal med städerna Stockholm och Göteborg om övertagande av

Tidigare beräkningar av platsbehovet.

hela sin sinnessjukvård helt bortsett från dessa städer. För riket i öfrigt hade medicinalstyrelsen på denna väg kommit till det resultatet, att platsbehovet skulle utgöra 2.59 pro mille av folkmängden eller i absolut tal 13,961. Någon särskild beräkning av hela antalet sinnessjuka i riket hade styrelsen icke ansett erforderlig, men styrelsen upplyste, att enligt avgivna lokala rapporter för år 1923 antalet sinnessjuka i hela landet med undantag av Stockholm och Göteborg skulle utgöra 16,906, vilket antal motsvarade 3.14 pro mille.

Emellertid anförde medicinalstyrelsen vidare, att i dessa beräkningar icke inginge de sinnesslöa, som enligt sinnessjukstadgan vore berättigade till hospitalsvård. Vissa omständigheter gjorde för öfrigt, att nyssnämnda siffra 2.59 pro mille icke lämpligen kunde läggas till grund för beräkning av platsbehovet. Dels vore nämligen detta behov i stigande, dels komme fattigvårdslagens förenämnda bestämmelser om att understödstagare, som på grund av sinnessjukdom vore i behov av vård å särskild anstalt, skulle beredas dylik vård samt att fattigvårdssamhälle kunde erhålla ersättning av landsting för de sinnessjukas vård å hospital, att framkalla en mängd ansökningar om hospitalsvård för å fattigvårdsinrättning tidigare vårdade sinnessjuka. Medicinalstyrelsen ansåge därför, att man vid beräkningen av platsbehovet borde utgå från att detta i genomsnitt för land och stad utgjorde 3 pro mille av befolkningen. Denna siffra vore visserligen ej definitiv eller fullt tillförlitlig, men en så beskaffad siffra vore icke möjlig att erhålla. Det vunna resultatet bekräftades emellertid av vad som framkommit vid en år 1925 verkställd beräkning av antalet sinnessjuka inom Kopparbergs län. Denna beräkning hade givit vid handen, att antalet sinnessjuka inom länet utgjorde 3.5 pro mille och antalet vårdbehövande sinnessjuka 3 pro mille. I sistnämnda siffra vore emellertid sinnesslöa med behov av vård å hospital ej medräknade.

Om man i enlighet med medicinalstyrelsens uppfattning beräknade platsbehovet till 3 pro mille, skulle enligt styrelsen antalet behöfliga platser utgöra 16,155, motsvarande ett behov av 4,508 nya platser. Detta platsbehov tänkte sig styrelsen i sin år 1925 ingivna plan kunna fyllas på följande sätt.

I. Utvidgning av äldre hospital:			
Växjö hospital	vinst omkring	300	platser
Vadstena hospital och asyl	» »	300	»
Visby hospital	» »	140	»
Uppsala hospital	» »	30	»
Lunds hospital	» »	44	»
II. Inköp av landstingens vid hospitalen förlagda upptagningsanstalter			
	»	303	»
III. Psykiatriska kliniker vid rikets universitet och Karolinska institutet			
	» »	300	»
IV. Uppförande av nya hospital:			
i Västerbottens län	» »	800	»
i Skaraborgs län	» »	800	»
i Jönköpings län	» »	800	»
i Gävleborgs län	» »	691	»

Summa omkring 4,508 platser.

Beträffande frågan huruvida staten ensam skall hava att ombesörja anstaltsvård åt de sinnessjuka, har under den gångna tiden vitt skilda meningar gjort sig gällande. I den utredning, som *medicinalstyrelsen* i anledning av nyssnämnda skrivelse av 1900 års riksdag avlämnade år 1902, tog styrelsen bestämt avstånd från det då från fattigvårdshåll framförda yrkandet, att sinnessjukvården vore en angelägenhet, vars ordnande borde ankomma uteslutande på staten. Enligt *medicinalstyrelsens* uppfattning borde staten genom sina anstalter i första hand omhändertaga de botliga fallen, men dessutom dels sådana obotligt sjuka, för vilka, med hänsyn till den allmänna säkerheten eller på grund av osnyggighet eller våldsamhet eller dylika omständigheter, mera kvalificerad vård vore erforderlig, och dels slutligen de fall, där uppfostran till lyfsning och självverksamhet krävde fortsatt vård. Kommunerna skulle vara skyldiga att omhändertaga sådana sinnessjuka, som efter avlupen sjukdomsprocess visserligen företedde psykiska defekter men icke några egentliga sjukliga symtom, och vilka snarare vore att anse såsom psykiska invalider än i egentlig mening sinnessjuka. Med denna indelning beräknade *medicinalstyrelsen*, att 60 procent av de sinnessjuka i landet borde vårdas å statens hospital och asyler och 40 procent omhändertagas av kommunerna, där ej lämplig enskild vård kunde erhållas.

Vårdnads-
skyldigheten
och eventuella
fördelning
därav.

Denna uppfattning mötte emellertid starkt motstånd från kommunalt håll.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 februari 1914 framställde vidare *svenska fattigvårdsförbundet* förslag om en uppdelning av sinnessjukvården mellan staten och landstingen på så sätt, att staten skulle vara skyldig att sörja för vården av de sinnessjuka, som krävde mera kvalificerad vård, medan landstingen skulle draga försorg om de mera lättskötta sinnessjuka; och skulle statsbidrag utgå till såväl uppförande som driftkostnader för dessa landstingens anstalter. I samband med antagande av nya fattigvårdslagen hemställde även 1918 års *lagtima riksdag* om utredning rörande statsbidrag för vård å sinnessjukhus, som tillhörde landsting och städer, som ej deltog i landsting.

Dessa uppslag avstyrktes av *medicinalstyrelsen* i dess förenämnda, den 12 oktober 1920 avgivna utlåtande. Styrelsen förklarade sig däri anse, att staten borde bereda vård åt alla de sinnessjuka, som över huvud taget vore i behov av anstaltsvård. Undantag härifrån borde ske allenast i fråga om de större städerna. De skäl, *medicinalstyrelsen* anförde för denna ståndpunkt, voro i huvudsak följande.

Förhoppningen att landsting och större kommuner skulle, därest statsbidrag erhöles, inom relativt kort tid inrätta tillräckligt antal anstalter vilade på ganska osäker grund. Uppdelningen av vårdskyldigheten skulle leda till svårigheter i olika hänseenden. En uppdelning efter *det individuella vårdbehovet* vore alltför litet objektiv, då det som här gällde icke blott sjukvårds- utan även ekonomiska intressen. Ytterst skulle det komma att bero på uppfattningen hos överläkarna vid statsanstalterna, huruvida en erforderlig ökning av anstaltsplatser skulle anses påvåla staten eller länet. Vid organisationen av den uppdelade vården skulle många andra hinder möta. Överflyttningar och utbyten av patienter mellan stats- och länsanstalt bleve nöd-

vändiga i stor utsträckning. Resultatet måste bli ett ganska omfattande ingripande från hospitalsöverläkarnas sida i länsanstalternas skötsel. Ytterligare skulle dessa frågor kompliceras därigenom att en statsanstalts och en länsanstalts upptagningsområden icke komme att sammanfalla. Vidare vore att märka, att befintliga statsanstalter icke vore inrättade för enbart svårskötta patienter utan även för lättskötta, varför den föreslagna omläggningen skulle kräva de mest vittgående och kostsamma förändringar inom dessa anstalter. Slutligen skulle läkarvården på länsanstaltern bli en vanskelig att ordna på ett tillfredställande sätt.

En annan utväg vore att uppdraga gränslinjen efter *folkmängden*. Staten skulle alltså anskaffa platser till visst antal per 1,000 invånare och därefter överlämna åt landsting och kommuner att ombestyrja den anstaltsvård, som därutöver kunde erfordras. En dylik anordning, som icke toge hänsyn till olikheter mellan olika landsdelar eller mellan landsbygd och städer i fråga om vårdbehovets omfattning och beträffande möjligheter för inrättandet av egen anstaltsvård, skulle emellertid på mångt håll öka missförhållandena och vårdsvårigheterna samt för övrigt medföra en splittring efter grunder, som vore för en rationell sinnessjukvård främmande och därför måste leda till en försämring av denna i sin helhet. Ett dylikt fixerande av antalet statsplatser, som medgäve utvidgning blott i mån av folkmängdens ökning, oavsett det verkliga behovet, vore säkerligen olyckligt.

Mot en *provisorisk uppdelning* av sinnessjukvården, intill dess staten hunnit anskaffa nödigt antal anstaltsplatser, kunde, på sätt i utlåtandet utvecklades, invändningar av annat slag göras.

Denna fråga behandlades därefter av 1913 års *sinnessjukvårdssakkunniga* i deras den 26 november 1923 avgivna betänkande. De sakkunniga förklarade häri, att de anslöte sig till den av medicinalstyrelsen uttalade uppfattningen, att sinnessjukvården bäst ordnades därigenom, att nödiga anstaltsplatser anskaffades genom statens försorg och att det icke ålades landstingen några nya uppgifter i fråga om sinnessjukvården. På grund härav ansågo de sakkunniga i likhet med medicinalstyrelsen, att landstingens nuvarande uppgifter i fråga om sinnessjukvården icke borde bli permanenta.

Enahanda uppfattning får anses hava legat till grund för det av medicinalstyrelsen förordade och av Kungl. Maj:t för 1925 års riksdag framlagda förslaget om de förut berörda *överenskommelserna med Stockholm och Göteborg* rörande dessa städers övertagande av hela sin sinnessjukvård. Överenskommelserna gå nämligen ut från att ersättning av statsmedel skall lämnas i förhållande till dessa städers sinnessjukvård utan inskränkning beträffande visst slags vård, som skulle anses åligga städerna. I anledning av Kungl. Maj:ts proposition i berörda fråga (nr 150) väcktes inom riksdagen en motion (II: 68), däri anfördes, att det vore nödvändigt att söka även andra utvägar till sinnessjukfrågans lösning än byggandet av statsanstalter samt att denna lösning vore att finna i upprättandet av mindre kommunala anstalter — alltså ej landstingsanstalter — vilka kommunala anstalter skulle åtnjuta statsbidrag till inrättandet.

1925 års riksdag biföll emellertid propositionen om godkännande av berörda överenskommelser. I sitt utlåtande i ämnet (nr 114) erinrade *statsutskottet* om medicinalstyrelsens ståndpunkt i frågan och framhöll, att styrelsen

anfört, att den strävan, som hos oss hittills gjort sig gällande, nämligen att vård å statsanstalt borde beredas alla de sinnessjuka, som överhuvud taget behöfde anstaltsvård, borde fullföljas och platsbristen avhjälpas genom nyanskaffning av statsplatser. Styrelsen hade därför ansett sig böra avstyrka förslag om en uppdelning av sinnessjukvården inom ett län eller en kommun i statsvård för en del av de sjuka och statsunderstödd läns- eller kommunalvård för en annan del. Statsutskottet förklarade, att utskottet anslöte sig till den ståndpunkt medicinalstyrelsen sålunda intagit till ifrågavarande spörsmål. Mot detta uttalande gjordes icke någon erinran av riksdagen, som i enlighet härmed lämnade berörda motion utan bifall.

Vad angår den tidrymd, varunder de i medicinalstyrelsens plan den 25 september 1925 planerade byggnadsföretagen borde komma till utförande, syntes man enligt *medicinalstyrelsen* för planens fullständiga realiserande böra räkna med en tid av minst 15 år. Den ordning, i vilken de avsedda byggnadsföretagen borde påbörjas, skulle framdeles få bestämmas efter då föreliggande omständigheter.

Tid för genomförande av en platsanskaffningsplan.

Under nästföregående år hade enligt min mening frågan om *vidtagande av planmässiga åtgärder till platsbehovets fyllande* kommit i det läge, att den borde upptagas till förnyat övervägande. Anledningarna härtill voro flera. Dels var, trots de nybyggnader, som tillkommit, exspektantantalet vid hospitalen stätt i ständigt stigande. Platsbehovet hade känts alltmera tryckande, vilket föranlett Kungl. Maj:t att föreslå och riksdagen att besluta tillfälliga åtgärder av extraordinär natur för att lätta belastningen å hospitalen; jag syftar härvid på vissa ändringar i fattigvårdslagen, till vilka jag i det följande återkommer. Vidare ledo arbetena vid Hälsingborgs hospital mot sitt slut, och det syntes mig uppenbart, att vid det fortsatta hospitalsbyggande, som tydligen måste följa, man borde förfara med största möjliga planmässighet. Ytterligare tillkom, att till följd av 1925 års beslut i försvarsfrågan vissa kasernetablissemment bleve lediga, vilka med fördel syntes kunna användas till vårdanstalter för sinnessjuka eller sinnesslöa. I skrivelse den 12 februari 1927 hade kasernkommittén framlagt en preliminär plan till omändring av flera kasernetablissemment för sådant ändamål. Frågan härom borde omedelbart upptagas till behandling; den var nämligen uppenbarligen av stor betydelse med hänsyn till det stora antal platser, som i dessa kasernetablissemment relativt snabbt syntes kunna vinnas för sinnessjuk- och sinnesslövården. Slutligen förelågo vissa andra omfattande frågor på området, vilka borde inom en nära framtid företagas till avgörande, såsom förslagen till utvidgning av hospitalet i Vadstena och om nybyggnad för hospitalet i Visby ävensom å andra sidan förslaget till nedläggande av Malmö asyl. Det syntes mig i hög grad önskvärt, att man vid det kommande övervägandet av samtliga nu avsedda olika förslag kunde bedöma, i vad mån de kunde ingå som led i en enhetlig plan för anskaffande av det behöfliga antalet nya sinnessjukplatser.

Uppdrag angående uppgörande av en plan.

Till grund för de sålunda önskvärda planmässiga åtgärderna på området syntes mig emellertid icke kunna läggas medicinalstyrelsens nyssberörda

plan av den 25 september 1925. I det anförande till statsrådsprotokollet den 12 juli 1927, vari jag till behandling upptog förevarande fråga, angav jag skälen för denna min uppfattning huvudsakligen vara, att åtskilliga omständigheter inträffat efter framläggandet av 1925 års plan, vilka borde medföra jämkningar i densamma. Till utveckling härav anförde jag väsentligen följande.

På initiativ av medicinalstyrelsen hade vissa åtgärder vidtagits för anskaffande av nya hospitalsplatser, vilka åtgärder ej överensstämde med berörda plan. Sålunda hade 1927 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag beviljat erforderliga medel till utvidgning av Piteå hospital, varigenom ett antal av 148 nya platser beräknats skola vinnas. Vidare hade medicinalstyrelsen hemställt om uppdrag att uppgöra förslag till nybyggnad vid Visby hospital för ett antal av 200, eventuellt 250 platser. Av medicinalstyrelsen framlagt förslag angående tillbyggnad av Vadstena hospital och asyl innebure en nettoökning av allenast 276 — i stället för 300 — platser. Och slutligen hade 1927 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att med Malmö stad sluta avtal därom, att staden skulle övertaga hela sin sinnessjukvård. Å andra sidan hade Hälsingborgs hospital icke, såsom avsett varit, utbyggt för 1,400 platser utan omfattade för närvarande endast 1,200 platser.

En annan omständighet, som i detta sammanhang hade en stor betydelse, vore den här förut antydda, nämligen att i anledning av 1925 års försvarsrevision ett antal platser kunde i ledigblivande kaserner bliva tillgängliga för sinnessjuk- och sinnesslövarden.

Bland omständigheter av beskaffenhet att synas böra medföra en revision av 1925 års plan för sinnessjukvårdens ordnande kunde vidare erinras om vissa av 1927 års riksdag gjorda, redan i det föregående återgivna uttalanden.

På grund av vad sålunda anförts ansåg jag, att medicinalstyrelsen borde erhålla i uppdrag att verkställa revision av 1925 års plan.

I mitt nyss återopade anförande i frågan till statsrådsprotokollet den 12 juli 1927 redogjorde jag härefter för de direktiv, som enligt min mening borde lämnas för fullgörande av detta uppdrag. Rörande dessa direktiv tillåter jag mig att hänvisa till den redogörelse för mitt anförande, som finnes intagen i den skrivelse av den 21 oktober 1927, med vilken medicinalstyrelsen framlade den reviderade planen. Denna skrivelse torde nämligen, jämte därvid fogade bilagor, i sin helhet få såsom *bilaga* fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende. Här vill jag alltså beträffande dessa direktiv endast erinra, att jag yttrade, att det enligt min mening icke vore erforderligt att ingå på någon ny prövning av omfattningen av *vårdbehovet*, samt att styrelsens förslag förty borde utgå *dels* från att behovet av platser å sinnessjukanstalter motsvarade ungefär 3 platser på varje tusental av befolkningen, *dels* från att hela det enligt denna norm erforderliga platsantalet borde anskaffas genom staten *och dels* från att förenämnda kasernetablisement i första hand skulle komma till användning. Därmed skulle följa evakuering av sinnesslöa från de nuvarande hospitalen. Beträffande platser för de sinnesslöa syntes man icke behöva räkna med något ökat behov. Med hänsyn till statsutskottets och riksdagens återgivna uttalanden om att anskaffande av nya vårdplatser borde ske genom byggande av nya hospital och icke genom tillbyggnader till redan befintliga sjukvårdsinrättningar borde framläggas *alternativa förslag till plan*, dels med, dels utan ombyggnader.

I nämnda anförande till statsrådsprotokollet berördes även de med platsanskaffningen sammanhängande *ekonomiska frågorna*. Jag anförde sålunda, att medicinalstyrelsen samtidigt med planen borde framlägga en beräkning av kostnaderna för densammas genomförande under olika alternativ. Planen borde även innehålla förslag angående medelsbehovets fördelning på olika år. I sådant hänseende anförde jag i huvudsak följande.

Det vanliga hade hittills varit, då det gällt hospitalsbyggen, att erforderliga medel av riksdagen anvisats i form av reservationsanslag, därvid för varje år icke beräknats större belopp, än som ifrågavarande byggnadsföretag kunde beräknas kräva under året i fråga. Vanligen hade första gången beviljats endast ett relativt obetydligt belopp. Därest vid genomförande av en plan, sådan som den nu ifrågasatta, samma system skulle tillämpas, kunde följden uppenbarligen bliva, att belastningen på de olika budgetåren under byggnadsperioden bleve i hög grad växlande. Detta kunde tydligen medföra allvarliga olägenheter ur statsfinansiell synpunkt. En utjämning syntes därför önskvärd, så att belastningen bleve någorlunda jämn under de olika åren. Detta kunde tydligen ur budgetär synpunkt åstadkommas på olika sätt. Antingen kunde statsmakterna genom ett principbeslut antaga en viss plan för platsanskaffningen och bestämma sig för att i riksstaten uppföra ett anslag till »hospitalsbyggnader» med samma eller någorlunda samma belopp för varje budgetperiod, därvid riksdagen sedermera undan för undan hade att ytterligare besluta, vilka byggnadsföretag, som skulle utföras, och vilken kostnaden för desamma finge vara. Eller också kunde man på en gång bevilja ett stort anslag, avsett för hela nybyggnaden, och därefter år för år anvisa visst, utjämnat belopp. Slutligen kunde det tänkas, att man vid beviljande på vanligt sätt av olika anslag för de särskilda byggnadsföretagen beräknade de årliga reservationsanslagen därtill icke efter behovet av penningmedel under just ifrågavarande år utan så att *sammanlagda* belastningen å varje årsbudget för hospitalsbyggnader inalles bleve någorlunda jämn år från år. Vilken av dessa vägar, som borde väljas, syntes få bliva beroende på senare övervägande. Av betydelse vore i detta sammanhang endast, att medicinalstyrelsen i samband med den reviderade planen även framlade en beräkning av huru stort ett dylikt utjämnat årsbelopp måste bliva under olika förutsättningar beträffande tiden för planens genomförande, valet av byggnadsföretag o. s. v.

För att en dylik beräkning skulle erhålla sitt fulla värde, syntes den emellertid såvitt möjligt böra kompletteras med en uppskattning av de krav, som under byggnadsperioden kunde komma att ställas på statskassan för större ombyggnads- eller moderniseringsarbeten å statshospitalen. Under det att mindre reparations- och kompletteringsarbeten plägade bestridas från det i riksstaten uppförda anslaget till hospital och asyler, brukade nämligen särskilda anslag äskas, då större belopp erfordrades för sådana ändamål. Tydligen kunde det här i ännu högre grad än beträffande nybyggnadskostnaderna endast bliva fråga om en approximativ uppskattning. Men med hänsyn till erfarenheten från tidigare år och med den noggranna kännedom, som medicinalstyrelsen besatte om de olika sinnessjukvårdsanstalternas beskaffenhet, syntes det dock böra vara möjligt att komma fram till en *ungefärlig* beräkning av det belopp, som för de olika åren under byggnadsperioden genomsnittligen kunde *under normala förhållanden* krävas för sådana ändamål. Sannolikt skulle det visserligen av statsfinansiella skäl bliva erforderligt att, under det nyanskaffningen av hospitalsplatser i forcerad takt påginge, undanskjuta sådana mera omfattande ändringsarbeten, som icke vore

oundgängligen erforderliga. Detta syntes emellertid sedermera böra bli statsmakternas sak att avgöra.

Vad beträffar *tiden för planens genomförande* anförde jag slutligen, att den av medicinalstyrelsen år 1925 beräknade tiden, 15 år, nu syntes böra anses såsom ett maximum och alltså ej få överskridas. Under den fortsatta diskussion, som å intresserat håll förts i det ifrågavarande ämnet, hade emellertid uttalats, att även en dylik tid vore alltför lång. Med hänsyn härtill ansåg jag beräkningarna böra utföras alternativt, nämligen dels för en byggnadstid av omkring 15 år, dels för en sådan tid av ungefär 10 år.

Medicinal-
styrelsens
plan den 21
oktober 1927.
Platsbehovet.

Då medicinalstyrelsen gått att fullgöra det i enlighet med hemställan i mitt nyss avsedda yttrande lämnade uppdraget, har styrelsen i sin skrivelse den 21 oktober 1927 till en början anført, att styrelsen ansåge, att man vid planens uppgörande borde utgå från att platsantalet skulle, då planen genomförts, motsvara 3 pro mille av rikets dåvarande folkmängd. Efter beräkningar, beträffande vilka jag torde få hänvisa till nyssnämnda bilaga vid statsrådsprotokollet, har medicinalstyrelsen kommit fram till att — med bortseende från den del av sinnessjukvården för Stockholm, Göteborg och Malmö, som enligt avtalen skall bestridas av dessa städer — *behovet av ökning av antalet platser* utgjorde för närvarande 4,361, vid utgången av den kommande tioårsperioden, d. v. s. vid 1937 års slut, 5,282 och vid utgången av en period om 15 år, eller vid 1942 års slut, 5,680. Medicinalstyrelsen har därvid utgått från siffran för antalet vid tiden för planens uppgörande hösten 1927 befintliga vårdplatser, d. v. s. 11,593, varefter hänsyn tagits dels till redan fattade beslut om platsökning å Lunds och Piteå hospital, dels å andra sidan till avgången till följd av föreslagen nedläggning av Malmö asyl och av det nuvarande hospitalet i Visby, sedan nytt hospital uppförts därstädes. Det förtjänar uttryckligen framhållas, att medicinalstyrelsen vid dessa beräkningar beräknat, att de platser å hospitalen, som nu disponeras av sinnesslöa, bli tillgängliga för sinnessjukvården; anskaffandet av särskilda vårdplatser för sinnesslöa ingår alltså såsom ett nödvändigt led i planens genomförande.

Sättet för
platsbristens
fyllande.

Vad angår de åtgärder, som skulle kunna tänkas för *fyllande av nämnda platsbehov*, har styrelsen därefter lämnat en utförlig redogörelse. Jag tillåter mig att beträffande denna redogörelse hänvisa till bilagan. Här vill jag blott nämna, att styrelsen — som i enlighet med givna direktiv utgått från att staten borde ombesörja hela anstaltsvården — framlagt tre, med A, B och C betecknade alternativa förslag till platsbehovets fyllande. *A-förslaget* utgår från att utvidgning skulle ske av Vadstena, Växjö och Visby hospital men att för övrigt den nybyggnad, som skulle ske, skulle avse nya anstalter. *B-förslaget* bygger helt på uppförande av nya sinnessjukanstalter, och *C-förslaget* upptager utvidgning av Växjö hospital och nybyggnad av hospitalet i Visby men bortser från det redan framlagda förslaget om utvidgning av Vadstena hospital; i stället räknas med ett nedläggande av ett mindre antal platser vid sistnämnda hospital. I alla förslagen ingår uppförande av två nya hospital, nämligen i Västerbottens och Gävleborgs län. B-förslaget räknar dessutom med ännu ett nytt hospital å plats, som ännu icke kunnat bestämmas.

I samtliga förslag ingår givetvis såsom en väsentlig del inrättandet av vårdanstalter i förenämnda kasernetablissemment i Örebro, Sala och Vänersborg samt därjämte i Jönköping, där infanteriregementets kaserner skulle bli disponibla.

När medicinalstyrelsen haft att beräkna *kostnaderna för planens genomförande*, har styrelsen i enlighet med sitt uppdrag även medräknat kostnaden för sådana *större omändringsarbeten*, som icke kunde bestridas av anslaget till hospital och asyler. På närmare anförda skäl — bland annat behovet av medel för mötande av kostnader för uppförande av de ytterligare bostadshus, som kunde bli behöfliga vid en eventuell reglering av sjukvårdspersonalens arbetstid — har styrelsen ansett sig böra upptaga det *årliga* beloppet för dylika arbeten till 350,000 kronor.

Med inräknande av sistnämnda årsbelopp har medicinalstyrelsen kommit till följande sammanlagda kostnader för planens genomförande enligt de olika förslagen, nämligen

A. med utvidgning av Vadstena, Växjö och Visby hospital:	
alternativ I till 1937 års slut	45,998,000 kronor
alternativ II till 1942 års slut	50,932,000 »
B. utan utvidgning av nyss angivna hospital:	
alternativ I till 1937 års slut	43,522,000 »
alternativ II till 1942 års slut	48,456,000 »
C. enligt medicinalstyrelsens förslag:	
alternativ I till 1937 års slut	44,234,000 »
alternativ II till 1942 års slut	49,168,000 »

I samtliga dessa siffror ingår enligt det nyss anförda kostnad för omändringsarbeten, i de med I betecknade alternativen till belopp av 3 miljoner kronor och i alternativen II med 4,5 miljoner kronor.

Vid valet mellan de olika förslagen har medicinalstyrelsen stannat vid att förorda det med C betecknade.

Jag torde med hänsyn härtill böra här återgiva det sålunda förordade förslaget.

C. Medicinalstyrelsens kombinerade förslag.

Alt. I. Till 1937 års slut erforderligt antal platser (5,282), ökade med 66 för utrymning av vissa lägenheter i Vadstena klosterbyggnad, = 5,348.	
1) Växjö hospitals utvidgning	460
2) Visby hospital	200
3) Umeå hospital	880
4) Vänersborgs kaserner	566
+ 283 för sinnesslöa	
5) Jönköpings kaserner	1,200
6) Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	200
7) Nya platser vid hospitalen	150
8) Länsplatser vid hospitalen	303
9) Nytt hospital i Gävleborgs län	1,089
10) Universitetskliniker:	
Lund	100
Stockholm	100
Uppsala	100
Summa	5,348

- Alt. II. Till 1942 års slut (5,680 platser, ökade med 66 för utrymning av vissa lägenheter i Vadstena klosterbyggnad, = 5,746). Alt. II blir lika med alt. I, ökat med 398 platser, vilka erhållas genom att det nya hospitalet i Gävleborgs län beräknas för (1,089 + 398) 1,487 platser.

Beräkning av kostnader för förslaget C.

Anstalt	Kronor
Alt. I. Växjö hospitals utvidgning $460 \times 6,000$	2,760,000
Visby hospital $200 \times 11,000$	2,200,000
Umeå hospital $880 \times 8,000$	7,040,000
Vänersborgs kaserner enligt beräkning	3,062,000
Jönköpings kaserner enligt approximativ beräkning	6,000,000
Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital $200 \times 5,000$..	1,000,000
Nya platser vid hospitalen $150 \times 3,500$	525,000
Länsplatser vid hospitalen $303 \times 3,500$	1,060,500
Nytt hospital i Gävleborgs län $1,089 \times 8,000$	8,712,000
Universitetskliniker $300 \times 10,000$	3,000,000
Sinnesslöanstalter	
Sala kaserner enligt beräkning	1,560,500
Örebro kaserner enligt beräkning	1,614,000
Större omändringar vid hospitalen enligt approximativ beräkning	3,500,000
	<u>42,034,000</u>
Vartill komma kostnader för Piteå hospitals utvidgning	2,200,000
	<u>Summa 44,234,000</u>
Alt. II. För alt. II ökas kostnaden med:	
Ökat antal platser å nytt hospital i Gävleborgs län	
$398 \times 8,000$	3,184,000
Större omändringar under 5 år $5 \times 350,000$..	1,750,000
	<u>Summa 4,934,000</u>
	Summa summarum 49,168,000

Som skäl för sitt förord för alternativförslaget C har medicinalstyrelsen anført, att frågan om utvidgning av Vadstena hospital och asyl icke uppkommit så mycket av sjukvårdsskäl som fast mer på grund av en framkommen önskan om utrymmande av de gamla klosterbyggnader, som delvis disponerades för hospitalet. Med hänsyn härtill och på grund av riksdagens uttalande, att platsbehovet borde fyllas företrädesvis genom uppförande av nya hospital hade styrelsen ansett sig icke böra förorda utvidgning av sistnämnda hospital. Vad däremot beträffade Växjö hospital, talade alla omständigheter för en utvidgning; bland annat hade mark för ändamålet inköpts för av riksdagen beviljade medel och skulle de nya platserna därstädes kunna vinnas för en jämförelsevis ringa kostnad. På grund därav hade styrelsen i C-förslaget intagit denna ombyggnad. Huvudsakliga anledningen till att i detta förslag även inrymts den ifrågasatta nybyggnaden av Visby hospital hade varit, att det nuvarande hospitalet därstädes vore av så dålig beskaffenhet att, även om de ifrågasatta nybyggnadsarbetena icke

nu upptoges i planen, kraven på det nuvarande hospitalets ersättande i allt fall icke länge skulle kunna undanskjutas.

Medicinalstyrelsen har kraftigt betonat, att alla gjorda beräkningar vore rent approximativa, då under de år, desamma gällde, förändringar kunde inträda i fråga om platsbehovet och andra förhållanden inom sinnessjukvården.

Vad angår den tid, under vilken planen borde realiseras, har styrelsen förordat en period av tio år. Som skäl härför har anförts i huvudsak följande.

Tid för planens genomförande.

Anslagen till kasernetablissemmentens ombyggnad samt till uppförande av det avsedda nya hospitalet i Västerbottens län måste utgå under den första delen av perioden. Vid en fördelning på 15 år skulle sålunda endast under den senare delen av perioden årsbehovet bliva mindre än under 10-årsperioden. De för denna period beräknade beloppen vore emellertid icke så stora, att någon minskning av desamma syntes vara erforderlig. Då det vore önskvärt, att planen genomfördes fortast möjligt, hade medicinalstyrelsen således ansett sig böra förordat ett genomförande av planen på 10 år.

Med anledning av uppdraget att verkställa beräkning av de blivande driftkostnaderna har styrelsen i huvudsak hänvisat till en utredning rörande de genomsnittliga driftkostnaderna vid hospitalen under de senaste fem åren samt under återopande härav yttrat, att den på statsverket belöpande delen av driftkostnaden för de blivande hospitalsplatserna kunde beräknas komma att hålla sig vid ett belopp av omkring 2 kronor 90 öre per vård dag.

Driftkostnaderna.

Den ordning, i vilken enligt medicinalstyrelsens mening de olika, i alternativet C upptagna förslagen böra uppföras, samt de anslagsbelopp, som för de särskilda budgetåren böra beräknas för vart och ett av dessa byggnadsföretag, framgår av vid medicinalstyrelsens skrivelse fogade tablåer. Jag tillåter mig att därutinnan hänvisa till bilagan och vill blott erinra, att jag i det föregående angivit det belopp, som enligt medicinalstyrelsen borde med beräkning av en period av tio år för planens genomförande avses för nästkommande budgetår samt detta belopps fördelning på de olika byggnadsföretag, som då skulle förekomma. Här vill jag nämna de sammanlagda beloppen även för de efterföljande budgetperioderna.

Budgetår	Belopp kronor
1928—1929	4,086,500
1929—1930	6,650,000
1930—1931	5,550,000
1931—1932	5,735,500
1932—1933	4,950,000
1933—1934	4,250,000
1934—1935	3,950,000
1935—1936	2,850,000
1936—1937	2,850,000
1937—1938	3,362,000

Summa kronor 44,234,000

Departementschefen.
Behovet av
planmässiga
åtgärder.

Redan i det anförande, vari jag hemställde om uppdrag åt medicinalstyrelsen att inkomma med det senast omnämnda förslaget till plan för anskaffande av platser för den statliga sinnessjukvården, utvecklade jag de omständigheter, som enligt min mening talade för att arbetet med ökande av antalet dylika platser borde med all kraft fortsättas och därvid bedrivas efter en enhetlig plan. Vid min preliminära anmälan av förevarande fråga till årets statsverksproposition har jag vidare givit uttryck åt uppfattningen, att frågan om detta fortsatta arbete borde i hela sin vidd upptagas till behandling vid 1928 års riksdag. I dessa hänseenden tillåter jag mig fördenskull att hänvisa till mina vid nämnda tillfällen gjorda, i det föregående i väsentliga delar återgivna uttalanden. Här må det dock tillåtas mig att därutinnan ytterligare framhålla följande.

Avhjälpandet av den rådande platsbristen på hospitalen har alltmera kommit att framstå som en av de mest betydelsefulla bland våra sociala frågor. Siffran å exspektanter till statshospitalen, d. v. s. sjuka som förklarats berättigade till inträde å hospital men ej kunnat erhålla plats därstädes, har de sista åren varit högre än någonsin tidigare. Den uppgick vid 1926 års slut till 5,897 och var den 1 mars 1928 5,777. Huru antalet stegrats och huru expektanterna fördela sig efter den tid, då rätt till inträde beviljades, framgår av en redogörelse, som jag lämnade till propositionen nr 111 till 1927 års riksdag och till vilken jag ber att nu få hänvisa. Här vill jag blott nämna, att för omkring en femtedel av samtliga expektanstiden varat mera än fem år.

Siffrorna för antalet av dem, som sålunda sökt men ej kunnat erhålla plats å hospitalen, äro i och för sig beklämande stora men uttrycka dock ej hela vidden av det vårdbehov, som för närvarande icke kan tillgodoses. Det har visat sig, att ökningen av expektantantalet fortgått trots tillkomsten undan för undan av nya hospitalsplatser. Detta tyder på — något som också i olika sammanhang har framhållits — att bland annat den långa tid, som till följd av platsbristen i allmänhet förflyter mellan ansökning om hospitalsvård och intagningen å hospitalet, gjort att det i många fall ansetts lönlöst att ingiva sådan ansökan. Det förhåller sig ju också så, att de från de lokala myndigheterna anmälda fallen av sinnessjukdom äro mycket flera än expektantfallen; skillnaden är så stor, att den ej torde kunna förklaras enbart av att alla anmälda fall givetvis icke äro i behov av anstaltsvård. Ofta torde det just vara de sjuka, för vilka icke ens ansökan om plats på hospital gjorts, som skulle vara mest i behov av anstaltsvård.

De beklagansvärda sjuklingar, för vilka vård sålunda icke kan beredas, vistas i allmänhet antingen i hemmen eller på fattigvårdsanstalterna. Detta medför icke blott att de i många fall gå miste om möjligheten att återvinna hälsa eller att sjukdomen under expektanstiden förvärras och onödiga lidanden tillskyndas dem; även deras omgivning beredes härigenom allvarliga svårigheter och obehag.

Sist avsedda omständigheter hava föranlett vidtagande av särskilda åtgärder. Sålunda beslöt 1927 års riksdag med anledning av nyssnämnda proposition nr 111 sådant tillägg till fattigvårdslagen, att kommun skall

kunna enligt vissa regler från landsting erhålla gottgörelse för kostnad för enskild vård åt fattigvårdsberättigade hospitalsexspektanter samt åt sinnessjuka, vilka, ehuru ej återställda, utskrivits från hospital för att bereda plats för mera vårdbehövande. Kungl. Maj:ts förslag var ytterst föranlett av en framställning av riksdagen i skrivelse den 24 maj 1922 (nr 172). I denna hade åberopats andra lagutskottets utlåtande nr 20, däri anförts, att åtminstone under den ganska avsevärda tid, som måste förflyta till dess av riksdagen beslutade hospitalsbyggnader hunnit verkställas, särskilda åtgärder vore av nöden till avhjälpande av de svåraste av de utav den nuvarande bristen på anstaltsplatser föranledda missförhållandena. I anslutning till redogörelsen för denna skrivelse uttalade jag vid förslaget framläggande, att det icke syntes behöva befaras, att förslaget skulle komma att inverka fördröjande på anskaffandet av nya anstaltsplatser.

Vidare har 1928 års riksdag i anledning av motion beslutat ändring av fattigvårdslagen i en annan riktning. Enligt denna lag skulle kommun den 1 januari 1931 vara försedd med erforderliga anstaltsutrymmen, bland annat för omhändertagande av sinnessjuka i fall som förut omförmäls. Tidigare hade visst undantag fastställts från denna regel, och 1928 års riksdag har nu beslutat sådant förtydligande härav, att Kungl. Maj:t skall kunna, där omständigheterna därtill föranleda, helt eller delvis medgiva uppskov till utgången av år 1933 med fullgörande av skyldigheten att ordna anstaltsfrågan. I andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande i frågan (nr 3) återgavs vad jag till årets statsverksproposition yttrat rörande åtgärder för planmässig anskaffning av hospitalsplatser. Därefter anfördes, att planens genomförande skulle medföra, att behov av särskilda anordningar för sinnessjuka och sinnesslöa å fattigvårdsanstalterna i väsentlig grad minskades. Om hänsyn ej toges till det läge, vari frågan om vården av sinnessjuka och sinnesslöa sålunda befunne sig, kunde kommunerna komma att åsamkas onödiga byggnadskostnader.

Till de humanitära skäl, som av nyss antydd anledning kraftigt tala för tillfredsställande av behovet av ökade vårdmöjligheter, komma med hänsyn till vad senast anförts vissa betydelsefulla omständigheter av annan natur. Med hänsyn till fattigvårdslagens berörda bestämmelser är det nämligen i hög grad önskvärt icke blott att antalet statliga vårdplatser ökas utan även att det fastslås, i vilken omfattning staten påtager sig att ombesörja erforderlig anstaltsvård åt sinnessjuka och sinnesslöa; förrän detta blir klart — säges det med viss rätt från kommunalt håll — kunna kommunerna icke bedöma, huruvida och i vilken omfattning de vid ordnande av sin i fattigvårdslagen ålagda skyldighet att hålla anstalter böra taga hänsyn till beredande av vårdmöjlighet för vårdbehövande av nyssnämnda kategorier. Ett klagande i detta hänseende är av aktuell betydelse också på den grund, att på sina håll intresse finnes för att genom landsting eller kommunalförbund vidtaga åtgärder för ordnande av anstaltsfrågan, i den mån den icke skulle komma att lösas genom statens försorg.

Att ett upptagande till prövning av detta spörsmål i hela dess vidd icke längre bör undanskjutas beror, såsom jag i de nyss åberopade uttalandena

antytt, även därpå, att ett osedvanligt stort antal förslag angående omfattande nybyggnader eller om- och tillbyggnader av sinnessjuk- och sinnesslöanstalter nu är beroende på Kungl. Maj:ts prövning, samt att de frågor, som avse omändring av ledigblivna kasernetablissemment, av andra skäl, framför allt hänsyn till vederbörande städer, omedelbart böra företagas till avgörande. Det lär vara nödvändigt, att man vid bedömande av ifrågavarande förslag och vid deras vägande mot varandra kan se dem, icke isolerade utan såsom led i en gemensam plan. När det gäller att taga ståndpunkt till de omfattande anslagskrav, som torde böra framläggas för årets riksdag, lär det också vara önskvärt, att möjlighet finnes för bedömande, huruvida de åtgärder, varom statsmakterna kunna vilja fatta beslut, verkligen äro ägnade att föra fram till målet — tillräckligt antal sinnessjukplatser — eller om de måste inom kort följas av nya ansträngningar i sådant syfte.

Att den nu uttalade uppfattningen om behovet av snara och omfattande åtgärder för anskaffande av sinnessjukplatser är allmänt omfattad har kommit till uttryck icke blott i de inom riksdagen år 1927 gjorda uttalandena i denna riktning, för vilka jag förut redogjort, utan även i åtskilliga framställningar i frågan, som inkommit till Kungl. Maj:t.

Sålunda har *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet* i skrivelser den 2 november 1925 och den 28 december 1927 gjort framställning i sådan riktning. I förstnämnda skrivelse har förbundet framhållit, att bristen på vårdplatser för sinnessjuka sedan flera decennier berett landets fattigvårdsstyrelser betydande svårigheter vid fattigvårdens handhavande.

De vådor och olägenheter av skilda slag, som det nuvarande tillståndet medförde, vore enligt förbundet huvudsakligen följande.

1) De vårdbehövande sinnessjuka, som icke kunde beredas plats å hospital, tillfogades i regel svåra lidanden, vartill komme, att de möjligheter till förbättring i deras tillstånd, som kunde förefinnas, allvarligt äventyrades.

2) Många brott beginges av sinnessjuka, som icke kunde bli va föremål för behöfelig tillsyn och vård under väntan på plats på statens hospital. Även i andra avseenden hade saknaden av möjlighet att internera de sinnessjuka svårartade följder.

3) Planläggningen av kommunernas ålderdomshem försvårades, enär fattigvårdsstyrelserna måste taga hänsyn till nödvändigheten av sinnessjukas omhändertagande, ofta nog för mycket lång tid, i avvaktan på att de kunde erhålla plats å sinnessjukanstalt. Vidare kunde ålderdomshemmen, när de måste hysa ett antal sinnessjuka, icke i allmänhet bereda sina skyddslingar den ro och den trevnad, som önskligt vore och gällande fattigvårdslagstiftning avsåge.

4) Fattigvårdslagen tillförsäkrade kommunerna gottgörelse från landstingen för vård på statens hospital av fattiga sinnessjuka. Syftet med denna bestämmelse hade endast i ringa omfattning kunnat förverkligas på grund av den rådande platsbristen å hospitalen.

I sistnämnda skrivelse har förbundet betonat angelägenheten av att sinnessjukvårdens anstaltsfråga bleve löst så snabbt som möjligt och framhållit, att skälen därför under den senaste tiden ytterligare vunnit i styrka; förbundet hemställde förty, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga plan för ordnandet inom en tid av tio år av anstaltsväsendet för sinnessjukvården.

I skrivelse den 25 november 1925 samt genom resolution vid möte den 3 september 1926 har *Sveriges fattigvårdsfunktionärers riksförbund* under åberopande av det svåra missförhållande, som rådande platsbrist på hospitalen medförde för fattigvården, hemställt hos Kungl. Maj:t att genom effektiva åtgärder skyndsamt avhjälpa nämnda platsbrist; nyanskaffningen av det erforderliga antalet vårdplatser borde ske under en tidrymd av högst 10 år. I samma riktning har *Sveriges läkarförbund* tidigare uttalat sig i skrivelse den 23 augusti 1925.

Vidare har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* med skrivelse den 15 november 1926 överlämnat av 1926 års landsting i länet beslutad hemställan till Kungl. Maj:t, att snara och effektiva åtgärder måtte vidtagas för avhjälpande av den svåra platsbrist, som föreläge vid hospitalen.

I skrivelse den 14 mars 1927 har slutligen *de skånska landstingens sociala kommitté*, efter utredning angående vårdbehovet för olika slag av vårdbehövande, framhållit angelägenheten av att frågorna rörande den statliga vården av sinnessjuka och sinnesslöa ofördröjligen fördes fram till avgörande och att statsmakterna därvid genom att klart fastställa sitt arbetsprogram för den närmaste framtiden gäve landstingen en säker vägledning för bedömandet av de arbetsuppgifter, som återstode och för vilkas tillgodoseende de salunda borde arbeta vidare.

Då jag i enlighet med vad nyss yttrats anser, såväl att statsmakterna omedelbart böra vidtaga omfattande åtgärder för åstadkommande av nya statliga sinnessjukplatser som ock att dessa åtgärder böra ses som led i en plan för ett fullständigt fyllande av platsbehovet, vill jag emellertid därmed ingalunda hava sagt, att statsmakterna nu skola fatta avgörande ståndpunkt till någon detaljerad plan i dylikt hänseende, vare sig så att beslut fattas att på visst sätt och inom viss tid fylla det totala platsbehovet eller så att det hemställles hos riksdagen om åtagande av ett sammanlagt utgiftsbelopp, stort nog att täcka kostnaderna för tillfredsställande av detta behov, av vilket belopp då viss del skulle anvisas för varje budgetår. Vad jag avser är endast, att statsmakterna böra för sig klargöra det resultat, som de anse inom viss tid böra vinnas, och att alltså den nu och i framtiden förestående prövningen av föreliggande byggnadsfrågor sker under vederbörligt hänsynstagande därtill.

Den första fråga, som möter, då det gäller att bestämma det mål, statsmakterna således torde böra föresätta sig, är i enlighet med vad förut antytts den som rör uppskattningen av platsbehovets storlek. *Medicinalstyrelsen* har, såsom i det föregående anförts, på olika beräkningssätt kommit fram till den uppfattningen, att behovet av vårdplatser på hospital kan beräknas uppgå till 3 pro mille av folkmängden. Det må till dessa medicinalstyrelsens beräkningar anmärkas, att enligt senaste siffror summan av å hospital vårdade och exspektanter motsvarar 2.9 pro mille av folkmängden. Detta gör, att man med användande av samma beräkningssätt som medicinalstyrelsen tillämpade vid uppgörandet av sin plan år 1925, då styrelsen i detta hänseende räknade med en siffra av 2.59, nu skulle komma till ett platsbehov av betydligt mera än 3 pro mille. Å andra sidan har *de skånska landstingens sociala kommitté* i sin nämnda skrivelse stannat vid en något lägre siffra, i det att den ansett den verkställda utredningen giva vid handen, att behovet av vårdplatser å hospital skulle motsvara omkring 2.58 pro mille av befolknings-

siffran. Härtill kommer emellertid ett antal sinnessjuka, motsvarande 0.6 pro mille, som enligt kommittén skulle kunna vårdas å enkelt inredda vårdhem. Sammanlagt anser kommittén alltså anstaltsvård erforderlig för närmare 3.2 pro mille av befolkningen.

Det är tydligen av många skäl icke möjligt att exakt beräkna behovet av anstaltsplatser vid en tidpunkt i framtiden. Även en beräkning i förhållande till folkmängden måste bliva i hög grad approximativ, men en dylik beräkning lär dock vara den väg, man närmast har att gå. Med hänsynstagande till samtliga i det föregående berörda, på frågan inverkan omständigheter synes man i detta hänseende berättigad att vid förevarande ärendes behandling utgå från siffran 3 pro mille såsom grundläggande för platsbehovet inom riket med undantag för de tre största städerna. Att ett sådant antagande icke bör bliva bindande i ena eller andra riktningen torde jag senare bliva i tillfälle att utveckla, därvid jag dock även vill framhålla betydelsen av att en bestämd begränsning fastslås såsom grundval för frågans behandling. Omedelbart vill jag tillägga, att jag med nämnda siffra avser endast sådana sinnessjuka, som äro i behov av verklig anstaltsvård, alltså å ena sidan icke sinnesslöa och å andra sidan icke heller sådana sinnessjuka, som kunna omhändertagas på enklare vårdhem eller i s. k. familjevård.

Med denna utgångspunkt har medicinalstyrelsen — med starkt betonande av beräkningarnas approximativa beskaffenhet — uppskattat det platsbehov, som med hänsyn till *nuvarande* förhållanden återstår att fylla för riket med bortseende från den sinnessjukvård, som avtalsmässigt skall bestridas av städerna Stockholm, Göteborg och Malmö, till 4,361 platser. Därvid har styrelsen utgått från att samtliga nu befintliga hospitalsplatser bliva disponibla för sinnessjuka och att alltså fullständig evakuering av de sinnesslöa sker. Därjämte har emellertid styrelsen ansett sig böra taga hänsyn till väntad *stegring av folkmängden* och på denna grund beräknat, att vid utgången av den kommande tioårs-, respektive femtonårsperioden det erforderliga antalet vårdplatser skulle — med samma utgångspunkt — vara 5,282, respektive 5,680 platser större än det nu befintliga.

Vid sistnämnda uppskattning har medicinalstyrelsen stött sig på en från statistiska centralbyrån erhållen approximativ beräkning av folkmängden vid utgången av åren 1937 och 1942. I den skrivelse, varmed denna beräkning överlämnats, har centralbyrån emellertid anført, att alla dylika beräkningar om befolkningens framtida storlek måste bliva särdeles osäkra och att alltså de lämnade siffrorna vore helt hypotetiska. Redan denna omständighet gör enligt min mening, att man vid uppgörande av en plan för anskaffande av sinnessjukvårdsplatser icke bör taga så stor hänsyn till en väntad ökning av folkmängden, som medicinalstyrelsen sålunda gjort.

Härtill komma vissa omständigheter, som i och för sig äro ägnade att motverka en fortgående stegring av platsbehovet. Jag syftar härvid i första hand på den i det föregående berörda s. k. *familjevården*. Denna har ju hittills endast bedrivits i ganska ringa omfattning, och några säkra slutsatser

om dess värde kunna därför ännu icke dragas. Det vill emellertid synas, som om denna vårdform skulle vara av betydelse för nedbringande av behovet av egentlig anstaltsvård. Frågan om utveckling och reglering av familjevården är för närvarande under utredning i samband med av medicinalstyrelsen i skrivelse den 14 september 1926 begärd undersökning om s. k. dispensärvård för sinnessjuka. Denna vårdform skiljer sig från familjevården egentligen däri, att de sjuka ej bliva att anse som hospitalspatienter och att kostnaderna icke komma att drabba staten. Det är min förhoppning, att denna utredning skall i båda nämnda hänseenden leda till positiva resultat och att det alltså skall bli möjligt att genom utvidgad familjevård, liksom även genom dispensärvård, åstadkomma en avlastning från sinnessjukhusen. Vid den pågående utredningen lärers även komma att undersökas, i vad mån en utvidgad familjevård kan vara ekonomiskt fördelaktig för statsverket, något som hittills synts vara fallet. Oavsett detta torde det redan nu kunna sägas, att vård utom anstalt i många fall är önskvärd såsom ett medel att befrämja hälsans återställande. Dessa omständigheter böra givetvis hållas i sikte vid bedömande av frågor av nu förevarande beskaffenhet. — Vidare vill jag framhålla, att den omständigheten att *platsantalet på sinnessjukhusen ökas* måste komma att i och för sig motverka en fortgående ökning av vårdbehovet. I och med det att platsernas antal blir så stort, att sinnessjukvård kan omedelbart vid insjuknandet beredas de sinnessjuka, ökas nämligen möjligheterna till sjukdomarnas botande och alltså till förebyggande av uppkomsten av kroniska fall med stadigvarande behov av anstaltsvård. — Därjämte bör i detta sammanhang framhållas den inverkan ett legaliserat *steriliseringsförfarande* kan komma att medföra. Jag vill erinra, att enligt Kungl. Maj:ts den 30 december 1927 lämnade bemyndigande jämväl denna fråga för närvarande är föremål för utredning. Därest ett dylikt förfarande kommer till stånd, lära visserligen dess verkningar endast efter längre tid kunna i högre grad visa sig; i enstaka fall torde det dock omedelbart kunna minska behovet av anstaltsinternering.

Uppenbarligen skulle också — i varje fall till dess platsanskaffningen närmar sig sin fullbordan — platsbehovets stegring motverkas, därest i större omfattning komme att tillämpas den i annat sammanhang berörda anordning, som innebär, att utskrivning av obotliga patienter för att bereda plats åt mera vårdbehövande uppmuntras genom viss gottgörelse för vårdkostnaden.

Betydelsen av sålunda berörda omständigheter är uppenbarligen icke möjlig att nu uppskatta. Det synes mig emellertid icke orimligt att antaga, att desamma skola kunna medföra, att platsbehovet icke kommer att ökas i proportion till folkmängden.

Med hänsyn till vad jag sålunda anført synes det mig, att det antal anstaltsplatser, på vilkas anskaffande man för närvarande har att inrikta sig, bör kunna beräknas med utgångspunkt från behovet med *nuvarande* folkmängd eller — med tillämpning av regeln av 3 pro mille och nuvarande

platsantal å hospitalen, sedan C-paviljongerna i Lund tagits i bruk — till (15,959 — 11,677) 4,282 platser. Detta antal lärer emellertid med hänsyn till ovissheten av i vad mån nyss berörda faktorer kunna motverka platsbehovets stegring i samband med folkmängdens ökning böra något avrundas uppåt, förslagsvis med ungefär 500 platser. Därigenom skulle den erforderliga ökningen i platsantalet för att tillgodose *behovet om 10 år*, såvitt nu kan förutses, komma att uppskattas till omkring 4,800 platser. Jag vill emellertid i detta sammanhang ytterligare betona, att den närmare bestämningen av detta antal icke för närvarande har någon direkt praktisk betydelse; det antal vårdplatser, för vilkas anskaffande åtgärder *nu* kunna vidtagas, faller otvivelaktigt inom ramen för platsbehovet, sådant det redan för närvarande kan konstateras. Ytterligare vill jag betona, att, liksom medicinalstyrelsens förslag, denna beräkning bygger på att särskilda vårdplatser anskaffas åt sinnesslöa, så att de ej vidare komma att upptaga hospitalsplatser. För närvarande föreliggande och i den framlagda planen ingående förslag fylla *icke* helt detta önskemål; de förarbeten, som pågå för frågans lösning, giva emellertid förhoppning, att målet skall kunna nås under den blivande byggnadsperioden. Slutligen vill jag till förekommande av missförstånd nämna, att den omständigheten, att det nu uppskattade platsbehovet är mindre än det redan konstaterade expektantantalet, har sin förklaring i att i den senare, men ej i den förra, siffran ingå patienter från de tre storstäderna.

Vårnads-
skyl-
digheten och
eventuell för-
delning
därav.

Vad härefter angår den omfattning, i vilken staten bör hava att tillgodose det sålunda konstaterade vårdbehovet, må först erinras att, såsom redan inledningsvis antytts, 1901 års sinnessjukstadga uppenbarligen utgår från den uppfattningen, att sinnessjukvården är en statens angelägenhet, med det undantag allenast som sammanhänger med de förenämnda upptagningsanstalterna inom de olika länen. På samma uppfattning vilar även det senast utarbetade förslaget till ny lagstiftning i ämnet, ehuru däri jämväl beaktas det förhållandet, att kommunala sinnessjukanstalter finnas eller kunna tänkas uppkomma. Vidare bör beaktas, att enligt vad förut anförts den kommunala fattigvården är skyldig att i särskild ordning ombesörja vård åt sådana fattigvårdsberättigade sinnessjuka, som icke kunna erhålla vård å sinnessjukhus. Vad angår de sinnesslöa upptager ju i enlighet med vad tidigare erinrats sinnessjukstadgan en bestämmelse, genom vilken statens principiella villighet att ombesörja vård åt vissa grupper av sinnesslöa får anses erkänd.

Delvis med utgångspunkt från fattigvårdslagens berörda stadganden har under senaste tiden på sina håll uppkommit intresse inom landsting och kommuner för att i viss mån bidra till sinnessjukvårdens och sinnesslövårdens ordnande. Detta har tagit sig uttryck exempelvis i nyssnämnda *skrivelse från de skånska landstingens sociala kommitté*, i vilken anföres bland annat, att därest staten vidtager tillräckliga åtgärder för omhändertagande av de sinnessjuka, som äro i behov av vård å hospital, det icke för nämnda landsting skulle erbjuda några oöverkomliga svårigheter av organisatorisk art

att genom enkla vårdhem omhändertaga det återstående antalet sinnessjuka, som är i behov av anstaltsvård.

Det är uppenbart, att den villighet, som sålunda kan finnas hos kommunala organisationer att av egen drift bidra till frågans lösning, bör beaktas i förevarande sammanhang. Visserligen vill jag här ånyo erinra om det vid 1925 års riksdag gjorda uttalandet, att vård å statsanstalt bör beredas alla de sinnessjuka, som över huvud behöva anstaltsvård. Vid behandling av förenämnda, år 1927 framlagda förslag till ändring av fattigvårdslagen anförde jag också (proposition nr 111, sid. 22), att en utväg att avhjälpa platsbristen visserligen skulle vara att lämna statsbidrag till kommuner eller kommunalförbund till anordnande av kommunala sinnessjukanstalter men att med hänsyn till nyssnämnda uttalande vid 1925 års riksdag det icke låte sig göra att för det dåvarande gå fram på denna väg. Vid ärendets behandling i kamrarna framhöll jag ytterligare, att avsikten med nyssnämnda lagförslag icke vore att göra ett avsteg från det återopade uttalandet, vilket innebure en princip, som alltjämt borde uppehållas.

Den sålunda godkända principen lär emellertid ej behöva innebära, att statsmakterna icke skulle hava anledning att med tillfredsställelse hälsa de åtgärder, som från kommunalt håll kunna vidtagas för tillfredsställelse av det så att säga mera sekundära vårdbehovet, som alltså icke avser vård å med fullständig medicinsk utrustning försedda anstalter. Det skulle vara förenat med allt för stora kostnader att bereda anstaltsvård för alla sinnessjuka, på samma gång som detta skulle vara att onödigt inskränka på deras berättigade krav att få vistas i hemorten, så länge deras sjukdom det medger. Det kommunala initiativet har alltså på detta område en betydelsefull uppgift att fylla.

I olika sammanhang har framhållits, att det för landstingens och eventuellt blivande kommunalförbunds arbete på detta område är av stor betydelse att erhålla säker kännedom om i vilken utsträckning staten har för avsikt att ombesörja sinnessjukvård, respektive i vilken omfattning utrymme finnes för kommunala åtgärder. Med hänsyn till nyssnämnda vid 1925 års riksdag uttalade princip kan det därvidlag uppenbarligen icke bli fråga om någon verklig gränsbestämning mellan olika slag av vårdbehov eller vårdnadsskyldighet. Vid sådant förhållande lär det vara tillfyllest, därest det kommer till uttryck från statsmakternas sida, att deras ståndpunkt är, att de hava att sörja för all erforderlig anstaltsvård, att de uppskatta platsbehovet till visst antal i förhållande till folkmängden i riket i dess helhet, att de följaktligen avse att inom viss tid ombesörja anskaffande av vårdplatser till detta antal *men* att det icke kan förväntas, att ytterligare åtgärder i sådant hänseende från statens sida komma att under samma tid vidtagas. Denna uppfattning skulle i anslutning till det förut anförda innebära, att gränsen sattes så, att statsmakternas tillkännagivna avsikt vore att anskaffa vårdplatser till sådant antal, att det, därest så erfordras, motsvarar 3 anstaltsplatser på varje tusental av befolkningen. Den nyss förordade reduktionen, då det gäller att bestämma det antal nya platser, som bör beredas inom tio år,

innebär allenast, att jag av anförda skäl ansett förhoppning finnas, att nyssnämnda förhållandetal småningom skall något sjunka; skulle så icke bliva fallet, bör av det anförda följa, att antalet vårdplatser bör ökas helt upp till 3 pro mille.

*Sättet för
platsbehovets
fyllande.*

För anskaffandet av de erforderliga platserna å statliga anstalter har medicinalstyrelsen uppgjort olika alternativ. Anledningen härtill är närmast det av 1927 års riksdag gjorda, förut återgivna uttalandet, att behovet av ökat antal vårdplatser i första hand syntes böra tillgodoses genom uppförande av nya hospital. På grund härav har medicinalstyrelsen uppgjort ett förslag, som bygger uteslutande på att erforderliga byggnadsföretag skulle gestaltas såsom nyuppförande av hospital. För egen del har styrelsen emellertid förordat ett annat förslag, som visserligen går ut på att nybyggandet huvudsakligen skulle avse nya hospital, men dock i fall, där särskilda omständigheter framför allt av ekonomisk natur föreligga, upptager tillbyggnader av befintliga anstalter. Grunden till riksdagens berörda uttalande lär närmast hava varit, att det ansågs önskvärt, att sinnessjukvårdsanstalterna bliva så vitt möjligt spridda över landet, så att avstånden från hemorten till respektive anstalter bliva så små som möjligt. Givetvis äro sådana synpunkter beaktansvärda. Med hänsyn till de mycket stora kostnader, som under alla förhållanden måste bliva förenade med platsbehovets fyllande, synas mig emellertid desamma böra modifieras i sådana fall, där ekonomiska skäl av särskild styrka göra det önskvärt. Vid prövning av det av medicinalstyrelsen förordade alternativförslaget har jag funnit sådana omständigheter föreligga i de fall, där medicinalstyrelsen förordat tillbyggnad av äldre hospital. I princip ansluter jag mig alltså till det av medicinalstyrelsen tillstyrkta alternativet — förslaget C — till plan för platsbehovets fyllande. I vissa hänseenden hava emellertid omständigheter inträffat, som föranleda en modifikation i själva planen eller i kostnadsberäkningarna för dess genomförande.

Beträffande den föreslagna *fördelningen av kostnadsbeloppet* på de särskilda åren i perioden tillåter jag mig att hänvisa dels till den förut lämnade redogörelsen, dels beträffande mera specificerade uppgifter till medicinalstyrelsens plan.

*De särskilda
delarna av
en förordade
planen.*

*Det totala
platsantalet.*

De modifikationer, som böra vidtagas i medicinalstyrelsens förordade alternativförslag, hänföra sig dels till det totala platsantal som bör anskaffas, dels ock till de särskilda, i planen ingående byggnadsförslagen och platsantalet beträffande dessa.

Vad först angår det *totala platsantalet*, utgör den nyss förordade minskningen i uppskattningen av platsbehovet, om man tills vidare utgår från en 10-årig byggnadsperiod och från att fullständig evakuering av de sinnesslöa skall kunna ske under perioden, (5,282—4,800) 482 platser. Denna minskning synes närmast böra föranleda, att man för närvarande icke behöver beräkna det i planen upptagna nya hospitalet i Gävleborgs län för mera än 600 platser i stället för 1,089 platser. Härutinnan kan dock givetvis i inom

tid ändring föranledas av jämkning, på sätt i det följande antydes. beträffande någon eller några av de andra posterna i planen. Enligt planförslaget tänkes hospitalet för Gävleborgs län påbörjat först under budgetåret 1933—1934, och under de fem år, som återstå till dess alltså definitiv ståndpunkt till frågan om uppförande av detta hospital bör tagas, lär överhuvud större klarhet kunna vinnas i frågan, huruvida den av mig förordade reduktionen i det för framtiden beräknade platsbehovet varit befogad eller om redan på den grund att så icke varit fallet hospitalet bör uppföras med den av medicinalstyrelsen förordade storleken.

Vad angår planen i övrigt, har den huvudsakliga utgångspunkten för densammas uppgörande uppenbarligen varit, att det borde tillses, huruvida *ledigblivande kasernetablissemant* kunde användas för ändamålet. Mot vad medicinalstyrelsen i sådant hänseende, i samförstånd med kasernkommittén, beräknat har jag i huvudsak intet att erinra. I fråga om Vänersborgs-anstalten vill jag emellertid framhålla, att viss jämkning i planen kan komma att föranledas av den utveckling, som frågan om den statliga sinnesslövärderna kommer att taga. Jag torde icke här behöva närmare ingå på detta spörsmål; till viss del därav, nämligen i vad rör asociala imbecilla, återkommer jag i annat sammanhang, och i övrigt befinner sig frågan ännu på ett förberedande stadium. Emellertid anser jag mig redan här böra nämna, att det ifrågasatts att för sinnesslövärderna taga i anspråk såväl visst kasernetablissemant å Vaxön som även det påbörjade men ej färdigställda infanterietablissemantet invid Lund. Därest åtgärder i sådan riktning komma att vidtagas, skulle måhända den blivande anstalten i Vänersborg kunna i sin helhet reserveras för sinnessjuka i stället för enligt planen till endast två tredjedelar. Härigenom skulle för den egentliga sinnessjukvården vinnas ytterligare 286 vårdplatser. Vidare bör nämnas, att förhoppning finnes, att vid anstalten skall kunna anordnas en öppen-dörr-paviljong om minst 20 platser.

Jämväl beträffande de platser, som skulle anskaffas på annat sätt än genom utnyttjande av lediga kaserner, anser jag förslaget i huvudsak väl grundat. Dock synes mig frågan om platsen för uppförande av ett blivande hospital utöver det i Västerbotten ifrågasatta tills vidare böra stå öppen; avgörandet lär bland annat böra bliva beroende av huru en lämplig gruppering av upptagningsområdena bäst kan främjas.

Vad särskilt angår de s. k. *länsplatserna vid hospitalen*, vill jag erinra om följande. I gällande sinnessjukstadga (§ 46) föreskrives, att sinnessjuk, vilken är i trängande behov av vård å hospital, skall, till dess plats därstädes kan beredas honom, för någon kortare tid njuta vård å länslasarett mot avgift, som landstinget äger bestämma. I sådant fall åligger det emellertid den sjukas målsman eller annan vederbörande att ofördröjligen göra ansökan om hospitalsvård, därest sådan ansökan icke redan skett. Enahanda rätt till vård å lasarett skall tillkomma sinnessjuk, för vilken inträde å hospital beviljats, då tillfälliga omständigheter hindra hans omedelbara insändande till hospital. Motsvarande bestämmelse finnes i lasarettstadgan.

De särskilda
posterna i
förslaget.

Den sålunda stadgade skyldigheten att i viss utsträckning bereda vård åt sinnessjuka hava, som inledningsvis antytts, åtskilliga landsting fullgjort därigenom, att i samband med statshospitalen upprättats s. k. *upptagningsanstalter*. Därvid har så tillgått, att efter medgivande av riksdagen avtal träffats mellan Kungl. Maj:t och vederbörande landsting av i huvudsak följande innehåll, nämligen att landstinget skulle vidkännas kostnaden för uppförande å hospitalsområdet av och den fasta inredningen i en byggnad, avsedd för visst efter länets folkmängd lämpat patientantal, att staten skulle bekosta all den lösa inredningen, att landstingets anstalt skulle införlivas med hospitalets övriga för sjukvården avsedda avdelningar, så att hospitalets styrelse berättigades att fritt förfoga däröver, att landstinget skulle erlagga viss vårdavgift till staten samt att staten och landstinget skulle äga rätt att uppsäga avtalet med viss uppsägningstid och med skyldighet att, därest uppsägningen skedde av staten, ersätta landstingets kostnad för byggnaden med på visst sätt bestämt belopp.

I det av Kungl. Maj:t detta år i proposition (nr 101) för riksdagen framlagda förslaget till lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus förutsattes det, att landstingens skyldighet att hålla upptagningsanstalter småningom skall upphöra. I överensstämmelse härmed synes det mig riktigt att, såsom i förevarande plan antagits, staten efter begagnande av sin avtalsenliga uppsägningsrätt inlöser de nuvarande upptagningsanstalterna vid hospitalen. Vad angår Göteborgs upptagningsanstalt, Gibraltar, om 75 vårdplatser, är för övrigt en dylik inlösning uttryckligen avtalad i överenskommelsen angående stadens övertagande av sin sinnessjukvård. Genom inlösning av dessa upptagningsanstalter erhållas nya statliga vårdplatser för jämförelsevis billigt pris, enligt medicinalstyrelsens beräkning 3,500 kronor per vårdplats. Jag vill i detta sammanhang erinra, att dessa anstalter för närvarande icke inräknas vid uppskattningen av det befintliga antalet vårdplatser, liksom att å andra sidan de patienter, som vårdas å de mot upptagningsanstalterna svarande vårdplatserna, anses såsom exspektanter till statshospitalen.

I fråga om de i planen upptagna *universitetsklinikerna* om sammanlagt 300 platser har jag redan förut antytt, att jag har för avsikt att redan i år föreslå inrättandet av en dylik klinik i Lund. Då konsekvensen härav synes bliva, att dylika kliniker inrättas såväl vid Uppsala universitet som vid Karolinska institutet, godkänner jag medicinalstyrelsens förslag att i planen upptaga dylika kliniker, detta oaktat närmare förslag i dessa hänseenden ännu icke föreligga. Jag vill emellertid betona, att dessa kliniker med hänsyn till den medicinska undervisningens behov av studiematerial sannolikt delvis komma att vara upptagna av patienter, vilkas sjukdom icke är av det slag, att de falla inom den förordade ramen för vårdbehovets beräkning. Vad angår kliniken vid Karolinska institutet må vidare tilläggas, att det med hänsyn till föreliggande plan till utbyggnad av det blivande kliniska central-sjukhuset i Stockholm, dit kliniken torde böra förläggas, knappast är troligt, att den kan komma till stånd inom ifrågavarande tioårsperiod.

De platser, som avses med posten »nya platser vid hospitalen», skulle vinnas genom utflyttning av nu i sjukvårdsavdelningarna befintliga personalbostäder. Enligt vad jag inhämtat, kan det i planen för dylika platser upptagna antalet, 150, anses lågt räknat.

Jämkningsar i det föreslagna platsantalet för vissa av de särskilda anstalterna föranledas i första hand därav att vid bearbetningen av kasernkommitténs förslag till ombyggnad av kasernerna i Sala, Örebro och Vänersborg platsantalet därstädes, på sätt jag senare torde få utveckla, befunnits kunna fastställas till 380, 360 och 858 i stället för respektive 323, 323 och 849 enligt kasernkommitténs förslag. Då huvudparten av dessa platser, nämligen hela anstalterna i Sala och Örebro och, tills vidare, en tredjedel av Vänersborgsanstalten, äro avsedda för imbecilla sinnesslöa, innebär denna utvidgning emellertid icke någon ökning av antalet för sinnessjukvård tillgängliga platser.

Vad angår det ifrågasatta hospitalet vid Umeå har medicinalstyrelsen för detsamma i sin plan upptagit 880 platser. I det senare avgivna byggnadsförslaget har detta antal höjts till 900. I det förslag, jag i det följande ämnar framlägga, räknas emellertid med att beslut för närvarande skall fattas om uppförande allenast av ett hospital om 800 platser. Skillnaden uppkommer därigenom att jag — med utgångspunkt från att det mest trängande vårdbehovet först bör fyllas — ansett böra tills vidare anstå med uppförande av en i styrelsens förslag ingående upptagningspaviljong om 100 platser, avsedd för akut sjuka av lugnaste slag. Då emellertid genom uppförande av en sådan upptagningspaviljong ett antal värdefulla vårdplatser kan erhållas för en jämförelsevis ringa kostnad och paviljongen alltså torde böra senare komma till stånd, anser jag paviljongen böra medtagas i förevarande plan. Enahanda är förhållandet beträffande de två, tidigare för sinnesslöa avsedda paviljonger om tillhopa 200 platser, vilka ingingo i den ursprungliga planen för Hälsingborgs hospital men enligt statsmakternas beslut hittills icke kommit till uppförande. De beräknas nu kunna med fördel användas för sinnessjuka, och deras uppförande skulle innebära tillskapandet av jämförelsevis billiga vårdplatser. Jag vill i detta sammanhang även nämna, att jag har för avsikt att föranstalta om utredning, huruvida icke genom påbyggnad med en våning av de föreslagna paviljongerna för oroliga sjuka i det blivande Umeåhospitalet ökat antal vårdplatser därstädes skulle kunna på ett synnerligen ekonomiskt sätt erhållas. Då resultatet av denna utredning ännu icke kan förutses, anser jag emellertid hänsyn till denna möjlighet till platsökning icke böra tagas i detta sammanhang. Denna omständighet ingår däremot bland dem, som bliva att taga i betraktande, då det gäller att definitivt bestämma platsantalet för den blivande Gävleborgsanstalten. Andra sådana omständigheter äro, enligt det föregående, blivande beslut om paviljongerna vid Hälsingborgs och Umeå hospital, möjligheten att disponera Vänersborgsanstalten i dess helhet för sinnessjukvården samt frågan huruvida fullständig evakuering av sinnesslöa från hospitalen kommer till stånd under perioden eller icke. Såsom i det följande skall utvecklas, kunna en-

Jämkningsar i
det föreslagna
platsantalet
å de särskilda
anstalterna.

ligt planen blott omkring 400 sinnesslöa, nämligen de imbecilla, överförs från hospitalen; angående kostnaderna för de anstalter, som erfordras för övriga 200 à 300 sinnesslöa hospitalpatienter, föreligger för närvarande ingen utredning. Vidare vill jag i detta sammanhang anmärka, att därest av nyss antydd anledning den ifrågasatta psykiatriska kliniken vid Karolinska institutet icke kommer till utförande under de närmaste 10 åren, även därav lärers böra följa en ökning av Gävleborgsanstaltens kapacitet.

Nedläggning
av vissa
hospitals-
platser.

I det förordade alternativet ingår *nedläggning av vissa för närvarande nyttjade hospitalsplatser*. Bland de sålunda avsedda frågorna torde jag nu endast behöva uppehålla mig vid en, nämligen den som angår nedläggandet av Malmö asyl. Redan då beslut fattades om Hälsingborgs hospital förut-sattes, att nämnda asyl med hänsyn till sin ur sjukvårdssynpunkt otids-enliga beskaffenhet skulle nedläggas, sedan nämnda hospital tagits i bruk. I överensstämmelse härmed har Kungl. Maj:t den 9 mars 1928 i anledning av framställning från medicinalstyrelsen på min hemställen beslutat, att asylen skall snarast möjligt nedläggas. Med hänsyn till rådande platsbrist kunde det visserligen förefalla tveksamt, huruvida det är tillrådligt att slopa befintliga platser. Vid besök å asylen har jag emellertid blivit övertygad om att mansavdelningen därstädes är av den beskaffenhet, att det icke rimligen kan ifrågakomma att bibehålla densamma för sjukvårdsändamål. Vad angår kvinnoavdelningen, som icke befinner sig i lika bristfälligt skick, har, såsom jag senare i dag torde få tillfälle att utveckla, möjlighet yppats att under viss tid framåt få densamma använd för sinnessjukvård, även efter ett nedläggande av asylen. Malmö stad har nämligen i visst sammanhang erbjudit sig att inköpa den fastighet, varå asylen är belägen, samt att till dess staden till fullo ordnat sin sinnessjukvård enligt förutberörda avtal med staten använda avdelningen för nyss antytt ändamål. Med hänsyn till det obetydliga antalet — omkring 70 — av sålunda alltför användbara vård-platser inom asylen skulle det bliva alltför oförmånligt ur ekonomisk synpunkt att bibehålla avdelningen såsom statlig vårdanstalt. För besluts fattande just nu talade dessutom vissa andra omständigheter, som jag torde få tillfälle att i annat sammanhang utveckla.

Kostnaden
för planens
genom-
förande.

Vad härefter angår kostnadsberäkningarna, framgå de modifikationer i medicinalstyrelsens uppskattning därutinnan, som föranledas av numera verkställd bearbetning av de särskilda, nu föreliggande byggnadsförslagen, av den översikt, som jag har för avsikt att avslutningsvis lämna. Här vill jag blott nämna, att de nu beräknade kostnaderna för de anstalter, varom förslag äro avsedda att föreläggas 1928 års riksdag, uppgå till betydligt mera än 2 miljoner kronor *mindre*, än som i planen eller senare framlagda förslag — med hänsyn till ärendenas dåvarande läge — upptagits. De modifikationer i kostnadsberäkningarna, som beträffande ett par av förslagen kunna tillkomma på grund av att vissa detaljer i och för utredning ställts på framtiden, äro med all sannolikhet icke större, än att de i stort sett rymmas inom den till större ombyggnadsarbeten beräknade posten av 350,000 kronor i genomsnitt för varje år. I detta sammanhang bör visserligen anmärkas, att

den uppskattade kostnaden för Umeåhospitalet överstiger den kostnad per vårdplats, som medicinalstyrelsen i planen räknat med för nybyggda hospital. Denna omständighet är emellertid till icke ringa del betingad av vad jag nyss anfört rörande uteslutandet tills vidare av den i medicinalstyrelsens förslag ingående upptagningspaviljongen och beror för övrigt till stor del på hospitalets nordliga läge, som nödvändiggjort särskilda anordningar. Med hänsyn därtill lär nämda överskridande icke på detta stadium behöva medföra rubbning i kostnadsberäkningarna för andra anstalter. Tvärtom synes man vara berättigad antaga, att en fortsatt noggrann prövning av förslagen ur besparingssynpunkt skall, liksom beträffande de föreliggande förslagen, kunna medföra viss reduktion av de beräknade kostnaderna. Härtill har emellertid hänsyn ansetts icke böra tagas i nu föreliggande beräkningar, vilka alltså erfarenhetsmässigt därutinnan erbjuda viss säkerhetsmarginal.

Till *sammanfattning* av vad jag sålunda anfört ber jag att få hänvisa till följande översikt över hur den förordade planen skulle te sig efter de av mig nu berörda jämkningarna.

A n s t a l t	Sinnes- sjuka	Sinnes- slöa	Kostnad kronor
Växjö hospitals utvidgning	460	—	2,760,000
Visby hospital	200	—	2,200,000
Umeå »	800	—	7,000,000
Upptagningspaviljong vid Umeåhospitalet	100	—	560,000
Vänersborgs kaserner	572	286	2,525,000
Jönköpings »	1,200	—	6,000,000
Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	200	—	1,000,000
Nya platser vid hospitalen	150	—	525,000
Länsplatser » »	325	—	1,137,500
Psykiatrisk klinik i Lund	102	—	724,000
Kliniker i Stockholm och Uppsala	200	—	2,000,000
Sala kaserner	—	380	1,264,000
Örebro kaserner	—	360	1,354,000
Tillbyggnad av Piteå hospital	148	—	2,200,000
Hospital i Gävleborgs län	600	—	4,800,000
Större omändringsarbeten	—	—	3,500,000
Summa	5,057	1,026	39,549,500

Från antalet platser för sinnessjuka	5,057
avgå till indragning avsedda platser å	
Malmö asyl	124
Visby hospital	63
Vadstena hospital	66
	253

Återstår nyanskaffning av platser för sinnessjuka 4,804

Sammanlagda antalet hospitalsplatser för sinnessjuka skulle efter förslagens genomförande uppgå till omkring (11,677 + 4,804) 16,500.

Tid för planens genomförande.

Det återstår ännu att taga mera bestämd ståndpunkt till frågan, huru lång tid som bör beräknas för genomförande av ifrågavarande plan. Med hänsyn såväl till den trängande beskaffenheten av det aktuella platsbehovet som ock till förut anförda, med övergångsbestämmelserna till fattigvårdslagen sammanhängande omständigheter synes det mig i och för sig önskvärt, att platsanskaffningen sker i så snabbt tempo som möjligt. Härtill kommer, att i avtalen med de städer, där kasernerna skulle användas till vårdanstalter — vilka avtal t. f. chefen för försvarsdepartementet senare i dag torde komma att anmäla — förutsättes, att ombyggnaden kommer att bedrivas i mycket hastig takt. Avgörande för tiden för planens genomförande lär emellertid i sista hand vara det uppskattade kostnadsbeloppet och möjligheten att bestrida detsamma under längre eller kortare tid. Nämda kostnadsbelopp uppgår enligt det föregående till närmare 40 miljoner kronor.

Detta belopp är visserligen högst betydande, men man synes dock kunna utgå från att summan icke skall behöva fördelas på flera än 10 budgetår. Med hänsyn härtill ävensom till övriga på frågan inverkan omständigheter torde man enligt min mening tills vidare böra eftersträva platsbehovets fyllande inom en tid av 10 år. Från denna förutsättning har jag också, såsom framgår, preliminärt utgått i det föregående.

Kostnadernas fördelning på de särskilda budgetåren.

Då det emellertid icke är meningen, att statsmakterna nu skulle binda sig för en plan i ena eller andra hänseendet, saknar jämväl denna fråga omedelbar betydelse, i det att senare jämkningar givetvis böra kunna ske, därest förhållandena det påfordra. Såsom jag framhöll i mitt anförande i frågan till statsrådsprotokollet den 12 juli 1927, är det visserligen i och för sig önskvärt, att utgifterna för hospitalsbyggnadsändamål under den kommande byggnadsperioden förbli ungefär lika stora år från år. Med hänsyn härtill skulle byggnadsperiodens längd vara av betydelse för bestämmande av de årliga anslagens storlek. Emellertid låter det sig av praktiska orsaker och på grund av att en stor del av arbetena komma att koncentreras till början av perioden icke göra att hålla anslagen vid sådana jämna belopp. Såsom framgår av det följande, kommer visserligen det anslag, jag ämnar begära för nästa budgetår, att ungefär motsvara en tiondel av summan av beräknade kostnader, men för de därefter närmast följande budgetperioderna torde det icke kunna undvikas, att anslagen stiga över medeltalet, medan de under slutet av perioden bliva lägre än detta.

Av det föregående har framgått, att enligt medicinalstyrelsens plan skillnaden mellan de årliga anslagsbeloppen skulle bli mycket stor. Jämkning i planen i detta hänseende synes emellertid kunna föranledas av olika förhållanden. Å ena sidan bör visserligen med hänsyn till de föreslagna avtalen med nyssnämnda städer ombyggnaden av kasernerna delvis ske i hastigare tempo än enligt planen. Även om det icke med säkerhet låter sig göra att bedriva dessa arbeten i den takt, som förutsatts vid slutande av de preliminära avtalen med städerna, är det emellertid ur alla synpunkter önskvärt,

att dessa arbeten påskyndas, och i enlighet härmed böra kostnaderna för desamma beräknas koncentrerade på en kort tid. Även beträffande Umeå hospital gäller, att arbetena synas böra om möjligt bedrivas i hastigare takt, än medicinalstyrelsen tänkt sig. Å andra sidan kunna dock dels vissa beräknade kostnadssummor, enligt vad den fortsatta utredningen visat, ganska avsevärt reduceras, dels ock en del utgifter, däribland ombyggnadsarbeten, undanskjutas något. Resultatet av inverkan av dessa olika faktorer kan nu beräknas bliva, att anslagen för de närmast kommande budgetåren väl måste såsom nyss antyddes, ganska avsevärt överstiga medeltalet för perioden i dess helhet, men att skillnaden torde bliva väsentligt mindre än enligt medicinalstyrelsens plan.

Då det gäller att avgöra frågan om igångsättandet av så omfattande byggnadsföretag, som nu ifrågasätts, bör man uppenbarligen beakta de årliga omkostnader, som därav bliva en följd. Detta angavs redan i direktiven för medicinalstyrelsen vid uppgörandet av dess sista plan. Emellertid inser jag, att man vid bedömandet av dessa verkningar sannolikt icke kan komma längre än medicinalstyrelsen gjort, då styrelsen meddelat, att statens *nettokostnad* för vård dag å de blivande anstalterna enligt den lägsta betalningsklassen kan beräknas bliva omkring 2 kronor 90 öre. Det är att märka, att i detta belopp ingå alla kostnader med undantag av amortering av byggnaderna. Sålunda innefattas i beloppet bland annat löner, patientkostnader samt anstaltens underhåll och vård, däribland även smärre ombyggnadskostnader. Siffran är emellertid givetvis helt beroende på den vårdavgift, Kungl. Maj:t bestämmer, och det kan därför ej förutsägas, huru den kommer att ställa sig under den kommande tiden. Jag återkommer emellertid i det följande till vissa närmare beräkningar i detta hänseende beträffande de särskilda byggnadsförslagen.

*Drift-
kostnader.*

Redan till statsverkspropositionen uttalade jag den uppfattningen, att erforderliga anslagsmedel för nu ifrågasatta byggnadsföretag borde beviljas såsom ett gemensamt reservationsanslag. Fördelarna med en sådan anordning äro flera. Framför allt möjliggöres därigenom, då fråga nu är om ett flertal byggen som skola bedrivas samtidigt, att den omständigheten att arbetet vid ett visst bygge måhända blir fördröjt, kan motvägas genom att arbetet på annat håll bedrives med ökad intensitet. Med hänsyn till det ovissa i huruvida det skall låta sig göra att bedriva omändringsarbetena å kasernerna med den beräknade hastigheten är detta förhållande av särskild betydelse. Härmed sammanhänger, att anordningen är ägnad att motverka uppkomsten av anslagsreservationer i icke önskvärd omfattning.

*Formen för
medels
beredande.*

I belysning av vad jag nu i olika hänseenden anført torde de särskilda förslag böra ses, som jag har för avsikt att i det följande framställa. Endast därest dessa förslag betraktas såsom led av en enhetlig plan, synes deras inbördes betydelse och sammanhang rätt framgå.

Innan jag övergår till de speciella förslagen, torde jag emellertid böra redogöra för min ståndpunkt till vissa frågor på sinnesslövårdens område.

Ordnandet av vården av vuxna vanartade sinnesslöa (asociala imbecilla).

Inledning. Såsom förut antytts, berör den föreliggande planen för anskaffande av erforderliga platser för den statliga sinnessjukvården delvis även frågan om ordnandet av anstaltsvården för vissa sinnesslöa. Beträffande en grupp av dessa sinnesslöa, nämligen de s. k. *asociala imbecilla* (vuxna vanartade sinnesslöa), föreligger till följd av särskilt uppdrag en specialutredning, verkställd av inom socialdepartementet tillkallad sakkunnig. I enlighet med vad tidigare anförts har jag ansett lämpligt att i sammanhang med sinnessjukvårdsplanen till behandling upptaga såväl omförmälda specialutredning som de med nämnda utredning sammanhängande förslag beträffande tillgodoseende av platsbehovet för asociala imbecilla, vilka, på sätt jämväl i det föregående omnämnts, framlagts av kasernkommittén.

*Sinnesslö-
vårdens
eckling och
nuvarande
organisation.* Innan jag närmare ingår på ifrågavarande utredning rörande vården av asociala imbecilla, torde jag lämpligen böra i största korthet lämna en översikt över den svenska sinnesslövärdens utveckling och nuvarande organisation m. m.

Såsom bekant uppdelas de sinnesslöa i två huvudgrupper: *bildbara* och *obildbara*. Förstnämnda grupp — till vilken böra räknas alla, som kunna förvärva sig några praktiska färdigheter, oberoende av om de för övrigt visa sig mottagliga för teoretisk undervisning eller icke — har långt tidigare än de obildbara blivit föremål för omvårdnad från det allmännas sida. De första sinnesslöanstalterna hava sålunda i vårt land liksom i utlandet börjat såsom skolor. Med tvenne undantag hava också dessa skolor i Sverige karaktären av *skolhem*, där de sinnesslöa barnen förutom undervisning även erhålla vård. I naturlig anslutning till skolhemmen för sinnesslöa barn hava vidare så småningom uppstått *arbetshem* för sådana sinnesslöa, vilka efter avslutad undervisning och utbildning i skolan icke lämpligen kunnat utskrivas från anstalten utan vilka för bibehållandet av den arbetsförmåga och de färdigheter, de därstädes förvärvat, behöva kvarstanna under den noggranna tillsyn och ledning, som endast en anstalt förmår lämna. För vård av obildbara sinnesslöa hava först långt senare *asyler* börjat att upprättas i någon nämnvärd utsträckning.

Utom dessa tre huvudformer för vården av sinnesslöa har under senare år i viss utsträckning anordnats s. k. *kontrollerad familjevård* för vissa arbetshemselever, vilka i arbetshemmet förvärvat sådan arbetsförmåga, att de kunna helt eller delvis försörja sig utanför anstalten, men vilka likväl äro i behov av åtskillig personlig omvårdnad samt noggrann tillsyn och ledning i arbetet.

Vården om de bildbara sinnesslöa har i vårt land huvudsakligen blivit en landstingens angelägenhet. Numera hava alla landsting och de flesta städer, som ej deltaga i landsting, antingen egen uppfostringsanstalt för sinnesslöa eller del i sådan. Därjämte finnas även några av föreningar upprättade uppfostringsanstalter för sinnesslöa.

Sammanlagda antalet platser i anstalter för bildbara sinnesslöa (såväl skolhem som arbetshem) uppgår för närvarande till omkring 2,450.

Vad beträffar vården av de obildbara sinnesslöa, är det ännu endast ett mindre antal av länens och storstädernas sinnesslöanstalter, som hava egen asylavdelning. Flertalet anstalter för obildbara sinnesslöa i vårt land äro helt fristående och upprättade av för ändamålet bildade föreningar eller av enskilda personer. Sammanlagda antalet asylplatser utgör för närvarande omkring 2,000.

Statsunderstöd till sinnesslöanstalterna utgår för närvarande i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 24 oktober 1919 (nr 659) angående understöd åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter med däri vidtagna ändringar, beträffande bidragsbeloppen senast genom kungörelse den 11 april 1924 (nr 147). I fråga om statsbidragens belopp för olika kategorier av elever och patienter ber jag att få hänvisa till den redogörelse, som härutinnan lämnats i statsverkspropositionen till 1926 års riksdag, femte huvudtiteln, punkten 63.

Vad beträffar anstalter för *obildbara* sinnesslöa, utgår understöd i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 24 oktober 1919 angående understöd av statsmedel åt anstalter för obildbara sinnesslöa (nr 658) med däri beträffande bidragsbeloppen senast den 11 april 1924 (kungörelse nr 146) vidtagna ändringar. I fråga om understödets storlek hänvisar jag till nyssnämnda punkt av 1926 års statsverksproposition.

I asyl för obildbara sinnesslöa få enligt gällande bestämmelser mottagas även sådana, som äro behäftade med *fallandesot*. Däremot få bildbara sinnesslöa, som äro fallandesjuka, icke vårdas i för andra bildbara sinnesslöa avsedda anstalter. Enligt gällande bestämmelser angående understöd av statsmedel åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter utgå till epileptikeranstalterna statsbidrag för alla i sådan anstalt intagna vårdbehövande fallandesjuka, oberoende av om de från barndomen varit sinnesslöa eller icke. Antalet anstalter för bildbara fallandesjuka i vårt land är numera 4, därav 2 skolhem — av vilka det ena såsom annex har särskilt arbetshem för manliga och särskilt arbetshem för kvinnliga fallandesjuka — samt 2 fristående arbetshem, det ena för manliga fallandesjuka, det andra med särskilda, från varandra helt skilda arbetshemsavdelningar för män och för kvinnor. Särskilt arbetshemmen hysa åtskilliga fallandesjuka, som icke varit från barndomen sinnesslöa, varemot de i här ifrågasvarande skolhem intagna eleverna i allmänhet äro att hänföra till de sinnesslösas kategori. Samtliga epileptikeranstalter äro enskilda och

tillhöra antingen för ändamålet bildade föreningar eller ock sammanslutningar, som ägna sig jämväl åt annan uppgift. Platsantalet i anstalterna utgör för närvarande sammanlagt omkring 325.

Statsunderstöd till *uppföstringsanstalt* för fallandesjuka barn utgår enligt nyssnämnda kungörelse den 24 oktober 1919 (nr 659) med däri senare vidtagna ändringar. I fråga om understödets belopp för olika patientkategorier hänvisar jag till förberörda redogörelse i 1926 års statsverksproposition.

De anslag, som av riksdagen beviljats för understödande av sinnesslö- och epileptikervården, äro för budgetåret 1927—1928 följande, nämligen 575,000 kronor till anstalter för obildbara sinnesslöa, 730,000 kronor till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och 120,000 kronor till epileptikeranstalter. Samtliga dessa anslag äro ordinarie förslagsanslag.

I detta sammanhang ber jag vidare att få redogöra för vissa författningsbestämmelser rörande vanartade sinnesslöa samt för hittills vidtagna eller ifrågasatta åtgärder med avseende å vården av dylika sinnesslöa.

I nyssnämnda författning angående understöd åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter stadgas såsom villkor för statsunderstöd bland annat, att i anstalt ej må intagas sinnesslö, som av anstaltens läkare eller inspektör förklarats vara olämplig för samlivet i anstalten och deltagande i arbetet därstädes. På grund av denna bestämmelse, som haft sin motsvarighet i tidigare författningar alltsedan ingången av år 1898, hava från de statsunderstödda sinnesslöanstalterna måst utskrivas sådana elever, som visat sig vara skadliga för anstaltens verksamhet.

Skadliga för samlivet å en anstalt för bildbara sinnesslöa — denna må vara en uppföstringsanstalt för barn eller ett arbetshem för äldre — äro först och främst sådana sinnesslöa, som äro behäftade med vanart av något slag, såsom stöldbegär (den vanligast förekommande vanarten hos sinnesslöa gossar), sexuell opålitlighet (den vanligast förekommande vanarten hos sinnesslöa flickor) o. s. v. Olämpliga för samlivet å anstalt äro emellertid även i större eller mindre grad sinnesslöa med stark lynnesretlighet (affektabilitet). På grund av sina häftighetsutbrott, vilka icke sällan övergå till direkt våldsamhet mot omgivningen, äro nämligen dessa sinnesslöa störande för ordningen och disciplinen å anstalten och bliva därför till skada för anstaltens uppföstringsarbete.

Då sålunda enligt nyssnämnda författningsbestämmelse såväl de *vanartade* som de *affektlabila* sinnesslöa, till förekommande av skadlig inverkan å övriga elever, icke få vårdas å de statsunderstödda anstalterna för bildbara sinnesslöa, hava dessa de mest svårskötta av de sinnesslöa, så länge icke särskilda åtgärder vidtagits för beredande av anstaltsvård åt dem, i allmänhet varit hänvisade antingen till fattigvårdsanstalterna, vilka helt naturligt icke äro rustade för uppgiften att omhänderta dem, eller ock till hemmen, vilka i regel hava ännu mindre förutsättningar härför.

Hittills vid-
tagna eller
ifrågasatta
åtgärder
beträffande
vanartade
sinnesslöa.

I syfte att avhjälpa den stora brist i sinnesslövärdens organisation, som saknaden av anstalter för asociala och disciplinära sinnesslöa innebär, väcktes vid 1916 års riksdag i båda kamrarna motioner (I: 83 och II: 210), däri — under framhållande av att det borde åligga staten att omhändertaga de vanartade sinnesslöa, då det ej syntes rimligt att härmed betunga landstingen, på vilkas lott det i övrigt kommit att ordna sinnesslövärderna — hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla bland annat om utredning, på vad sätt vård lämpligen borde anordnas för sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunde intagas eller behållas å de vanliga sinnesslöanstalterna. Dessa motioner biföllos av riksdagen, som i sin skrivelse i ämnet gjorde det uttalandet, att det icke minst med hänsyn till de krav i fråga om läkarvård och tillsyn m. m., som måste ställas på för vanartade sinnesslöa avsedda anstalter, knappast kunde tänkas andra möjligheter än särskilda sådana anstalter, upprättade av staten.

Med anledning bland annat av nämnda riksdagsskrivelse tillkallades en ligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 maj 1920 inom dåvarande civildepartementet särskilda sakkunniga för viss utredning rörande sinnesslö- och epileptikervården. Åt de sakkunniga uppdrogs att utarbeta förslag dels till lagstiftning om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa och fallandesjuka, dels ock rörande det för sådan lagstiftnings genomförande nödiga anstaltsväsendet. Dessa sakkunniga, vilka jag i det följande ämnar benämna 1920 års sinnesslövärdssakkunniga, avgåvo den 12 februari 1921 betänkande med förslag rörande upprättande av uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn. I huvudsaklig anslutning till de sakkunnigas förslag framlades för 1921 års riksdag proposition (nr 280) i berörda ämne. Enligt propositionen skulle en uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa gossar förläggas till Salbohed i Västmanlands län, medan för vanartade sinnesslöa flickor skulle anordnas en dylik anstalt i Vänersborg, förlagd till det i nämnda stad då befintliga skolhemmet för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa, vilket skolhem skulle upphöra i samband med öppnandet av den redan tidigare beslutade statsanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte. Efter tillstyrkan av statsutskottet (utlåtande nr 165) biföll riksdagen i huvudsak vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit (riksdagens skrivelse nr 277).

Den 9 november 1922 (nr 525) har Kungl. Maj:t utfärdat reglemente för statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa. Bland huvudbestämmelserna i detta reglemente må nämnas följande:

Ifrågavarande anstalter hava till ändamål att meddela uppfostran, undervisning och vård åt sådana sinnesslöa *minderåriga*, vilka äro eller varit intagna i statsunderstödd uppfostringsanstalt för sinnesslöa eller fallandesjuka men av vederbörande läkare eller inspektör förklarats vara olämpliga för samlivet i sådan anstalt på grund av vanart, benägenhet att rymma, häftigt lynne, våldsamhet eller annan liknande orsak. Därjämte må mottagas sinnesslö *minderårig*, vilken är eller varit intagen i skyddshem, som avses i gällande barnavårdslagstiftning, eller i allmän uppfostringsanstalt, som avses i 5 kap. 3 § strafflagen (reglementets § 1 mom. 1). Reglementet innehåller vidare den bestämmelsen, att *tillsvidare*, intill dess Kungl. Maj:t annorlunda be-

stämmer, jämväl må intagas *icke sinnesslö* minderårig, som är eller varit intagen i statsunderstödd uppfostringsanstalt för *fallandesjuka*, men av vederbörande läkare eller inspektör förklarats vara av anledning, som i mom. 1 sägs, olämplig för samlivet i sådan anstalt. Sistnämnda bestämmelse har, såsom av förarbetena till reglementet framgår, föranletts av att det, så länge staten ännu icke anordnat särskild epileptikeranstalt, icke finnes någon annan anstalt än uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa, dit hänvisning kan ske av en i epileptikerskola intagen icke sinnesslö elev, som befunnits vanartad. Slutligen har genom en särskild bestämmelse i reglementet (§ 1 mom. 3) medgivits, att sinnesslö eller fallandesjuk, *som ej längre är minderårig* men eljest enligt mom. 1 eller 2 av § 1 skulle kunna intagas i en statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa, må, när särskilda skäl därtill äro, intagas i dylik anstalt ävensom tillåtas att där kvarstanna. Sistnämnda bestämmelse har tillkommit med hänsyn till att särskilda anstalter för vuxna vanartade sinnesslöa ännu icke finnas.

Samtidigt med att detta för båda uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa gällande reglemente blev utfärdadt, förordnade Kungl. Maj:t genom brev den 9 november 1922 att utan hinder av bestämmelserna i reglementet finge i uppfostringsanstalten för sinnesslöa *flickor* i Vänersborg, där så utan skada för verksamheten vid anstalten kunde ske, *tills vidare* intagas till *vuxen* ålder kommen kvinnlig sinnesslö, som visserligen icke vore eller varit intagen i anstalt, som i § 1 mom. 1 i nämnda reglemente omförmäles, men som till följd av vanart icke lämpligen kunde omhändertagas annorstädes än å anstalt för vanartade sinnesslöa.

Vidare må här nämnas, att i samband med utfärdandet av reglementet för uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa genom en särskild författning den 9 november 1922 (nr 526) vidtogos vissa ändringar i förenämnda kungörelse den 24 oktober 1919 (nr 659) angående understöd av statsmedel åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter. Därvid stadgades bland annat (§ 4 av kungörelsen), att den, som av anstaltens läkare eller överinspektören för sinnessjukvården i riket förklarats vara olämplig för samlivet i anstalten, finge där kvarstanna under förutsättning, att åtgärder ofördröjligen vidtoges för hans intagande å en statens anstalt för sinnesslöa. Denna bestämmelse tillkom i syfte att förebygga, att en i statsunderstödd sinnesslö- eller epileptikeranstalt intagen skol- eller arbetshemslev, som befunnits vanartad eller indisciplinär, skulle behöva omedelbart hemsändas, därest det skulle dröja någon tid, innan plats för honom kunde beredas i anstalt för vanartade sinnesslöa.

Av de vid 1921 års riksdag beslutade statliga uppfostringsanstalterna för sinnesslöa blev den för gossar å Salbohed, som rymmer 55 platser, tagen i bruk i november 1922. Anstalten för flickor i Vänersborg, vars platsantal är 40, kunde däremot öppnas först i juli 1924.

Här må ytterligare erinras — vad i annat sammanhang redan nämnts — att enligt gällande stadga angående sinnessjuka, § 28 sista stycket, å statens anstalter för sinnessjuka må, när utrymmet det medger, intagas sådana från barndomen sinnesslöa, vilka såsom våldsamma eller opålitliga icke kunna annorledes erhålla ändamålsenlig vård. Enligt författningsrummets

ordalydelse gäller medgivandet endast asyl för sinnessjuka, men i verkligheten är skillnaden mellan hospital och asyl upphävd i och med införandet av nu gällande ordning beträffande upptagningsområden för sinnessjukanstalterna. Antalet å de statliga sinnessjukanstalterna vårdade sinnesslöa har av professorn Alfred Petré i hans i det följande omförmälda betänkande angivits till 632, av vilka 206 voro obildbara och alls icke arbetsföra (idioter) och 426 intellektuellt relativt högre stående sinnesslöa (imbecilla), därav 302 manliga och 124 kvinnliga.

Angelägenheten av att vidtaga effektiva åtgärder för anstaltsvård av vanartade sinnesslöa framhölls med styrka redan i de förut berörda motionerna vid 1916 års riksdag, vilka föranledde nämnda riksdags begäran om utredning i ämnet. I motionerna anfördes huvudsakligen synpunkter, som hade avseende å *vuxna* vanartade sinnesslöa. Sålunda riktades särskilt uppmärksamheten å sådana i sexuellt avseende abnorma eller opålitliga sinnesslöa kvinnor, vilka fallit fattigvården till last och vilka ofta satte en i olika hänseenden undermålig avkomma till världen.

I fråga om de missförhållanden, som frånvaron av effektiva vårdmöjligheter för vanartade sinnesslöa medfört, samt beträffande nödvändigheten av att åtgärder vidtoges för ett tillfredsställande omhändertagande av dessa sinnesslöa anförde 1920 års sinnesslövårdssakkunniga i sitt betänkande år 1921 följande allmänna synpunkter, vilka äga tillämpning med avseende å såväl sinnesslöa barn som vuxna sinnesslöa av ifrågavarande kategori:

Bristen på anstalt för vanartade sinnesslöa har medfört det missförhållandet, att dessa sinnesslöa i många, om icke flertalet fall kommit att ligga fattigvården till last, medan de i en för dem avsedd anstalt, där de kunnat hållas till arbete, i regel torde hava kunnat i någon mån bidra till sitt uppehälle. Det säger sig självt, att varken hemmen eller fattigvårdsanstalterna kunna vara ägnade att omhändertaga dessa sinnesslöa. Följden härav har också, utom den nyss berörda, blivit, att många av dem förfallit i sedligt avseende eller kommit in på brottets bana. Vad särskilt de kvinnliga sinnesslöa beträffar, har deras sedliga förfall ofta medfört den ur samhällets synpunkt betänkliga följden, att de fött en mindervärdig avkomma till världen.

Till de farhågor i rashygieniskt och kriminalpolitiskt hänseende, som enligt vad här anförts, bristen på vård åt ifrågavarande sinnesslöa är ägnad att ingiva, komma emellertid allvarliga betänkligheter även för sinnesslö-anstalternas vidkommande. I anstalterna för bildbara sinnesslöa, såväl skolhemmen som arbetshemmen, finnas nämligen — och komma, så länge anstalter för vanartade sinnesslöa saknas, säkerligen alltid att finnas — intagna åtskilliga elever, vilka, om den förut anförda bestämmelsen om utskrivning av de för samlivet i anstalten olämpliga skulle tillämpas med den stränghet, som för anstalterna och de därstädes vårdade *icke* vanartade eleverna skulle vara mest gagnelig, lämpligen bort utskrivas därifrån men likväl icke blivit utskrivna. Det säger sig självt, att ifrågavarande elevers kvarstannande i sinnesslöanstalterna måste i hög grad försvåra arbetet med uppfostran och utbildning av övriga i anstalterna intagna elever. Frånsett samhällets intresse av de vanartade sinnesslösas omhändertagande måste därför denna frågas lösning anses vara av synnerlig vikt för vården av den stora huvudgruppen av bildbara sinnesslöa.

Såsom förut berörts, gick det av de sakkunniga framlagda förslaget ut på anordnandet av särskilda anstalter för vanartade sinnesslöa barn. I betänkandet framhölls emellertid, att särskilda anstalter även erfordrades för *vuxna* sinnesslöa av ifrågavarande kategori samt att de sakkunniga ämnade senare framlägga förslag beträffande dylika anstalter. I förenämnda proposition nr 280 till 1921 års riksdag uttalade föredragande departementschefen i anslutning här till, att av den i ämnet framlagda utredningen syntes framstå såsom ofrånkomligt, att även för äldre vanartade sinnesslöa särskilda anstalter upprättades. Frågan, huru dessa anstalter borde anordnas, lämnades emellertid i berörda sammanhang åsido.

1920 års sinnesslövårdssakkunniga blevo emellertid icke i tillfälle att, såsom avsikten varit, utarbeta förslag rörande vården av vuxna vanartade sinnesslöa. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 24 november 1922 förklarades nämligen de sakkunnigas arbete vilande från och med den 1 januari 1923, vid vilken tidpunkt utredningen i ämnet icke var slutförd, och den 20 juni 1924 förordnade Kungl. Maj:t sedermera, med återkallande av de sakkunnigas uppdrag, att arbetet skulle upphöra. I samband med sistnämnda beslut bemyndigade emellertid Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att inom departementet biträda med verkställande av utredning och avgivande av förslag beträffande, bland annat, upprättandet av anstalter för vuxna vanartade sinnesslöa. På grund av nämnda bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen samma dag professorn Alfred Petrén att biträda med ifrågavarande arbete.

Professorn
Petréns
utredning.

Med skrivelse den 30 juli 1927 har Petrén avlämnat betänkande i förevarande ämne. Betänkandet är tryckt i serien statens offentliga utredningar (1927:18), och jag tillåter mig därför att beträffande dess innehåll, i den mån redogörelse i det följande ej lämnas, hänvisa till betänkandet.

Behovet av
åtgärder för
vård av
asociala
imbecilla.

I fråga om *omfattningen av vårdbehovet* för vuxna vanartade sinnesslöa har Petrén i betänkandet inledningsvis erinrat, att 1920 års sinnesslövårdssakkunniga i förenämnda betänkande rörande upprättandet av uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa framhållit (sid. 49), att en fullständig och något så när tillförlitlig utredning om antalet vanartade sinnesslöa i vårt land skulle stöta på mycket stora svårigheter, samt att icke ens en mera approximativ beräkning av antalet dylika sinnesslöa skulle kunna åstadkommas utan alltför dryga kostnader. Med hänsyn därtill och i övrigt av skäl, som framginge av betänkandet, hade de sakkunniga ansett sig icke böra i samband med uppgörande av förslag rörande anstalter för vanartade sinnesslöa *barn* ingå på en dylik utredning. Då det nu gällt att söka utreda behovet av åtgärder för omhändertagande av *vuxna* vanartade sinnesslöa, har Petrén av motsvarande skäl ansett sig böra inskränka sig till att söka inhämta den erfarenhet, som härutinnan vunnits vid de anstalter, vilka närmast berörts av bristen på en organiserad anstaltsvård för ifrågavarande kategori av sinnesslöa. De uppgifter, vilka på detta sätt kunnat erhållas, giva i främsta rummet belysning av *dessa sinnesslösas beskaffenhet* samt av *de olägenheter och*

missförhållanden av olika slag, som *frånvaron* av ett ordnat anstaltsväsen för dem medfört, men de kunna också giva en viss ledning vid bedömande av antalet vårdbehövande sinnesslöa av nämnda kategori.

De anstalter, vilka hava någon större erfarenhet av de vuxna vanartade sinnesslöa, äro — fränsett statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa — framför allt dels fattigvårdsanstalter, dels statsunderstödda anstalter för bildbara sinnesslöa (de vanartade sinnesslöa tillhöra nämligen i allmänhet de i intellektuellt hänseende relativt högre stående sinnesslöa, på medicinskt språk benämnda *imbecilla*). Även fångvårdsanstalterna komma emellertid i betraktande härvidlag, enär de för närvarande nödgas i avsevärd utsträckning omhändertaga efter begångna brott otillräkneligförklarade sinnesslöa. Beaktas bör slutligen, att vanartade sinnesslöa stundom förekomma även å de jämlikt barnavårdslagstiftningen anordnade skyddshemmen samt å allmänna uppfostringsanstalter, som avses i 5 kap. 3 § strafflagen.

Vad först angår *de statsunderstödda sinnesslöanstalterna* erinrar den sakkunnige att, på sätt förut omförmäls, såsom villkor för statsbidrag till anstalt för bildbara sinnesslöa gäller, att vanartad sinnesslö *icke får intagas* i sådan anstalt, vare sig uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn eller arbetshem för till vuxen ålder komma sinnesslöa. Den sakkunnige framhåller emellertid att — utan att det brutits mot nämnda villkor — å bådadera slagen av anstalter kan förekomma vanartad elev, emedan vanarten hos en sinnesslö ofta framträder först framemot pubertetsåldern eller därefter.

Rörande å statsunderstödda sinnesslöanstalter befintliga, därifrån utskrivna eller till intagning där anmälda vuxna vanartade sinnesslöa har i betänkandet redogjorts för vissa av 1920 års sinnesslöavårdssakkunniga samt av Petrén verkställda undersökningar, beträffande vilka jag får hänvisa till betänkandet jämte därvid fogade bilagor 1—4. Av dessa utredningar framgår såsom resultat, att bland å de statsunderstödda sinnesslöanstalterna under senare år intagna eller dit anmälda finnas 135, därav 90 män och 45 kvinnor, för vilka erfordras plats å anstalt för asociala imbecilla. Beträffande dessa siffror har i betänkandet gjorts den reservationen, att någon minskning kunde föranledas av inträffade dödsfall.

När å de anstalter, som äro särskilt avsedda för vanartad och kriminell ungdom, nämligen dels de i lagen om samhällets barnavård den 6 juni 1924 omförmälda *skyddshemmen* och dels de allmänna *uppfostringsanstalter*, som avses i strafflagens 5 kap. 3 §, inkomma elever, som finnas sinnesslöa, medger, såsom förut nämnts, reglementet för statens uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn, att överflyttning sker till anstalt av sistnämnda slag. Av dem, som hittills intagits å uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa gossar, har också, enligt vad professorn Petrén i betänkandet meddelat, ett mindre antal överflyttats från skyddshem eller förut varit intagna å allmän uppfostringsanstalt. Till uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa flickor har någon överflyttning från här avhandlade anstalter icke ägt rum.

Beträffande sinnesslöa i skyddshem samt i allmänna uppfostringsanstalter har i betänkandet vidare — under hänvisning till en vid betänkandet fogad sammanställning av vissa från skyddshem erhållna uppgifter (bilaga 5) — anförts huvudsakligen följande:

De å skyddshemmen befintliga sinnesslöa eleverna syntes med hänsyn till sin ålder i allmänhet böra intagas å anstalt för vanartade sinnesslöa barn. Då emellertid, enligt den nya barnavårdslagen, som trätt i kraft med 1926 års ingång, skyddshemselev, vilkens uppförande varit opålitligt — något som ofta torde vara fallet med sinnesslöa vanartade — kunde kvarhållas å skyddshemmet ända till fyllda 21 år, kunde det givetvis numera förekomma, att utskrivning från skyddshem av där intagen elev, som befunnits sinnesslö, lämpligen borde ske icke till uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa barn utan i stället till anstalt för vuxna vanartade sinnesslöa.

Vad åter anginge uppfostringsanstalt för minderåriga lagöverträdare, syntes där intagen elev, som befunnits imbecill, så att han icke lämpligen kunde taga någon anställning, i allmänhet icke bli utskriven, förrän han fyllt 21 år, då slutlig utskrivning från sådan anstalt senast skall äga rum. Vore i dylikt fall överflyttning till sinnesslöanstalt behöfvig, borde överflyttningen därför ske till anstalt för *vuxna* vanartade sinnesslöa. I brist på sådan anstalt hade emellertid, efter tillkomsten av uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa barn, sådana å statens uppfostringsanstalt å Bona intagna, vilka befunnits vara i behov av vård å sinnesslöanstalt, vid utskrivningen blivit överflyttade till uppfostringsanstalten för gossar å Salbohed.

Petrén har härefter framhållit behovet av en överflyttning av äldre elever vid *statens uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn* till anstalt för vuxna vanartade sinnesslöa. I detta avseende har erinrats om att man — såsom av den föregående redogörelsen framgår — vid beslutet om upprättande av de statliga uppfostringsanstalterna för sinnesslöa utgick från den förutsättningen, att dessa anstalter inom kort skulle följas av motsvarande anstalter för vuxna. Med hänsyn till den tid, som numera förflutit från uppfostringsanstalternas tillkomst, har, framhåller Petré, redan länge förelegat ett synnerligen stort behov av evakuering från uppfostringsanstalterna till anstalter för vuxna vanartade sinnesslöa. Detta är förhållandet beträffande anstalten å Salbohed särskilt med hänsyn till att anstalten numera är i det närmaste fullbelagd och alltså icke vidare kan utan sådan evakuering mottaga något nämnvärt antal nya elever, varigenom anstalten i själva verket kan sägas hava blivit urständssatt att under nuvarande förhållanden vidare fylla sin uppgift. Om båda anstalterna — och särskilt om Vänersborgsanstalten — gäller emellertid att under beläggningstiden intagits icke endast barn i skolåldern utan även ganska många överåriga. Å båda anstalterna finnas också för närvarande en hel del äldre elever, vilka på grund av sitt psykiska tillstånd borde snarast möjligt överflyttas till annan anstalt.

Till ytterligare belysande av nu angivna förhållanden hava meddelats följande uppgifter rörande åldersförhållandena vid de båda uppfostringsanstalterna. Av den 21 november 1926 å Salbohedsanstalten intagna 49 elever

voro endast 7 under 15 år, 22 mellan 15 och 18 år samt 20 över 18 år, därav 15 över 20 år. Av å Vänersborgsanstalten intagna 24 elever befanns den 8 januari 1927 endast 1 vara under 15 år (14 år gammal). Mellan 15 och 18 år voro 8, över 18 år voro 15, därav 14 över 20 år. Lägsta åldern var å Salbohed 10 år och vid Vänersborgsanstalten, såsom nyss nämnts, 14 år. Högsta åldern var å Salbohed 30 år och vid Vänersborgsanstalten 39 år.

Av de lämnade uppgifterna framgår, att vid uppfostringsanstalten för gossar inemot hälften och vid anstalten för flickor omkring två tredjedelar av hela antalet elever överskridit 18 års ålder. Man torde, yttrar Petré, kunna uttala den meningen, att dessa elever i regel borde omhändertagas å anstalt för vuxna. Vid en genomgång av elevmaterialet å Vänersborgsanstalten hade beträffande 12 intagna befunnits, att snar överflyttning till anstalt för vuxna asociala imbecilla vore påkallad.

Beträffande vissa erfarenheter i övrigt, som vunnits vid de statliga sinnesslöanstalterna och som äro av betydelse för den föreliggande frågans bedömande, framgår av betänkandet bland annat följande:

Ehuru, på sätt av de anförda uppgifterna utvisas, åtskilliga äldre sinnesslöa intagits å statens sinnesslöanstalter, hava emellertid ingalunda alla överåriga, som blivit anmälda till uppfostringsanstalterna och som med hänsyn till reglementets bestämmelser varit berättigade till inträde därstädes, kunnat mottagas. Vad angår anstalten å Salbohed, måste nämligen numera, sedan det endast återstår några få platser obelagda, dessa reserveras för minderåriga, som kunna komma att bli anmälda från de statsunderstödda uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn och från skyddshemmen samt vilkas intagning är av trängande behov påkallad. Åtskilliga ansökningar rörande från sinnesslöanstalt, respektive skyddshem utskrivna, till vuxen ålder komma sinnesslöa hava därför på grund av bristande plats förklarats vilande. Bland de äldre sinnesslöa, som sålunda voro exspektanter till Salbohedsanstalten, funnos även sådana, som visat sig samhällsfarliga. Några exempel härpå hava i betänkandet anförts.

Även till Vänersborgsanstalten finnas anmälda åtskilliga till vuxen ålder komna sinnesslöa, vilka med hänsyn till gällande intagningsbestämmelser varit berättigade till inträde men likväl ansetts icke kunna intagas och vilkas ansökningar på grund härav avslagits. Bland dessa överåriga kvinnliga exspektanter finnas sådana, vilkas intagning i en anstalt av förevarande slag vore välbehövlig med hänsyn till sexuell vanart och därav följande risk för att de sätta barn till världen. Även rörande nu avsedda fall har i betänkandet anförts exempel.

Emellertid finnas bland exspektanterna vid Salbohed även minderåriga, vilka, fastän de enligt reglementet äro berättigade till inträde, icke blivit intagna med hänsyn till anstaltens otillräckliga resurser. Anstaltens brist på nödigt antal enkelrum, vilken brist alltför mycket begränsat möjligheten att mottaga sådana sinnesslöa, vilka på grund av homosexuella böjelser eller våldsamhetstendenser måste nattetid ligga avskilda, har sålunda förhindrat intagning av en med alltför höggradig vanart och affektlabilitet behäftad imbecill. Ej heller har intagning kunnat ske av en minderårig sinnesslös, tillika lidande av sinnessjukdom med stark motorisk oro och svår förstörelsedrift, enär härför helt naturligt behöves en fullständigt sluten anstalt med alla för en orolig sinnessjuks vård erforderliga resurser.

Även vid Vänersborgsanstalten har det förekommit, att minderårig sinnesslös med periodiskt framträdande sinnessjukdom, visande sig i skadegörelse eller våld mot kamrater, på grund av bristande resurser vid anstalten ej kunnat intagas.

Av de ansökningar, som ingivits till Salbohedsanstalten, hava i övrigt vissa blivit avslagna av det skälet, att de sinnesslöa, som ansökningarna avsett, enligt reglementets bestämmelser icke varit berättigade till inträde, enär de ej förut varit intagna å något slag av uppfostringsanstalt. För intagning i anstalt för *vuxna* vanartade sinnesslöa (asociala imbecilla) bör enligt den sakkunniges mening däremot icke fordras, att vanarten först blivit konstaterad å annan anstalt, utan intagning bör, även utan föregående anstaltsvård, kunna få ske direkt från hemorten.

Enligt vad den sakkunnige vid besök å Salbohed inhämtat, motsvarar emellertid antalet avslagna ansökningar rörande överåriga sinnesslöa, som ej tidigare varit intagna å någon slags uppfostringsanstalt, ingalunda hela det antal dylika sinnesslöa, som man önskat få in på Salbohedsanstalten. Alltemellanåt har det nämligen förekommit förfrågan angående överårig sinnesslö, för vilken ansökan sedermera icke ingivits, enär besked erhållits, att den sinnesslöe ej vore berättigad till inträde. Enligt uppgift från anstalten torde sammanlagda antalet av icke inträdesberättigade överåriga sinnesslöa, för vilken ansökan ingivits eller för vilka endast förfrågan gjorts, uppgå till åtminstone ett 40-tal.

Sammanfattas de uppgifter, som av den sakkunnige lämnats angående antalet av å uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa intagna, för vilka behov av omhändertagande å anstalt för *vuxna* föreligger, samt av dit anmälda men ej intagna, vilka böra intagas å anstalt för asociala imbecilla, erhållas följande approximativa siffror, nämligen för manliga sinnesslöa sammanlagt omkring 70 och för kvinnliga sinnesslöa tillsammans omkring 25.

Petrén har vidare framhållit, att det under nuvarande brist på organiserad vård för *vuxna* vanartade sinnesslöa i främsta rummet vore *fattigvårdsanstalterna*, som bleve nödsakade att taga hand om dessa asociala individer. Med hänsyn härtill har Petrén hos statens fattigvårdskonsulenter gjort förfrågan om förekomsten av dylika sinnesslöa å fattigvårdsanstalterna samt rörande de olägenheter, som härav föranleddes. I anledning härav hava fattigvårdskonsulenterna avgivit yttranden, i vilka förefintligheten av vanartade sinnesslöa å fattigvårdsanstalter samt därav orsakade missförhållanden belysts. I yttrandena — beträffande vilkas närmare innehåll jag tillåter mig hänvisa till betänkandet sid. 18—22 — har sålunda med styrka framhållits, att även om förekomsten av sinnesslöa å fattigvårdsanstalter icke kunde med siffror åskådliggöras, de nu rådande missförhållandena i detta hänseende dock kunde bestyrkas av varje med fattigvårdsarbete förtrogen person. Särskilt hava betonats de olägenheter, som vårdandet å anstalterna av sexuell opålitliga sinnesslöa kvinnor medför. För närvarande är det, framhåller en av konsulenterna, så olyckligt ställt, att det knappast finnes en fattigvårdsanstalt, å vilken icke finnas intagna en eller flera sinnesslöa. I de fall, då de sinnesslöa äro vanartade, försvåras missförhållandena ytterligare. Vården å ålderdomshemmen, vilka avsetts närmast för fattiga sjuka och gamla, har ej sällan på ett beklämmande sätt blivit lidande på grund av att sinnesslöa i brist på vårdplatser på annat håll måst intagas i hemmen. En annan konsulent betonar, att förekomsten av sinnesslöa och särskilt vanartade sådana å fattigvårdsanstalterna är ett av de största hindren för ett tillfredsställande ordnande av den kommunala anstaltsvården.

I detta sammanhang har Petréén erinrat om fattigvårdslagens stadgande, att i fråga om anordningarna å fattigvårdsanstalt skall iakttagas bland annat, att sinnesslöa, som måste där omhändertagas på grund av brist på plats å specialanstalter, skola vårdas i *särskilda rum eller avdelningar*. så vida ej i särskilda fall annat finnes kunna ske utan men för den sjuke eller övriga understödstagare (32 § första stycket). Att detta icke utan men kan ske i fråga om vanartade sinnesslöa, är enligt Petréén tämligen självklart och framgår i övrigt med all tydlighet av de lämnade meddelandena från fattigvårdskonsulenterna. Skola vanartade sinnesslöa vistas å fattigvårdsanstalterna, måste de sålunda, för att ej åstadkomma skada och vantrevnad, bo i särskilda rum eller å särskilda avdelningar. Att begära att kommunerna i allmänhet skola anordna särskilda avdelningar för sinnesslöa är emellertid tydligen en orimlighet. Vid sådant förhållande är det, framhåller Petréén, av den största vikt, att särskilda statsanstalter för asociala imbecilla med tillräckligt antal platser komma till stånd, innan nyssberörda bestämmelse i fattigvårdslagen träder i kraft. Enligt beslut av 1926 och 1928 års riksdagar skall detta ske med 1930 års utgång; dock kan Kungl. Maj:t, helt eller delvis där omständigheterna föranleda därtill, medgiva uppskov till 1933 års utgång.

I fråga om förekomsten av asociala imbecilla å *statens sinnessjukanstalter* har den sakkunnige — efter erinran om den av mig i det föregående omnämnda bestämmelsen i § 28 av gällande sinnessjukstadga, enligt vilken å dylik anstalt må intagas sinnesslöa, vilka såsom *våldsamma* eller *opålitliga* icke kunna annorledes erhålla ändamålsenlig vård — anfört följande:

Då i nämnda författningsrum särskilt stadgas, att intagning av dessa sinnesslöa å statens sinnessjukanstalter får ifrågakomma endast därest utrymmet det medgiver, d. v. s. när ledig plats icke med nödvändighet behöves för sinnessjuk, ligger det i sakens natur, att det endast är mera undantagsvis som en sinnesslö blir mottagen å ett hospital. Detta framgår också av årsberättelserna rörande hospitalen. Ur de senast till medicinalstyrelsen ingivna berättelserna inhämtas, att av de under år 1926 å samtliga statens sinnessjukanstalter nyintagna (från annat hospital icke överflyttade), till antalet 2,265, endast 42 voro sinnesslöa, därav 30 imbecilla och 12 idioter.

Av de anförda siffrorna torde framgå, att det endast är i ytterst trängande fall, som en asocial imbecill vinner inträde å hospital. Helt naturligt är också, att t. ex. opålitlighet i sexuellt avseende icke kan betraktas som tillräcklig anledning att med företrädesrätt framför en vårdbehövande sinnessjuk mottaga en sinnesslö kvinna å hospital. Först sedan en särskild anstalt för vuxna vanartade *kvinnliga* sinnesslöa kommit till stånd, kunna sålunda fattigvårdsanstalterna befrias från de svåra olägenheter, som sexuellt opålitliga sinnesslöa kvinnors vistelse å dessa medför.

Vad de vanartade *manliga* sinnesslöa beträffar, förekommer det ofta, att dessa, när de icke kunna bliva omhändertagna på ett tillfredsställande sätt, begå brottsliga gärningar, som leda till att de bliva åtalade och häktade. Här om säger sig den sakkuninge hava erhållit riklig erfarenhet från sin verksamhet inom medicinalstyrelsens rättspsykiatriska nämnd, vilken icke sällan har att avgiva utlåtande om för brott tilltalade personer, vilka vid av domstol begärd rättspsykiatrisk undersökning befunnits sinnesslöa. På grund av den stora platsbristen å hospitalen har det i allmänhet icke varit möjligt att å hospitalen bereda plats för dessa sinnesslöa, sedan de av domstolen förklarats i anseende till sin sinnesbeskaffenhet icke kunna till ansvar fällas.

Beträffande nuvarande förhållanden med avseende å omhändertagande av *efter brott otillräkneligförklarade sinnesslöa* anför den sakkunnige i detta sammanhang vidare huvudsakligen följande:

För att otillräkneligförklarade icke på grund av återsändande till sina hemorter skola komma att ånyo begå brott har fängvårdsstyrelsen under den rådande stora platsbristen på hospitalen sett sig nödsakad att — i avvaktan på att hospitalsplatser för ifrågavarande sinnesslöa skola bliva lediga — tillsvidare omhändertaga deras vård. För sådant ändamål har fängvårdsstyrelsen måst både utnyttja en ursprungligen för sinnessjuka straffångar av mankön avsedd sinnessjukavdelning inom fångvården och därtill vid ytterligare två fångvårdsanstalter inrätta särskild sinnessjukavdelning att fungera som upptagningsanstalt för manliga otillräkneligförklarade. Efter att från dessa fångvårdens sinnessjukavdelningar hava inhämtat uppgift å vilka otillräkneligförklarade som där vårdades den 1 juli 1926, har den sakkunnige vid införskaffande av närmare upplysningar om dessa ur medicinalstyrelsens diariier över rättspsykiatriska ärenden funnit, att antalet imbecilla bland dem utgjorde 30. En sammanställning beträffande av dem begångna brott och tidpunkten för deras otillräkneligförklarande ger till resultat följande

Tablå
rörande å fångvårdens sinnessjukavdelningar vårdade straffriförklarade manliga imbecilla.

Brottets art	År, då otillräkneligförklaringen ägt rum							
	1917	1921	1922	1923	1924	1925	1926	S:a
Mordbrand	1	—	1	—	—	2	—	4
Sedlighetsbrott	—	2	2	—	3	4	—	11
Våldtäktsförsök	—	—	—	—	—	1	—	1
Hemfridsbrott	—	—	—	—	—	1	—	1
Misshandel	—	—	—	—	—	2	—	2
Stöld	—	1	1	1	3	1	4	11
Summa	1	3	4	1	6	11	4	30

Såsom av denna tablå framgår, är det icke endast lindrigare brott, som begås av imbecilla, utan även mera samhällsfarliga förbrytelser förekomma. Vid sidan av stöld dominera sålunda *sedlighetsbrotten*. Räknas till dessa även våldtäktsförsök, bliva sedlighetsbrotten t. o. m. flera än tjuvnadsbrotten, vilka eljest äro långt talrikare än andra brott. Och i allmänhet har det i här avsedda fall varit fråga om mycket svåra sedlighetsbrott, såsom otukt med minderårig. Även bland de manliga sinnesslöa finnas följaktligen sådana, som äro i sexuellt hänseende synnerligen opålitliga, och det är givetvis ett samhällsintresse av synnerlig vikt, att dylika av sitt driftliv behärs-kade sinnesslöa bliva omhändertagna på ett för samhället betryggande sätt.

Såsom redan i det föregående anmärkts, har den sakkunnige ansett det icke vara möjligt att göra ens några approximativa beräkningar angående totala behovet av anstaltsplatser för asociala imbecilla av de olika könen. De i betänkandet anförda, här i sammandrag återgivna erfarenheterna från de olika slag av anstalter, som under nuvarande förhållanden få taga befattning med dylika individer, hava dock givit några siffror, som kunna vara i viss mån vägledande för en *preliminär uppskattning av platsbehovet*. Härom anför den sakkunnige huvudsakligen följande.

Vad först de *manliga* sinnesslöa beträffar, hava de statsunderstödda sinnesslöanstalterna lämnat uppgift om 90 sådana, för vilka plats a anstalt för vuxna vanartade sinnesslöa visat sig behöfelig. Antalet av till statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar anmälda men ej intagna ävensom där befintliga överåriga, för vilka behov av överflyttning till anstalt för vuxna föreligger, uppgår till sammanlagt omkring 70. Läggas så härtill de 30 kriminella sinnesslöa, som efter otillräknelighetsförklaring mast provisoriskt omhändertagas av fängvården, fås ett antal av omkring 190. Denna siffra giver emellertid endast en svag föreställning om verkliga behovet. Antalet asociala imbecilla ute i kommunerna, vilka icke varit intagna i eller anmälda till statsunderstödd sinnesslöanstalt och för vilka icke förfrågan gjorts till Salbohedsanstalten, undandraget sig visserligen varje beräkning, men deras antal är säkerligen högst betydande.

Vad *kvinnliga* sinnesslöa beträffar, utgör enligt från de statsunderstödda sinnesslöanstalterna erhållna uppgifter antalet där intagna eller dit anmälda vuxna vanartade 45. Antalet till uppfostringsanstalten för sinnesslöa flickor i Vänersborg anmälda men där ej intagna ävensom där befintliga överåriga, vilka böra överföras till anstalt för vuxna, utgör omkring 25. Sammanlaggas nämnda båda siffror, erhålles ett antal av omkring 70. Denna siffra ger emellertid, såsom torde framgå bland annat av de utav fattigvårds-konsulenterna meddelade upplysningarna, ingen som helst antydning om det verkliga behovet av anstaltsplatser för vuxna vanartade sinnesslöa av kvinnkön. Vad särskilt angår de sinnesslöa kvinnor, som på grund av sexuell vanart äro i behov av att bliva omhändertagna å anstalt för vuxna vanartade kvinnliga sinnesslöa, äro de säkerligen att räkna i hundratal.

När man går att anordna särskilda anstalter för asociala imbecilla, bör man emellertid enligt Petréns räkna med att till dessa anstalter böra i största möjliga utsträckning överflyttas även de imbecilla, som nu vårdas å statens hospital. Medicinalstyrelsen läser också vid uppgörandet av sin i september 1925 till Kungl. Maj:t ingivna plan för sinnessjukvårdens ordnande hava utgått ifrån, att samtliga å hospitalen vårdade sinnesslöa skulle omhändertagas å särskilda anstalter. Medicinalstyrelsen har nämligen i sina beräkningar rörande behovet av *hospitalsplatser* endast tagit hänsyn till antalet *sinnessjuka*, som behöva anstaltsvård, och således uppenbarligen räknat med att några hospitalsplatser framdeles icke — såsom nu är förhållandet — skola vara upptagna av sinnesslöa.

Läggas de tidigare återgivna siffrorna angående antalet å hospitalen intagna imbecilla till de förut anförda, från sinnesslö- och fängvårdsanstalterna erhållna uppgifterna, erhålles det resultatet, att cirka 500 anstaltsplatser för manliga imbecilla och cirka 200 anstaltsplatser för kvinnliga imbecilla av här ifrågakommande slag skulle vara behöfliga. Då emellertid, såsom nyss antytts, i dessa beräkningar icke kunnat medtagas de å fattigvårdsanstalterna och eljest ute i kommunerna befintliga asociala imbecilla, för vilka förfrågan om plats å specialanstalt icke gjorts, är behovet av anstaltsplatser för asociala imbecilla i själva verket vida större än vad här anförda siffror angiva.

Den sakkunnige har härefter gått in på frågan, *huru varden av asociala imbecilla bör ordnas*.

Vad därvid först beträffar spörsmålet, *vem det bör tillkomma att omhändertaga ifrågakommande sinnesslöa*, har, såsom förut antytts, denna fråga varit föremål för behandling av 1920 års sinnesslövärdssakkunniga i deras betänkande år 1921, därvid spörsmålet avhandlades med avseende på såväl

Vem bör omhändertaga asociala imbecilla?

vanartade sinnesslöa barn som vuxna vanartade sinnesslöa. De sakkunniga anslöto sig till den av 1916 års riksdag uttalade uppfattningen, att någon annan möjlighet knappast syntes kunna tänkas, än att *staten* för ifrågasvarande kategorier anordnade särskilda anstalter. Till stöd för denna mening anförde de sakkunniga främst anstaltsorganisatoriska skäl, men de framhöllo vidare, att för en sådan lösning av frågan även talade den omständigheten, att de vanartade sinnesslösas omhändertagande från såväl rashygienisk som kriminalpolitisk synpunkt måste anses vara *ett betydande samhällsintresse*. Den rashygieniska synpunkten gjorde sig i främsta rummet gällande i fråga om de vanartade sinnesslöa kvinnorna. Vad de vanartade sinnesslöa männen beträffade, måste deras omhändertagande ur det allmännas synpunkt anses vara av synnerlig vikt såsom ett led i brottslighetens bekämpande.

För övrigt vore, framhöllo de sakkunniga vidare, i avseende härå att märka, att omhändertagandet av sådana vanartade sinnesslöa, vilkas antisociala tendenser fört till kriminella handlingar, redan påvilade staten, i det att dessa sinnesslöa, när de i anseende till sitt psykiska tillstånd förklarats icke kunna till ansvar fällas, i regel omhändertoges av den offentliga sjuksjukvården. Det skulle vara föga ändamålsenligt att låta skyldigheten att omhändertaga de vanartade sinnesslöa påvila olika myndigheter, allteftersom de sinnesslöa gjort sig skyldiga till brott eller icke, enär det ur behandlingssynpunkt i regel icke kunde anses föreligga skäl att för sinnesslöa, vilka sålunda i formell mening kunde hänföras till kriminella, anordna särskild vård, annan än den, som anordnades för övriga sinnesslöa med antisociala tendenser.

Ytterligare betonades, att statens övertagande av vården om de vanartade sinnesslöa ingalunda skulle innebära införandet av någon ny princip på abnormvårdens område. Vad sinnesslövården beträffade, kunde den grundsatsen, att staten borde omhändertaga sådana vårdbehövande, för vilkas vård kommunala och enskilda anstalter saknade nödiga resurser, redan anses vara av statsmakterna godkänd i fråga om tvenne grupper av sinnesslöa, nämligen sådana, som tillika vore blinda — bildbara såväl som obildbara — samt bland obildbara sinnesslöa de allra mest svårskötta och de för omgivningen i mera utpräglad grad farliga.

Till de sakkunnigas ståndpunkt i denna fråga anslöt sig föredragande departementschefen vid behandling av förenämnda proposition nr 280 till 1921 års riksdag. Riksdagen underströk för egen del i sin skrivelse i ämnet (nr 277) de av de sakkunniga anförda synpunkterna.

I sitt nu förevarande betänkande har Petré, under hänvisning till vad sålunda tidigare förekommit, allenast förklarat, att icke mer än en mening syntes kunna vara rådande därom att, sedan staten upprättat uppfostringsanstalter för vanartade och disciplinära sinnesslöa barn, det även borde tillkomma staten att åtaga sig vården av de till vuxen ålder komna vanartade och disciplinära sinnesslöa.

Vad därefter beträffar *sättet* för de vuxna vanartade sinnesslöas omhändertagande, berördes även denna fråga i 1920 års sinnesslövårdssakkunnigas betänkande. De sakkunniga uttalade därvid den meningen, att alla sinnesslöa, för vilka med hänsyn till deras våldsamhet eller mera utpräglat antisociala tendenser erfordrades vård å slutet avdelning, borde omhändertagas inom den allmänna sinnessjukvårdens ram, medan övriga här ifrågasvarande sinnesslöa i regel borde intagas i särskilda anstalter (arbetshem). Dessa sistnämnda, vilka skulle anordnas särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga sinnesslöa, borde enligt sinnesslövårdssakkunnigas mening vara öppna anstalter liksom de befintliga statsunderstödda arbetshemmen för sinnesslöa.

Av skäl, som i det följande skola återgivas, funno de sakkunniga önskvärt, att de särskilda arbetshemmen för vuxna vanartade sinnesslöa kunde anordnas i form av öanstalter efter mönster av den danska anstalten för vanartade manliga sinnesslöa å Livø i Limfjorden.

Emellertid framhöllo de sakkunniga i annat sammanhang, att fall otvivelaktigt kunde förekomma, då sinnesslöa, som vore att hänföra till de vanartades kategori, likväl med hänsyn till vanartens eller den psykiska abnormitetens beskaffenhet icke nödvändigt behövde vårdas å vare sig slutet anstalt eller öanstalt. Det borde därför icke vara uteslutet, att vissa elever även såsom äldre kunde kvarstanna i skolhem för vanartade sinnesslöa barn, möjligen i en såsom annex till skolhemmet anordnad arbetshemsavdelning, i all synnerhet om denna kunde förläggas på något avstånd från skolhemmet. Vad beträffade det av de sakkunniga föreslagna skolhemmet för vanartade gossar, kunde det med hänsyn till denna anstalts behov av arbetskrafter för jordbruksarbete till och med vara önskligt, att hemmet förenades med en sådan arbetshemsavdelning. Vad åter anginge kvinnliga sinnesslöa av här avhandlade kategori, i fråga om vilka vanarten ofta bestode i opålitlighet i sexuellt avseende, syntes bland dessa finnas åtskilliga, vilka även såsom vuxna utan olägenhet kunde vistas tillsammans med i skolhemmet intagna sinnesslöa flickor, fastän de icke lämpade sig för anstalter som vore avsedda jämväl för sinnesslöa av mankön. Dylika kvinnliga sinnesslöa syntes därför icke behöva omhändertagas i särskilt annex utan kunde kvarstanna i själva skolhemmet, blott detta kunde tillräckligt effektivt isoleras från yttervärlden.

Beträffande nu avhandlade frågor framhöll föredragande departementschefen i sitt yttrande till nyssnämnda proposition nr 280 år 1921 allenast, att det av den i ämnet lämnade utredningen syntes framstå såsom ofrånkomligt, att även för vuxna vanartade sinnesslöa upprättades särskilda anstalter, men att frågan om dessa anstalters anordnande i då förevarande sammanhang icke kunde upptagas till slutlig prövning. Mot detta uttalande gjordes i riksdagens skrivelse i ämnet ingen erinran.

Petrén har i sitt betänkande i förevarande ämne till en början anfört, att vad 1920 års sinnesslövårdssakkunniga uttalat angående *vissa vanartade sinnesslöas kvarstannande vid uppfostringsanstalt* för sinnesslöa barn av samma kategori borde beaktas, då det nu gäller ordnandet av vården

Sättet för omhändertagande av antisociala imbecilla.

om ifrågavarande vuxna sinnesslöa. Såsom framgår av det förut anförda, finnes för närvarande ett stort antal till vuxen ålder komna sinnesslöa såväl å uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa gossar som å anstalten för vanartade sinnesslöa flickor. I den mån det härvid är fråga om sådana sinnesslöa, som genom anstaltsvistelsen låtit sig disciplineras, så att de icke äro till skada för uppfostringsanstaltens verksamhet, anser Petré, i anslutning till den mening, som uttalats av 1920 års sakkunniga, att det icke heller framdeles bör vara något hinder för att platser, som icke äro upptagna av skolelever, sålunda tagas i anspråk för arbetshemselever. I denna fråga anföres vidare i betänkandet huvudsakligen följande:

Vad den till *Salbohed* förlagda uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa *gossar* beträffar, torde det, på sätt 1920 års sinnesslövärdssakkunniga antytt, vara önskvärt, att det vid denna anstalt alltjämt kommer att finnas ett avsevärt antal till vuxen ålder komna imbecilla. Det jordbruk, som här finnes, ger nämligen sysselsättning åt åtskilliga sinnesslöa. Lämpligast är dock, att barnen (skoleleverna) och de äldre (arbetshemseleverna) skiljas till helt olika avdelningar. Början till en sådan ordning finnes också redan vid *Salbohedsanstalten*. Det lär finnas möjlighet att vid anstalten på lämpligt sätt anordna en *arbetshemsavdelning med omkring 35 platser*, å vilken de mera pålitliga och fogliga samt mera arbetsföra vuxna sinnesslöa kunde stanna för att deltaga i jordbruks- och trädgårdsarbetet samt i de många handräckningsarbeten, för vilka deras arbetskraft är behöfvig.

Den till *Vänersborg* förlagda uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa *flickor* har däremot icke någon arbetshemsavdelning som annex. Icke heller synes med hänsyn till områdets ringa storlek sådan avdelning där lämpligen kunna anordnas. I den mån platserna å denna anstalt behövas för nya skolelever, böra sålunda även de mera lättskötta bland där befintliga vuxna sinnesslöa flyttas till för sådana sinnesslöa anordnad särskild anstalt.

Petrén har härefter berört den utav 1920 års sinnesslövärdssakkunniga framförda tanken på anordnande av *öanstalter* för vissa vuxna vanartade sinnesslöa. Genom en sådan anordning skulle enligt de sakkunniga vinnas, att antalet av dem, som skulle behöva omhändertagas av den offentliga sinnessjukvården, kunde väsentligen nedbringas, då till dylik öanstalt skulle kunna hänvisas även många av de sinnesslöa, som eljest på grund av rymningsbegär skulle behöva vårdas å slutan stalt.

I Petréns betänkande har nu, med ledning av de erfarenheter, som härutinnan vunnits i Danmark, närmare redogjorts för de krav med avseende å läge, storlek och beskaffenhet i övrigt, som måste ställas på en ö, avsedd för anstalt av ifrågavarande slag. Till närmare belysande av öanstalters betydelse för sinnesslövärdan har vid betänkandet sasom bilaga fogats en redogörelse för den danska Livöanstaltens uppkomst och utveckling samt för verksamheten vid densamma. I dessa hänseenden anhallar jag att få hänvisa till betänkandet (sid. 28 samt 64—77).

Vad angår möjligheterna att i Sverige anordna öanstalter för sinnesslöa framhåller Petré, att det vid de undersökningar, som 1920 års sinnesslövärdssakkunniga i detta avseende företagit, visat sig, att vissa svårigheter äro för handen. Den första förutsättningen för en öanstalt, nämligen att

det ön omgivande vattnet i regel icke eller åtminstone icke för längre perioder fryser till under vintertiden, är i allmänhet icke uppfylld inom Sveriges gränser. I betänkandet har redogjorts för de utav 1920 års sinnesslövärdssakkunniga verkställda undersökningarna rörande förefintligheten av för ändamålet användbara öar samt för en del av de sakkunniga företagna utredningar och underhandlingar rörande möjligheten till förvärv av vissa öar, vilka ansetts kunna ifrågakomma för ändamålet. Jämväl i dessa hänseenden ber jag att få hänvisa till vad betänkandet (sid. 29—30) innehåller. För egen del har Petrén anfört, att enligt hans mening de utav 1920 års sakkunniga verkställda undersökningarna syntes hava visat, att till öanstalt för *kvinnliga* asociala imbecilla funnes att tillgå en ö, som väl skulle lämpa sig för ändamålet, nämligen den till Lindbergs socken av Hallands län hörande Balgön. Beträffande anstalt för *manliga* asociala imbecilla syntes visserligen den enda ö, som med hänsyn till olika på frågan inverkan omständigheter syntes kunna ifrågakomma — nämligen ön Stora Röknen i Vättern — vara användbar för ändamålet. Vissa olägenheter skulle dock vara förbundna med denna ös användande, bland annat i betraktande av att öns beskaffenhet ej syntes möjliggöra en så omväxlande arbetsterapi för å anstalten intagna, som kunde vara önskelig.

Emellertid framhåller Petrén, att han — med hänsyn till det förändrade läge, vari på grund av omständigheter, för vilka i det följande skall redogöras, frågan om anstalter för berörda kategori av abnorma numera kommit — ej ansett sig böra vid fullgörande av det honom lämnade utredningsuppdraget till fortsatt undersökning upptaga detta spörsmål. Denna ståndpunkt innebär emellertid icke, betonar Petrén, att tanken på öanstalter för vård av vissa asociala imbecilla enligt hans mening bör övergivnas. Då nämligen denna vårdform skulle dels i någon mån minska antalet av dem, som måste vårdas å slutan stalt, dels ock möjliggöra en friare och i vissa avseenden mera tillfredsställande vård för vissa sinnesslöa och alltså — såsom ock erfarenheten från den danska anstalten å Livø visat — utgöra ett värdefullt led i sinnesslövärdn, är det enligt Petréns förmenande önskvärt, att tanken på dylika anstalter må kunna, när omständigheterna det medgiva, återupptagas och realiseras.

Beträffande de omständigheter, vilka såsom nyss antytts medfört, att frågan om anordnande av särskilda anstalter för asociala imbecilla kommit i ett nytt läge under den tid, som förflutit sedan 1920 års sinnesslövärdssakkunnigas arbete år 1922 enligt Kungl. Maj:ts beslut upphörde, uttalar Petrén till en början, att — på sätt redan förut omförmäls — sedan uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa barn börjat sin verksamhet, det snart befunnits, att behov föreläge av att få åtskilliga av de här intagna, till vuxen ålder komna sinnesslöa överflyttade till slutan stalt, på grund av att de företedde stark förstörelsedrift och svåra våldsamhetstendenser. Från båda dessa uppfostringsanstalter hava också under de gångna åren några av de intagna blivit överflyttade till hospital, om också först efter en exspektanstid, under vilken

uppfostringsanstalterna i fråga, vilka sakna resurser för vården av dylika sinnesslöa, haft stora svårigheter med dessas omhändertagande. Med en sådan erfarenhet för ögonen torde det, yttrar Petrén, vara uppenbart, att det är nödvändigt att först se till, att tillräckligt antal platser å slutet avdelning anordnas för de mera opålitliga och för omgivningen vådliga sinnesslöa, innan arbetshem i form av öanstalter planläggas.

Efter 1925 års riksdags beslut i försvarsfrågan har också yppat sig möjlighet att för jämförelsevis ringa kostnad erhålla *särskilda anstalter för asociala imbecilla*, beträffande vilka vård å slutet avdelning är erforderlig. Enligt vad Petrén under sitt arbete såsom en av de utav chefen för försvarsdepartementet tillkallade sakkunniga för undersökning av ersättningsfrågor i anledning av regementsindragningar och för avgivande av förslag rörande det lämpligaste förfaringssättet med ledigblivande kasernetablisement (*kasernkommittén*) erfarit, finnas bland ifrågavarande kasernetablisement tvenne, som efter vissa tillbyggnader synnerligen väl skulle lämpa sig för här förevarande ändamål, medan de däremot med hänsyn till läge och lokala förhållanden inomhus icke passa för vård av sinnessjuka. De här åsyftade kasernetablisementen äro trängkärskasernerna i Sala och Örebro. Beträffande dessa har Petrén — av skäl som i det följande skola närmare angivas — inom kasernkommittén föreslagit, att etablisementet i Sala skulle apteras till anstalt för manliga asociala imbecilla och etablisementet i Örebro till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla. Kasernkommittén har ock med skrivelser till chefen för försvarsdepartementet den 9 juli 1927 framlagt förslag härom.

Berörda förslag hava, såvitt avser de omändringar och tillbyggnader, som ansetts erforderliga för nämnda kaserners tagande i anspråk såsom anstalter för manliga asociala imbecilla respektive kvinnliga asociala imbecilla, grundats på av Petrén uppgjort program. För förslagens innehåll kommer jag att längre fram i annat sammanhang redogöra.

Såsom av nämnda redogörelse kommer att framgå, innebär kasernkommitténs förslag, att i vardera av de föreslagna anstalterna i Sala och Örebro skulle inrymmas 323 vårdplatser.

Beträffande frågan, i vad mån detta platsantal motsvarar vårdbehovet för asociala imbecilla, har Petrén i sitt betänkande anfört följande:

Med avseende å kvinnliga sinnesslöa må först framhållas, att även sedan alla å hospital nu vårdade kvinnliga imbecilla samt alla å statsunderstödda sinnesslöanstalter nu befintliga och därifrån utskrivna, till vuxen ålder komma asociala imbecilla av kvinnkön intagits å den föreslagna anstalten för kvinnliga asociala i Örebro, skulle — såsom av de tidigare lämnade uppgifterna framgår — dock över ett 100-tal platser bliva disponibla för i sexuellt hänseende opålitliga sinnesslöa kvinnor, vilka nu vistas å fattigvårdsanstalter eller i hemmen och för vilka plats å specialanstalt hittills icke sökts. Vad åter beträffar den föreslagna anstalten i Sala för manliga asociala imbecilla, kommer platsantalet vid denna anstalt icke på långt när att motsvara behovet. Såsom i det föregående är nämnt, äro redan nu imbecilla till ett antal, ungefär motsvarande den nya anstaltens beräknade platsantal, intagna å hospital, och i övrigt äro asociala imbecilla för närvarande till icke obe-

tydligt antal omhändertagna dels i sinnesslöanstalter och dels å fängvårdens sinnessjukavdelningar. Härtill komma alla de ute i kommunerna befintliga asociala imbecilla, som äro i behov av vård å specialanstalt och för vilka sådan vård bör beredas, innan fattigvårdslagens bestämmelser om ålderdomshem träda i kraft. Ytterligare byggnader bliva därför behöfliga för vård av manliga asociala imbecilla.

I detta sammanhang har beträffande Örebroanstalten framhållits, att den sakkunnige vid uppgörande av program för denna anstalts användning utgått från, att där skulle genom överflyttningar från hospitalen intagas även *svårskötta obildbara sinnesslöa (idioter) av kvinnkön*. Skulle Örebroanstalten få mottaga såväl asociala imbecilla som svårskötta idioter — vilket ur driftkostnadssynpunkt åtminstone tills vidare torde vara lämpligt — lär den emellertid, framhåller den sakkunnige, framdeles komma att bliva i behov av utvidgning för att kunna fylla sitt huvudsakliga ändamål: att hysa asociala imbecilla.

Huru stort det framtida behovet av en ökning utav platsantalet å anstalter för kvinnliga asociala sinnesslöa kommer att bliva, synes emellertid, framhåller Petrén vidare, delvis vara beroende av, huruvida frågan om *sterilisering av vissa sinnesslöa* kan inom en ej alltför avlägsen framtid vinna en lösning. Därest sterilisering av sinnesslöa skulle kunna komma till stånd, där denna åtgärd efter prövning befunnes lämpligen böra vidtagas, skulle detta nämligen sannolikt till en viss grad minska platsbehovet för kvinnliga imbecilla.

Innan utvidgning av anstalten i Örebro företages, bör emellertid enligt Petréns mening övervägas lämpligheten av att realisera den av 1920 års sinnesslövårdssakkunniga framförda och i det föregående återgivna tanken på inrättande av ett arbetshem i form av öanstalt. Dit borde då, i den mån arbetshemmet kan mottaga dem, överflyttas alla sådana i Örebroanstalten intagna imbecilla, som icke behöva kvarstanna i *sluten* anstalt. Frånsett att härigenom en mera fri vård skulle kunna beredas ifrågavarande imbecilla, skulle en dylik överflyttning enligt den sakkunniges mening sannolikt i betydande omfattning minska behovet av nya, mera dyrbara vårdplatser i slutan stalt. En öanstalt för kvinnliga sinnesslöa anses nämligen utan nämnvärd olägenhet kunna givas rätt stort omfång, medan däremot — enligt vad erfarenheten i Danmark synes hava visat — en dylik anstalt för manliga, med hänsyn till risken för attentat mot personalen o. s. v., ej anses kunna göras alltför omfattande; större antal än ett 100-tal manliga asociala imbecilla synes enligt utländsk erfarenhet knappast kunna samlas på ett ställe.

Petrén har härefter berört frågan om *omhändertagandet av sådana asociala imbecilla, vilka tillika äro behäftade med annan abnormitet, lyte eller sjukdom*. I dessa hänseenden innebär förslaget i kort sammandrag följande:

Asociala imbecilla, vilka tillika äro *fallandesjuka*, skulle tills vidare, intill dess en slutan avdelning för fallandesjuka kunde komma till stånd, mottagas å de föreslagna anstalterna i Örebro och Sala men därefter av närmare angivna skäl helst omhändertagas inom epileptikeranstalt.

Vanartade imbecilla, som jämväl äro *blinda*, skulle icke intagas å de ifrågasatta sinnesslöanstalterna, enär den år 1922 öppnade statsanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte är avsedd för alla blinda, beträffande vilka lytet är komplicerat med någon annan defekt.

Vad däremot beträffar vanartade imbecilla, som äro *dövstumma*, skulle dessa få omhändertagas å de nu ifrågasatta anstalterna, emedan möjlighet för deras vård å något till dövstumväsendet hörande arbetshem icke finnes eller kan beräknas i framtiden komma att beredas. Likaledes skulle imbecilla över huvud taget, som lida av någon *smittsam sjukdom* — de må hava visat asociala tendenser eller icke — vårdas å de nu ifrågasatta slutna anstalterna. I sakens natur ligger nämligen, framhåller den sakkunnige, att å *statens* anstalter för asociala imbecilla böra vårdas *alla* sådana till vuxen ålder komna sinnesslöa, som på grund av de för statsbidrags utgående fastställda villkoren icke få mottagas eller kvarstanna å de statsunderstödda arbetshemmen för sinnesslöa. Att vårda ett under alla förhållanden jämförelsevis litet antal med smittsam sjukdom behäftade personer å de föreslagna sinnesslöanstalterna i Örebro och vid Sala bör enligt den sakkunnige icke bereda några olägenheter.

I detta sammanhang har vidare behandlats frågan om *avgränsningen mellan statens sinnessjukvård och statens sinnesslövård*. I detta hänseende yttrar Petréén bland annat följande:

Helt naturligt kan någon skarp gräns mellan dessa båda vårdgrenar icke dragas. Imbecilla bliva nämligen icke så alldeles sällan sinnessjuka. Är därvid fråga om en *kronisk*, för hela livet varande sinnessjukdom, sasom dementia præcox, bör den sinnessjuka, även om han ursprungligen varit imbecill, intagas å hospital. Där återigen är fråga om en imbecill, som *periodiskt* företer orostillstånd, vilka kunna betecknas som sinnessjukdom, men vilken dessemellan kanske under långa tider icke kräver annan vård än övriga imbecilla, torde det till undvikande av förflyttningar fram och tillbaka mellan hospitalen och sinnesslöanstalterna vara mest praktiskt, att den imbecille kvarstannar å sistnämnda slag av anstalt. Endast imbecilla, som äro så farliga, att vård å säkerhetspaviljong är indicerad, böra icke mottagas å här ifrågavarande sinnesslöanstalter utan i stället intagas, respektive kvarstanna å sådan paviljong. Däremot har vid uppgörande av program till Salaanstalten förutsatts, att å denna i övrigt skulle kunna vårdas alla manliga *kriminella* imbecilla, alltså även alla sådana imbecilla, som nu vårdas å Växjö kriminalasyl.

För att i någon mån belysa det gagn, de här föreslagna sinnesslöanstalterna enligt nu angivna grunder för avgränsningen mellan sinnessjukvård och sinnesslövård skulle komma att medföra för den statliga sinnessjukvården, har den sakkunnige från statens hospital och asyler införskaffat uppgift på antalet *kriminalpatienter* bland de där intagna imbecilla. Av dessa uppgifter framgår, att sammanlagt 155 manliga och 19 kvinnliga kriminalpatienter äro intagna å hospitalen, därav 34 manliga å Växjö kriminalasyl och 4 manliga å säkerhetspaviljongerna i Västervik och Säter.

Såsom av dessa uppgifter framgår, skulle hospitalen — om man bortser från kriminalasylen och säkerhetspaviljongerna — vid de här föreslagna sinnesslöanstalternas tillkomst kunna bliva befriade från icke mindre än 136 kriminalpatienter, därav 117 manliga och 19 kvinnliga. Härmed bör en icke ringa lättnad vinnas för hospitalens verksamhet. Härtill kommer den fördelen, att hospitalsplatser, som nu äro upptagna av imbecilla, bliva disponibla för sinnessjuka ute i de olika orterna. Genom att mer än ett 30-tal platser å Växjö kriminalasyl efter Salaanstaltens öppnande kunna med ens evakueras, vinnes ytterligare den stora fördelen, att den offentliga sinnessjukvården får möjlighet att i motsvarande grad mottaga *straffröfklarade sinnessjuka*, vilken kategori av sinnessjuka under senare år i ständigt stigande antal måst omhändertagas å fängvårdens sinnessjukavdelningar, då

plats ej kunnat beredas vare sig å själva hospitalen eller å specialavdelningarna inom den offentliga sinnessjukvården. Vad åter beträffar de *strafffriförklarade imbecilla*, som under nuvarande förhållanden måst omhändertagas å fängvårdens sinnessjukavdelningar, böra de, såsom förut framhållits, efter öppnandet av sinnesslöanstalterna i Sala och Örebro överflyttas till dessa anstalter.

I betänkandet har jämväl med några ord berörts det framlagda förslagets *inverkan beträffande överenskommelserna rörande sinnessjukvården inom vissa storstäder*. Enligt beslut av 1925 års riksdag har, som förut nämnts, staten med envar av städerna Stockholm och Göteborg ingått avtal rörande dessa städers övertagande av hela sin sinnessjukvård. Dessa avtal, som trätt i kraft den 1 januari 1926, innebära, att städerna förbundit sig att — utom beträffande vissa i avtalen undantagna kategorier, t. ex. kriminalpatienter — efter en åttårig övergångsperiod mot viss ersättning av statsmedel helt övertaga vården av i städerna hemortsberättigade sinnessjuka. Ersättningen till städerna skall, i vad den avser gottgörelse för anskaffat anstaltsutrymme, enligt avtalen ökas, i den mån staten har utgifter för utvecklingen av sin sinnessjukvård. Liknande avtal har enligt bemyndigande av 1927 års riksdag av Kungl. Maj:t träffats med Malmö stad och trätt i kraft den 1 januari 1928. Då de ifrågasatt avtalen *icke* avse sinnesslöa, bliva nämnda städer, framhåller den sakkunnige, givetvis berättigade att, i mån av platstillgång, få asociala imbecilla med hemortsrätt i städerna intagna å de nu ifrågasatta anstalterna. Skulle emellertid någon i sådan stad hemmahörande, å statsanstalt för sinnesslöa intagen imbecill bliva sinnessjuk, blir staden däremot efter övergångsperiodens utgång skyldig att, såvida det icke är fråga om en patientkategori, som undantagits i avtalen, själv övertaga hans vård.

Petrén har i sitt betänkande vidare behandlat vissa organisationsfrågor beträffande de föreslagna anstalterna för asociala imbecilla ävensom en del i samband därmed stående spörsmål. Jag övergår nu till att i korthet redogöra för betänkandet i denna del.

Vad då först beträffar *överinseendet över anstalterna*, må till en början erinras, att 1920 års sinnesslöavårdssakkunniga i sitt förenämnda betänkande rörande upprättande av uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn beträffande överinseendet över sistnämnda anstalter anförde, att desamma, såsom inrättningar av övervägande pedagogisk karaktär, borde — liksom fallet vore med statens dittillsvarande anstalter för abnormundervisningen — ställas under inseende av skolöverstyrelsen. Däremot föreslogo de sakkunniga, att dessa uppfostringsanstalter icke, såsom statens abnormundervisningsanstalter och överhuvud taget det stora flertalet av allmänna och enskilda uppfostringsanstalter, skulle lyda under ecklesiastikdepartementet utan under socialdepartementet. Som skäl härför anfördes, att en sådan anordning syntes mera ändamålsenlig för främjande av en i möjligaste mån enhetlig behandling av ärenden rörande sinnesslövården, vilka i öfrigt handlades inom socialdepartementet, och att det av praktiska skäl syntes vara

lämpligt, att de för anstaltarnas verksamhet erforderliga anslagen i riksstaten uppfördes under samma huvudtitel som övriga anslag för sinnesslövärd. Härtill komme det förhållandet att de *arbetshem för äldre vanartade sinnesslöa*, som senare borde upprättas och vilka givetvis borde stå icke under skolöverstyrelsens utan under *medicinalstyrelsens uppsikt*, på grund därav komme att lyda under socialdepartementet. I överensstämmelse med vad sinnesslövärdssakkunniga sålunda föreslagit blev organisationen av de ifrågavarande uppfostringsanstalterna ordnad.

Som av det anförda framgår, hade 1920 års sinnesslövärdssakkunniga ifrågasatt, att de av dem i form av öanstalter förordade arbetshemmen för vuxna vanartade sinnesslöa skulle stå under medicinalstyrelsens uppsikt. Att detta bör vara fallet med slutna anstalter för asociala imbecilla, anser Petréén ligga i sakens natur.

Vad angår den föreslagna arbetshemsavdelningen vid Salbohed för vissa vuxna sinnesslöa, som anses kunna kvarstanna i ett annex till uppfostringsanstalten, har denna avdelning ansetts givetvis böra lyda under styrelsen för uppfostringsanstalten och alltså även stå under skolöverstyrelsens överinseende. Enligt den sakkunnige böra ock i övrigt för denna avdelning i tillämpliga delar gälla bestämmelserna i reglementet för statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa.

Beträffande åter de föreslagna slutna anstalterna, framhåller Petréén, att dessa äro avsedda endast för sådana patienter, vilka redan enligt gällande sinnessjukstadga äro berättigade till intagning å hospital och som i viss utsträckning redan för närvarande vårdas å sådan anstalt. Under sådana förhållanden anser Petréén, att för dessa anstalter sinnessjukstadgans bestämmelser böra i tillämpliga delar bliva gällande. Anstalterna synas alltså böra organiseras på samma sätt som gäller beträffande statens sinnessjukhus i allmänhet. Vardera av de föreslagna anstalterna i Sala och Örebro bör sålunda stå under närmaste förvaltning av en under medicinalstyrelsen såsom överstyrelse lydande lokal direktion med enahanda sammansättning och samma funktioner, som stadgats beträffande hospitalsdirektionerna. I spetsen för anstalten bör stå en överläkare med den befogenhet och de åligganden, som gälla beträffande hospitalsöverläkare. I fråga om anstaltspersonal i övrigt böra jämväl tillämpas de bestämmelser, som gälla för personal vid hospitalen. Liksom förhållandet är vid dessa, föreslås ävenledes huvuddelen av anstaltens personal till uppförande å ordinarie stat.

I betänkandet hava framlagts vissa approximativa beräkningar beträffande storleken av den personal, som skulle bliva erforderlig vid de båda föreslagna anstalterna. På denna fråga ber jag emellertid att få ingå först längre fram i samband med behandling av förslaget rörande anstaltarnas anordnande och kostnaderna för deras inrättande.

I fråga om *sättet för bestridande av kostnaderna för anstaltarnas verksamhet* framhåller den sakkunnige, att av vad som föreslagits beträffande den ställning i organisatoriskt hänseende, som enligt förslaget skulle tillkomma anstalterna, givetvis borde följa, att dessa kostnader finge bestridas från under rikssta-

tens femte huvudtitel uppfört ordinarie anslag. Härvidlag kunna olika utvägar tänkas ifrågakomma: antingen kunna kostnaderna bestridas i samma ordning, som gäller beträffande hittillsvarande statliga sinnessjukanstalter. d. v. s. från det ordinarie förslagsanslaget till hospital och asyler, eller ock kan för ifrågavarande ändamål under nämnda huvudtitel uppföras särskilt eller särskilda anslag. Den förstnämnda utvägen har den sakkunnige ansett ur flera synpunkter vara att föredraga. Personalen vid ifrågavarande anstalter skulle då anses tillhöra befattningshavare vid hospital och asyler, och särskilt beslut angående det civila avlöningsreglementets tillämpning på förevarande befattningshavargrupper jämte därmed sammanhängande förhållanden skulle ej behöva fattas.

Med avseende å vårdavgifter vid anstalterna för asociala imbecilla hava, i anslutning till vad förut föreslagits, ansetts böra tillämpas de bestämmelser, som gälla i fråga om hospital och asyler. Man bör sålunda enligt den sakkunnige icke, såsom fallet är vid statens uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa, tillämpa olika vårdavgifter för fallandesjuka och icke fallandesjuka.

I detta sammanhang har vidare upptagits frågan om *behovet av särskilda intagningshandlingar* för intagning å slutna anstalt för sinnesslöa. I detta avseende anføres i betänkandet bland annat följande:

För närvarande saknas bestämmelser rörande formulär till särskilda *intagningshandlingar* för intagning av *sinnesslö* å sinnessjukvårdsanstalt. För läkarutlåtande, avseende sådan intagning, har därför hittills måst användas det formulär till utlåtande (bilaga A), som finnes fogat vid gällande sinnessjukstadga, därvid dock i själva intygsmeningen ordet »sinnessjuk» utbyts mot ordet »sinnesslö». Därest staten nu upprättar särskilda anstalter för vård av asociala imbecilla, lär emellertid särskilt formulär till läkarutlåtande för intagning av sinnesslö böra fastställas. Förslag till dylikt formulär är som bilaga fogat vid Petréns betänkande (bilaga 6).

Jämväl beträffande de uppgifter, vilka enligt bilaga B vid gällande sinnessjukstadga skola fogas vid ansökning om intagning å sinnessjukanstalt, saknas formulär, som avser sinnesslö. Då det nu gäller inrättandet av särskilda anstalter för vård av vissa imbecilla, har det syntts lämpligt, att ett särskilt formulär fastställes att gälla i fråga om sinnesslö. Förslag i detta ämne är jämväl fogat som bilaga vid betänkandet (bilaga 7).

Slutligen har även berörts spörsmålet om *behovet av särskilda utskrivningsbestämmelser* med avseende å vuxna imbecilla. Härom har Petré till en början framhållit huvudsakligen följande:

Sådana bestämmelser kunna icke lämpligen i längden undvaras, när fråga är om anstalter för vuxna imbecilla. Då författningsbestämmelser saknas, som giva uttrycklig rätt åt anstaltsledningen att avgöra, när utskrivning från sinnesslöanstalt bör äga rum eller icke, torde nämligen en statsunderstödd sinnesslöanstalts styrelse icke utan vidare kunna neka föräldrarna till en sinnesslö att hemtaga denne. Där fattigvårdsstyrelsen ansvarar för vårdavgiften, kan möjligen frågan hänskjutas till denna myndighet, men skulle denna därvid förklara sig icke hava något att erinra mot föräldrarnas begäran, lär anstaltens styrelse vara nödsakad att under alla omständigheter bifalla framställningen, huru olämpliga de förhållanden än äro, under vilka den sinnesslöe efter utskrivningen kommer.

I betänkandet har redogjorts för vissa fall, där utskrivning från statsunderstödd sinnesslöanstalt begärts och ägt rum under omständigheter, som gjort utskrivningen i hög grad olämplig. Jag hänvisar härutinnan till betänkandet (sid. 48—49). Under återopande av dessa fall förklarar Petréns såsom sin uppfattning, att konsekvensen av att särskilda anstalter för sinnesslöa upprättades enligt hans mening borde vara, att anstaltens styrelse och uppsiktsmyndigheten erhöles viss bestämmanderätt beträffande frågan, om utskrivning borde medgivas eller ej. Beträffande vissa möjligheter för en lösning av detta spörsmål samt rörande dess samband med frågan om en lagstiftning rörande anstaltsplikt för sinnesslöa m. m. har Petréns vidare anfört bland annat följande:

Vad statens sinnessjukanstalter beträffar, finnes i gällande stadga angående sinnessjuka en bestämmelse, som inskränker den enskildes och de kommunala myndigheternas rätt att från sådan anstalt uttaga en sinnessjuk. I stadgans § 51 är nämligen föreskrivet, att den sjukes målsman eller annan, som gjort ansökan om sinnessjuks intagande å anstalt eller som iklätt sig ansvarighet för sjukvårdsavgiften, är berättigad att från anstalten uttaga den sjuke, även innan denne blivit från sinnessjukdomen återställd, om *överläkaren anser sådant kunna ske utan råda för allmänna säkerheten och det behörigen styrkes, att sådan vård, som den sjukes tillstånd kräver, kan för honom i hemmet eller annorstädes beredas*. Det synes emellertid tvivelaktigt, om denna bestämmelse utan vidare är tillämplig även å sinnesslöa. Någon praktisk erfarenhet härvidlag torde ej finnas, då av nära liggande skäl begäran om utskrivning av imbecilla, som under nuvarande förhållanden vårdas å sinnessjukanstalter, icke torde förekomma från föräldrar och målsmän.

Därest en blivande ny sinnessjuklagstiftning komme att innehålla de föreskrifter om lagstiftningens tillämplighet, som upptagits i de båda framlagda förslagen på detta område (48 § 2 mom. i det lagförslag, som år 1923 framlagts av 1913 års sinnessjukstadgesakkunniga, och 7 § i det år 1926 års sinnessjuksakkunniga år 1927 avgivna lagförslaget), skulle däremot utskrivningsbestämmelserna beträffande sinnessjuka utan vidare bliva tillämpliga jämväl i fråga om sinnesslöa. Även om en ny sinnessjuklagstiftning med bestämmelser, enligt vilka lagstiftningens stadganden skulle i tillämpliga delar gälla jämväl för sinnesslöa, bleve genomförd, innan de här föreslagna anstalterna för asociala imbecilla bliva färdiga att öppnas, torde dock särskilda utskrivningsbestämmelser bliva nödvändiga för dessa anstalter till förhinderande särskilt av att sexuellt opålitliga kvinnliga imbecilla hemtagas till dåliga hem. Å ena sidan är nämligen att märka, att om statliga anstalter för asociala imbecilla enligt det nu framlagda förslaget komma till stånd, de påtalade olägenheterna beträffande utskrivning från statsunderstödda arbets-hem för sinnesslöa sannolikt torde komma att få motsvarighet beträffande utskrivning från dylika statsanstalter. Å andra sidan bör beaktas, att i de båda nyss omförmälda förslagen till ny sinnessjuklagstiftning den enskildes rätt att uttaga sinnessjuk från hospital betydligt vidgats, så att sådan rätt skulle vara medgiven i alla fall, där utskrivning anses kunna ske utan fara för annans personliga säkerhet eller den sjukes eget liv (34 § i 1923 års förslag och 27 § i 1927 års förslag).

De sålunda föreslagna utskrivningsvillkoren kunna emellertid icke anses tillfyllest, när fråga är om sinnesslöa. I sakens natur ligger, att icke alldeles samma avfattning av bestämmelserna passar i fråga om sinnessjuka, där den rena vårdsynpunkten blir den väsentliga, och beträffande imbecilla, där möj-

ligheten till lämplig sysselsättning under tillsyn och i gynnsam miljö är huvudförutsättningen för utskrivning. Även om det nu berörda spørsmålet möjligen skulle låta sig lösas i samband med sinnessjuklagstiftningen, vore det otvivelaktigt mest ändamålsenligt, att en *särskild lagstiftning* komme till stånd rörande *sinnesslövärd*en, omfattande såväl statsanstalter som statsunderstödda anstalter samt tillsynen utom anstalterna. För en sådan uppfattning talar — fränsett behovet av utskrivningsbestämmelser, gällande för alla sinnesslövanstalter — också den omständigheten, att i samband med en dylik lagstiftning rörande sinnesslövärderna skulle kunna tillgodoses även ett annat av sinnesslövärdens målsmän ofta uttalat önskemål, nämligen om obligatorisk undervisning i specialanstalter av bildbara sinnesslöa barn, ett önskemål, till vilket riksdagen även uttalat sin anslutning i en år 1918 avlåten skrivelse (nr 230) till Kungl. Maj:t.

Sammanfattningsvis framhåller Petré, att det av honom framlagda förslaget beträffande ordnandet av värderna av asociala imbecilla innebär

Samman-
fattning
av sakkunnig-
förslaget.

att vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar å Salbohed såsom annex anordnas en arbetshemsavdelning för vissa lättskötta manliga asociala imbecilla,

att i Västmanlands trängkärs kasernetablisement i Sala anordnas en sluten anstalt för manliga asociala imbecilla,

samt att i Svea trängkärs kasernetablisement i Örebro anordnas en sluten anstalt för kvinnliga asociala imbecilla, vilken sistnämnda anstalt åtminstone tillsvidare även skulle få omhändertaga vissa svårskötta obildbara sinnesslöa (idioter) av kvinnkön.

Till arbetshemsavdelningen vid *Salbohedsanstalten* skulle överflyttas sådana i denna anstalt intagna sinnesslöa, vilka efter uppnådd vuxen ålder icke äro i behov av vård å sluten anstalt, och särskilt sådana, vilkas kvarstannande vid Salbohedsanstalten kan anses påkallat med hänsyn till behovet av arbetskraft vid anstalten.

I den till *Sala* förlagda anstalten för *manliga* asociala imbecilla skulle intagas

- 1) från statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar sådana där intagna, som efter slutad skolutbildning icke kunna försökspermittteras och icke heller lämpligen kvarstanna å nyssnämnda arbetshemsavdelning,
- 2) från de statsunderstödda sinnesslövanstalternas arbetshem för män där intagna, som befunnits på grund av vanart eller eljest till följd av indisciplinärt uppförande olämpliga för samlivet i sådan anstalt,
- 3) från skyddshem för gossar och från statens uppfostringsanstalt för minderåriga manliga lagöverträdare sådana där intagna, som befunnits vara sinnesslöa och i behov av vård å sluten anstalt,
- 4) från fängsvårdens avdelningar för manliga sinnessjuka där intagna straffriförklarade imbecilla,
- 5) från statens hospital och asyler alla straffriförklarade imbecilla och andra där intagna imbecilla, vilka äro till olägenhet för sinnessjukvården, med undantag av sådana, som äro så farliga, att deras förvaring i säkerhetspaviljong är erforderlig, samt

- 6) direkt från kommunerna sådana imbecilla av mankön, vilka på grund av sin asocialitet icke lämpligen kunna omhänderhavas å fattigvårdsanstalter eller i hemmen, för vilket ändamål alla ansökningshandlingar å Salbohedsanstalten rörande överåriga exspektanter och alla intagningshandlingar å statens hospital, rörande manliga sinnesslöa böra översändas till direktionen för den nya Salaanstalten omedelbart vid dess öppnande.

Då Salaanstalten icke kommer att lämna utrymme för *alla* för närvarande å statens hospital och asyler vårdade manliga imbecilla, böra, som antytts, därifrån till en början utgallras endast de mera svårskötta. För övriga å sinnessjukhus nu intagna imbecilla av mankön bör framdeles anordnas en särskild anstalt, som jämväl bör i mån av behov mottaga asociala imbecilla av mankön direkt från kommunerna. Förslag om anordnande av denna anstalt har emellertid icke i detta sammanhang kunnat framställas, enär vid betänkandets avgivande kasernkommitténs utredning angående användandet av ledigblivande kaserner ännu ej slutförts.

I den till Örebro förlagda anstalten för kvinnliga asociala imbecilla samt för svårskötta idioter av kvinnkön skulle intagas

- 1) från statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor sådana där intagna, som efter slutad skolutbildning icke kunna försökspermitteras och icke heller lämpligen kvarstanna i uppfostringsanstalten,
- 2) från de statsunderstödda sinnesslöanstalternas arbetshem för kvinnor där intagna, som befunnits på grund av vanart eller eljest till följd av indisciplinärt uppförande olämpliga för samlivet i sådan anstalt,
- 3) från skyddshem för flickor och allmän uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga lagöverträdare där intagna, som befunnits vara sinnesslöa och i behov av vård å slutan anstalt,
- 4) från centralfängelset i Växjö för kvinnor där förvarade straffriförklarade imbecilla,
- 5) från statens hospital och asyler *alla* där intagna imbecilla samt, i mån av utrymme, idioter av kvinnkön,
- 6) direkt från kommunerna sådana kvinnliga imbecilla, vilka på grund av sexuell opålitlighet eller på annat sätt ådagalagd asocialitet icke lämpligen kunna omhändertagas å fattigvårdsanstalternas eller i hemmen, för vilket ändamål alla ansökningshandlingar å uppfostringsanstalten i Vänersborg rörande överåriga exspektanter och alla intagningshandlingar å statens hospital rörande kvinnliga sinnesslöa böra översändas till direktionen för den nya Örebroanstalten omedelbart vid dess öppnande,
- 7) från de statsunderstödda anstalternas för obildbara sinnesslöa, i mån av utrymme, där intagna, som äro våldsamma eller eljest så svårskötta, att de äro i behov av vård å slutan anstalt.

Sedan Örebroanstalten blivit fylld, bör å Balgön inom Lindbergs socken av Hallands län anordnas en *öanstalt* för sådana asociala kvinnliga imbecilla, vilka icke med nödvändighet behöva vårdas å slutan anstalt, därest öanstalt finnes

tillgänglig. Intagning på öanstalt bör dock ej ske direkt utan endast genom överflyttning från annan anstalt, huvudsakligast genom utgallring från Örebroanstalten. Först sedan öanstalten utvecklats så långt, att den ej kan mottaga flera sinnesslöa, bör utvidgning av Örebroanstalten övervägas. Härvid har dock framhållits, att det slutliga behovet av platser för asociala imbecilla av kvinnkön torde kunna till en viss grad minskas, därest lagstiftning om sterilisering av sinnesslöa blir genomförd.

Över betänkandet hava infordrade utlåtanden avgivits av *medicinalstyrelsen* Yttranden. dels den 7 september 1927, utom i vad angår personalbehovet vid de föreslagna anstalterna i Sala och Örebro, samt dels den 19 november och den 25 november 1927 i sistnämnda hänseende beträffande Salaanstalten respektive Örebroanstalten, i samband med behandling av förslaget rörande omändringsarbeten å kasernetablissemanten, av *fångvårdsstyrelsen* den 14 september 1927, av *skolöverstyrelsen* den 10 oktober 1927, efter hörande av *styrelserna för statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa gossar å Salbohed och för sinnesslöa flickor i Vänersborg* samt av *pedagogiske inspektören för sinnesslöundervisningen*, av *statens inspektör för fattigvård och barnavård* den 13 oktober 1927, efter hörande av *skyddshemsinspektören*, samt av *styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona* den 26 september 1927, i vad förslaget avser intagande å de ifrågasatta slutna anstalterna för asociala imbecilla av sinnesslöa från allmän uppfostringsanstalt, som avses i 5 kap. 3 § strafflagen. Vidare har tillfälle beretts *svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet* samt *allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka*, att yttra sig i ärendet. I anledning härav hava styrelserna för samtliga nu angivna sammanslutningar inkommit med yttranden över förslaget.

I de avgivna yttrandena har sakkunnigförslaget i allmänhet ej föranlett erinringar av huvudsaklig betydelse. Angelägenheten av att vidtaga åtgärder för vården av asociala imbecilla samt de i betänkandet berörda förhållanden, vilka föranlett behovet av dylika åtgärder, hava i yttrandena i åtskilliga fall närmare belysts. Jag anser mig böra redogöra för en del av de i yttrandena anförda synpunkterna i nu angivna hänseenden. Likaledes kommer jag att redogöra för de erinringar, som på vissa punkter framställts mot sakkunnigförslaget. I övrigt anhåller jag att få hänvisa till yttrandena.

Beträffande behovet av åtgärder för ordnandet av vården om asociala imbecilla har *medicinalstyrelsen* anfört huvudsakligen följande.

Styrelsen hade vid flera tillfällen framhållit de synnerligen stora olägenheter, som vore förknippade med att sådana sinnesslöa vårdades tillsammans med sinnessjuka å hospital. Så hade styrelsen i skrivelse den 26 juni 1921 angående ifrågasatt anordnande av sinnessjukanstalter å vissa lägerplatser framhållit, att de sinnesslöa genom sitt odisciplinära, ofta mot omgivningen aggressiva uppträdande, genom förstörelselusta o. s. v. bleve i hög grad störande och oroande för å samma avdelningar befintliga sinnessjuka, vilkas psykiska tillstånd härav ofta försämrades. Styrelsen hade där-

Behovet av
åtgärder för
vård av
asociala
imbecilla.

för uttalat den åsikten, att det vore av största vikt, att å hospital intagna sinnesslöa bleve överflyttade till specialanstalt.

När styrelsen uti sin den 25 september 1925 avgivna plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården beräknade platsbehovet till tre pro mille, hade ej medtagits de sinnesslöa, som enligt sinnessjukstadgan vore berättigade till hospitalsvård.

Då det nu framlagda förslaget om anordnande av särskilda slutna anstalter för asociala imbecilla i Sala och i Örebro vore ägnat att avhjälpa de av styrelsen påpekade olägenheterna av dessa imbecillas vård å hospitalen, och då hospitalen skulle, åtminstone till större delen, befrias från dessa sinnesslöa, vilket länge varit ett önskemål, hade styrelsen intet att erinra mot förslaget i denna del.

Fångvårdsstyrelsen framhåller inledningsvis, att bland de brottslingar, som förvaras i rikets straffanstalter, finnes ett icke ringa antal personer, som kunna hänföras till ifrågavarande asociala grupp. En del av dem har befunnits vid brottets begående lida av verklig sinnessjukdom och därför av domstol förklarats strafflösa. De hava emellertid efter framställning av vederbörande länsstyrelse, som haft att om dem taga vård, fortfarande omhändertagits av fångvården i avbidan å plats på allmänt hospital. I följd av därstädes rådande stor platsbrist måste flertalet kvarhållas i fängelsernas avdelningar för sinnessjuka på obestämd tid. En annan grupp asociala imbecilla inom straffanstalterna utgöres av personer, som dömts till straff, enär de icke visat sådan grad av förståndsbrist, att de kunnat förklaras strafflösa. Det antagandet ligger dock, framhåller styrelsen, nära, att deras undermålighet utgjort en kraftigt medverkande anledning till brotten och att dessa brott kunnat förekommas, om förövarna i tid kunnat omhändertagas.

Det nu föreliggande förslaget ville åtminstone i viss utsträckning möjliggöra, att de asociala imbecilla komme under vård, innan deras efterblivenhet lett till lagöverträdelser. Samtidigt ville förslaget avlasta en del dylika individer, som intagits vid de allmänna hospitalen, från dessa och därigenom bereda utrymme bland annat åt en del strafflösa, som nu måste vårdas inom fängelserna.

Båda dessa syften anser styrelsen i hög grad behjärtansvärda. Åtgärder för att befria fångvården från ett antal straffriförklarade äro, yttrar styrelsen, från dess synpunkt nödvändiga. Härom har styrelsen vidare anfört huvudsakligen följande:

För närvarande vore tre fängelser efter vidtagna förändringar anvisade för förvaring av straffriförklarade män. Sålunda vore vid avgivandet av styrelsens utlåtande intagna i Västerviks kronohäkte 49, i straffängelset i Karlstad 35 och i straffängelset i Jönköping 23 dylika, tillhoppa 107. Kvinnor av samma kategori funnes intagna i centralfängelset i Växjö, till ett antal, vid tiden för utlåtandet av 10. Vid början av år 1927 hade antalet män utgjort 87 och antalet kvinnor 9. Sammanlagda antalet hade sålunda under året ökat med tillhoppa 21 personer.

En fortgående ökning i samma proportion, såsom sannolikt måste motses, nödvändiggjorde beredandet av nya platser. Inom de nu för ändamålet upplåtna fängelserna, vilka tillika måste användas till förvaring av rannsaknings-

fångar och i allmänhet även av bötesfångar, kunde icke mottagas mer än ytterligare 40 à 50. De nu lediga platserna syntes med nyssnämnda tillväxt i antalet straffrifyklarade helt säkert vara fyllda inom två år. Då fångvården icke såge sig i stånd att för ifrågavarande ändamål upplåta flera straffanstalter, måste alltså för vinnande av möjlighet till det växande antalets omhändertagande nya platser vara efter nämnda tid på annat sätt åstadkomna.

Styrelsen, som utöver vad nu nämnts hade att i fångvårdens sinnessjukavdelningar draga försorg om ett antal av 30 à 40 fångar, som antingen dömts till straff eller såsom tilltalade för brott vore underkastade undersökning angående sinnesbeskaffenheten, ansåge sig på grund av nu framlagda förhållanden böra tillstyrka förslaget, i vad det avsåge omhändertagandet av asociala imbecilla och beredande av plats vid de allmänna hospitalen för personer, som på grund av sinnesbeskaffenheten vid brotts begåendena förklarats icke kunna fällas till straff.

Styrelsen för statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar har såsom eget utlåtande åberopat ett av styrelsens ledamot, t. f. överläkaren vid Uppsala hospital och asyl, *medicine doktorn H. Sjöbring* avgivet yttrande. Beträffande de förhållanden vid anstalten å Salbohed, vilka äro ägnade att understryka behovet av särskild anstalt för manliga asociala imbecilla, anför Sjöbring följande:

Uppfostringsanstalten å Salbohed har kommit att till väsentlig del beläggas med överåriga. Bestämda olägenheter äro naturligen förbundna med att inom samma anstalt blanda barn och vuxna. Det är ej heller utan risk att i en anstalt med de små resurser, som Salbohed förfogar över, samla en större mängd vuxna asociala sinnesslöa. Detta visas bland annat av ett i rymningssyfte planlagt attentat mot nattvakten, vilket dess bättre ej kom till utförande. Salbohedsanstalten skulle, sedan den befriats från den större mängden av vuxna sinnesslöa, få ett mera enhetligt klientel och väsentligen användas såsom skolhem, för vilket dess resurser äro mera lämpade.

I fråga om behovet av en särskild arbetshemsavdelning vid Salbohedsanstalten, avsedd för vissa mera pålitliga vuxna elever, har doktor Sjöbring uttalat viss tvekan. Emellertid syntes denna fråga, som sammanhängde med spörsmålet om anstaltens framtida utveckling över huvud, knappast för närvarande aktuell, då tydligen därvidlag intet kunde åtgöras, förrän den föreslagna slutna anstalten för manliga imbecilla kommit till stånd. På grund härav har Sjöbring ansett anledning saknas att nu taga ställning till betänkandet i förevarande hänseende.

Skolöverstyrelsen — som funnit den plan för vården av asociala imbecilla, som av den sakkunnige framlagts, beröra överstyrelsens verksamhetsområde allenast i vad den avser överflyttande till de föreslagna anstalterna av vissa skyddslingar, som för närvarande i brist på andra vårdmöjligheter måst intagas å Salboheds- och Vänersborgsanstalterna — har uttalat, att det synes överstyrelsen ur synpunkten av de nämnda anstalternas egentliga uppgift ytterst betydelsefullt, att tillgång till de nya vårdmöjligheter, som sakkunnigförslaget ställde i utsikt, snarast kunde öppnas. Förutom den fördel, som såmedelst skulle uppnås i form av ökat utrymme för skyddslingar, vilka normalt borde upptagas å de nämnda anstalterna, skulle en välbehövlig

lättnad inträda i avseende på anstalternas skötsel. Till överflyttning till de föreslagna anstalterna i Sala och Örebro skulle nämligen från Salboheds- och Vänersborgsanstalterna ifrågakomma vissa mycket svårskötta och med hänsyn till klientelet i övrigt betänkliga fall. Överstyrelsen har alltså redan på nu antydda grunder funnit sig böra förorda, att förslaget snarast möjligt måtte göras till föremål för framställning till riksdagen.

Statens inspektör för fattigvård och barnavård har ansett vad den sakkunnige anfört tydligt framhäva, huru allvarligt behovet vore av åtgärder för effektiv omvårdnad av ifrågavarande sinnesslöa. I yttrandet anföres härom bland annat:

Den till betänkandet fogade bilagan 3 visade, att av arbetshemselever, vilka på grund av vanart m. m. utskrivits från statsunderstödda sinnesslöanstalter, det största antalet direkt utskrivits till fattigvårdsinrättningar. Det närmast största antalet hade utskrivits till hemmet. Med en till visshet gränsande sannolikhet syntes kunna sägas, att många av det sistnämnda antalet inom ganska kort tid efter sin hemkomst blivit överförda till fattigvårdsanstalt. Fattigvårdsinspektörens kännedom om förhållandena på fattigvårdsanstalterna i olika delar av riket bekräftade vidare, att de sinnesslöa förekomme där i ganska stor utsträckning. Företrädesvis förekomme de inom de ordnade ålderdomshemmen, där de vore till uppenbar vantrevnad för övriga, andligen normala understödstagare. Knappast ett ålderdomshem syntes finnas, som ej bland de intagna hade en eller flera sinnesslöa. Att de asociala bland dessa ej vore få, kunde man förstå därav, att många icke vanartade sinnesslöa av fattigvårdsmyndigheterna utackorderades i enskilda hem och först när de ej längre kunde få kvarstanna där bleve intagna på fattigvårdsanstalterna.

Styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona, vilken styrelse, på sätt förut omnämnts, haft att yttra sig allenast i vad förslaget avser intagning av imbecilla från allmän uppfostringsanstalt, har — efter en redogörelse för gällande bestämmelser rörande intagning i sådan anstalt samt rörande förekomsten av sinnesslöa därstädes — anfört, att styrelsen funne de i betänkandet föreslagna anordningarna, i vad de avsåge ökade möjligheter till förflyttning från allmän uppfostringsanstalt av individer, vilka där befunnits sinnesslöa, vara av stort behov påkallade.

Angelägenheten av att vidtaga åtgärder för ett effektivt omhändertagande av asociala imbecilla har vidare med styrka betonats av styrelserna för de sammanslutningar, vilka beretts tillfälle att yttra sig i ärendet.

Landstingsförbundets styrelse anför sålunda härom bland annat:

Styrelsen kunde beträffande de olägenheter, som saknaden av särskilda anstalter för denna abnormgrupp vållat, till alla delar vitsorda, vad den sakkunnige därom anfört. Dessa olägenheter framträdde i synnerhet, då det gällde för primärkommunerna att i enlighet med fattigvårdslagens bestämmelser ordna en effektiv och human fattigvård. Som det nu vore, då kommunerna i stor utsträckning nödgades i ålderdomshem emottaga dylika sinnesslöa, måste hela idén med ålderdomshemmet såsom en människovärdig tillflyktsort för socknens fattiga gamla och orkeslösa bliva förfuskad, för att icke tala om den risk, som dessa sinnesslösas vistande i en öppen fattigvårdsanstalt innebure icke blott för anstaltens övriga interner utan för hela

samhället. Att fattigvårdslagens bestämmelser i 32 § om skyldighet för primärkommun att, därest bland andra sinnessjuka eller sinnesslöa icke kunde beredas vård å anstalt, som i 35 § avses, vårda desamma i särskilt rum eller särskild avdelning å fattigvårdsanstalten, icke finge leda därhän, att kommunerna i någon större omfattning tvingades inrätta särskilda avdelningar för dessa abnorma, hade förbundsstyrelsen redan i ett den 19 februari 1925 avgivet yttrande över betänkande med förslag till lag om vård av sinnessjuka framhållit. Vårdsynpunkten och ekonomiska hänsyn talade ett alltför tydligt språk mot anordningar i dylik riktning. Vid sådant förhållande vore det av största vikt, att särskilda anstalter för asociala imbecilla med tillräckligt antal platser komme till stånd, innan sagda bestämmelse i fattigvårdslagen trädde i kraft.

Den sakkunniges förslag att det bör ankomma på *staten* att ombesörja vården av asociala imbecilla har icke föranlett erinran från något håll.

Landstingsförbundets styrelse uttalar i detta avseende att, såsom den sakkunnige framhållit, icke mer än en mening synes kunna råda därom, att denna vård bör ankomma på *staten*, samt tillägger i detta sammanhang följande:

Vem bör omhändertaga de asociala imbecilla?

Förutom de motiv för berörda ståndpunkt, som anförts av den sakkunnige och tidigare av 1920 års sinnesslövårdssakkunniga, ville förbundsstyrelsen framhålla, att redan ifrågavarande abnormkategoris relativa fåtalighet uteslöte varje tanke på att primärkommunerna eller landstingen skulle kunna åtaga sig den ifrågasatta vården.

Aven om inrättandet och driften av ifrågavarande anstalter i enlighet med den sakkunniges förslag skulle ankomma på *staten*, så komme dock i enlighet med bestämmelserna i 40 § 1 mom. av fattigvårdslagen i dess nuvarande lydelse en rätt väsentlig del av driftkostnaderna för dessa anstalter att i sista hand drabba landstingen. Trots den utgiftsökning, som sålunda skulle förorsakas i landstingens redan hårt ansträngda budget, ville styrelsen dock, med hänsyn till skatteutjämningsstyftet och den omständigheten, att fattigvårdsbehovet för ifrågavarande vårdade lätteligen låte sig konstatera och missbruk av bestämmelserna från primärkommunernas sida sålunda knappast behöfve befaras, icke i samband med föreliggande förslags genomförande ifrågasätta någon inskränkning i omförmälda bestämmelser i fattigvårdslagen.

Liknande synpunkter hava anförts av *styrelsen för landskommunernas förbund*.

Ej heller beträffande den sakkunniges förslag rörande sättet för omhändertagandet av de asociala imbecilla har någon erinran av betydelse framställts i de avgivna yttrandena. Allmänt har framhållits lämpligheten av att i de ledigblivande trängkårskasernerna i Sala och Örebro anordna slutna anstalter för imbecilla, vilket förslag ansetts innebära en tillfredsställande och snabb lösning av den föreliggande frågan.

Sättet för omhändertagande av asociala imbecilla.

På sätt förut omförmäls har i det av styrelsen för uppfostringsanstalten för sinnesslöa gossar å Salbohed åberopade yttrandet av medicine doktorn H. Sjöbring uttalats viss tvekan om lämpligheten av att såsom annex till nämnda anstalt anordna en *öppen arbetshemsavdelning* för vissa vuxna sinnesslöa. På närmare angivna skäl har emellertid med slutlig prövning av denna fråga ansetts tills vidare böra anstå.

Frågan om anordnande av *öanstalter* för vissa asociala imbecilla, som ej behöva vård å slutan stalt, har i en del yttranden berörts.

Sålunda uttalar *landstingsförbundets styrelse*, att övergivandet eller undanskjutandet tills vidare av förslaget angående inrättande av öanstalter syntes kunna väcka vissa betänkligheter och hade i allt fall icke i betänkandet tillräckligt motiverats. Några kalkyler angående kostnaderna för dylika anstalter i jämförelse med dem för kasernernas ombyggnad m. m. skulle givetvis hava varit till gagn för ett bedömande av förevarande spörsmål. Man finge väl emellertid antaga, att dylika öanstalter skulle ställa sig dyrbarare än de nu ifrågasätta. Ett godtagande av det föreliggande förslaget skulle ju för övrigt innebära, att framdeles, när behov föreläge, å Balgön skulle anordnas en öanstalt för vissa asociala kvinuliga imbecilla.

Styrelsen för *allmänna sinnesslövärdssällskapet* har utförligt ingått på frågan om anordnande av öanstalter och i detta hänseende anført bland annat följande:

1920 års sinnesslövärdssakkunniga hade funnit önskvärt, att arbetshemmen för vuxna vanartade sinnesslöa anordnades i form av öanstalter efter mönster av den danska anstalten å Livø i Limfjorden. I denna punkt instämde styrelsen på det livligaste med de sakkunniga, emedan denna vårdform, med en viss rörelsefrihet jämte tillfällen till sysselsättningar, som kunde intressera de å ön internerade, lovade icke ringa utsikt till deras moraliska förbättring och väckande av håg för nyttigt arbete.

Det syntes styrelsen angeläget, att de vanartade, som ansåges kunna vårdas i öppen anstalt, måtte få komma i åtnjutande av denna friare och för dem gynnsammare vårdform och icke sättas i slutan stalt, eller, om detta icke kunde undgås, att de efter en kortvarig vistelse där flyttades därifrån.

Det förefölle styrelsen sannolikt, att flertalet av de sinnesslöa, som enligt vad i betänkandet uppgivits utskrivits eller bort utskrivas från arbetshem m. fl. anstalter, utgjordes av sådana, som skulle kunna intagas i öppna anstalter, om dessa anordnades efter mönstret från den danska Livøanstalten. Detsamma gällde antagligen även om de ute i kommunerna befintliga, som icke anmälts till erhållande av någon anstaltsvård.

Jämte det styrelsen allvarligt behjärtade behovet av de vanartade sinnesslöas skiljande från sinnesslöanstalterna, hölle styrelsen sålunda det för ett viktigt önskemål, att de, som kunde vårdas i öppna anstalter, där deras uppföstran kunde på bästa sätt tillgodoses, komme i åtnjutande av denna möjlighet till moralisk förbättring. Att, på sätt den vid betänkandet fogade redogörelsen beträffande Livøanstalten visade, under 15 år icke mindre än 103 internerade kunnat utskrivas från Livø och stannat utanför anstalten, framstode för styrelsen som ett uppmuntrande exempel. Styrelsen ville därför sätta i fråga, huruvida icke den tidigare påtänkta anordningen med öanstalter borde i första rummet komma till utförande. I allt fall borde den icke uppskjutas till en oviss framtid.

Om det emellertid med hänsyn till det stora antalet manliga vanartade, av vilka förmodligen en icke ringa del vore så beskaffade, att de borde vårdas i en slutan stalt, ansåges vara ett trängande behov, att en sådan anstalt upprättades, vore det dock önskvärt, att därjämte en öanstalt anordnades.

Mot den sakkunniges förslag att den ifrågasatta *anstalten i Örebro* skulle, åtminstone tills vidare, i viss utsträckning *tagas i anspråk även för vård av*

svårskötta kvinnliga obildbara sinnesslöa (idioter) har erinran framställts av styrelsen för *fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, som härutinnan yttrat följande:

Frånsett att redan tillkomsten av anstalten i Örebro torde medföra, att ansökningar om inträde för ett icke ringa antal asociala imbecilla kvinnor, om vilka man dittills icke haft kännedom, komme att ingivas, och att i varje fall även enligt den sakkunniges mening Örebroanstalten efter en ej alltför lång tid bleve otillräcklig för sitt egentliga ändamål, så förefölle det ur organisatorisk synpunkt knappast tilltalande med en provisorisk ordning som den föreslagna. Dylika anordningar hade städse visat sig tendera att bliva permanenta och försvåra lösningen av senare uppkommande organisationsfrågor. Det synes därför förbundet, att det borde tagas under övervägande, om icke de eventuellt i början förefintliga lediga platserna å Örebroanstalten borde reserveras för asociala imbecilla kvinnor. Den synnerligen talrika förekomsten av sådana kvinnor å fattigvårdsanstalterna, där lämpligt arbete samt ändamålsenlig vård och tillsyn i regel icke kunde beredas dem, gäve en antydning om, att platsutrymmet mycket snart komme att helt tagas i anspråk för ifrågavarande kategori.

Den i betänkandet berörda frågan om *sterilisering* av vissa sinnesslöa har blivit föremål för uttalanden i vissa yttranden. Från en del håll har därvid, i anslutning till vad Petrén i ämnet yttrat, framhållits, att ett beslut om sterilisering av sinnesslöa kunde vara en faktor av betydelse för omfattningen av platsbehovet å anstalter för kvinnliga asociala imbecilla. Utredning av denna fråga har påyrkats av skyddshemsinspektören samt av styrelserna för stadsförbundet, landstingsförbundet samt fattigvårds- och barnavårdsförbundet.

Skyddshemsinspektören yttrar visserligen, att det syntes vara möjligt att hela steriliseringsfrågan bringades ur aktualitet, om staten för kvinnliga asociala imbecilla upprättade dels en öanstalt och dels en slutna anstalt. *Landstingsförbundets styrelse* har å andra sidan med styrka betonat, att en lösning av frågan om vården av asociala imbecilla icke finge medföra undanskjutande av det med nämnda fråga intimt sammanhängande samt i och för sig synnerligen betydelsefulla spörsmålet om sterilisering av vissa sinnesslöa. Styrelsen har därför hemställt, att utredningen av sistnämnda fråga måtte med det snaraste igångsättas, så att resultatet av densamma om möjligt kunde föreligga redan vid det slutliga avgörandet av förevarande vårdfråga.

Beträffande *organisationen* av de föreslagna slutna anstalterna i Sala och Örebro har *medicinalstyrelsen* förklarat sig icke hava något att erinra mot förslaget. Styrelsen framhåller i samband härmed att, såsom i betänkandet erinrats, anstalterna i fråga äro avsedda endast för sådana patienter, vilka redan enligt gällande sinnessjukstadga äro berättigade till intagning å hospital och som i viss utsträckning redan för närvarande vårdas å sådan anstalt. Det synes därför styrelsen lämpligt, att anstalterna i fråga organiseras på samma sätt, som gäller beträffande statens sinnessjukhus i allmänhet.

Beträffande *sättet för bestridande av kostnaderna* för ifrågavarande anstalters verksamhet har medicinalstyrelsen anslutit sig till det i betänkandet förordade alternativet, att dessa kostnader skulle bestridas i samma ordning,

(Organisationsfrågor
m. m.

som gäller beträffande hittillsvarande statliga sinnessjukanstalter, d. v. s. från det ordinarie förslagsanslaget till hospital och asyler. Styrelsen framhåller i likhet med den sakkunnige, att personalen vid anstalterna då skulle anses tillhöra befattningshavare vid hospital och asyler och att särskilt beslut angående det civila avlöningsreglementets tillämpning på ifrågavarande befattningshavargrupper jämte därmed sammanhängande förhållanden ej skulle erfordras.

Ej heller i övriga yttranden har någon anmärkning framställts mot sakkunnigförslaget i nu berörda delar.

Frågan om behovet av *utskrivningsbestämmelser* beträffande vuxna sinnesslöa samt om en eventuell *lagstiftning rörande sinnesslövärd* i allmänhet har berörts i några av yttrandena.

Medicinalstyrelsen uttalar härutinnan, att styrelsen ansåge en särskild lagstiftning beträffande vården av sinnesslöa, omfattande såväl statsanstalter som statsunderstödda anstalter, samt tillsynen utom anstalterna, vara erforderlig, men att det syntes styrelsen kunna anstå därmed, till dess föreliggande förslag till ny sinnessjukstadga blivit slutligen prövat. Skulle de nu ifrågasatta anstalterna dessförinnan bli iordningställda och komma till användning, syntes erforderliga tillfälliga bestämmelser i ämnet kunna utfärdas.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundets styrelse yttrar i nu berörda frågor följande:

Det syntes förbundet, som om utskrivning av sinnesslö borde kunna vägras, då möjlighet till lämplig sysselsättning under tillsyn i en gynnsam miljö icke förefunnos. Eventuellt kunde man tänka sig, att en särskild instans, exempelvis den av 1926 års sinnessjuksakkunniga föreslagna sinnessjuknämnden, kunde erhålla i uppdrag att i sista hand besluta om utskrivning. I varje fall torde, såsom den sakkunnige framhållit, en särskild lagstiftning rörande sinnesslövärd, omfattande såväl statsanstalter samt statsunderstödda anstalter samt tillsynen utom anstalterna, vara av behovet påkallad.

Styrelsen för allmänna sinnesslövärdsföreningen har instämt i Petréns uttalande, att sinnesslöanstalternas styrelser borde hava medbestämmanderätt i frågan, huruvida utskrivning borde medgivas eller ej. Styrelsen har emellertid förklarat sig anse nödvändigt, att förfarandet med vuxna vanartade sinnesslöa lagstadgades, åtminstone då det gällde internering i slutanstalt. Erfarenheten hade nämligen visat, att många föräldrar vägrade att låta sina vanartade barn intagas i arbetshem för sinnesslöa. Ännu starkare motstånd vore väl att vänta mot en strängare åtgärd.

Den i ämnet verkställda utredningen samt de över sakkunnigförslaget avgivna yttrandena synas mig hava tydligt ådagalagt det stora behovet av åtgärder för ett effektivare omhändertagande av vuxna vanartade sinnesslöa, s. k. asociala imbecilla, ävensom angelägenheten av att dylika åtgärder snarast möjligt vidtagas. Av utredningen torde ock framgå, att det vid statsmakternas beslut år 1921 om upprättandet av uppfodringsanstalter för van-

artade sinnesslöa barn förutsatts, att särskilda åtgärder skulle, så snart där-
efter kunde ske, vidtagas för vården av vuxna sinnesslöa av ifrågavarande
kategori.

Likaledes synes det mig av utredningen framstå såsom klart, att det bör
ankomma på *staten* att ordna vården om de asociala imbecilla. Även detta
lärer få anses hava utgjort en förutsättning för 1921 års beslut om anord-
nande genom statens försorg av anstalter för vanartade sinnesslöa barn.
Det bör ock fasthållas, att det här endast är fråga om en abnormgrupp,
vilken redan nu, i mån av utrymme, äger rätt till inträde å hospital. Ett
beslut i föreslagen riktning skulle alltså icke innebära någon principiell ut-
vidgning av statens hittillsvarande åtaganden. I stället skulle en lösning
av frågan, som möjliggör en överflyttning från hospitalen av där vårdade
imbecilla, för statens sinnessjukvård innebära en betydande fördel genom
frigörandet av ett stort antal platser för sinnessjuka. Frågan äger alltså, såsom
redan i det föregående berörts, nära samband med spörsmålet om anskaffande
av ökat antal vårdplatser för den statliga sinnessjukvården. Den förordade
lösningen av frågan skulle jämväl bidra till att det förut berörda spörsmålet
om uppförande vid statshospital av särskild avdelning för manliga asociala
komme i ett annat läge. Detta torde hava varit en av anledningarna till att
Kungl. Maj:t, såsom förut omnämnts, återkallat det tidigare åt medicinal-
styrelsen lämnade uppdraget att uppgöra förslag i sådant hänseende.

Vad härefter vidkommer *sättet* för omhändertagande av de asociala imbe-
cilla, finner jag visserligen det av 1920 års sinnesslövårdssakkunniga fram-
kastade och av Petrén jämväl berörda uppslaget om anordnande av *öan-
stalter* för vissa sådana imbecilla vara beaktansvärt. Petréns utredning synes
mig emellertid visa, att behovet av *slutna anstalter* för närvarande är mest
trängande. Vad i detta avseende anförts i betänkandet berättigar till det
antagandet att, även om öanstalter anordnades för såväl manliga som kvinn-
liga imbecilla, man ändock icke kunde undgå att upprätta särskilda slutna
anstalter för sådana imbecilla, som icke kunde vårdas i öppna anstalter,
även om dessa gäves karaktär av öanstalter. Såväl med hänsyn härtill som
i betraktande av den omständigheten att lediga kasernetablissemang nu finnas
att tillgå, i vilka slutna anstalter för ändamålet synas kunna med fördel
anordnas, har jag ansett mig böra förorda, att *staten* nu går in för att
anordna anstalter av sistnämnda slag men att frågan om öanstalter för när-
varande ej upptages till avgörande. Jag anser sålunda, att med ett fullföl-
jande av den utav 1920 års sinnesslövårdssakkunniga igångsatta men seder-
mera ej slutförda utredningen rörande öanstalter bör anstå, intill dess erfa-
renhet vunnits, i vad mån möjligen en tillfredsställande lösning av vård-
frågan beträffande de asociala imbecilla kan ernås genom de åtgärder, som
nu synas böra vidtagas.

Det föreliggande sakkunnigförslaget innehåller jämväl förslag, att vid
uppfostningsanstalten för sinnesslöa gossar å Salbohed skulle såsom annex
anordnas en *öppen arbetshemsavdelning* för vissa manliga sinnesslöa, vilkas

tillstånd ej kräver överflyttning till slutan stalt. Åtskilliga skäl synas mig tala för lämpligheten av en sådan anordning. Även om en dylik arbetshemsavdelning givetvis ej kan ersätta en öanstalt, torde nämligen möjligheten att under mera fria vårdformer omhändertaga sinnesslöa, vilka såsom relativt pålitliga befinnas kunna vårdas under dylika former, få anses vara av stor betydelse. Salbohedsanstaltens läge i närheten av den ifrågasatta slutna anstalten i Sala skulle uppenbarligen underlätta de överflyttningar mellan sistnämnda anstalt och den föreslagna arbetshemsavdelningen, som kunde bliva erforderliga. Härtill kommer, att inrättandet av en dylik arbetshemsavdelning även ur ekonomisk synpunkt synes vara lämpligt, dels emedan en sådan avdelning torde kräva mindre kostsamma anordningar än en slutan stalt och dels med hänsyn till att Salbohedsanstalten, som har ett jämförelsevis stort jordbruk, genom en dylik anordning skulle erhålla större tillgång till arbetskraft av intagna än vad fallet bleve, om alla vuxna asociala sinnesslöa skulle överföras till slutan stalt. Frågan om anordnande av förevarande arbetshemsannex sammanhänger emellertid med spörsmålet om Salbohedsanstaltens framtida utveckling i allmänhet samt om verkställande därstädes av vissa sannolikt erforderliga om- eller nybyggnadsarbeten. På sätt av den föregående redogörelsen framgår, har anstaltens styrelse ännu ej tagit ställning till sistberörda spörsmål. Med hänsyn härtill och då ifrågavarande arbetshemsavdelning i allt fall ej lämpligen synes kunna anordnas, förrän den slutna anstalten för manliga asociala imbecilla blivit färdig och tagits i bruk, läser även frågan om arbetshemsavdelningen för närvarande böra lämnas åsido.

Enligt det av kasernkommittén framlagda förslaget beträffande omändring av kasernetablissemanten i Sala och Örebro till anstalter för asociala imbecilla skulle platsantalet i vardera av dessa anstalter komma att uppgå till 323. Vid den överarbetning av kasernkommitténs förslag, som sedermera ägt rum och för vilken jag i det följande torde få tillfälle att närmare redogöra, har det befunnits, att platsantalet synes kunna ökas till 380 i anstalten för manliga och 360 i anstalten för kvinnliga sinnesslöa. Av Petréns utredning framgår beträffande manliga imbecilla, att även det angivna högre platsantalet i Salaanstalten ej på långt när motsvarar ens platsbehovet med avseende å sådana personer, vilka för närvarande äro intagna å, utskrivits från eller anmälts till inträde å de olika slag av anstalter, vilka närmast hava erfarenhet av förevarande grupp av abnorma. Ännu mindre lämnar alltså detta platsantal tillfälle att tillgodose behovet av platser för det efter allt att döma ganska stora antalet sinnesslöa av förevarande kategori, vilka för närvarande vistas i hemmen eller å fattigvårdsanstalter och beträffande vilka anmälan till annan anstalt under nuvarande förhållanden ej blivit gjord. Med hänsyn till det redan med siffror ådagalagda stora behovet av platser för manliga imbecilla har Petrén uttalat, att utöver den tilltänkta Salaanstalten ytterligare byggnader för sådana imbecilla bleve erforderliga. På sätt i det följande kommer att närmare utvecklas, har också kasernkommittén sedermera föreslagit, att en av de tre kasernbyggnaderna

vid Västgöta regementes ledigblivande kasernetablissemment i Vänersborg — vilket i övrigt skulle apteras till anstalt för sinnessjuka — skulle omändras till en sluten avdelning för manliga asociala imbecilla. Platsantalet å denna avdelning har av kasernkommittén beräknats till 283 men kan efter sedermera verkställd överarbetning av kommittéförslaget uppskattas till 286. Sammanlagda platsantalet å de ifrågasatta slutna avdelningarna i Sala och Vänersborg skulle alltså uppgå till 666. Då enligt Petréns utredning det för närvarande med siffror ådagalagda platsbehovet å sluten anstalt för manliga asociala imbecilla motsvarar omkring 500 platser, skulle således enligt de angivna förslagen ett antal av omkring 160 platser stå till förfogande för imbecilla exspektanter vid hospitalen och för sådana i hemmen eller å fattigvårdsanstalter befintliga sinnesslöa, beträffande vilka anmälan till annan anstalt ej gjorts.

Beträffande kvinnliga asociala imbecilla uppgår det enligt Petréns utredning ådagalagda omedelbara platsbehovet endast till omkring 200, i följd varav platsantalet i den föreslagna Örebroanstalten enligt kasernkommitténs förslag skulle lämna tillgång till omkring 120 platser för sådana kvinnliga sinnesslöa av förevarande kategori, vilka äro exspektanter vid hospitalen eller beträffande vilka anmälan till abnormanstalt ej gjorts. Efter den numera verkställda överarbetningen av kommittéförslaget bör sistnämnda platsantal ökas med ett 40-tal. Då Örebroanstalten med hänsyn till nyss angivna siffror ej synts komma att omedelbart bliva fullbelagd med imbecilla, har Petrén ifrågasatt, att anstalten skulle, åtminstone tills vidare, i viss utsträckning mottaga även svårskötta obildbara sinnesslöa. Häremot har erinran framställts av styrelsen för svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, som ansett, att de eventuellt till en början lediga platserna å Örebroanstalten borde reserveras för asociala imbecilla. Förbundsstyrelsen har framhållit, att den av Petrén ifrågasatta anordningen ur organisatorisk synpunkt syntes mindre tilltalande samt att den synnerligen talrika förekomsten av asociala imbecilla kvinnor å fattigvårdsanstalterna gjorde det sannolikt, att anstaltsutrymmet i sin helhet mycket snart bleve erforderligt för imbecilla.

Vad förbundsstyrelsen sålunda uttalat synes mig vara beaktansvärt. Jag vill erinra, att Petrén i sitt betänkande uttalat, att antalet sinnesslöa kvinnor, som på grund av sexuell vanart vore i behov av vård å sluten anstalt men beträffande vilka sifferuppgifter icke kunnat inhämtas, säkerligen vore att räkna i hundratal samt att, om Örebroanstalten skulle utom imbecilla även mottaga idioter, densamma syntes i framtiden bliva i behov av utvidgning. Det bör även beaktas, att de av Petrén meddelade uppgifterna ej innefatta några siffror beträffande platsbehovet för kvinnliga sinnesslöa å skyddshem, allmän uppfostringsanstalt och centralfängelset för kvinnor. Ej heller innehålla de uppgift å antalet imbecilla exspektanter vid hospitalen; att sistnämnda antal är jämförelsevis stort kan slutas därav, att hela antalet kvinnliga sinnesslöa — såväl imbecilla som idioter — bland exspektanterna vid hospitalen enligt vad jag inhämtat den 31 december 1926 utgjorde 140.

Å andra sidan är vidare att märka, att — enligt vad som framgår av en utav Petrén sedermera inom kasernkommittén verkställd och av kommittén

med skrivelse den 12 januari 1928 till mig överlämnad utredning rörande behovet av vårdplatser för svårskötta obildbara sinnesslöa — antalet sinnesslöa av sistnämnda kategori är så stort, att för ett tillfredsställande omhändertagande av desamma i allt fall torde erfordras omfattande särskilda åtgärder. Jag är icke beredd att ingå på närmare prövning av denna vårdfråga men anser mig redan nu böra framhålla, att andra möjligheter för frågans lösning än ett ingripande från statens sida knappast torde kunna tänkas; även beträffande denna grupp av abnorma kan staten redan genom gällande sinnessjukstadga sägas hava godkänt denna princip. Beträffande sättet för ett effektivt ordnande av denna vård torde det ligga närmast till hands att tänka sig användande för ändamålet av ett eller flera kasernetablissemment. Vid de preliminära överväganden, som jag i samråd med chefen för försvarsdepartementet och kasernkommittén ägnat förevarande spörsmål, har jag härvid funnit det av Svea ingenjörkårs fästningsingenjörkompani för närvarande disponerade etablissemmentet å Vaxön böra i första hand ifrågakomma, därest detta etablissemment — såsom möjligen torde kunna bliva fallet — bliver ledigt. Det har vidare preliminärt ifrågasatts att anordna ytterligare vårdplatser för ifrågavarande kategori inom det invid Lund belägna kasernetablissemment, vilket icke blivit färdigställt för sitt ursprungliga ändamål.

Av vad nu antytts rörande det stora behovet av platser för svårskötta obildbara sinnesslöa torde framgå, att det antal vårdplatser för nämnda sinnesslöa, som enligt Petréns förslag till en början skulle kunna ställas till förfogande å Örebroanstalten, icke kan anses vara av större betydelse för tillgodoseende av platsbehovet för ifrågavarande abnormkategori. Vid sådant förhållande och med hänsyn till nyss anförda omständigheter med avseende å vårdbehovet för kvinnliga imbecilla har jag ansett mig böra förorda, att Örebroanstalten redan från början i sin helhet reserveras för imbecilla. Därest — såsom synes mig lämpligt och för övrigt påyrkats i ett av de i ämnet avgivna yttrandena — redan före Örebroanstaltens öppnande åtgärder vidtagas för att fästa fattigvårdsmyndigheternas uppmärksamhet på möjligheten av att till nämnda anstalt överflytta å fattigvårdsanstalter befintliga sinnesslöa kvinnor av förevarande kategori, lär det enligt min mening snart komma att visa sig, att hela platsantalet är väl behöfligt för dylika abnorma.

I sakkunnigbetänkandet samt i vissa däröver avgivna yttranden har uttalats, att ett medgivande till *sterilisering* av vissa sinnesslöa kunde erhålla inverkan på behovet av vårdplatser för kvinnliga asociala imbecilla, och i anslutning härtil har framhållits angelägenheten av att frågan om dylikt medgivande snarast möjligt bleve föremål för utredning. I anledning härav vill jag erinra, att jag, såsom redan inledningsvis antytts, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1927 samma dag tillkallat sakkunniga för att inom socialdepartementet biträda med utredning av förevarande spörsmål. Jag är emellertid av den uppfattningen, att berörda utredning icke bör föranleda ett uppskov med prövning av frågan om ordnandet av vården av asociala imbecilla. Även om ett möjligen blivande beslut rörande medgivande till sterilisering i vissa fall av

sinnesslöa sannolikt skulle medföra någon minskning i behovet av anstaltsplatser för kvinnliga imbecilla, lärar nämligen ett resultat av större betydelse därutinnan först efter avsevärd tid kunna giva sig tillkänna, och i varje fall torde därav icke onödiggöras åtgärder i den omfattning, som av mig nu ifrågasatts.

I enlighet med det anförda tillstyrker jag således, att för manliga asociala imbecilla anordnas dels en sluten anstalt i Västmanlands trängkärs hittillsvarande kasernetablissemment i Sala, dels ock en sluten avdelning i en av de till Västgöta regementes hittillsvarande etablissemment i Vänersborg hörande kasernbyggnaderna samt att för kvinnliga asociala imbecilla anordnas en sluten anstalt i Svea trängkärs hittillsvarande kasernetablissemment i Örebro. Av förut meddelade sifferuppgifter framgår, att ett bifall till detta förslag skulle medföra möjlighet till frigörande av de hospitalsplatser, som för närvarande äro upptagna av imbecilla. Härigenom skulle för den egentliga sinnessjukvården vinnas icke mindre än omkring 400 platser.

På frågan rörande de om- och tillbyggnader m. m., som bliva erforderliga för ifrågavarande etablissemments anordnande till de nya ändamålen, kommer jag att ingå i det följande.

I fråga om *organisationen av de föreslagna slutna anstalterna* för asociala imbecilla delar jag den utav den sakkunnige uttalade och av medicinalstyrelsen biträdda uppfattningen att, särskilt enär det här gäller sådana sinnesslöa, som redan enligt gällande sinnessjukstadga äro berättigade till inträde å hospitalen och i viss utsträckning för närvarande vårdas där, anstalterna lämpligen böra organiseras i huvudsak på sätt gäller beträffande hospital och asylor. Detta bör tydligen utan vidare bliva fallet beträffande den ifrågasatta slutna avdelningen för imbecilla i Vänersborg, vilken naturligen bör lyda under gemensam förvaltning med den föreslagna nya anstalten för sinnessjuka i nämnda stad och betraktas som en till sistnämnda anstalt hörande särskild avdelning. Men även i fråga om de båda anstalterna i Sala och Örebro synes mig den sålunda föreslagna organisationen mest ändamålsenlig. För densamma synes mig, utöver nyss angivna skäl, tala även den omständigheten att, såsom den sakkunnige i sitt betänkande framhållit, en fullt skarp gräns mellan statens sinnessjukvård och dess sinnesslövård icke lär kunna uppdragas.

Enligt min mening torde alltså beträffande anstalterna för imbecilla böra i tillämpliga delar gälla bestämmelserna i sinnessjukstadgan eller i den lagstiftning rörande sinnessjukvården, som kan komma att genomföras i anledning av nu föreliggande eller under utarbetning varande förslag i detta ämne. Härav följer bland annat, att anstalterna böra stå under medicinalstyrelsens överinseende. De närmare bestämmelser i organisatoriskt hänseende och i övrigt, vilka kunna finnas erforderliga för anstalterna i fråga, torde böra i sinom tid meddelas av Kungl. Maj:t efter medicinalstyrelsens hörande eller måhända i vissa avseenden av sistnämnda styrelse direkt.

Vad den sakkunnige föreslagit rörande *intagning av imbecilla, som tillika äro behäftade med annan abnormitet, lyte eller sjukdom*, föranleder icke erinran från min sida. Det är visserligen att märka, att detta förslag i ett avseende innebär en avvikelse från den eljest förordade regeln, att å ifrågasvarande anstalter endast skulle intagas sådana abnorma, som redan enligt nuvarande bestämmelser äro berättigade till inträde å hospital och att alltså någon principiell utvidgning av statens vårdåtaganden icke skulle äga rum. Jag syftar härvid på det av den sakkunnige framställda förslaget, att imbecilla, som lida av smittsam sjukdom, skulle intagas å anstalterna i fråga, oavsett om de visat asociala tendenser eller ej. Denna avvikelse är emellertid i och för sig av så liten praktisk betydelse, att den enligt min mening icke bör utgöra hinder för bifall till förslaget. Ett särskilt skäl att på denna punkt biträda den sakkunniges uppfattning synes mig ligga däri, att imbecilla av denna kategori enligt gällande bestämmelser icke få vårdas å statsunderstödda sinnesslöanstalter, samt att det av denna anledning lär böra ankomma på staten att ombesörja deras vård. Jag vill i detta sammanhang framhålla att då, såsom Petrén även antytt, gränserna mellan asociala imbecilla och närstående grupper — såsom t. ex. å ena sidan vissa sinnessjuka av asocial typ och å andra sidan en del svårskötta obildbara sinnesslöa — ofta kunna vara tämligen flytande, en mera sträng avgränsning av den grupp, som bör intagas å anstalterna i fråga, icke alltid torde vara möjlig. Det lär således stundom kunna befinnas tjänligt att å de föreslagna anstalterna för imbecilla intaga en eller annan sinnessjuk eller obildbar sinnesslö, liksom det å andra sidan i några fall kan tänkas visa sig lämpligt eller nödvändigt att låta imbecilla fortfarande vårdas å hospital, t. ex. när fråga är om sådana personer, vilka kräva vård i s. k. säkerhetspaviljong. En viss, handlingsfrihet i nu berörda hänseenden torde vara önskvärd bland annat ur vård- och behandlingssynpunkt och synes alltså böra tillkomma medicinalstyrelsen.

Beträffande *sättet för bestridande av statens kostnader* för anstalternas verksamhet delar jag den sakkunniges av medicinalstyrelsen biträdda uppfattning, att dessa kostnader lämpligen böra, i den mån de icke täckas av vårdavgifter m. m., utgå från femte huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till hospital och asyler. Likaledes finner jag lämpligt, att personalen vid anstalterna i avlönings- och anställningshänseende få anses tillhöra befattningshavare vid hospital och asyler. Särskilt beslut angående det civila avlöningsreglementets tillämpning å förevarande personal jämte därmed sammanhängande förhållanden skulle under denna förutsättning icke erfordras. I nu berörda avseenden torde emellertid något medgivande av riksdagen för närvarande ej böra äskas, utan därmed synes lämpligen böra anstå, intill dess arbetena med anstalternas iordningställande nalkas sin fullbordan.

I de hänseenden, beträffande vilka jag ej här särskilt yttrat mig, har jag icke någon väsentlig anmärkning att framställa mot den sakkunniges i betänkandet framlagda förslag, så vitt avser ordnandet av vården av asociala imbecilla. Jag anser alltså, att förslaget, med vissa av mig i det föregående antydda mindre modifikationer, bör läggas till grund för statens åtgärder för ordnande av denna del av sinnesslovården.

Vidkommande slutligen den i betänkandet berörda frågan om behovet av en *lagstiftning rörande sinnesslövarden* i allmänhet och med särskilt syfte att förebygga utskrivningar från sinnesslöanstalter — såväl statliga som andra — under förhållanden som göra utskrivning olämplig eller vådlig, vill jag visserligen icke förneka, att behov av en dylik lagstiftning torde förefinnas. Jag anser emellertid, att denna fråga icke nu bör göras till föremål för närmare prövning. Lämpligen torde densamma bära antingen upptagas i samband med behandlingen av den enligt vad nyss erinrats på dagordningen stående frågan om ny sinnessjuklagstiftning eller ock, på sätt medicinalstyrelsen förordat, uppskjutas intill dess sistnämnda lagstiftningsfråga vunnit sin lösning. Vid den framtida prövningen av ifrågavarande spörsmål torde ock bära övervägas frågan om särskilda intagningsregler beträffande asociala imbecilla. Därjämte torde måhända vissa särskilda bestämmelser rörande sådana imbecilla kunna visa sig behövliga, t. ex. i fråga om utskrivning eller försöksutskrivning från de slutna anstalterna, överflyttning till annan anstalt o. s. v. Hinder lär emellertid ej möta att, i avbidan på en framtida lagstiftning, provisoriska bestämmelser utfärdas i samma ordning som hittills tillämpats beträffande sinnessjuka och sinnesslöa.

Omändring av Västmanlands trängkärs kasernetablisement i Sala till anstalt för manliga asociala imbecilla.

Såsom förut omnämnts, har kasernkommittén med skrivelse den 9 juli 1927 framlagt förslag rörande omändring av Västmanlands trängkärs hittillsvarande kasernetablisement i Sala till anstalt för manliga asociala imbecilla m. m.

Kommittén har därvid till en början erinrat, att enligt 1925 års beslut i försvarsfrågan nämnda trängkår efter den nya härorganisationens genomförande skulle sammanslås med trängkåren i Skövde samt att till Sala icke skulle förläggas något annat truppförband, i följd varav det därstädes belägna kasernetablisementet komme att bli ledigt. Kommittén har vidare inledningsvis lämnat en *översikt rörande kasernetablisementet i Sala* samt de *markområden*, som ställts till trängkårens disposition. För att underlätta den vidare behandlingen av kommitténs förslag ber jag att av denna översikt här få återgeva följande:

Hela det av trängkåren disponerade markområdet innehåller i areal omkring 28.65 hektar, därav 11.65 hektar utgöres av en kronoegendom, förra bergshauptmansbostället Väsby, vanligen benämnd *Väsby Kungsgård*. Denna kronoegendom består av två olika delar, belägna på något avstånd från varandra. Trängkårens område i övrigt utgöres av mark, som — jämte tillhörande vattenområde i den s. k. Lillån — Sala stad genom ett år 1902 upprättat kontrakt upplåtit till kronan för anläggande av trängförråd och uppförande av trängetablisement samt för användande till övningsfält. Den sålunda upplåtna marken, till arealen omkring 17 hektar, är belägen å ömse sidor om den från Sala stad i nordlig riktning ledande allmänna landsvägen (Broddbovägen) på ett avstånd från själva staden av något mer än en kilometer och i direkt anslutning till den östra delen av Väsby Kungsgård. Å

en av distriktslantmätaren F. Torbjörnsson under år 1926 upprättad, vid kommitténs skrivelse fogad karta hava närmare utmärkts de jordområden, som hittills disponerats av trängkåren. Å denna karta finnas även angivna beteckningarna å de särskilda ägolotter, som ingå i det av staden upplåtna området. Av dessa ägolotter ligga de med nr 255, 284, 285 och 286 betecknade på västra sidan om Broddbovägen, medan på östra sidan om denna väg äro belägna lotterna nr 253 och 258.

Själva trängkärsetablissemnet, vilket under åren 1904—1905 uppförts å den del av det av staden för ändamålet upplåtna markområdet, som är beläget väster om Broddbovägen, består av ett flertal byggnader. Trängkårens *kanslibyggnad* och *kasernbyggnad* äro uppförda å ägolotten nr 285. Det s. k. egentliga kasernområdet omfattar förutom nämnda ägolott jämväl ägolotterna nr 255 och 286. För kårens räkning finnas å området uppförda *exercishus*, *stall*, *ridhus*, *sjukstall*, *vagnbod*, *skosmedja*, *matinrättningsbyggnad*, *varmbadhus*, *marketeri* samt en del andra, smärre byggnader. Härtill kommer en särskild *sjukhusbyggnad*, vilken färdigställd och tagits i bruk under år 1912.

Till det nordost om Broddbovägen liggande markområdet har förlagts det för trängkåren avsedda trängförrådet. Denna mark, i areal innehållande 6.4 hektar, gränsar i öster till statens järnvägars område och till Lillån samt utgör andel av ägolotterna nr 253 och 258. Å ägolotten nr 253 finnas uppförda tre större *förrådsbyggnader* av plåt. Å nordöstra delen av ägolotten nr 258 äro belägna ett *förplägnadsmagasin*, en *materialbod* och en *förvaltarbostad*. Därjämte finnes å sistnämnda ägolott anordnat ett *reningsverk med septic-tank*, till vilken anläggning det från kasernetablissemnet kommande spillvattnet avledes för att renas, innan detsamma utsläppes i Lillån.

Trängkårens övningsfält utgöres dels av ägolotten nr 284 dels ock av östra delen av Väsby kungsgård. Redan i samband med trängkårens förläggning till Sala upplåts denna fastighetsdel, som gränsar omedelbart intill den av staden upplåtna ägolotten nr 284, till trängkåren (jämför proposition nr 28 till 1902 års riksdag). I areal innehåller denna del av bostället 6.97 hektar. En äldre *mangårdsbyggnad*, vilken inretts till bostäder för trängkårens underofficerare, samt *vissa ekonomibyggnader* äro belägna å östra delen av fastigheten. En till bostad för kårchefen avsedd *villabyggnad* har därjämte förlagts till detta område.

Västra delen av Väsby kungsgård, i areal innehållande 4.681 hektar, är till belägenheten helt skild från boställets östra del. Denna del av bostället, vilken vanligen benämnes *Måns Olsängen* och är obebyggd, överlämnades till trängkårens disposition enligt beslut av 1907 års riksdag (jämför proposition nr 59). Räknat efter befintlig körväg ligger detta område 900 meter och i rät linje omkring 400 meter från trängkärsetablissemnets västra gräns.

Beträffande frågan om kasernetablissemnets framtida användning har kasernkommittén erinrat, att riksdagen i samband med försvarsfrågans behandling år 1925 uttalat önskvärldheten av att de kasernetablissemnet, som i följd av truppförbandsindragningarna kunde beräknas bliva lediga, måtte utnyttjas för annan verksamhet för statens räkning av sådan art, att därigenom vederbörande kommuner skulle få helt eller delvis ersatta genom indragningen eljest uppstående förluster och olägenheter.

Då kommittén haft under övervägande, för vilket ändamål etablissemnet i Sala lämpligen bör utnyttjas, har kommittén, på sätt närmare angivits i förberörda, av kommittén till chefen för försvarsdepartementet den 12 februari 1927 överlämnade skrivelse, funnit sig i första hand böra undersöka, huruvida etablissemnet skulle kunna inredas till en anstalt för vård av sinnes-

Kasern-
kommitténs
[förslag.

Kasern-
etablissem-
nets framtida
användning.

sjuka eller sinnesslöa. Rörande de alternativ, som vid denna undersökning kommit under omprövning beträffande etablissemmentets användning för sinnessjukvård, yttrar kommittén huvudsakligen följande:

Det har vid undersökningen visat sig, att kasernetablissemmentet icke lämpligen torde kunna inredas såsom ett *fristående sinnessjukhus*. Etablissemmentets användning för dylikt ändamål skulle nödvändiggöra högst betydande tillbyggnader och omändringsarbeten, enär det för en anstalt för vård av alla slag av sinnessjuka erfordras ett flertal övervakningsavdelningar, varje avdelning med sina enkelrum jämte övriga bilokaler. Då ett hospital, som skall mottaga olika slag av sinnessjuka från visst för hospitalet avsett upptagningsområde, måste vara anordnat så att vård kan beredas såväl manliga som kvinnliga sinnessjuka, lämpar sig etablissemmentet i Sala, vilket består av endast en kasernbyggnad, redan av detta skäl icke att tagas i anspråk såsom ett självständigt sinnessjukhus. Om man bortser från den nuvarande sjukhusbyggnaden, vilken är jämförelsevis liten, är det nämligen icke möjligt att inreda vårdplatser för de sjuka annat än i etablissemmentets kasernbyggnad. Härtill kommer, att å kasernområdet icke skulle kunna erhållas tillräckligt utrymme för erforderligt antal promenadgårdar för patienter av båda könen.

Att aptera etablissemmentet i Sala såsom ett *annex för vård av vissa kategorier sinnessjuka från ett större hospital* synes ej heller vara lämpligt. De två hospital, som äro belägna närmast Sala (hospitalen i Uppsala och Säter), äro så byggda, att om de lugnare sinnessjuka utgallrades och överfördes till ett annex, omfattande tillbyggnads- och omändringsarbeten måste ske för att dessa hospital i större utsträckning än nu är fallet skulle kunna mottaga mera svårskötta patienter. Vad särskilt angår hospitalet i Uppsala är detta redan nu så stort (inrymmande omkring 1,250 vårdplatser), att det icke kan anses tillrådligt att utöka detsamma med ett större annex.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har kommittén i stället ansett sig böra undersöka, huruvida icke kasernetablissemmentet i Sala skulle med fördel kunna apteras till en anstalt för vård av *sådana sinnesslöa, som jämlikt gällande bestämmelser äro berättigade att vinna inträde å hospital*.

För bedömande av denna fråga har kommittén lämnat en redogörelse för sinnesslövårdens hittillsvarande organisation och nuvarande läge samt för behovet av vårdmöjligheter för vuxna asociala sinnesslöa ävensom för den tidigare behandlingen av frågan om tillgodoseende av detta behov. Då jag redan i annat sammanhang ingående uppehållit mig vid dessa spörsmål, behöver jag ej här återgiva vad kommittén därutinnan yttrat.

Såsom resultat av sin undersökning har kommittén — vilken, i anslutning till vad såväl riksdagen som 1920 års sinnesslövårdssakkunniga ifrågasatt, utgått från att särskilda anstalter för vård av till vuxen ålder komma asociala sinnesslöa böra upprättas genom statens försorg — funnit sig böra tillstyrka, att en dylik anstalt för manliga imbecilla anordnas i det ledigblivna kasernetablissemmentet invid Sala. Angående de omständigheter, som närmast äro av betydelse vid bedömande av möjligheterna för en sådan användning av etablissemmentet, samt i fråga om vissa allmänna utgångspunkter för förslag till omändring av en del byggnader därstädes, yttrar kommittén följande:

Som etablissemmentet icke är uppfört omedelbart intill staden utan på något avstånd från densamma, har kasernbyggnaden ett för nu ifrågavarande ändamål lämpligt läge. Vidare finnes vid kasernen ett större, för trädgårds-

skötsel användbart *jordområde*, vilket kan tagas i anspråk för att bereda utarbete åt en del patienter. För sådana imbecilla, som på grund av opålitlighet eller kroppslig klenhet icke lämpligen skulle kunna sysselsättas med utarbete, kunna särskilda *arbetssalar* anordnas inom etablissemmentet. Sålunda finnes redan å platsen särskild verkstadsbyggnad, vilken med fördel kan användas såsom snickeri- och målarverkstad. I kasernbyggnadens vindsvåning kunna vidare inredas stora arbetssalar för skrädderi, skomakeri, vävning, korg- och bastarbeten samt bokbinderi. Anstalten skulle sålunda kunna komma att erbjuda rikligt med arbetsterapi av omväxlande slag.

Helt naturligt saknas emellertid i själva kasernbyggnaden en hel del lokaler, som äro nödvändiga för en vårdanstalt av nu ifrågavarande slag. Särskilt med hänsyn till att åtskilliga av de patienter, som skulle intagas å anstalten, äro så opålitliga, att de nattetid måste placeras i särskilda, helt avskilda rum, erfordras, att ett större antal *enkelrum* finnas disponibla för dylikt ändamål. Då kommittén av kostnadshänsyn ansett, att omändringarna inom den nuvarande kasernbyggnaden borde inskränkas till det minsta möjliga samt de i denna byggnad befintliga lokalerna sålunda borde, såvitt möjligt, bibehållas oförändrade, har vid uppgörandet av ombyggnadsprogram för den ifrågasatta nya anstalten utgångspunkten varit den, att såväl det erforderliga antalet enkelrum som övriga *nödiga bilokaler* (badrum, sköljrum, diskrum, W. C. m. m.) skulle inredas i *flygelbyggnader*, vilka skulle nyuppföras å kaserngården och å båda gavlarna anslutas i rät vinkel mot kasernbyggnaden.

De i kasernbyggnaden inredda logementen, vilka äro avsedda att tagas i anspråk som sovsalar för de mera lugna patienterna, hålla i längd omkring 10 meter och äro sålunda ett par meter djupare än vad som plägar förekomma å hospitalen, men det oaktat torde det icke vara förenat med några nackdelar att bibehålla dem i oförändrat skick. Inom kasernbyggnadens egentliga byggnadstomme skulle några större förändringar sålunda icke behöva vidtagas.

Förslag till
omändring av
etablissemmentet.

Med avseende å sitt förslag rörande omändring av kasernetablissemmentet i Sala till en anstalt av förevarande slag omnämner kommittén till en början, att kommittén — för att erhålla en fast grund för utarbetande av nämnda förslag — i skrivelse till medicinalstyrelsen den 31 maj 1926 anhållit, att styrelsen måtte efter närmare undersökning avgiva yttrande, huruvida enligt styrelsens mening möjligheter förefunnes att aptera etablissemmentet till sjukvårdsanstalt. Sedan kommittén anmodat ingenjören Hjalmar Cederström att efter de av kommittén angivna, av mig nyss återgivna grunderna uppgöra skissritningar till förändring av kasernetablissemmentet, hade kommittén till styrelsen överlämnat de sålunda uppgjorda, den 7 april 1927 dagtecknade skissritningarna, samt därvid bifogat en av professorn Alfred Petrén utarbetad promemoria angående samma ritningar.

Med återställande av ritningarna hade *medicinalstyrelsen* i skrivelse den 21 januari 1927 anført, bland annat, att sedan de upprättade skissritningarna blivit för styrelsen demonstrerade av Petrén och Cederström, styrelsen vid besök på platsen undersökt de till etablissemmentet hörande byggnaderna och granskat förslaget. Med anledning av vad därvid förekommit hade styrelsen framställt vissa erinringar mot ritningarna. Med iakttagande av de sålunda framställda anmärkningarna syntes det uppgjorda förslaget kunna

läggas till grund för de för etablissemmentets omändring till sinnesslöanstalt erforderliga om- och tillbyggnaderna. I samband härmed ville styrelsen framhålla, att även de byggnader, som i förslaget icke avsetts för anstaltens behov, borde få kvarstå, då de framdeles möjligen kunde av den blivande anstaltsförvaltningen användas för några anstaltens ändamål.

Sedan kommittén uppdragit åt Cederström att med iakttagande av de erinringar, som från medicinalstyrelsens sida framställts, i vissa hänseenden omarbета skissritningarna samt därefter enligt av kommittén lämnade anvisningar uppgöra slutliga förslagsritningar till kasernetablissemmentets omändring till sinnesslöanstalt, hava dylika ritningar utarbetats och bifogats kommitténs nu förevarande skrivelse. En fullständig plan till omändring av etablissemmentet för det nya ändamålet med därtill hörande specificerade kostnadsförslag till samtliga ombyggnads- och tillbyggnadsarbeten har vidare upprättats och bilagts kommitténs skrivelse. Kostnadsberäkningarna hava utförts av ingenjören Ernst Rignér i Stockholm. Därjämte hava särskilda utredningar verkställtts av H. Theorells ingenjörbyrå därstädes angående anordnande av värmeledning, vatten- och avloppsledningar samt ångköks- och ångtvättanläggningar inom etablissemmentet, av ingenjören G. Magnusson i Stockholm rörande elektriska anläggningar, såsom belysnings- och kraftinstallationer, hissar, lokaltelefoner, nattvaktskontroll och reservanläggning för belysningsnätet, samt av majoren C. J. Insulander i Stockholm rörande utvändiga vatten- och avloppsledningar. Slutligen hava grundborrningar för utrönande av markens beskaffenhet å platsen för de ifrågasatta tillbyggnaderna utförts av byggnadsfirman Anders Diös i Sala.

De inom kasernetablissemmentet i Sala nu befintliga byggnader, som enligt det sålunda föreliggande förslaget omedelbart skulle komma till användning för den ifrågasatta anstaltens ändamål, äro följande (inom parentes angivas vederbörande byggnaders benämning å de uppgjorda ritningarna för etablissemmentets omändring):

kasernbyggnaden, vilken efter tillbyggnad med två flyglar skulle användas som egentlig anstaltsbyggnad (*sjukvårdspaviljong*),

sjukhusbyggnaden, föreslagen till öppen-dörr-paviljong för vissa lugna och lättsköta patienter (*öppen-dörr-paviljong*),

kanslihuset, avsett till förvaltningsbyggnad med läkarexpeditioner och sysslomanskontor samt vissa personalbostäder (*förvaltningsbyggnad*),

matinrättningen, avsedd till köks- och ångpannehus, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*köksbyggnad*),

bageriet, avsett att fortfarande användas till samma ändamål,

badhuset, vilket efter tillbyggnad skulle apteras till tvättinrättning, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*tvättbyggnad*); den invid byggnaden liggande *proviandtoden* skulle användas till kökskällare,

marketeriet, avsett till matsalar för personal samt festsal för patienterna ävensom vissa personalbostäder (*matsals- och personalbyggnad*),

smedjan med verkstadshus, avsedd att fortfarande användas för nuvarande ändamål,

garagebyggnaden, likaledes avsedd att fortfarande användas för samma ändamål,

förvaltarbostaden, i vilken skulle inrymmas personalbostäder,
trängkårens chefsbostad vid Väsby kungsgård, föreslagen till bostad för överläkaren vid anstalten, samt

gamla mangårdsbyggnaden vid Väsby kungsgård, avsedd till personalbostäder.
För anstaltens behov skulle vidare uppföras en ny *portvaktstuga*.

Under hänvisning till den redogörelse, som i de vid kommitténs skrivelse fogade handlingarna lämnats i fråga om de olika byggnadernas föreslagna användning, har kommittén meddelat följande allmänna översikt beträffande *omfattningen av ny- och tillbyggnads- samt ombyggnads- och reparationsarbeten m. m. inom etablissemnet*:

Förutom de flygelbyggnader, vilka skulle nyuppföras i anslutning till den nuvarande kasernbyggnaden, har det visat sig vara nödvändigt att verkställa vissa *tillbyggnader* till det nuvarande *köket* och *varmbadhuset*. För att erhålla nödiga bilokaler och förrådsutrymmen för köket har i förslaget upptagits en tillbyggnad, i längd innehållande 7.60 meter. Vidare har varmbadhuset, vilket skulle förändras till tvättinrättning, måst utökas med en större tillbyggnad, för att plats för mangelrum och förråd skulle kunna beredas i omedelbar anslutning till tvätten. Slutligen skulle en helt ny byggnad uppföras för att tagas i anspråk såsom *portvaktstuga*. I övrigt hava alla de lokaler, som befunnits erforderliga för den tilltänkta nya anstalten, kunnat inrymmas inom redan befintliga, till etablissemnet hörande byggnader. Vissa *ombyggnadsarbeten* måste dock vidtagas inom en del byggnader, men dessa arbeten hava begränsats till det minsta möjliga.

I detta sammanhang är särskilt att märka, att etablissemnets nuvarande byggnader i omkring tjugu års tid varit i bruk. Under de senaste åren hava nödiga underhållsarbeten inskränkts till det minsta möjliga. Därest etablissemnet skulle jämväl i framtiden hava använts för militärförläggning, hade utan tvivel betydande *reparationsarbeten* snarast måst vidtagas. Sålunda äro vissa trappor, som från kasernbyggnadens bottenvåning leda upp till första våningen, så gott som fullständigt utnötta och måste ersättas med nya, och vidare tarva golven i kasernbyggnaden, vilka delvis äro helt uppslitna, ny- eller omläggning. Slutligen är det nuvarande *värmeledningssystemet* i kasernbyggnaden synnerligen otillfredsställande och ur driftsynpunkt oekonomiskt. Ett helt nytt värmeledningssystem, vilket givetvis måste draga avsevärda kostnader, har därför ansetts böra nu inläggas i byggnaden. De nuvarande *elektriska ledningarna* inom etablissemnet befinna sig i ett så dåligt skick, att ett helt nytt ledningssystem måste inläggas. Slutligen innefattar förslaget ändring av de utvändiga *vatten- och avloppsledningarna* samt anbringande av helt nytt *huvudavlopp* för kasernområdet i dess helhet. Samtliga de åtgärder, som härutinnan föreslagits, synas vara lämpliga att vidtaga för att de sanitära förhållandena inom anstalten skulle kunna bliva fullt tillfredsställande.

För *förslagets innehåll rörande de särskilda byggnaderna m. m.* har Petrén i sitt förberörda betänkande lämnat en redogörelse, av vilken jag här torde böra återgiva följande:

Den stora anstaltsbyggnaden (*sjukvårdspaviljongen*) får åtta olika avdelningar, nämligen två i en var av den nuvarande kasernbyggnadens tre våningar samt en i vardera av de två flyglar, som skulle tillbyggas. De två

sistnämnda avdelningarna äro avsedda för oroliga och opålitliga patienter, som nattetid behöva ligga i enkelrum. En var av de sex avdelningarna i själva kasernbyggnaden innehåller tre stora sovsalar, var och en med 12 sovplatser (i en sovsal dock endast 10 platser), ett förrådsrum, en stor matsal och ett dagrum, vartill användes den breda korridoren. Dessutom finnes ett för de båda avdelningarna i varje våning gemensamt serverings- och diskrum, upptagande byggnadens mittersta utrymmen.

För matens intagning i anstaltsbyggnaden uppföres en mindre tillbyggnad mitt på fasaden åt kaserngården med en för matintagningen avsedd förstuga å nedre botten, ledande till ett mellan de två dagrummen beläget mindre förrum till disk- och serveringsrummet. Detta skulle fördes med elektrisk hiss för matens transport till de båda övre våningarna. Tillbyggnaden göres genom alla tre våningarna och innehåller i varje våning å ömse sidor om förstugan, respektive utrymmet över densamma, ett expeditiions- och undersökningsrum samt ett vaktrum, avsett att utgöra sovplats för en eller ett par skötare med uppgift att nattetid vara till hands, därest nattvakterna skulle behöva hjälp.

Avdelningarna i den ena hälften av kasernbyggnadens tre våningar fördes med utgång direkt i det fria och äro avsedda för de mera arbetsföra patienterna, särskilt sådana, som kunna sysselsättas utomhus eller i det fristående verkstadshuset. Dessa tre avdelningar hava icke särskilt badrum, utan på gaveln har i stället i källarvåningen inretts, förutom kapprum och ett större tvättrum för utearbetarna, ett större badrum med rymligt avklädningsrum, avsett för samtliga patienter i denna hälft av byggnaden. Vad åter beträffar avdelningarna i den andra hälften av kasernbyggnadens tre våningar, vilka avdelningar delvis äro avsedda för patienter, som behöva direkt tillsyn nattetid, har intill den närmast gaveln belägna sovsalen — där nattvakt beräknas skola vara stationerad — i varje våning anordnats tvenne enkelrum samt ett mindre badrum. På denna gavel i källarvåningen anordnas även skölj- och torkrum. I övrigt inredes här en badavdelning för personalen. Utgången å denna gavel kommer icke att leda ut i det fria utan genom en inlägnad gång till de tre med trådnätsstängsel omgärdade promenadgårdar, som anordnas i rad vid sidan av kasernbyggnaden och av vilka var och en är avsedd för patienterna i en av våningarna.

I det föregående ej omnämnda bilokaler, tillhörande avdelningarna i själva kasernbyggnaden, hava förlagts till flygelbyggnaderna i deras närmast själva kasernbyggnaden belägna del. Här finnes vidare i ena flygeln i varje våning ett patientrum med 4 sovplatser samt i andra flygeln i vardera av de två övre våningarna likaledes ett mindre sovrum (för 3 patienter), medan motsvarande utrymme å nedre botten inredes till behandlingsrum, laboratorium och apotek.

I övrigt upptages vardera flygelbyggnaden, som redan nämnts, av en avdelning för mera opålitliga eller oroliga patienter. För dessa finnes dagrum ävensom särskild matsal å nedre våningen, vilken dessutom innehåller diverse bilokaler, förrådsrum och ett större badrum med plats för tre badkar, avsett att vid behov kunna användas för långbad, samt 4 enkelrum. Dessa enkelrum äro avsedda för sådana oroliga patienter, vilka på dagen eventuellt behöva hållas isolerade och vilka här kunna få tillsyn av den i våningen i fråga tjänstgörande personalen. De hava emellertid ett sådant läge, att de även med fördel kunna användas för den närbelägna avdelningen i själva kasernbyggnaden, därest bland dess patienter skulle finnas några mera ömtåliga, som behöva särskilt sovrum.

I övre våningarna av flygelbyggnaderna hava beträffande Salaanstalten — i motsats till vad fallet, såsom i det följande skall omnämnas, är i

förslaget beträffande anstalten i Örebro, där vaksalar anordnats i den ena av flygelns två övre våningar — icke upptagits några andra till dessa avdelningar hörande sovlokaler än enkelrum. För den händelse emellertid några patienter här skulle behöva ligga isolerade på dagen, anordnas i den ena flygeln, förutom de för en sovavdelning behövliga bilokalerna, i våningen en trappa upp även ett serveringsrum, som genom en handdriven mathiss står i förbindelse med det rakt under belägna serveringsrummet i nedre våningen.

I vardera flygelbyggnaden anordnas endast en förstuga, vilken emellertid får två utgångar, av vilka den ena leder ut i det fria och även skall användas för matintagningen, den andra åter till en promenadgård, som anordnas invid och framför vardera flygelbyggnaden.

Flygelbyggnaderna erhålla varken källarvåning eller vindsvåning, och deras olika våningar få en något mindre höjd än kasernbyggnadens våningar.

Vad beträffar själva kasernbyggnadens vindsvåning, äro bostadsrum nu inredda å gavlarna. Vardera våningen innehåller i övrigt ett flertal stora förråd. I dessas ställe inredas stora arbetssalar, som få belysning genom upptagande av takfönster. Fyra sådana större arbetssalar erhållas för patienternas sysselsättning med skomakeri, skrädderi, borstbinderi, korgmakeri och bastarbeten av olika slag samt vävnad och bokbinderi. Å en övre vind finnes utrymme för inredning av de stora klädesförråden. På gavlarna anordnas personalrum med plats för 14 personer.

Antalet platser i kasernbyggnaden med tillbyggda flyglar skulle enligt detta förslag bliva 302, därav 74 enkelrum, alltså cirka 25 % av platsantalet. Anstaltens totala platsantal kommer emellertid att uppgå till 323, enär 21 platser skulle tillkomma i det nuvarande sjukhuset, som föreslås till *öppen-dörr-paviljong* för de pålitligaste patienterna.

Vad kanslihuset (*förvaltningsbyggnaden*) beträffar, skulle i våningen en trappa upp anordnas direktionsrum, läkarexpeditioner och sysslomanskontor, varjämte här blir ett reservrum. Våningen två trappor upp skulle användas till bostad för en andre läkare (frånsett ett rum, som blir bostad för kassör). I vindsvåningen av kanslihuset inredes boställsvåning för sysslomannen jämte bostadsrum för översköterskan. I kanslihusets bottenvåning anordnas telefonväxelrum, bostäder för telefonist och städerskor samt bostad med expeditjonsrum för uppsyningsman. I marketenteribyggnaden (*matsals- och personalbyggnaden*) skulle i nedre våningen anordnas matsalar för de olika personalgrupperna samt i de andra båda våningarna bostäder för kvinnlig ekonomipersonal samt en samlingssal. Vidare anordnas några bostäder i *köksbyggnadens* och *tvättbyggnadens* vindsvåningar. Köksbyggnadens vindsvåning lämnar utrymme till två familjebostäder samt till bostadsrum för köksföreståndarinna, medan tvätthusets vindsvåning rymmer endast en familjebostad, avsedd för en gift maskinist, samt bostad för tvättförestånderska.

Den nya *portvaktsstuga*, som anstalten skulle erhålla, uppföres i två våningar. I den nedre våningen anordnas portvaktsrum och bostad för portvakt samt i den övre en bostadslägenhet, avsedd för befallningsman.

I den till etablissemmentet hörande *förvaltarbostaden* inredas bostadslägenheter för trädgårdsmästare och chaufför samt i övrigt bostadsrum.

I *mångårdsbyggnaden vid Väsby kungsgård* inredas bostadslägenheter för gift skötarpersonal.

De byggnader, som enligt förslaget skulle stå till förfogande, lämna icke tillgång till bostäder för all personal, som beräknas erforderlig. Det beräknas, att hantverkare och en del skötare få hyra bostad i staden.

Såsom av denna redogörelse framgår, skulle enligt förslaget vårdplatser inom etablissemmentet kunna anordnas för 323 patienter, därav 21 i en särskild öppen-dörr-paviljong.

Kostnaderna för att aptera etablissemmentet till sinnesslöanstalt hava av kasernkommittén beräknats uppgå till 1,560,500 kronor. Följande tablå utvisar närmare, huru de av kommittén uppskattade kostnaderna fördela sig å de olika arbetena.

Kostnader
för etablissemmentets omändring.

	Kronor
Nybyggnadsarbeten.....	535,724
Ombyggnadsarbeten.....	400,350
Rörledningsarbeten, elektriska installationer samt yttre vatten- och avloppsledningar.....	491,500
Anordnande av promenadgårdar och stängsel.....	32,700
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter.....	100,226
Summa kronor	1,560,500

Fördelade på de särskilda byggnaderna och anläggningarna te sig ifrågasvarande kostnadsbelopp på följande sätt:

	Kronor
Sjukvårdspaviljongen.....	908,524
Öppen-dörr-paviljongen.....	14,950
Förvaltningsbyggnaden.....	78,300
Köksbyggnaden (tillika ångpannehus).....	229,300
Tvättbyggnaden.....	95,800
Matsals- och personalbyggnaden.....	17,100
Portvaktstugan.....	31,800
Bageribyggnaden.....	1,100
Verkstadsbyggnaden.....	1,100
Smedjan.....	200
Proviantboden.....	500
Bostad för trädgårdsmästare m. fl. (hittillsvarande förvaltarbostaden).....	400
Garagebyggnaden.....	500
Överläkarbostaden vid Väsby kungsgård.....	8,000
Personalhus vid Väsby kungsgård.....	2,000
Kulvert.....	3,000
Yttre vatten- och avloppsledning.....	35,000
Promenadgårdar.....	32,700
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll.....	100,226
Summa kronor	1,560,500

Kostnaden för varje vårdplats skulle med beräkning av 323 platser komma att belöpa sig till 4,831 kronor. Under hänvisning till denna kostnadssiffra framhåller kasernkommittén, att vid nybyggnad av hospital utgiften för varje ny vårdplats i genomsnitt under senaste åren beräknats till omkring 8,000 kronor. Genom att taga ifrågasvarande kasernetablissemment i anspråk för sinnesslövården skulle således, yttrar kommittén, ett stort antal nya vårdplatser kunna komma till stånd för en kostnad, som väsentligt understiger utgifterna för upprättande av en ny anstalt av här ifrågasatt slag.

Med åberopande av vad i förevarande framställning anförts samt under hänvisning till vad kommittén i förberörda skrivelse den 12 februari 1927 till chefen för försvarsdepartementet framhållit rörande nödvändigheten av att genom statens försorg låta anordna nya platser för vård av sinnessjuka

Kasernkommitténs
hemställan.

och vissa sinnesslöa, har kasernkommittén gjort hemställan, förutom om godkännande för statens del av en med Sala stad ingången överenskommelse i anledning av trängkårens upphörande,

dels, i fråga om det framtida användandet av det ledigblivande kasern-etablissemmentet i Sala, att detsamma måtte i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Cederström utarbetade ritningar omändras till en anstalt för vård av i första hand sådana sinnesslöa av manligt kön, vilka jämlikt gällande sinnessjukstadga äga vinna inträde å hospital;

dels ock, därest kasernetablissemmentets utnyttjande för ifrågavarande ändamål vinner godkännande, att etablissemmentet, vilket för närvarande står under arméförvaltningens vårdnad, måtte tillika med de markområden, som jämlikt nyssnämnda avtal med Sala stad skulle bibehållas i kronans besittning, från och med den 1 juli 1928 överflyttas till medicinalstyrelsens ämbetsförvaltning.

Yttranden
över
kasern-
kommitténs
förslag.

Genom remiss den 14 september 1927 har medicinalstyrelsen anbefallts att, efter byggnadsstyrelsens hörande, avgiva utlåtande över kasernkommitténs ifrågavarande förslag. I anledning härav har medicinalstyrelsen, som genom särskild remiss samtidigt anbefallts att, jämväl efter byggnadsstyrelsens hörande, avgiva utlåtande över kommitténs förslag beträffande omändring av Svea trängkårs etablissemment i Örebro till anstalt av liknande slag, från byggnadsstyrelsen fått mottaga ett den 13 oktober 1927 dagtecknat yttrande rörande dels omändring av Salaetablissemmentet, dels ock omändring av berörda etablissemment i Örebro. Yttrandet har avgivits efter förhandlingar med medicinalstyrelsen.

Byggnads-
styrelsen.

Byggnadsstyrelsen anför i nämnda yttrande rörande omändringsförslaget beträffande Salaanstalten huvudsakligen följande:

På grund av *kasernbyggnadens* läge vore korridorerna förlagda mot norr. Med hänsyn härtill borde de till korridorerna förlagda dagrummen byta plats med de mot sydligt väderstreck belägna matsalarna. Därjämte vore det, enligt vad medicinalstyrelsen under förhandlingarna framhållit, önskvärt att en *övervakningssal* anordnades inom avdelningen för oroliga patienter.

Vad beträffade de föreslagna *flygelbyggnaderna* kunde enligt styrelsens förmenande våningshöjden i de övre våningarna minskas från i ritningarna upptagna 3.25 till 3 meter. Byggnadsstyrelsen hänvisade härutinnan till sitt yttrande beträffande kasernetablissemmentet i Örebro, i vilket styrelsen framhållit, att ur rent byggnadsteknisk synpunkt kunde erinras, att för flygelbyggnaderna måste tagas i anspråk väl mycket mark, som skulle lämna sig till promenadgårdar, samt att det kunde ifrågasättas, huruvida icke dessa flygelbyggnader, vilka med sina tjocka mellanväggar vore av en rätt dyrbar byggnadstyp, skulle kunna minskas till sitt yttinnehåll genom att rumsytorna inknappades, våningshöjden sänktes samt flyglarna uppfördes i fyra i stället för tre våningar med en med huvudbyggnaden gemensam taklist. Då emellertid från medicinalstyrelsens sida under hand meddelats, att flygelbyggnadernas ökande med en våning skulle medföra behov av ökad personal, varigenom besparingarna i byggnadskostnader skulle motvägas av ökade driftkostnader, samt att en minskning av golvytan i de särskilda rummen icke borde ifrågakomma, ansåge sig byggnadsstyrelsen icke böra påkalla en omarbetning av förslaget i berörda avseende. En minskning av våningshöjden från 3.25 till 3 meter syntes dock, enligt vad medicinalstyrelsen uppgivit, kunna förordas beträffande de båda övre våningarna.

Beträffande det i förslaget angivna utnyttjandet av *övriga byggnader* vore det önskvärt, bland annat, att vissa ändringar vidtoges beträffande de föreslagna matsalarna och samlingssalarna i syfte att vinna bättre entré- och kapprumsförhållanden samt att behovet av samlingslokaler för personal bättre tillgodosåges, allt ändringar, som icke torde inverka på kostnaderna.

I *fråga om kostnaderna* för kasernetablissemmentets iordningställande anför byggnadsstyrelsen följande:

Dessa kostnader hade i den föreliggande kostnadsberäkningen angivits till 1,560,500 kronor. Lades till denna byggnadskostnad värdet av de befintliga byggnaderna, vilket syntes kunna beräknas till 650,000 kronor, erhöles således ett värde å anläggningen efter dess iordningställande å sammanlagt 2,210,500 kronor, motsvarande en kostnad per patient av omkring 7,000 kronor. Emellertid gäve en inom byggnadsstyrelsen verkställd approximativ kostnadsberäkning vid handen, att de föreslagna omändringsarbetena skulle kunna genomföras för en kostnad av 1,425,000 kronor. Totalkostnaden per patient skulle enligt denna beräkning uppgå till omkring 6,400 kronor.

I detta belopp inginge ej kostnader för *kasernområdets iordningställande* för sitt nya ändamål.

Sedan byggnadsstyrelsens ifrågavarande utlåtande avgivits, har Kungl. Maj:t genom beslut den 22 oktober 1927 anbefallt 1927 års besparingsnämnd att avgiva utlåtande över kasernkommitténs förslag till ombyggnad av kasernetablissemmentet i Sala för ifrågavarande ändamål. Samtidigt föreskrevs, att med avgivandet av medicinalstyrelsens utlåtande i ärendet skulle anstå, intill dess besparingsnämnden yttrat sig.

I sitt i ärendet avgivna, den 7 november 1927 dagtecknade utlåtande anför besparingsnämnden till en början beträffande *allmänna utgångspunkter* för nämndens granskning av förslaget bland annat följande:

Vid sin prövning av förslaget hade nämnden haft att iakttaga de i statsrådsprotokollet vid nämndens tillsättande angivna direktiven, enligt vilka det bland annat borde tillses, att vid statens byggnadsverksamhet anläggningarna icke tilltoges efter större måttstock än behovet ovillkorligen krävde och med en god ekonomi vore förenligt, liksom att ej heller för höga anspråk ställdes på utrymme och bekvämlighet samt utsmyckning och inredning. Planläggningens inflytande på driftkostnaderna borde enligt direktiven även särskilt beaktas.

Då besparingsnämnden haft att tillämpa dessa grundsatser i det nu föreliggande byggnadsärendet och alltså sökt åstadkomma de besparingar, som nämnden ansett vara förenliga med klok förtänksamhet, ville nämnden framhålla, att möjligheten att i önskvärd utsträckning omhändertaga det uppenbarligen stora antalet av samhällsskadliga sinnesslöa givetvis ökades, i den mån kostnaderna för varje omhändertagen individ kunde nedbringas.

Såsom en allmän iakttagelse beträffande förslaget ville nämnden framhålla, att organisationsförhållandena vid hospitalen syntes hava i väl stor utsträckning lagts till grund för planerandet av anstalten. Så vitt besparingsnämnden kunnat förstå, föreläge i fråga om de sinnesslöa ej samma behov av att individualisera behandlingen som vid ett hospital. Såsom professorn Petréon ock i sitt betänkande med förslag rörande ordnandet av vården av asociala imbecilla framhölle, vore en anstalt sådan som den nu planerade att betrakta som ett mellanting mellan sjukvårdsanstalt och arbetshem.

Nämnden ville ock såsom en annan allmän erinran framhålla, att ombyggnadsförslaget syntes hava i flera avseenden gjorts mera genomgripande än som varit strängt nödvändigt. Detta gällde exempelvis sådana detaljer

1927 års
besparings-
nämnd

som upptagning och igensättning av fönster och dörrar, vilka ändringar ej var för sig medförde nämnvärda kostnader men sammanlagt föranledde ej obetydliga utgifter.

Med nu angivna utgångspunkter har nämnden framlagt förslag om vissa ändringar i den av kasernkommittén uppgjorda planen för kasernetablissemmentets omändring. För att åskådliggöra, huru nämndens förslag skiljer sig från det ursprungliga förslaget, hava, där avvikelser förefinnas, dessa å de genom kasernkommitténs försorg upprättade ritningarna antytts med rödpenna, varjämte i en vid nämndens utlåtande fogad promemoria gjorts åtskilliga detaljanvisningar rörande nämndens förslag samt intagits beräkningar rörande de besparingar, som nämnden ansett kunna vinnas. I nu angivna hänseenden tillåter jag mig hänvisa till ritningarna och handlingarna. Här torde jag endast böra i huvudsak återgiva vad nämnden i sitt utlåtande anfört rörande de olika byggnaderna.

I fråga om *sjukvårdspaviljongen* (kasernbyggnaden) har nämnden till en början berört frågan om *beläggningens storlek*. Härutinnan anföres huvudsakligen:

Vid beräkandet av anstaltens förmåga att upptaga patienter hade man tydligen kommit fram till det föreslagna antalet patienter genom beräkning av att ett visst antal kunde förläggas i de nu befintliga större sovsalarna och att dessutom enkelrum måste anskaffas till sådan omfattning, att dessa kunde rymma cirka 25 % av hela patientantalet.

I var och en av salarna hade inhysts ända till 28—32 soldater, under det att det nu föreslagits, att högst 10—12 sinnesslöa skulle bo i samma rum. Nämnden ansåge, att genom något tätare beläggning antalet i varje rum vårdade skulle kunna ökas med 2—3. Genom förläggande av matsalarna till korridorerna och användande av dessa åtminstone delvis såsom dagrum syntes ett av de nu i varje våning inlagda matrummen kunna sparas och i stället användas till sovsal med 15 patienter i varje rum. För hela den gamla kasernbyggnaden skulle härigenom vinnas en ökning av patientantalet med 96. I stället för förut beräknade 323 vårdade skulle sålunda sammanlagda antalet patienter vid anstalten bli 419. Procenten av antalet enkelrum i förhållande till hela patientantalet syntes kunna nedsättas, då det i förslaget ingående antalet rum, omkring 75 stycken, finge anses tillräckligt. Detta skulle motsvara cirka 18 % av hela beläggningen.

Rörande denna byggnad har nämnden vidare ifrågasatt *vissa besparingsåtgärder*, i vilket avseende nämnden anför:

Genom bibehållande — i enlighet med vad nämnden längre fram komme att föreslå — av det nuvarande badhuset, som hade olika avdelningar för manskap och befäl, kunde en för personal avsedd badavdelning i huvudbyggnaden sparas. Dessutom kunde 4 enmansbadrum för patienter och 4 sköljrum i flyglarna slopas, varjämte en del andra utrymmesbesparande ändringar kunde vidtagas. Storleken av de enskilda rummen kunde minskas ifrån föreslagna 2,5—2,75 meter till 2 meters bredd. Resultatet av nu angivna ändringar skulle bli, att vardera flygeln kunde förkortas med 6 meter. Samtidigt kunde rums-höjden, såsom byggnadsstyrelsen föreslagit, sänkas till 3 meter.

Tack vare nämnda förändringar skulle en besparing å själva sjukhuset kunna göras med cirka 97,200 kronor.

Trots det väsentligt ökade patientantalet skulle dock någon nämnvärd ökning av vårdpersonalen ej behöva vidtagas.

I fråga om *förvaltningsbyggnaden* (kanslihuset) samt *matsals- och personalbyggnaden* (marketeriet) innehåller nämndens yttrande huvudsakligen följande:

Då det vid denna anstalt till övervägande del rörde sig om patienter, som ej vore i behov av egentlig läkarvård, förefölle det obehövt, att anstalten försåges med stadigvarande underläkare. Skulle extra läkarhjälp tidvis behövas, syntes sådan kunna erhållas genom anlitande av yngre ogift kraft. Under denna förutsättning behöfde i förvaltningsbyggnaden ej inredas mera än en bostadsvåning, nämligen för sysslomannen. At denne skulle då lämpligen beredas bostad i våningen 2 trappor upp i stället för enligt förslaget 3 trappor upp. Härigenom skulle sistnämnda våning ej behöva underkastas några nämnvärda ändringar. Särskilt direktionsrum syntes vara onödigt, i all synnerhet som det starkt kunde ifrågasättas, huruvida någon direktion vore behöfvig vid anstalten.

Genom de av nämnden ifrågasatta förändringarna skulle en besparing å förvaltningsbyggnaden kunna göras med 14,300 kronor.

I *matsals- och personalbyggnaden* hade kasernkommittén föreslagit åtskilliga ändringsarbeten, vilka till största delen syntes vara onödiga. Genom en begränsning härav, på sätt å ritningen antytts, kunde en inbesparing göras av cirka 10,000 kronor.

Frågan om *anordningarna för utförande av tvätt* vid anstalten har av nämnden gjorts till föremål för en ingående behandling. Nämnden framhåller härvid huvudsakligen följande:

Den ombyggnadsdetalj, som nämnden ansett minst motiverad, vore omläggningen av det nuvarande *badhuset* till *tvättinrättning*, vilken beräknats sammanlagt kosta 95,800 kronor.

För ett bedömande av en dylik anläggnings betydelse ur driftsekonomisk synpunkt borde enligt nämndens uppfattning rätteligen beräknas ej blott drift- och underhållskostnad utan även ränta och amortering å det i byggnaden nedlagda kapitalet. Vad beträffade den tilltänkta tvättinrättningen i Sala, kunde man vid driftskalkylen tillsvidare bortse från räntekostnaden. Under alla förhållanden hade man att räkna med, att byggnaden inom en viss tid måste ersättas med en ny. Sattes denna tid till 30 år och medtoges endast samma kostnad, som nu skulle nedläggas å byggnaden, komme man till ett årligt amorteringsbelopp av cirka 3,000 kronor. För vanligt underhåll borde man räkna med en årsutgift motsvarande minst 4 % å värdet. Om även i detta avseende hänsyn toges endast till de beräknade ombyggnadskostnaderna, komme man till ett årligt underhållsbelopp av omkring 3,800 kronor. Vad själva driften vid anläggningen anginge, skulle — med en tvättgodsmängd, beräknad efter ungefärliga genomsnittet för hospitalen, och en tvättkostnad (personallöner och tvättmedel) beräknad efter samma grund, eller per kilogram tvätt till 15 öre — årsbeloppet bliva omkring 8,800 kronor. Den sammanlagda årsutgiften för tvättinrättningens amortering, underhåll och drift skulle sålunda stiga till 15,600 kronor.

Det hade under sådana förhållanden synts nämnden vara nödvändigt taga under övervägande, huruvida ej tvättfrågan för anstalten skulle kunna lösas på ett mera ekonomiskt sätt än genom anordnande av särskild tvättanläggning. Härvid hade nämnden kommit till det resultatet, att tvätten för Salaanstalten med fördel skulle kunna utföras vid hospitalet i Uppsala. Vid detta hospital, där en modern större tvättanläggning förefunnes, hade tvättkostnaden år 1926 uppgått till blott 9,42 öre per kilogram tvätt. Utfördes tvätten för Salaanstalten i Uppsala, skulle den där behandlade tvättgodsmängden ökas

med omkring en fjärdedel, vilken ökning syntes kunna utan vidare upptagas av Uppsalaanstalten. Även om för denna ökade tvättgodsmängd beräknades en så hög tvättkostnad som 8 öre per kilogram, bleve årskostnaden blott något över 4,700 kronor. Härtill finge nu läggas järnvägsfrakt ävensom transportkostnad i Sala och Uppsala. Ett verkställt överslag rörande frakt- och transportkostnaderna stannade vid sammanlagt omkring 3,200 kronor för år.

I jämförelse med årskostnaderna för tvätten, förlagd till särskild tvättinrättning i Sala, skulle alltså kostnaderna för tvättens utförande vid Uppsala hospital innebära en direkt vinst på över 7,700 kronor för år. Det vore uppenbart, att denna vinst mer än väl uppvägs den ringa olägenhet, som möjligen kunde vara förenad med att tvätten ej kunde utföras vid sinnesslöanstalten.

Besparingsnämnden har alltså föreslagit, att ombyggnad av badhuset i Sala till tvättinrättning icke skulle utföras. Härav skulle enligt nämnden följa den indirekta fördelen, att det i gott skick befintliga badhuset kunde bibehållas och vissa föreslagna badrumsanordningar ej blott i stora sjukhuset utan även i andra byggnader slopas.

Med avseende å *återstående i förslaget avsedda byggnader* innehåller nämndens utlåtande huvudsakligen följande:

Bageri ansåge nämnden vara överflödigt. Det syntes vara billigare att anskaffa bröd från hospitalet i Uppsala (möjligen Säter). Den föreslagna ändringen för detta ändamål hade beräknats kosta 1,100 kronor, vilken summa således skulle kunna inbesparas.

Den till *öppen-dörr-paviljong* avsedda nuvarande sjukhuspaviljongen hade nämnden funnit vara i mycket gott skick. Endast mindre ändringar skulle här behöva göras, vilka ansåges behöva draga en kostnad av högst 5,000 kronor. Besparingen skulle bli cirka 10,000 kronor.

Portvaktstugan vore föreslagen att uppföras i 2 våningar med 2 rum och kök i varje våning. Nämnden föresloge, att i stället uppfördes en stuga med 2 rum och kök på nedre botten och 1 rum på vinden. Härigenom skulle en besparing av 12,300 kronor kunna göras. Byggnaden syntes böra förläggas närmare kanslibyggnaden än förslaget upptog.

Beträffande *övriga byggnader* hade nämnden ej att föreslå några ändringar men ville särskilt i fråga om köksbyggnaden förutskicka, att granskningen av förslaget till motsvarande anläggning vid Örebroanstalten kunde komma att giva vid handen, att besparingar kunde göras även å *köksbyggnaden* i Sala.

De av nämnden sålunda beräknade besparingarna äro följaktligen:

	Kronor
å sjukvårdspaviljongen	97,200
» förvaltningsbyggnaden	14,300
» matsals- och personalbyggnaden	10,000
» tvättbyggnaden	95,800
» bageriet	1,100
» öppen-dörr-paviljongen	10,000
» portvaktstugan	12,300

Summa kronor 240,700

Nämnden har vidare ansett *kostnadsberäkningen i allmänhet* för byggnadsarbeten och ledningar kunna nedsättas ej obetydligt. Efter samråd med byggnadsexpert på platsen har nämnden kommit till det resultatet, att samtliga ackord och arbetslöner upptagits minst 10 % för högt. Kostnaderna för värme- och vattenledningar har nämnden ansett vara minst 5 % för höga. Befogenheten av dessa reduktioner, sammanlagt uppgående till 100,822 kronor, har nämnden funnit bestyrkt av den kostnadsberäkning, som byggnadsstyrelsen utfört.

I den ursprungliga beräkningen hava oförutsedda utgifter upptagits till omkring 100,000 kronor. En i förhållande till förut angivna kostnadsminskningar proportionell nedsättning härav skulle betyda cirka 22,000 kronor. För att på denna post ej göra allt för stor nedskärning och för erforderlig avjämning av hela kostnadssumman för anläggningen har nämnden föreslagit detta belopp till 18,978 kronor.

Den sammanlagda kostnadsminskningen skulle sålunda uppgå till (240,700 + 100,822 + 18,978) 360,500 kronor, och totalkostnaden för anstaltens inrättande skulle då bli 1,200,000 kronor.

Besparingsnämnden framhåller, att dess beräkningar äro i hög grad approximativa. Nämnden har tillagt, att det enligt nämndens mening ingalunda vore osannolikt, att ytterligare besparingar kunde genomföras, sedan de olika detaljerna hunnit närmare prövas. Nämnden framhåller ock som önskvärt, att en eventuell omarbetning av byggnadsplanen måtte verkställas i samverkan med nämnden.

Uti ett senare avgivet yttrande rörande omändring av Svea trängkärs kasernetablissemant i Örebro till sinnesslöanstalt har besparingsnämnden, som beträffande *köksbyggnaden* vid sistnämnda anstalt förordat allenast en begränsad anläggning, anført, att samma begränsning även borde tillämpas i fråga om anstalten i Sala, varigenom besparingen å anläggningskostnaden för Salaanstalten skulle kunna ökas med minst 50,000 kronor.

Nämndens ifrågavarande förslag innehåller i huvudsak följande:

Beträffande kokinrättningsbyggnaden föresloges en genomgripande ombyggnad samt en tillbyggnad å ena gaveln. Den på tvären mot andra gaveln liggande stora matsalen skulle däremot lämnas oförändrad.

Den föreslagna tillbyggnaden syntes icke böra komma till utförande. I stället borde, vad bottenvåningen anginge, användas en del av matsalen genom att tvenne brädvägar uppsattes tvärs över salen. Det nya rummet skulle förses med erforderliga hyllor m. m. och avses för porslin, torra varor, viktualier, mjölk m. m.

Den återstående delen av kokinrättningen syntes böra bibehållas med allenast smärre ändringar.

Genomförandet av det nu framlagda förslaget medförde även vissa mindre jämkningar i planen för övre botten och källarvåningen. Omläggningarna syntes kunna göras mindre genomgripande än förslagsritningarna angåve.

Då nämndens förslag beträffande köksbyggnaden, på sätt angivits, beräknats medföra en besparing av omkring 50,000 kronor, skulle således sammanlagda kostnadsminskningen i förhållande till kasernkommitténs förslag

uppgå till 410,500 kronor och totalkostnaden för anstaltens inrättande bli 1,150,000 kronor. Med det av nämnden beräknade platsantalet av 419 skulle kostnaden per patient då bli omkring 2,745 kronor.

Medicinalstyrelsen.

Sedan besparingsnämndens utlåtande blivit överlämnat till medicinalstyrelsen för att tagas i övervägande vid fullgörande av styrelsens uppdrag att inkomma med utlåtande över kasernkommitténs förslag, har medicinalstyrelsen den 19 november 1927 avgivit utlåtande i ärendet.

Styrelsen har därvid till en början förklarat sig biträda vad *byggnadsstyrelsen* i sitt yttrande anført.

Vad därefter beträffar *besparingsnämndens* utlåtande, har styrelsen såsom en allmän anmärkning framhållit, att nämnden syntes icke hava tillräckligt beaktat, att de personer, för vilkas vård anstalten vore avsedd, i många fall vore samhällsfarliga och ofta ganska svårhanterliga, och att vid deras behandling krävdes stor omtanke och försiktighet samt även skydd mot deras aggressivitet, ävensom att vid anstaltens anordnande hänsyn borde tagas till dessa omständigheter.

Med anledning av vad i ärendet förekommit har medicinalstyrelsen — som funnit sig icke på frågans dåvarande stadium kunna verkställa någon mer ingående utredning i ärendet — ansett kommittéförslaget jämte de av samtliga hörda myndigheterna däremot framställda anmärkningarna böra göras till föremål för en omarbetning av kasernkommittén och dess arkitekt, vilka uppgjort det ursprungliga förslaget. Lämpligen borde därvid lämnas tillfälle åt de i ärendet hörda myndigheterna att medverka.

Styrelsen har emellertid gjort en del erinringar beträffande besparingsnämndens förslag, för vilka jag här torde böra redogöra.

Med anledning av vad nämnden anført om att *organisationsförhållandena* vid hospitalen i alltför stor utsträckning lagts till grund för planerandet av förevarande anstalt har medicinalstyrelsen erinrat om vad styrelsen beträffande dessa förhållanden yttrat i sitt utlåtande över Petréns betänkande om vården av asociala imbecilla, för vilket utlåtande jag förut redogjort.

Vad nämnden i sitt yttrande anført har — anför styrelsen — icke föranlett styrelsen att ändra sin sålunda angivna åsikt. Även om, såsom Petrén i sitt betänkande framhållit, ifrågavarande anstalt blir ett mellanting mellan sjukvårdsanstalt och arbetshem, bör dock enligt styrelsen ihåggas, att de å anstalten intagna, om också icke direkt sjuka, dock äro psykiskt lytta.

Beträffande besparingsnämndens förslag i fråga om *beläggningen i sjukvårdspaviljongen* och därmed närmast sammanhängande förhållanden har medicinalstyrelsen härefter anført huvudsakligen följande:

Besparingsnämndens förslag att öka platsantalet vid anstalten från 323 till 419 dels genom starkare beläggning av sovsalarna, dels ock genom användande av den ena matsalen i varje våning till sovsal och korridorerna till matsal samt delvis dagrum kunde styrelsen för sin del icke biträda.

Såväl inom sinnessjuk- som inom sinnesslövrården vore betydelsen av att bereda de vårdade tillräckligt »armbågsrum» allmänt erkänd. Ökades tätheten,

ökades också gnidningsytorna, konflikthanledningar uppstode lättare och vårderna försvårades. Denna synpunkt borde beaktas ej minst då det gällde vård av asociala imbecilla, av vilka många, kanske flertalet, saknade stämningsjämvikt och vore lätt irriterbara. Styrelsen måste därför avstyrka nämndens förslag att för sovsalarna *fastställa* en högre beläggningssiffra än 10 à 12. Enligt kasernkommitténs förslag skulle utrymmet för varje sängplats bliva omkring 5 kvadratmeter. Inom sinnesslövärderna hade kravet på utrymme sänkts undan för undan, men lägre än till 5 kvadratmeter per sängplats kunde man ej gå, när det såsom här gällde vuxna sinnesslöa. därtill asociala.

Styrelsen hade å kasernkommitténs ritningar låtit i en del sovsalar utmärka sängplatser till ett antal av 11—14, allt efter salarnas storlek. Det hade därvid visat sig, att golvytan per plats i en sovsal med 14 sängar skulle uppgå till allenast 4,8 kvadratmeter och att utrymmet mellan sängarna icke skulle erhålla större bredd än omkring 60 centimeter. En bredd av endast 60 centimeter mellan sängarna vore för ringa då det gällde svårskötta imbecilla, och skulle öka tillfällena till rent handgripliga konflikter mellan de vårdade. Däremot skulle möjligen i en sovsal, där endast lugna patienter vårdades, en sådan starkare beläggning kunna tänkas. Huruvida detta kunde ske vore emellertid beroende på det vid varje tidsperiod å anstalten vårdade materialet, och ett fastställande på förhand av en högre beläggningssiffra än den av kasernkommittén beräknade syntes därför icke låta sig göra. Detta uteslöte emellertid icke möjligheten att, då så lämpligen kunde ske, salarna överbelades på sätt styrelsen nu ifrågasatt.

På samma grunder, som anförts mot en starkare beläggning av sovsalarna, måste styrelsen också avstyrka beskärandet av dag- och matrum. Det vore minst lika viktigt, att där funnes gott utrymme. Vad särskilt anginge förslaget om användande av korridorerna till kombinerade mat- och, åtminstone delvis, dagrum borde framhållas, att korridorerna vore olämpliga för det senare ändamålet i mer än ett avseende. Dels vette de åt norr mot en trång, av höga byggnader på tre sidor omgiven gård — medicinalstyrelsen hade därför också instämt i byggnadsstyrelsens förslag, att de till korridorerna förlagda dagrummen skulle byta plats med de mot söder liggande matsalarna — och dels försvårade deras långsträckta form en effektiv övervakning.

Visserligen vore utrymmet i de till matsalar avsedda korridorerna större än behovet krävde, men då detta vore beroende på redan befintliga förhållanden, kunde någon ändring däri ej göras.

Med anledning av besparingsnämndens förslag att *tvätt och*, eventuellt, *bakning* för Salaanstalten skulle utföras vid Uppsala hospital och asyl har medicinalstyrelsen infordrat utlåtande från hospitalsdirektionen angående möjligheten av en dylik anordning. Direktionen har till styrelsen överlämnat och såsom eget yttrande åberopat ett av sysslomannen vid hospitalet afgivet tjänstememorial i frågan.

I detta memorial har framhållits, bland annat, att vissa utrymmen i *tvättinrättningen* vid Uppsala hospital och asyl vore trånga redan för denna anstalts behov. Befintliga maskiner vore ej mer än tillräckliga för anstaltens nuvarande behov, och ångmangelns kapacitet vore fullt utnyttjad. Utrymme för ökat antal maskiner saknades. Tvätt för den planerade anstalten i Sala kunde sålunda ej äga rum vid hospitalet, med mindre utrymmet i tvättinrättningens bottenvåning utökades genom tillbyggnad och den maskinella utrustningen kompletterades.

Hospitalets *bageri* vore än mindre i stånd att förse Salaanstalten med bröd. Den 27 år gamla bakugnen kunde ej upptaga större produktion, och de trånga, otidsenliga lokalerna vore förlagda så, att utvidgningsmöjligheter saknades.

Utökning av driften i tvättinrättningen och bageriet, därest betingelserna därför föreläge, skulle givetvis ej kunna ske utan ökning av personalen och antalet bostäder för densamma.

I detta sammanhang har medicinalstyrelsen meddelat, att styrelsen tidigare haft under övervägande fråga om att vid Strängnäs hospital verkställa tvätt för Nyköpings hospitals räkning. Den då i ärendet verkställda utredningen hade emellertid givit vid handen, att kostnaden för förräntning och amortering av de med moderniseringen av tvättinrättningen vid Nyköpings hospital förenade kostnaderna vore så ringa, att de uppvägs av de fördelar, som vore tillfinnandes i att hava en egen tvättinrättning, särskilt med avseende å täckande av extra ordinära tvättningsbehov, nödvändigheten av större persedelstock, om tvättningen skedde annorstädes, och möjligheten att bättre tillgodose lokala önskningar. Förslaget hade på grund härav fått förfalla.

För egen del har medicinalstyrelsen beträffande den nu föreliggande frågan anfört, att av hospitalsdirektionens i Uppsala yttrande framginge, att tvätt eller bakning icke kunde utföras vid Uppsala hospital och asyl för Salaanstaltens räkning utan tillbyggnader och kompletteringar av befintliga maskiner samt anskaffande av bostäder för den ökade personal, som skulle bli nödvändig. På grund härav och då lokaler, lämpliga att aptera till ifrågavarande ändamål, funnes inom Salaetablissemangets nuvarande byggnader samt det givetvis vore fördelaktigt för anstalten att hava tillgång till egen tvättavdelning och eget bageri, ville styrelsen, under återopande jämväl av nyssnämnda utredning rörande förslag att vid Strängnäs hospital utföra tvätt för Nyköpings hospitals räkning, avstyrka besparingsnämndens ifrågavarande förslag.

Vad beträffar besparingsnämndens förslag rörande kokinrättningens omändring till *kök* för anstalten har styrelsen anfört, att vid den granskning av förslaget i dess helhet, som borde verkställas av kasernkommittén, syntes kunna tagas under övervägande, huruvida en förändring av förslaget uti av nämnden angiven riktning lämpligen kunde ske. Därvid borde dock tillses, att behovet av sådana lokaler, som vore inrymda i den tillbyggnad, vilken nämnden ansåge böra slopas, tillgodosåges på ett bättre sätt än genom det av nämnden föreslagna förrådsrummet.

En del andra av nämnden gjorda ändringsförslag har medicinalstyrelsen ansett sig kunna helt eller delvis biträda. Härom samt beträffande vissa detaljuppslag i övrigt, som borde prövas vid en blivande överarbetning av förslaget, yttrar styrelsen huvudsakligen följande:

Mot slopandet av fyra *sköljrum* i våningarna 1 och 2 trappor upp av sjukvårdspaviljongens flyglar hade styrelsen intet att erinra.

De fyra *enmansbadrummen* för patienter i samma våningar borde däremot bibehållas. De avdelningar — var och en inrymmande 14 à 15 platser — till vilka dessa badrum vore förlagda, vore avsedda för de mest svårskötta av de å anstalten intagna, och bland dessa komme säkerligen att finnas åtskilliga osnygga, vilka ej kunde transporteras lång väg för att badas rena.

Någon minskning av *enkelrummens* bredd syntes kunna medgivas, dock icke, såsom nämnden föreslagit, ända ned till 2 meter.

Beträffande *inredningen av förvaltningsbyggnaden* utginge nämnden från att en underläkare icke skulle vara ständigt behöfvig och att sålunda endast en bostadsvåning (för sysslomannen) skulle behöva inredas i denna byggnad. Då den underordnade läkare, som eventuellt kunde visa sig behöfvig vid anstalten, väl torde bliva en yngre läkare, vilken icke borde hava ordinarie anställning och för vilken endast erfordrades en dubblett, syntes det, såsom nämnden ifrågasatt, vara tillfyllest med en familjebostad i denna byggnad.

Mot det föreslagna ändrade utförandet av *portvaktstugan* ävensom beträffande förändrat läge för densamma hade medicinalstyrelsen intet att erinra.

De av nämnden framställda anmärkningarna beträffande upptagning och igensättning av *fönster* och *dörrar* i onödigt stor utsträckning, beträffande *matsals- och personalbyggnaden* samt beträffande *öppen-dörr-paviljongen* ävensom en del andra av styrelsen icke särskilt behandlade mindre anmärkningar syntes lämpligen kunna tagas under övervägande vid den omarbetning av förslaget, som styrelsen ifrågasatt.

Vid denna omarbetning borde även tagas under omprövning vissa av medicinalstyrelsen framkastade, i utlåtandet närmare angivna uppslag för vinnande av kostnadsminskning beträffande sjukvårdspaviljongens flyglar. Samtidigt borde även dagrummen i flyglarnas bottenvåning erhålla en bättre förläggning i samband med matsalarna, så att även dessa senare kunde användas som dagrum under de tider de ej brukades för sitt egentliga ändamål.

Styrelsen har slutligen framhållit, att de av kasernkommittén föreslagna arbetena för kasernetablissemmentets omändring till sinnesslöanstalt visserligen vore rätt vidlyftiga och ägnade att medföra stora kostnader men att, då fråga vore om förändring av en byggnad för användning till ett helt annat ändamål än det, för vilket den ursprungligen varit avsedd, ändringsarbetena givetvis måste bliva av ganska stor omfattning, om anstalten skulle komma att någorlunda motsvara de fordringar, som måste ställas på densamma. Att av besparingshänsyn genom uteslutningar eller förenklingar riskera ändamålsenligheten och försvåra vården inom anstalten ansåge sig styrelsen icke kunna tillstyrka.

Beträffande frågan om *kasernetablissemmentets framtida användning* har jag redan i det föregående, i samband med behandling av professorn Petréns utredning rörande vården av asociala imbecilla, angivit, att jag anser etablissemmentet lämpligen böra tagas i anspråk såsom anstalt för manliga asociala imbecilla.

Departementets-
chefen.

Med avseende å planen för etablissemmentets omändring till det avsedda nya ändamålet hava i de avgivna yttrandena, särskilt från besparingsnämndens sida, framställts erinringar mot kasernkommitténs förslag. Beträffande åtskilliga av besparingsnämnden framställda ändringsförslag har emellertid medicinalstyrelsen uttalat avvikande mening.

Etablissemmentets om-
ändring.

Såsom av den lämnade redogörelsen torde framgå, gälla emellertid de gjorda erinringarna mot kommittéförslaget icke de huvudprinciper, som — i fråga om byggnadernas användning och disposition, tillbyggnad av flyglar vid sjukvårdspaviljongen, omläggning av ledningsväsendet m. m. — av kasernkommittén lagts till grund för förslagets utformning, utan de avse dels beläggningens täthet, behovet av enkelrum samt av särskilda anordningar i övrigt o. s. v., dels ock omfattningen av ändrings- och ombyggnadsarbeten samt dessutom åtskilliga detaljfrågor beträffande omändringsförslaget. Med hänsyn härtill har det utav kasernkommittén uppgjorda förslaget synt mig kunna med viss överarbetning läggas till grund för framställning till riksdagen. I anledning av de i yttrandena framställda anmärkningarna hava överläggningar inom socialdepartementet ägt rum med representanter för de myndigheter och sakkunnigberedningar, vilka medverkat vid ärendets tidigare behandling. Dessa överläggningar hava lämnat vissa utgångspunkter för en överarbetning av kasernkommitténs förslag. Sådan överarbetning har sedermera verkställts inom departementet med biträde av ingenjören Cederström och i samverkan med representanter för såväl hörda myndigheter som kasernkommittén och besparingsnämnden. Huvudsynpunkten har härvid varit att söka ernå de besparingar, som ansetts kunna vinnas utan att onödigtvis försvaga anstaltens möjlighet att på ett tillfredsställande sätt fylla sin vårduppgift samt utan att oskäligt försvåra eller fördyra anstaltens drift.

Såsom resultat av ifrågavarande överarbetning har framgått ett förslag, vilket jag ansett mig kunna förorda. I den mån detta förslag innebär ändringar i förhållande till vad kasernkommittén ifrågasatt, har förslaget åskädliggjorts å av Cederström den 20 december 1927 upprättade nya ritningar, betecknade såsom alternativ II. Beräkningar över de kostnadsminskningar, som ansetts kunna ernås enligt det nya förslaget, hava vidare — med tillämpning av samma grundpriser som i kasernkommitténs ursprungliga förslag — utförts genom Cederströms försorg.

Jag ber nu att — under hänvisning till nyssnämnda ritningar och handlingar — få redogöra för innebörden av det efter överarbetningen föreliggande förslaget i dess huvuddrag.

Redogörelse
för det föreliggande förslaget.

Sjukvårdspaviljongen.

Med avseende å *sjukvårdspaviljongen* har först mött frågan om *beläggningen i den nuvarande kasernbyggnaden*. Beträffande de logement i denna byggnad, som enligt kasernkommitténs förslag skulle användas till *sovsalar* för högst 12 patienter i varje rum, har jag efter samråd med olika vederbörande ansett mig kunna beräkna platsantalet i enlighet med de siffror, som av medicinalstyrelsen i dess utlåtande antytts såsom eventuell maximibeläggning, d. v. s., beträffande varje särskild våning, 11 patienter i den sovsal, som av kommittén beräknats för 10 personer, 13 patienter i en av de för 12 beräknade sovsalarna samt 14 patienter i var och en av de fyra övriga, för 12 patienter avsedda salarna. I vidare mån än nu sagts har jag med hänsyn till vad medicinalstyrelsen anfört funnit mig icke böra tillstyrka besparingsnämndens förslag.

Med den beläggning av sovsalarna, som nu förordats, skulle vinnas en platsökning av 10 för varje våning eller tillhoppa 30 platser för hela den nuvarande kasernbyggnaden.

Vad därefter angår de av kasernkommittén föreslagna *dagrummen och matrummen* hava, såsom byggnadsstyrelsen föreslagit, dagrummen ansetts böra förläggas till de mot söder vettande logement, vilka av kommittén ifrågasatts såsom matrum, medan i stället kasernkorridorerna, vilka av kommittén föreslagits till daglokaler, skulle komma till användning såsom matrum. I avseende å nyssnämnda logement har jag haft under övervägande att i enlighet med besparingsnämndens förslag tillstyrka, att i varje våning ett av desamma skulle tagas i anspråk till sovsal. Med hänsyn till vad Petrén och medicinalstyrelsen anfört angående beskaffenheten av de patienter, för vilka anstalten avses, har jag dock icke ansett tillrädligt att för *hela* kasernbyggnaden tillstyrka en sådan anordning, enär densamma skulle medföra en alltför kraftig minskning av dagutrymmet och alltså kunde väntas avsevärt försvåra anstaltens drift. Enligt vad jag inhämtat, torde man emellertid kunna räkna med förekomsten av även under dagen sängliggande patienter i sådan utsträckning, att en dylik beläggning kan tänkas genomförd i *en* av byggnadens våningar. Härför skulle då avses bottenvåningen, vilken enligt kasernkommitténs förslag på ena gaveln utrustats med en mindre övervakningsavdelning. I enlighet härmed är det nu avsedda förslaget upprättat.

Genom sist ifrågasatta anordning skulle vinnas en ytterligare platsökning i förhållande till kasernkommitténs förslag av 14 platser.

Beträffande de föreslagna *flygelbyggnaderna* har till en början, i enlighet med vad byggnadsstyrelsen och medicinalstyrelsen föreslagit, de å nedre botten upptagna dag- och matrummen förlagts i omedelbar anslutning till varandra, varigenom ett bättre utnyttjande av dagutrymmet skulle möjliggöras. Vidare hava i vardera av den ena flygelbyggnadens andra och tredje våningar ansetts böra — liksom skett i kasernkommitténs förslag rörande omändring av trängkårens kasernetablissemment i Örebro — inläggas en vaksal. Vardera av dessa salar avses för 8 patienter och anordnas med direkt förbindelse till tre intill densamma liggande enkelrum.

I enlighet med vad nu angivits skulle ökningen av platsantalet å salarna i sjukvårdspaviljongen uppgå till $(30 + 14 + 16)$ 60. Sammanlagda antalet salsplatser i nämnda byggnad, vilket enligt kommitténs förslag uppgår till 228, skulle alltså ökas till 288. Läggas härtill de i öppen-dörr-paviljongen beräknade 21 platserna — i fråga om vilka någon ändring varken i de avgivna yttrandena eller vid överarbetningen ifrågasatts — skulle alltså totala antalet *platser i samrum* komma att uppgå till 309. Motsvarande platsantal har enligt besparingsnämndens förslag beräknats till 344.

Beträffande sjukvårdspaviljongens flyglar har vidare, i syfte att ernå kostnadsminskning, vid förslagets överarbetning eftersträfvats en minskning av byggnadskroppen. Sålunda har föreslagits en inknappning av flygelbredden med 30 cm., vilket medfört en minskning av enkelrummens längd med 10 cm. eller från 3.60 enligt kasernkommitténs förslag till 3.50 meter. Enkelrummens

bredd har vidare minskats till 2 meter. Golvytan i varje enkelrum skulle således komma att uppgå till 7 kvadratmeter. Vidare hava en del i kasernkommitténs förslag upptagna bilokaler slopats. Sålunda hava sköljrummen i andra och tredje våningarna borttagits. Vad angår de i nämnda våningar inlagda badrummen, hava dessa ansetts icke kunna undvaras i den flygel, som skulle erhålla vaksalar. I den andra flygeln har däremot badrummet borttagits i våningen 1 trappa upp men bibehållits i våningen 2 trappor upp.

Nu angivna åtgärder hava lett till en minskning av flygelbyggnadernas längd med 3.10 meter. Så stor minskning därav som besparingsnämnden ifrågasatt har visat sig icke kunna genomföras, enär en sådan åtgärd — då rummens dimensioner ej lämpligen kunna ytterligare nedbringas — skulle medföra, att antalet enkelrum måste minskas, varigenom det bleve alltför litet i förhållande till platsantalet i övrigt. I detta avseende är bland annat att märka, att de nyss omförmälda vaksalarna komma att taga i anspråk en del utrymme, som i kommitténs förslag avsetts för enkelrum. Antalet enkelrum skulle dock enligt det föreliggande förslaget, främst tack vare minskningen av rumsbredden, komma att ökas från av kasernkommittén föreslagna 74 till 79. En minskning av flyglarnas längd utöver vad nyss angivits skulle medföra slopande av minst 12 enkelrum och alltså nedbringa antalet dylika rum till 67 eller mindre än 20 % av anstaltens övriga platsantal. Med hänsyn till patientmaterialets beskaffenhet har jag icke ansett mig kunna tillstyrka en sådan minskning, vilken skulle medföra en avsevärd sänkning av anstaltens kapacitet.

Slutligen har våningshöjden i flyglarnas båda övre våningar i enlighet med byggnadsstyrelsens och besparingsnämndens förslag ansetts kunna sänkas till 3 meter.

Genom nu angivna och i övrigt föreslagna ändringar i kommitténs förslag i avseende å förevarande byggnad har beräknats uppkomma en besparing av 64,524 kronor.

Öppen-dörr-
paviljongen.

I fråga om öppen-dörr-paviljongen innebär det av mig förordade förslaget huvudsakligen vissa smärre förenklingar av kommittéförslaget i anslutning till vad besparingsnämnden ifrågasatt. Härigenom samt genom förutsatt minskning av reparationsarbetenas omfattning, särskilt i fråga om målning, har beräknats en besparing av 7,850 kronor. Någon ändring i det av kasernkommittén beräknade platsantalet i byggnaden föreslås icke.

Anstaltens
platsantal.

Enligt de av mig i det föregående angivna siffrorna skulle anstaltens totala platsantal komma att uppgå till (309 + 79) 388. Med hänsyn till behovet av vissa reservplatser för nödiga omgrupperingar av patienter m. m. synes normalbeläggningen emellertid icke böra fastställas högre än till 380, vilket i förhållande till kasernkommitténs förslag innebär en ökning med 57 platser.

Förvaltnings-
byggnaden.

Beträffande *förvaltningsbyggnaden* har någon större bostadslägenhet för underläkare ansetts icke behöva upptagas i förslaget. Vid sådant förhål-

lande har bostad för sysslomannen föreslagits att anordnas i våningen 2 trappor upp. I vindsvåningen skulle i stället huvudsakligen anordnas bostäder för ogift personal. Enär emellertid, såsom i annat sammanhang kommer att omnämnas, vid det av mig förordade platsantalet av 380 ett mera permanent behov av underläkare ansetts sannolikt, har det befunnits lämpligt att i vindsvåningen i anslutning till ett där befintligt kök inreda en tvårumslägenhet, närmast avsedd för underläkare; därest bostaden icke skulle erfordras för sådan tjänsteman, kan den lämpligen användas för annan befattningshavare. I övrigt skulle vid omändringen av förevarande byggnad iakttagas en del förenklingar i viss anslutning till besparingsnämndens förslag. Det i våningen 1 trappa upp föreslagna direktionsrummet har ansetts icke kunna undvaras, särskilt som detta rum torde erfordras jämväl såsom arkiv och biblioteksrum.

Besparingarna å förevarande byggnad hava beräknats uppgå till 2,326 kronor.

Vad angår anordningar för utförande av tvätt för anstalten har besparingsnämnden på anförda skäl ansett den av kasernkommittén föreslagna ombyggnaden av nuvarande badhuset till tvättbyggnad icke böra komma till utförande. I stället har nämnden ifrågasatt, att tvätt för anstaltens räkning skulle utföras vid Uppsala hospital och asyl samt att badhuset skulle i oförändrat skick bibehållas för sitt nuvarande ändamål, varigenom jämväl skulle vinnas, att vissa utav kommittén ifrågasatta badrumsanordningar i andra byggnader bleve obehövlige. Gentemot denna uppfattning har medicinalstyrelsen framhållit, att nämndens förslag icke syntes kunna genomföras utan utvidgning av tvättinrättningen vid Uppsala hospital och asyl samt att det under alla förhållanden vore fördelaktigt att hava tillgång till egen tvättinrättning vid anstalten. På grund härav har medicinalstyrelsen bestämt avstyrkt besparingsnämndens förslag.

Med hänsyn till vad i denna fråga förekommit finner jag mig icke beredd att nu taga ståndpunkt till spørsmålet om lämpligaste sättet för lösande av tvättfrågan för anstalten. På denna punkt synes mig därför närmare utredning böra äga rum, varvid torde böra beaktas å ena sidan angelägenheten av att tvättfrågan löses på ett ur ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och å andra sidan önskvärdheten av att anstaltens drift ej onödigtvis försvåras. Jag har för avsikt att vidtaga åtgärder för att utredningen av denna fråga må kunna slutföras i sådan tid, att förslag i ämnet kan framläggas för 1929 års riksdag i samband med äskande av anslag till hospitalsbyggnadsarbeten för budgetåret 1929—1930. I avvaktan på utredningen torde tills vidare böra anstå med utförandet av vissa badrumsanläggningar, vilka av kasernkommittén föreslagits i sjukvårdspaviljongens samt köksbyggnadens källarvåningar men som enligt besparingsnämndens förslag skulle kunna undvaras, enär det nuvarande badhuset enligt nämndens förslag skulle kunna fortfarande användas för sitt hittillsvarande ändamål; därest så erfordras kunna emellertid dessa anläggningar senare utföras, enär utrymmet icke skulle avses för andra behov.

Tvätt-
byggnaden.

I anledning av vad nu föreslagits torde i kostnadsberäkningen för närvarande böra uteslutas det för tvättbyggnaden beräknade beloppet av 95,800 kronor. Det bör givetvis fasthållas, att uteslutandet av detta belopp icke innebär en verklig besparing, därest det framdeles skulle visa sig, att tvättfrågan lämpligen bör lösas i huvudsak enligt kasernkommitténs förslag eller på annat sätt, som medför lika hög anläggningskostnad.

Köks-
byggnaden.

Beträffande köksbyggnaden hava under den verkställda överarbetningen av kasernkommitténs förslag övervägts möjligheterna att, i överensstämmelse med vad besparingsnämnden ifrågasatt eller på annat sätt, genom en avsevärd minskning och förenkling av förrådsrum och övriga bilokaler till köket nedbringa kostnaderna. En lösning i sådan riktning skulle emellertid vara mindre lämplig med hänsyn till en rationell organisation av köksarbetet och alltså försvåra en ekonomisk drift. I stället har därför utarbetats ett förslag, vilket innefattar i stort sett samma utrymmen som de i kasernkommitténs förslag upptagna men vilket skulle medföra mindre kostnad. Den av kommittén föreslagna tillbyggnaden skulle nämligen undvikas genom att, i viss anslutning till besparingsnämndens förslag, en del av den invid köksbyggnaden nu befintliga stora mathallen skulle tagas i anspråk, ehuru med ett bättre tillgodoseende av behovet av förrådslokaler än i nämndens förslag skett. Källare skulle förläggas under mathallen, vilket torde ställa sig billigare än att, såsom i kommittéförslaget avsetts, utgräva källare under själva köksbyggnaden samt den ifrågasatta tillbyggnaden därav.

Det sålunda angivna förslaget har beräknats medföra en kostnadsminskning av 13,700 kronor.

Bageriet.

Jag har ansett särskilt bageri vid anstalten åtminstone för närvarande ej böra anordnas. I likhet med besparingsnämnden förutsätter jag, att bröd för anstaltens räkning antingen bakas vid annat hospital eller ock inköpes. Därest det längre fram skulle visa sig lämpligt att anordna bagerilokaler inom anstalten, torde möjlighet härtill kunna beredas i någon av de befintliga byggnaderna. För närvarande synes en besparing av 1,100 kronor böra beräknas.

Portvaks-
stugan.

Med avseende å portvaksstugan har jag funnit önskvärt, att densamma uppföres enligt kasernkommitténs förslag. Behov torde nämligen få anses föreligga av den bostadslägenhet, som enligt kommitténs förslag skulle anordnas i vindsvåningen, särskilt som det av mig tillstyrkta förslaget medför en reducering av det i kommitténs förslag upptagna antalet personalbostäder. Även beträffande byggnadens förläggning biträder jag kasernkommitténs förslag.

Matsals- och
personal-
byggnaden.

I fråga om matsals- och personalbyggnaden har jag ansett mig böra tillmötesgå de av byggnadsstyrelsen framställda och av medicinalstyrelsen biträdda önskemålen om åstadkommande av bättre entré- och kapprumsförhållanden samt om bättre tillgodoseende av behovet utav samlingslokaler för personalen. I övrigt hava rörande denna byggnad iakttagits vissa smärre förenklingar, avsedda att i någon mån nedbringa kostnaderna. Med avse-

ende å personalbostäderna i förevarande liksom i övriga byggnader vid anstalten har jag emellertid, i olikhet med besparingsnämnden, intagit den ståndpunkten, att bostäderna böra förses med egna ingångar och garderober, där så utan oskäligh kostnad för statsverket kan ske, vilket beträffande Sala-anstalten befunnits vara fallet. I överensstämmelse med vad medicinalstyrelsen i sitt utlåtande beträffande Örebroanstalten uttalat, anser jag nämligen, att man i detta avseende bör tillmötesgå berättigade krav från personalens sida, enär bostädernas beskaffenhet torde vara av betydelse för en god rekrytering av anstaltens personal. Vad kostnadsfrågan beträffar är att märka, att statens utgifter för bostädernas anordnande i någon mån kommer att motvägas av de hyror, som personalen är skyldig erlägga för bostäderna.

Besparingen å matsals- och personalbyggnaden har beräknats uppgå till 1,000 kronor.

Beträffande de delar av det föreliggande förslaget, som jag ej här särskilt berört, torde någon redogörelse icke vara erforderlig. Jag hänvisar härutinnan till förenämnda, omarbetade ritningar jämte därtill hörande handlingar.

Övriga delar
av förslaget.

Här vill jag blott nämna, att det förslag, vartill ifrågavarande överarbetning sålunda lett, i huvudsak ansetts kunna godtagas av de i arbetet deltagande representanterna för ämbetsverken, kasernkommittén och besparingsnämnden. Jag vill dock härvid tillägga, att från medicinskt håll uttalats vissa betänkligheter mot förslaget att belägga det ena dagrummet i kasernbyggnadens bottenvåning.

Förslaget i
allmänhet.

Det må i detta sammanhang slutligen tilläggas, att jag i likhet med medicinalstyrelsen förutsätter, att de till kasernetablissemnet nu hörande byggnader, vilka enligt det föreliggande förslaget icke skulle tagas i anspråk för anstalten, tills vidare få kvarstå, för den händelse de av den blivande anstaltsledningen befinnas kunna användas till något anstaltens ändamål. Byggnaderna i fråga lära alltså böra i nödig mån underhållas.

Vad angår kostnaderna för etablissemnetets omändring, uppgå, med de av kasernkommittén tillämpade grundpriserna, i det föregående angivna besparingar eller kostnadsminskningar å de olika byggnaderna till följande belopp:

Kostnaderna
för etablissemnetets om-
ändring.

	Kronor
Sjukvårdspaviljongen	64,524
Öppen-dörr-paviljongen	7,850
Förvaltningsbyggnaden	2,326
Tvättbyggnaden	95,800
Köksbyggnaden	13,700
Bageriet	1,100
Matsals- och personalbyggnaden	1,000
Summa kronor	186,300

Vidare har den i kommitténs förslag upptagna posten till *oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll* ansetts böra minskas med ett belopp, ungefär

proportionellt mot den förut beräknade besparingen i förhållande till kommitténs kostnadsberäkning, eller med cirka 10,000 kronor. För avjämning av totalkostnaden för anstaltens omändring synes likväl detta belopp böra jämkas till 10,200 kronor.

Beträffande *kostnadsberäkningen i allmänhet* torde därjämte, i anslutning till vad byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden i detta hänseende yttrat, kunna beräknas en minskning, motsvarande omkring 10 % å ackord och arbetslöner för byggnadsarbeten samt 5 % å kostnader för värme- och vattenledningar. I avrundat tal synes detta belopp kunna upptagas till 100,000 kronor. Vid denna beräkning har förutsatts, att reparations- och förbättringsarbeten i allmänhet, såsom målning m. m., skola företagas endast i den utsträckning, som kan anses oundgängligen nödvändig, samt att i övrigt befintliga anordningar vid etablissemnet i största möjliga utsträckning skola komma till användning för den nya anstaltens behov. Det avses sålunda icke, att anstalten efter omändringen skall komma att framstå som en helt ny anstalt, ehuru byggnaderna givetvis måste sättas i sådant skick, att de kunna tillfredsställande fylla sin nya uppgift. Vad angår kostnaderna bör vidare ihågkommas, dels att viss del av dem motsvara arbeten, som, därest etablissemnet fortfarande skulle hava använts för militärt behov, inom kort blivit nödvändiga, dels att kostnaderna till stor del avse omläggning av värmeledningssystemet och vissa andra ledningsanordningar, som erfordras för en anstalt, där sjukvård skall kunna lämnas, och vilka i stor omfattning jämväl ur ekonomisk synpunkt, med hänsyn till anstaltens framtida driftkostnader, äro av betydelse. En mycket väsentlig del av kostnaderna kommer slutligen på den tillbyggnad av enkelrumsavdelningar, som — bland annat av ekonomiska skäl — ansetts mera lämplig att verkställa än eljest erforderliga omändringsarbeten.

I enlighet med vad nu anförts skulle kostnadsminskningen i förhållande till kasernkommitténs förslag utgöra sammanlagt (186,300 + 10,200 + 100,000) 296,500 kronor. Totalkostnaden för etablissemnets omändring skulle alltså, oaktat anstaltens kapacitet enligt det nu föreliggande förslaget beräknats väsentligt ökad, reduceras från av kasernkommittén uppskattade 1,560,500 kronor till 1,264,000 kronor. Härav blir följd, att kostnaden per vårdplats skulle avsevärt minskas, nämligen från 4,831 kronor enligt kasernkommitténs förslag till 3,326 kronor enligt det av mig förordade förslaget. Även om hänsyn tages till värdet av det nuvarande kasernetablissemnet — vilket värde av byggnadsstyrelsen uppskattats till omkring 650,000 kronor — skulle således kostnaden per plats avsevärt understiga vad som måste beräknas för uppförande av en ny anstalt av ifrågavarande slag.

Såväl i kasernkommitténs förslag som i det av mig förordade förslaget har förutsatts, att vid etablissemnet nu befintlig maskinell utrustning för köket skulle kvarstanna och i viss utsträckning kunna användas för anstaltens behov. Jag återkommer i annat sammanhang till denna fråga men vill här framhålla att, om så icke skulle bliva fallet, någon kostnadsökning kommer att föranledas härav.

Såsom byggnadsstyrelsen i sitt utlåtande anmärkt, innefattar den genom kasernkommitténs försorg uppgjorda kostnadsberäkningen icke några utgifter för iordningställande av det nuvarande *kasernområdet*. Icke heller jag finner anledning att ifrågasätta äskande av särskilt belopp för detta ändamål. Arbetsena med iordningställandet torde nämligen kunna verkställas sedan anstalten tagits i bruk och sannolikt i övervägande utsträckning ske med hjälp av patienter samt med anlitande av vid anstalten tillgänglig arbetskraft i övrigt.

Jag anhåller härefter att få något beröra frågan om vissa kostnader, vilka — utöver utgifterna för omändring av kasernetablissemnet i Sala — bli en följd av förevarande anstalts anordnande.

Vad först beträffar *engångskostnader* för anstaltens upprättande, tillkomma förutom kostnaderna för etablissemnets omändring även utgifter för en första *inventarieutrustning* för anstalten. Någon närmare beräkning av dessa kostnader synes för närvarande icke vara möjlig att framlägga. Det må emellertid omnämnas, att motsvarande utgifter för det senast uppförda hospitalet — i Hälsingborg — uppgått till ett belopp av ej fullt 900 kronor per patient. Då själva sjukvårdsanordningarna i Sala skulle bli betydligt mindre omfattande, synes kostnaden vid Salaanstalten kunna hållas något lägre. Såsom jag i annat sammanhang kommer att närmare utveckla, torde man vidare kunna beräkna, att vid etablissemnet nu befintliga inventarier åtminstone i viss utsträckning kunna övertagas av anstalten. Under denna förutsättning torde inventariiekostnaderna icke behöva överstiga 800 kronor per patient, motsvarande sammanlagt ungefär 300,000 kronor. Ifrågavarande kostnader synas, i den mån anstalten färdigställs, lämpligen böra bestridas på samma sätt, som beträffande utredning av nya hospital i allmänhet varit fallet, nämligen från förslagsanslaget till hospital och asyler enligt bestämmande av Kungl. Maj:t.

Övriga kostnader för anstaltens anordnande samt driftkostnader.

Vad härefter beträffar *årliga kostnader för anstaltens drift*, torde jag till en början få något uppehålla mig vid *behovet av personal* vid anstalten samt därav föranledda utgifter.

På sätt framgår av vad jag i annat sammanhang anför, har *professorn Petrén* i sitt betänkande angående ordnandet av vården av asociala imbecilla framlagt en beräkning av personalbehovet vid såväl Salaanstalten som Örebroanstalten, vilken beräkning dock uttryckligen angivits vara av rent approximativ natur. Det av Petrén uppskattade personalbehovet vid anstalten i Sala framgår av en sammanställning, som meddelas i det följande.

Beträffande de principer, som legat till grund för beräkningen i fråga, har Petrén uttalat, att han utgått från att all sjukvårdspersonal vid denna anstalt — fränsett en översköterska för skötseln av de sängliggande sjuka, handhavande av apoteket o. d. — borde vara manlig. Erfarenheten har nämligen, framhåller Petrén, givit vid handen, att det vid vården av manliga asociala imbecilla icke är lämpligt med kvinnlig vårdpersonal. Behandlingen vid en dylik anstalt är nämligen ej så sjukhusbetonad som på en anstalt för sinnessjuka, utan med hänsyn till klienteletts beskaffenhet

måste den, förutom att den har en vårdande karaktär, jämväl vara av disciplinerande art. Då emellertid en del av de intagna ansetts lämpligen kunna sysselsättas med vävning samt, särskilt de klenare, med bandväv och annan kvinnlig slöjd, har för ledandet och övervakandet av sådant arbete beräknats en arbetsförestånderska.

Besparingsnämnden har i sitt yttrande över förslaget till omändring av kasernetablissemmentet i Örebro anført, att de i Petrén's betänkande intagna approximativa personalstaterna såväl beträffande Salaanstalten som för Örebroanstalten enligt nämndens mening vore, åtminstone vad ekonomipersonalen angår, att betrakta såsom maximisiffror. Nämnden har därvid särskilt pekat på maskin- och eldarpersonalen.

I sitt utlåtande angående Salaanstalten har *medicinalstyrelsen* ingått på personalbehovet och därvid ansett sig kunna ifrågasätta vissa jämkningar i den av Petrén gjorda beräkningen. Även dessa jämkningar framgå av nyssnämnda sammanställning. I motiveringen för sin ståndpunkt har *medicinalstyrelsen* beträffande läkarpersonalen framhållit, att den blivande överläkarens arbete syntes bliva väl enformigt samt att styrelsen därför tänkt sig, att han skulle kunna erhålla samma rätt att utöva även annan enskild praktik inom Sala stad än rörande nerv- och sinnessjukdomar, som enligt gällande bestämmelser vore medgiven för läkaren vid Visby hospital inom Visby stad. Hans befattning skulle då kunna sänkas en lönegrad eller till lönegraden B 27 med bibehållen rätt till fri bostad i likhet med överläkare vid statens sinnessjukanstalter.

Någon hospitalsläkare av andra klass har styrelsen, såsom av det föregående framgår, med det av styrelsen tillstyrkta patientantalet icke ansett erforderlig. Därest en underordnad läkare tidvis befundes behöfelig, syntes dennes åligganden kunna fullgöras av en härtill förordnad extra läkare.

Sjukvårdspersonalen — uppsyningsmannen undantagen — har Petrén beräknat till 54 ordinarie och 8 icke-ordinarie befattningshavare eller tillhoppa 62 befattningshavare. Då kravet på skötarpersonal på grund av klientelet's beskaffenhet vid denna anstalt icke vore lika stort som vid hospital — där antalet sjukvårdspersonal, med undantag av uppsyningsmän och förestånderskor, genomsnittligt uppgår till 1 på icke fullt 5 vårdade — hade *medicinalstyrelsen* ansett, att denna personal skulle kunna beräknas efter 1 på 6 vårdade. Efter ett beräknat platsantal vid anstalten av 323 har styrelsen sålunda uppskattat hela antalet sjukvårdspersonal till 54. Vid denna beräkning har hänsyn icke tagits till eventuell minskning av arbetstiden, varom hemställan föreligger från vissa grupper inom hospitalspersonalen.

Jag återger här nyssnämnda sammanställning.

Beräknad personal för anstalt i Sala för 323 manliga asociala imbecilla.

Antal befattningshavare			Lönegrad		Begynnelselön & C-ort enl. medicinalstyrelsen	
Enligt prof. Petrén	Enligt medicinalstyrelsen		Enligt prof. Petrén	Enligt medicinalstyrelsen	Per befattning	Sammanlagt
Ordinarie befattningshavare:						
Läkarpersonal:						
1	1	överläkare av 2:a klass	B 28	B 27	8,100	8,100
1	—	hospitalsläkare av 2:a klass	B 26	—	—	—
Kontorspersonal:						
1	1	syssloman av 3:e klass	B 21	B 21	5,580	5,580
1	1	kassör	B 11	B 11	2,982	2,982
Sjukvårdspersonal:						
1	1	uppsyningsman av 2:a klass	B 10	B 10	2,820	2,820
5	5	överskötare	B 8	B 8	2,556	12,780
48	42	skötare	B 6	B 6	2,292	96,264
1	1	översköterska	B 6	B 6	2,292	2,292
Ekonomipersonal:						
1	1	maskinmästare av 2:a klass	B 12	B 12	3,144	3,144
1	—	befallningsman	B 10	—	—	—
1	1	trädgårdsmästare	B 10	B 10	2,820	2,820
3	—	hantverksföreståndare av 2:a klass (skräddare, skomakare, snickare)	B 8	—	—	—
1	1	maskinist av 2:a klass	B 8	B 8	2,556	2,556
1	1	arbetsförestånderska	B 6	B 6	2,292	2,292
1	—	bageriförestånderska	B 6	—	—	—
1	1	chaufför (även post- och stadsbud)	B 6	B 6	2,292	2,292
1	—	eldare av 1:a klass (jämväl reparatör)	B 6	—	—	—
3	5	hantverkare (målare, sadelmakare, smed *)	B 6	B 6	2,292	11,460
1	1	köksförestånderska av 2:a klass	B 6	B 6	2,292	2,292
1	2	eldare av 2:a klass	B 5	B 5	2,160	4,320
1	1	tvättförestånderska av 2:a klass	B 3	B 3	1,896	1,896
Icke-ordinarie befattningshavare:						
(här upptagna under benämningar, som angiva befattningshavarnas arbetsuppgifter)						
8	6	skötare	—	—	2,028	12,168
2	1	eldare	—	—	1,896	1,896
1	1	gårdskarll	—	—	1,896	1,896
1	1	köksdräng	—	—	1,764	1,764
2	2	trädgårdsdrängar	—	—	1,380	2,760
1	1	yttre nattvakt	—	—	1,896	1,896
4	4	köksbiträden	—	—	1,248	1,248
2	2	servererskor	—	—	1,116	3,348
2	—	bageribiträden	—	—	1,116	2,232
3	3	tvättbiträden	—	—	1,116	3,348
2	2	städerskor	—	—	1,116	2,232
1	1	telefonist	—	—	1,248	1,248
1		portvakt				
Total-antal	106	90	Summa kronor		—	199,926

*) Enligt medicinalstyrelsens förslag 1 målare, 1 smed och reparatör, 1 snickare, 1 skräddare, 1 skomakare.

För egen del är jag icke beredd att nu taga ståndpunkt till frågan om personalbehovet vid anstalten. Det är också självfallet, att de gjorda beräkningarna i ärendets nuvarande läge icke kunna vara annat än rent approximativa. Jag har emellertid ansett mig böra framlägga desamma för att därigenom möjliggöra ett bedömande i stort av de ekonomiska konsekvenserna för statsverket av anstaltens upprättande. Det bör givetvis beaktas, att utöver det angivna beloppet för begynnelselöner komma kostnader för avlöningsförhöjningar, vikariatsersättningar m. m. samt dyrtidstillägg.

Det är emellertid i avseende å dessa uppskattningar att märka, att medicinalstyrelsens beräkning uppgjorts med utgångspunkt från det av kasernkommittén angivna platsantalet av 323. Det av mig beräknade platsantalet av 380 torde komma att medföra behov av en viss personalökning. Beträffande läkarpersonalen har från medicinalstyrelsens sida under hand framhållits, att vid ett platsantal av 380 ett permanent behov av underläkare vid anstalten sannolikt komme att förefinnas; såsom av den föregående redogörelsen framgår, har också möjlighet beretts för anordnande av en mindre familjebostad för sådan befattningshavare. Vad sjukvårdspersonalen angår, skulle med den av medicinalstyrelsen angivna beräkningsgrunden av 1 befattningshavare på 6 patienter inträda behov av ytterligare ett 10-tal skötare. I fråga om kontors- och ekonomipersonal synes den föreslagna platsökningen icke behöva medföra någon nämnvärd ökning av personalbehovet.

I detta sammanhang torde böra påpekas, att ett stort antal av de manliga befattningshavare, vilka kunna beräknas bli erforderliga för anstalten, enligt det av mig förordade förslaget icke kunna beredas bostäder vid anstalten. Någon olägenhet torde dock härav ej föranledas, då befattningshavarna i fråga torde kunna hyra bostäder i den närbelägna staden. De bostäder, som enligt förslaget skulle beredas, torde även med den förordade ökningen av platsantalet, bli tillräckliga för den personal, som i första hand bör bo å anstalten.

Beträffande *andra driftkostnader* än personalkostnader må framhållas, att dessa kostnader vid denna anstalt liksom vid hospitalen kunna beräknas bli täckta genom inflytande patientavgifter och andra inkomster, som ej utgöras av statsmedel. Av vad jag i annat sammanhang föreslagit rörande organisationen av anstalterna för asociala imbecilla följer nämligen, att de för hospital och asyler gällande bestämmelserna beträffande vårdavgifter komma att erhålla tillämpning även å nämnda anstalter. I detta avseende torde särskilt böra framhållas, att patientavgifterna sålunda komma att utgå med samma belopp för fallandesjuka och icke fallandesjuka patienter, medan däremot för närvarande vid de statliga uppfostringsanstalterna för sinnesslöa å Salbohed och i Vänersborg vårdavgiften för fallandesjuka utgår med dubbla beloppet av avgiften för övriga intagna. Vårdavgifterna torde, såsom för närvarande är fallet beträffande hospitalen, komma att förslå till täckande även av en mindre del av kostnaderna för avlöningsstaten.

Vissa frågor
beträffande
överens-
kommelse med
Sala stad,

Jag ber slutligen att få något uppehålla mig vid frågan om överenskommelse med Sala stad på grund av trängkärens upphörande. I anledning av att kasernetablissemnet enligt förslaget skulle utnyttjas för annat ända-

mål än det ursprungligen avsedda har nämligen överenskommelse ansetts böra träffas med staden, med hänsyn till att denna upplåtit en del av det utav trängkåren disponerade området. Kasernkommittén har enligt sitt uppdrag fört underhandlingar härom med representanter för staden, vilka förhandlingar resulterat i ett av kommittén med staden, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, träffat avtal, i vilket bland annat behandlas frågan om uppdelning av ifrågavarande markområden mellan kronan och staden.

Det torde visserligen ankomma på t. f. chefen för försvarsdepartementet att i annat sammanhang upptaga avtalsfrågan till behandling, och jag anser mig därför icke behöva närmare redogöra för denna fråga. Enär emellertid, på sätt av det följande kommer att framgå, fråga uppstått om ändringar i det av kommittén ingångna avtalet i syfte bland annat att för den avsedda nya anstaltens räkning erhålla större markområden än enligt nämnda avtal, torde jag böra i korthet omnämna det preliminära avtalets innehåll i de delar detsamma närmast är av betydelse för den ifrågasatta anstaltens vidkommande, d. v. s. huvudsakligen i vad det avser de för trängetablissemnet och trängförrådet upplåtna jordområden, som skulle tillfalla staden, respektive behållas av kronan.

De i det föregående omförmälda, väster om allmänna landsvägen (Broddbovägen) belägna jordlotterna nr 255, 284, 285 och 286 skulle enligt avtalet behållas av kronan. Däremot skulle de på östra sidan av landsvägen liggande markområdena, utgörande andelar av jordlotterna nr 253 och 258 med en sammanlagd areal av 6.4 hektar, utan ersättning återställas till Sala stad, med undantag dock för följande jordområden, nämligen dels den mark å ägolotten nr 258, varå reningsverk med septic-tank finnes anlagt, dels ock ett markområde om cirka 4,600 kvadratmeter, utgörande den mark, varå förvaltarbostaden m. fl. byggnader äro belägna, jämte för sistnämnda byggnader erforderlig tomtmark. Kronan skulle vidare tillförsäkras rätt att såsom utfartsväg från sistnämnda markområde begagna befintlig väg till allmänna landsvägen.

Av Väsby kungsgård skulle kronan till staden överlåta västra delen (den s. k. Måns Olsängen), vilken beräknats icke bliva behöfelig för den nya anstalten. Återstoden av kungsgården, d. v. s. hela den del, som ligger i sammanhang med det blivande anstaltsområdet, skulle avses för anstaltens behov.

Det är att märka, att ifrågavarande överenskommelse, vilken är dagtecknad den 2 och den 14 augusti 1926, träffats innan kommitténs utredning rörande kasernetablissemnet framtida användning slutförts och alltså jämväl innan närmare beräkningar förelågo rörande den blivande anstaltens storlek beträffande platsantalet. I överenskommelsen har därför icke förutsetts annat än att i kasernetablissemnet skulle efter erforderliga ombyggnader inredas en sinnessjukanstalt med plats för minst 180 patienter.

I sitt yttrande över kasernkommitténs förslag har *besparingsnämnden* beträffande det av kommittén ingångna preliminära avtalet bland annat framhållit, att det — med den utökning av antalet patienter, som innefattades i

kommitténs slutliga förslag i jämförelse med vad därutinnan angivits i avtalet, samt än mer vid ett platsantal i enlighet med besparingsnämndens beräkningar — icke syntes vara lämpligt att staten, på sätt i avtalet stadgades, avhände sig huvuddelen av de öster om allmänna landsvägen belägna jordområdena, vilka syntes kunna behöva tagas i anspråk för anstaltens räkning. Nämnden har därför ifrågasatt, att spørgsmålet om jämkning i avtalet måtte göras till föremål för nya underhandlingar med Sala stad.

För egen del har jag, särskilt med hänsyn till den avsevärda platsökning som beräknats i det nu förordade förslaget, i likhet med besparingsnämnden funnit angeläget, att anstalten till sitt förfogande erhåller ett större jordområde än som enligt nyssnämnda avtal skulle bibehållas i kronans hand. Såsom t. f. chefen för försvarsdepartementet i annat sammanhang torde komma att omnämna, har ock Sala stad efter förhandlingar, som bland annat i angivet syfte förts med representanter för densamma, förklarat sig beredd att avstå från den mark — med undantag av den s. k. Måns Olsängen — som enligt det av kasernkommittén ingångna preliminära avtalet skulle tillfalla staden. Den sammanlagda arealen av den mark, som i enlighet med dessa medgivanden skulle avses för anstaltens behov, utgör omkring 24 hektar. Tillika har uttryckligt förbehåll införts om rätt för kronan att alltjämt använda den väg och bro, som förbinda Väsby kungsgård med det övriga anstaltsområdet.

I detta sammanhang må framhållas, att enligt det av kasernkommittén med Sala stad stad ingångna preliminära avtalet beträffande kasernetablissemmentets framtida användning stadgats, att detsamma skulle inredas till »sinnessjukanstalt» med visst lägsta platsantal. Då, såsom förut understrukits, anstalten avses för sådana sinnesslöa, vilka redan enligt gällande bestämmelser äro berättigade till intagning å hospital och som i avsevärd utsträckning för närvarande vårdas å sådan anstalt, synes visserligen i och för sig nämnvärd erinran ej kunna göras mot den sålunda angivna beteckningen å anstalten. Emellertid har jag ansett lämpligt, att i avtalet infördes en beteckning, som bättre täcker denna anstaltens särskilda vårduppgift, och i sådant avseende har jag ifrågasatt, att i det blivande avtalet skulle införas benämningen »anstalt för sinnessjuka eller sinnesslöa, som äro i behov av vård å slutan stalt». I nu angivet hänseende torde t. f. chefen för försvarsdepartementet komma att i nyssnämnda sammanhang framställa förslag.

Den mark, som enligt vad nyss anförts avses för den nya anstaltens behov, torde jämte därå uppförda, till kasernetablissemmentet hörande byggnader böra från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet. Vad angår de till trängförrådet hörande, å området öster om landsvägen befintliga förrådsbyggnaderna — fränsett intendenturförrådet, vilken byggnad staden skall få övertaga och inom viss tid bortflytta — kan ej på nuvarande stadium av ärendets behandling avgöras, huruvida de böra lämpligen användas för anstaltens ändamål. Intill dess beslut om deras framtida användning längre fram kan bliva fattat, torde dessa byggnader böra fortfarande tillhöra försvarsväsendet.

Omändring av Svea trängkårs kasernetablisement i Örebro till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla.

Med skrivelse den 9 juli 1927 har kasernkommittén, såsom tidigare omförmälts, framlagt förslag jämväl rörande omändring av Svea trängkårs hit-tillsvarande kasernetablisement i Örebro till anstalt, avsedd huvudsakligen för kvinnliga asociala imbecilla m. m.

Kommittén har därvid till en början erinrat, att enligt 1925 års beslut i försvarsfrågan den till Örebro förlagda trängkåren skulle sammanslås med Östgöta trängkår till en trängkår, benämnd Svea trängkår, samt att sist-nämnda kår jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 28 januari 1927 skulle för-läggas i det av Östgöta trängkår förut disponerade kasernetablisementet i Linköping. Det i Örebro belägna trängkärsetablisementet komme i följd härav att bliva ledigt.

Kommittén har vidare lämnat en *redogörelse för kasernetablisementet* samt de *markområden*, som av Örebro stad ställts till trängkårens disposition. Av denna redogörelse torde jag här endast behöva återgiva följande.

Kasernområdet är beläget dels inom Örebro stad, dels ock inom Långbro socken. Den nuvarande gränsen mellan staden och nämnda socken framgår, såsom en vid kommitténs skrivelse fogad, av stadsingenjören i Örebro upp-rättad kartsbild över trängkårens område utvisar, snett över detta område. De för kårens räkning avsedda bostadsbyggnaderna äro jämlikt bestämmel-serna i ett år 1903 med Örebro stad upprättat avtal angående trängkårens förläggning uppförda inom stadens område.

Den del av kasernområdet, som är belägen inom Örebro stad, innefattar i areal 4,82 hektar och håller i längd vid norra sidan efter Markgatans för-längning 143,7 meter, vid östra sidan intill stadsplanen och Älftomtagatan 248,3 meter, vid södra sidan efter Karlsgatans förlängning 237,8 meter samt vid västra sidan intill rågång mot hemmanet Mark i Långbro socken 265,2 meter.

Enligt nyssnämnda avtal har staden till kronan för trängkårens räkning jämväl överlämnat ett markområde inom Långbro socken. Denna fastighet, utgörande lägenheten Övningsfältet nr 1 om 15,935 hektar, avsöndrad från 1 mantal Mark nr 1, ingår till en mindre del i trängkårens kasernområde och utgör i övrigt övningsfält för kåren.

Trängkårens *kasernetablisement*, som är beläget omedelbart intill stadens planlagda och bebyggda område, består liksom etablisementet i Sala av ett *kanslihus* och en större *kasernbyggnad*. Inom kasernområdet finnas där-jämte för kårens räkning uppförda *underofficersbyggnad*, *exercishus*, *ridhus*, *vinterstall*, *sommarstall*, *sjukstall*, *vagnbod*, *sjukhusbyggnad*, *kokinrättning*, *mäss-byggnad*, *tvätt- och badhus* samt en del andra smärre byggnader. Av kårens *förrådsbyggnader* äro de flesta belägna inom det egentliga kasernområdet. Utanför detta område finnes dock uppförd en förrådsbyggnad.

Av kommittén har, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens god-kännande, uppgjorts ett vid kommitténs förevarande skrivelse fogat avtal med Örebro stad i anledning av upphörandet av trängkårens förläggning till Örebro. Enligt detta avtal, på vilket jag i övrigt icke torde behöva ingå

— frågan om dess godkännande torde senare i dag komma att upptagas av t. f. chefen för försvarsdepartementet — skulle det nuvarande kasernområdet jämte en del av det angränsande, såsom övningsfält begagnade markområdet behållas i kronans ägo för den ifrågasatta anstaltens räkning. Å en överenskommelsen bilagd kartsnitt över Svea trängkärs område i och invid Örebro har närmare utmärkts det markområde, som skulle avses för anstalten. I första hand innefattar detta område den inom Örebro stad belägna marken, i areal innehållande tillhoppa 4,82 hektar. Vidare skulle kronan alltså behålla ett därintill beläget område om cirka 4,70 hektar av den utav staden för trängkärens räkning upplåtna lägenheten Övningsfältet nr 1. Återstående del av sistnämnda lägenhet med en areal av cirka 11,385 hektar skulle enligt överenskommelsen återställas till staden.

Samtliga de av kronan å och invid det egentliga kasernområdet uppförda byggnaderna äro belägna å mark, som kronan sålunda skulle behålla.

Kasernkom-
mitténs för-
slag.

Kaserneta-
blissemmentets
framtida an-
vändning.

I fråga om kasernetablissemmentets framtida användning har kasernkommittén — under hänvisning till 1925 års riksdags i det föregående omnämnda uttalande rörande utnyttjandet av ledigblivande kasernetablissemment — anført, att kommittén funnit sig böra i första hand undersöka, huruvida etablissemmentet kunde inredas till en anstalt för vård av sinnessjuka eller sinnesslöa. De överväganden beträffande dessa spörsmål, för vilka kommittén i sin framställning redogjort, äro av enahanda innebörd som de, vilka förut återgivits beträffande användningen av kasernetablissemmentet i Sala. Jag finner mig därför ej här behöva närmare omnämna vad kommittén yttrat härutinnan utan hänvisar till vad därom i det föregående anförts vid behandling av förslaget rörande Salaanstalten.

Såsom resultatet av sin undersökning angående etablissemmentets framtida användning har kasernkommittén funnit sig böra tillstyrka, att en anstalt för kvinnliga asociala imbecilla måtte anordnas i det ledigblivande trängkärsetablissemmentet i Örebro. Angående möjligheterna för etablissemmentets användning till detta ändamål samt i fråga om allmänna utgångspunkter för kommitténs förslag rörande etablissemmentets omändring till det avsedda nya ändamålet yttrar kommittén i huvudsak följande:

Då etablissemmentet är beläget i en utkant av staden men gränsande in till bebyggda stadsdelar, lämpar det sig icke att tagas i anspråk såsom en vårdanstalt för *manliga* imbecilla. Dessa böra nämligen i så stor utsträckning som möjligt sysselsättas med arbete utomhus. Däremot synes det icke föreligga något hinder att utnyttja trängkärsetablissemmentet i Örebro såsom en anstalt för vård av asociala imbecilla av *kvinnligt* kön. Dessa måste till huvudsaklig del erhålla sysselsättning inomhus i *arbetssalar*, vilka kunna anordnas i kasernbyggnadens vindsvåning ävensom i andra befintliga byggnader. Därest det område, vilket bliver behöfligt för den ifrågasatta nya anstalten i Örebro, i sin helhet inhägnas, är etablissemmentets läge sådant, att det utan att bereda närboende olägenhet kan utnyttjas för ändamålet. För att möjlighet skall finnas att sommartid bereda ett mindre antal patienter vid anstalten *trädgårdsarbete* har det markområde, som avsetts för anstalten, tilltagits så stort, att utomhusarbete skall i viss utsträckning kunna

ifrågakomma. Anstalten skall sålunda kunna komma att erbjuda rikligt med arbetsterapi av omväxlande slag.

Själva *kasernbyggnaden* i Örebro är i allt väsentligt av samma typ som trängkårskasernen i Sala. Med anledning härav har kommittén vid uppgörande av byggnadsprogram för omändring av Örebrokasernen till en vårdanstalt av i det föregående antytt slag i stort sett kunnat följa samma principer, som varit normgivande för det av kommittén upprättade förslaget till inredande av en sinnesslöanstalt för män i Salakasernen.

Att en hel del lokaler, som äro nödvändiga för driften av en sjukvårdsanstalt, saknas i själva kasernbyggnaden, är naturligt. Särskilt med hänsyn till att åtskilliga av de patienter, som skulle intagas å anstalten, äro så opålitliga, att de nattetid måste placeras i särskilda, helt avskilda rum, erfordras, liksom i Sala, ett större antal *enkelrum*. Då kommittén av kostnadshänsyn ansett, att omändringarna inom den nuvarande kasernbyggnaden borde inskränkas till det minsta möjliga samt de i denna byggnad befintliga lokalerna sålunda borde, liksom i Salakasernen, såvitt möjligt bibehållas oförändrade, har vid uppgörandet av ombyggnadsprogrammet för den ifrågasatta nya anstalten utgångspunkten varit den, att såväl det erforderliga antalet *enkelrum* som övriga nödiga *bilokaler* skulle inredas i *flygelbyggnader*, vilka skulle nyuppföras å kaserngården och å båda gavlarna anslutas i rät vinkel mot kasernbyggnaden.

De i kasernbyggnaden inredda logementen, vilka äro avsedda att tagas i anspråk såsom sovsalar för de mera lugna patienterna, hålla liksom i Salakasernen i längd omkring 10 meter men torde det oaktat, liksom föreslagits beträffande Salaanstalten, kunna bibehållas i oförändrat skick. Inom kasernbyggnadens egentliga byggnadsstomme skulle några större förändringar sålunda icke behöva vidtagas.

På anmodan har ingenjören Cederström efter av kommittén lämnade anvisningar upprättat förslagsritningar, dagtecknade den 27 maj 1927, till kasernetablissemmentets omändring till sinnesslöanstalt. Ritningarna ansluta sig i huvudsak till förslaget om Salakasernens inredande för liknande ändamål. Vissa mindre väsentliga avvikelser hava dock måst vidtagas. Dessa ändringar komma att i huvudsak framgå av den redogörelse för förslagets innehåll beträffande de särskilda byggnaderna, vilken jag i det följande torde få lämna.

Förslag till omändring av kasernetablissemmentet.

Sedan ritningarna till etablissemmentets omändring för det nya ändamålet blivit fullbordade, har en fullständig plan med därtill hörande specificerade kostnadsförslag till samtliga ombyggnads- och tillbyggnadsarbeten upprättats. Kostnadsberäkningarna hava verkställt av ingenjören Ernst Rignér. Därjämte hava, liksom i fråga om Salaanstalten, särskilda utredningar utförts av H. Theorells ingenjörsbyrå angående anordnande av värme-, gas-, vatten- och avloppsledningar samt ångköks- och ångtvättsanläggningar inom etablissemmentet, ävensom av ingenjören G. Magnusson rörande samtliga elektriska installationer. Slutligen hava vissa grundborrningar för utrönande av markens beskaffenhet å platsen för de ifrågasatta tillbyggnaderna utförts av ingenjören D. Lundholm i Örebro.

De inom kasernetablissemmentet nu befintliga byggnader, som enligt förslaget skulle omedelbart komma till användning för den ifrågasatta anstal-

tens ändamål, äro följande (inom parentes angivas i förekommande fall byggnadernas benämning å ritningarna):

kasernbyggnaden, vilken efter tillbyggnad med två flyglar skulle användas som anstaltsbyggnad (*sjukvårdspaviljongen*),

kanslihuset, avsett till förvaltningsbyggnad med läkarexpeditioner och sysslomanskontor samt vissa personalbostäder (*förvaltningsbyggnaden*),

matinrättningen, avsedd till köksbyggnad, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*köks- och maskinhuset*),

bad- och tvättthus, avsett till tvättinrättning, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*tvättbyggnaden*),

markenteriet, avsett till matsalar för personal samt festsal för patienterna ävensom vissa personalbostäder (*matsals- och personalbyggnaden*),

sjukhusbyggnaden, avsedd för vissa personalbostäder (*personalflygeln*),

en byggnad med *underofficersbostäder*, avsedd till sköterskebostäder (*sköterskebyggnaden*),

verkstadshus, vilket kan användas till verkstadsrum för personal samt eventuellt delvis även till arbetssalar för patienterna; till verkstadslokaler skulle vidare användas en *smedja*, samt

en *proviantbod* och en *garagebyggnad*.

Enligt förslaget skulle vidare vid anstalten uppföras en *ny portvaksstuga*.

Under hänvisning till den redogörelse, som i de vid kommitténs skrivelse fogade handlingarna lämnats i fråga om de olika byggnadernas föreslagna användning, har kommittén beträffande omfattningen av föreslagna ny- och tillbyggnader samt ombyggnads- och reparationsarbeten m. m. meddelat följande allmänna översikt:

Förutom de flygelbyggnader, vilka skulle nyuppföras i anslutning till den nuvarande kasernbyggnaden, har det visat sig vara nödvändigt att verkställa vissa *tillbyggnader* till den nuvarande *kökinrättningen* ävensom till *tvätt- och badbyggnaden*. För att erhålla tillräckligt utrymme för erforderlig ny ångpanneanläggning samt nödiga bilokaler och förrådsutrymmen för köket har i förslaget upptagits en tillbyggnad, i längd hållande 7.60 meter. Badlokalerna ombyggas till stryk- och mangelrum m. m., och i samma plan som tvättstugan göres en 3.5 meter lång samt en våning hög tillbyggnad för inrymmande av förråd och utlämningsrum. Slutligen skulle en *helt ny byggnad* uppföras för att tagas i anspråk såsom *portvaksstuga*. I övrigt hava alla de lokaler, som äro erforderliga för den tilltänkta nya anstalten, kunnat inrymmas inom redan befintliga, till etablissemnet hörande byggnader. Vissa *ombyggnadsarbeten* måste dock vidtagas inom en del byggnader, men dessa arbeten hava begränsats till det minsta möjliga.

I detta sammanhang är liksom beträffande Salaanstalten särskilt att märka, att etablissemnets nuvarande byggnader i omkring tjugu års tid varit i bruk. Under de senaste åren hava nödiga underhållsarbeten inskränkts till det oundgängligaste. Därest etablissemnet skulle jämväl i framtiden hava använts för militärförläggning, hade enligt kommittén utan tvivel betydande *reparationsarbeten* snarast måst vidtagas. I huvudsak måste nu samma reparationsarbeten utföras som i Sala. Jämväl *värmeledningssystemet* är enligt kommittén av den beskaffenhet, att det måste ersättas med en helt ny anläggning.

De nuvarande *elektriska ledningarna* inom etablissemnet befinna sig vidare enligt kommittén i ett sådant skick, att i de flesta byggnader ett helt nytt ledningssystem lämpligen bör inläggas.

För förslaget innehåll rörande de särskilda byggnaderna har professorn Petré i sitt betänkande angående ordnandet av vården av asociala imbecilla lämnat en redogörelse. Jag anser mig här böra meddela denna redogörelses huvudsakliga innehåll beträffande Örebroanstalten, därvid jag särskilt påpekar de avvikelser, som förslaget förete i jämförelse med förslaget beträffande anstalten i Sala.

Den stora anstaltsbyggnaden (*sjukvårdspaviljongen*) får liksom vid Salaanstalten åtta olika avdelningar, nämligen två i en var av den nuvarande kasernbyggnadens tre våningar samt en i vardera av de blivande flyglarna. De två sistnämnda avdelningarna äro avsedda för oroliga och opålitliga patienter, som natttid behöva ligga i enkelrum. En var av de sex avdelningarna i själva kasernbyggnaden innehåller tre stora sovsalar, var och en med 12 sovplatser (i en sovsal dock endast 10 platser), ett förrådsrum, en stor matsal och ett dagrum, vartill föreslås den breda korridoren. Dessutom finnes ett för de båda avdelningarna i varje våning gemensamt serverings- och diskrum, upptagande byggnadens mittersta utrymmen.

I Örebroanstalten föreslås för matens intagning på mitten av huvudfasaden en ingång till källarvåningen, därifrån elektrisk transport skulle ske till övriga våningar. Expeditions- och undersökningsrum inredes i varje våning genom avskiljande av ett mindre rum mellan dagrummen. Någon sådan tillbyggnad av mittpartiet, som föreslagits beträffande Salaanstalten, skulle icke ifrågakomma i Örebro.

Avdelningarna i den ena hälften av kasernbyggnadens tre våningar fördes liksom vid Salaanstalten med utgång direkt i det fria och äro avsedda för de mera arbetsföra patienterna, särskilt sådana, som kunna sysselsättas utomhus eller i det fristående verkstadshuset. Dessa tre avdelningar äro i övrigt anordnade på samma sätt som motsvarande avdelningar vid Salaanstalten.

I det föregående ej omnämnda bilokaler tillhörande avdelningarna i själva kasernbyggnaden hava liksom vid Salaanstalten förlagts till flygelbyggnaderna i deras närmast själva kasernbyggnaden belägna del. På enahanda sätt som skett i förslaget beträffande anstalten i Sala skulle här vidare i ena flygeln i varje våning anordnas ett patientrum med 4 sovplatser samt i andra flygeln i de två övre våningarna likaledes ett mindre sovrum (för 3 patienter), medan motsvarande utrymme å nedre botten av sistnämnda avdelning inredes till behandlingsrum, laboratorium och apotek.

I övrigt upptages vardera flygelbyggnaden, som redan nämnts, av en avdelning för mera opålitliga eller oroliga patienter. Dessa avdelningar äro, vad nedre våningen angår, anordnade på enahanda sätt, som av kommittén föreslagits beträffande Salaanstalten, med undantag endast därav, att antalet enkelrum vid Örebroanstalten är något större och utgör 6 i ena flygeln samt 7 i den andra.

Vad flygelbyggnadernas två övre våningar beträffar, förefinnas vissa mindre olikheter mellan Salaanstalten och Örebroanstalten. I den sistnämnda — vilken, som i det föregående är närmare omnämnt, planlagts med hänsyn till att den skulle kunna mottaga icke endast asociala imbecilla utan även svårskötta idioter — anordnas i den ena flygeln i vardera av de två övre våningarna en för 8 patienter beräknad *vaksal* med direkt kommunikation

till fyra intilliggande enkelrum. I de två våningar, som erhålla vaksalar, minskas fördenskull antalet enkelrum i förhållande till Salaanstalten med respektive 1 och 2. Å andra sidan erhålla de båda övre våningarna i den andra flygeln vardera 2 enkelrum mera än motsvarande flygel vid Salaanstalten. Härigenom och på grund av det förut angivna högre antalet enkelrum i bottenvåningen blir totalantalet enkelrum vid Örebroanstalten 79 i stället för 74 vid Salaanstalten. I följd av nu angivna anordningar bliva flyglarna vid Örebroanstalten något längre än i Sala.

Vad beträffar själva kasernbyggnadens vindsvåning, äro liksom i Salakasernen bostadsrum nu inredda å gavlarna. I övrigt innehåller våningen nu ett flertal stora förråd. I dessas ställe inredas stora arbetssalar, som få belysning genom upptagande av takfönster. Fyra sådana större arbets-salar erhållas för patienternas sysselsättning med sömnad, stickning, vävnad m. fl. olika slag av kvinnlig slöjd. Å en övre vind finnes utrymme för inredning av de stora klädesförråden. På gavlarna anordnas personalrum med plats för 14 sköterskor.

Såsom förut omnämnts, har beträffande Salaanstalten den nuvarande *sjukhusbyggnaden* föreslagits till öppen-dörr-avdelning för de pålitligaste patienterna. Samma användning har icke föreslagits beträffande sjukhuset i Örebro. Detta beror på flera omständigheter. Dels och framförallt har det nämligen ansetts vara vanskligt att anordna en öppen-dörr-avdelning för kvinnliga imbecilla av här ifrågavarande slag i en byggnad, vilken såsom sjukhusbyggnaden i Örebro är belägen alldeles invid en gata, må vara att området är inhägnat med ett järnstaket. Dels är denna sjukhusbyggnad vida mindre än den i Sala, vadan dess användning som förläggning för patienter från synpunkten av därmed vunnet platsantal har mindre betydelse, vartill kommer att en dylik mindre avdelning skulle bliva förhållandevis kostsam i driften.

Trots att sålunda någon öppen-dörr-avdelning ej föreslagits, skulle emellertid på grund av det större antalet enkelrum samt det ökade sängutrymme, som vinnes genom vaksalarna, det totala platsantalet vid Örebroanstalten bliva detsamma som i Sala eller 323.

Den nuvarande sjukhusbyggnaden vid Örebro föreslås i stället till *bostäder* dels för en andre läkare, som skulle erhålla en större dubblett (då denna befattningshavare har beräknats bliva kvinnlig, har familjebostad icke ansetts erforderlig), dels för viss annan personal. Dessutom anordnas här, liksom i den nuvarande sjukhusbyggnaden i Sala, ett sjukrum för personalen.

Vad kanslihuset (*förvaltningsbyggnaden*) beträffar, skulle i våningen en trappa upp vid denna anstalt liksom i Sala anordnas direktionsrum, läkar-expeditioner och sysslomanskontor, varjämte här skulle bliva ett reservrum. Våningen två trappor upp skulle användas till bostad för överläkaren, till vilkens lägenhet även skulle tagas ett rum i vindsvåningen. Rummen i vindsvåningen avses till bostäder för översköterskorna och för 1 arbetsförestånderska. Inom Örebroanstalten anordnas ingen bostad för sysslomannen, då denne tjänsteman med hänsyn till anstaltens läge alldeles invid staden här ansetts lämpligen kunna själv anskaffa bostad. I kanslihusets botten-våning anordnas telefonväxelrum, bostäder för telefonist och städerskor samt bostad med expeditjonsrum för förestånderska och bostad för en arbetsförestånderska.

Marketerierbyggnaden (*matsals- och personalbyggnaden*) skulle erhålla ungefär samma användning som motsvarande byggnad i Sala. I nedre våningen anordnas sålunda matsalar för de olika personalgrupperna. I de

andra båda våningarna anordnas, dels en samlingssal, dels bostäder för ekonomipersonal samt för 7 sköterskor. 36 sköterskor skulle även erhålla bostäder i den nuvarande underofficersbyggnaden (*sköterskebyggnaden*). Då härtill komma bostadsrum för 3 sköterskor i den nuvarande sjukhusbyggnaden och för 14 sköterskor på gavlarna av den stora anstaltsbyggnadens vindsvåning, skulle bostäder alltså bli anordnade för sammanlagt ett 60-tal befattningshavare, tillhörande den kvinnliga vårdpersonalen. Vidare anordnas, liksom vid Salaanstalten, några bostäder i *köksbyggnadens* och *tvättbyggnadens* vindsvåningar. Antalet av dessa bostäder blir större vid Örebroanstalten, där köksbyggnadens vindsvåning lämnar utrymme för bostäder åt såväl köks-, bageri- och tvättförestånderskor som biträden i arbetssalarna. I tvättbyggnadens vindsvåning föreslås i Örebro tre familjebostäder för gift manlig ekonomipersonal samt dessutom bostadsrum för ogifta eldare.

Den nya *portvaksstugan* skulle liksom vid Salaanstalten uppföras i två våningar. I den nedre våningen anordnas portvaksrum och bostad för portvakten och i den övre en bostadslägenhet, avsedd för maskinmästaren.

Vid Örebroanstalten beräknas på nu angivet sätt all personal, utom syssломannen och två manliga ekonomister, erhålla bostäder å själva anstalten.

Såsom framgår av vad nu anförts, skulle enligt förslaget antalet vårdplatser inom den blivande anstalten bli 323 eller samma antal, som enligt kasernkommitténs förslag beräknats för Salaanstalten. Kommittén har emellertid framhållit att, därest det framdeles skulle visa sig vara erforderligt att ytterligare utvidga anstalten, detta kan ske, enär det tillgängliga tomtområdet är så stort, att vissa nybyggnader utan svårigheter skulle kunna verkställas. De förefintliga ekonomilokalerna torde, yttrar kommittén, utan förändringar kunna bibehållas, om en utökning av anstalten i framtiden skulle visa sig vara nödvändig.

Kostnaderna för att aptera etablissemnet till sinnesslöanstalt hava av kasernkommittén beräknats uppgå till 1,614,000 kronor.

*Kostnader för
etablissem-
nets om-
ändring.*

Följande tablå utvisar närmare huru de beräknade kostnaderna fördela sig å de olika slagen av arbeten.

	Kronor
Nybyggnadsarbeten	582,692
Ombyggnadsarbeten	451,900
Rörledningsarbeten, elektrisk installation samt yttre vatten- och avloppsledningar	441,950
Anordnande av promenadgårdar och stängsel	32,700
Inhägnad	4,000
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter	100,758
Summa kronor	1,614,000

Fördelade på de särskilda byggnaderna och anläggningarna te sig kostnadsbeloppen på följande sätt:

	Kronor
Sjukvårdspaviljongen	925,392
Förvaltningsbyggnaden	78,600
Köks- och maskinhuset	253,550

	Kronor
Tvättbyggnaden.....	80,500
Matsals- och personalbyggnaden	16,100
Sköterskebyggnaden	50,950
Personalflygeln	18,100
Portvaksstugan	31,800
Smedjan	200
Verkstadshuset	1,100
Garagebyggnaden	550
Proviantboden	500
Bortrivning av avträdesbyggnad	200
Kulvert	4,000
Utvändiga gas-, vatten- och avloppsledningar	15,000
Promenadgårdar	32,700
Inhägnad	4,000
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll.....	100,758
Summa kronor 1,614,000	

Utöver det här angivna kostnadsbeloppet å 1,614,000 kronor har alternativt beräknats ytterligare ett belopp av 34,000 kronor för anordnande av särskilda ledningar för avledande av dagvatten. Kommittén anför härom, att för närvarande stuprör icke finnas neddragna i etablissemmentets avloppsledning samt att icke heller några brunnar finnas för avledande av dagvattnet, något som förorsakat stora olägenheter beträffande gårdsplanernas beskaffenhet. Då dagvattnet icke får inledas i de vanliga avloppsledningarna, skulle härför erfordras ett särskilt avloppssystem, vilket även skulle inkopplas å stadens enbart för dagvatten avsedda avloppsnät. Medräknas kostnaden för ifrågavarande ledningar, skulle totalutgiften för kasernetablissemmentets omändring enligt kommitténs beräkningar uppgå till 1,648,000 kronor.

*Kasern-
kommitténs
hemställan.*

Under åberopande av vad kommittén i sin framställning anfört samt med hänvisning till kommitténs i förut omförmälda skrivelse den 12 februari 1927 till chefen för försvarsdepartementet gjorda uttalanden rörande nödvändigheten av att genom statens försorg anordna nya platser för vård av sinnessjuka och vissa sinnesslöa har kasernkommittén hemställt — förutom om prövning av den med Örebro stad ingångna överenskommelsen —

dels, i fråga om det framtida användandet av det ledigblivande trängkärs-etablissemmentet i Örebro, att detsamma i huvudsaklig överensstämmelse med de av ingenjören Cederström utarbetade ritningarna måtte omändras till en anstalt för vård av i första hand sådana sinnesslöa av kvinnligt kön, vilka jämlikt gällande sinnessjukstadga äga vinna inträde å hospital;

dels ock, därest kasernetablissemmentets utnyttjande för ifrågavarande ändamål vinner godkännande, att kasernetablissemmentet, vilket för närvarande står under arméförvaltningens vårdnad, måtte tillika med de markområden, som jämlikt nyssnämnda överenskommelse med Örebro stad skola bibehållas i kronans besittning, från och med den 1 juli 1928 överflyttas till medicinalstyrelsens ämbetsförvaltning.

Genom remiss den 14 september 1927 har medicinalstyrelsen anbefallts att, efter byggnadsstyrelsens hörande, avgiva utlåtande över kasernkommitténs här förevarande förslag. Medicinalstyrelsen — som, på sätt förut omnämnts, samtidigt anbefallts att efter byggnadsstyrelsens hörande yttra sig över kasernkommitténs förslag rörande Salaanstalten — har i anledning härav från byggnadsstyrelsen fått mottaga ett den 13 oktober 1927 dagtecknat yttrande, avseende förslagen beträffande såväl Salaanstalten som Örebroanstalten. Yttrandet har avgivits efter förhandlingar med medicinalstyrelsen.

Yttranden
över kom-
mitténs för-
slag.

Vad angår *kasernbyggnaden* har byggnadsstyrelsen liksom beträffande motsvarande byggnad å Salaanstalten anført, att de till korridorerna förlagda dagrummen borde byta plats med de föreslagna matsalarna. I samband härmed borde vissa därav betingade förändringar beträffande förläggningen av serveringsrum och mottagningsrum verkställas. De till källarvåningen förlagda bagerilokalerna komme icke att erhålla tillfredsställande belysning och syntes knappast kunna godtagas ur hygienisk synpunkt.

Byggnads-
styrelsen.

Vad angår de föreslagna *flygelbyggnaderna* har styrelsen liksom beträffande Salaanstalten ansett det kunna ifrågasättas, huruvida icke dessa byggnader skulle kunna minskas till sitt ytinnehåll genom inknappning av rumsytorna, sänkning av våningshöjden samt uppförande av flyglarna i fyra i stället för tre våningar. Sedan emellertid från medicinalstyrelsens sida meddelats, att sistnämnda anordning skulle medföra behov av ökad personal, har byggnadsstyrelsen ansett sig icke böra påkalla en omarbetning av förslaget i detta avseende.

Liksom beträffande Salaanstalten har byggnadsstyrelsen emellertid i fråga om flygelbyggnadernas båda övre våningar föreslagit en minskning av våningshöjden från 3.25 till 3 meter.

Beträffande det i förslaget angivna utnyttjandet av *örriga befintliga byggnader* har styrelsen liksom i fråga om Salaanstalten erinrat, att i *matsals- och personalbyggnaden* bättre entréer och kapprum syntes kunna utan svårighet anordnas till matsalarna för viss personal, varjämte behovet av samlingslokaler för personalen borde bättre tillgodoses, allt ändringar som icke torde inverka på kostnaderna.

Beträffande förläggningen av den nya *portvaksstugan och huvudentrén* till anstalten har byggnadsstyrelsen framställt följande anmärkningar mot förslaget:

Den nya portvaksbyggnaden och huvudentrén hade enligt förslaget förlagts till Älvtomtagatan. Denna anordning, som motiverats med att Karlsgatan ännu icke vore utlagd, medförde att trafiken till ekonomibyggnaderna måste passera själva sjukhusbyggnaden. Enligt byggnadsstyrelsens mening borde portvaksbyggnaden från början läggas på lämpligaste plats och åtminstone en provisorisk körbana anordnas i Karlsgatan i avvaktan på denna gatas färdigställande.

Slutligen har byggnadsstyrelsen anført, att *promenadgårdarna* borde avskiljas mot ekonomiafdelningen medelst en mur.

Beträffande kasernkommitténs *kostnadsberäkningar* har byggnadsstyrelsen anfört följande:

Den av kommittén beräknade kostnaden av 1,614,000 kronor motsvarade omkring 5,000 kronor per patient. Vid beräkandet av detta à-pris hade hänsyn dock icke tagits till värdet av de befintliga byggnaderna. Detta värde syntes skäligen kunna sättas till 650,000 kronor, och anläggningen skulle sålunda efter iordningställandet representera ett sammanlagt värde av 2,264,000 kronor, motsvarande en kostnad per patient av omkring 7,000 kronor. Enligt en inom byggnadsstyrelsen verkställd approximativ beräkning syntes emellertid de föreslagna omändringsarbetena kunna utföras för en kostnad av allenast 1,480,000 kronor. Kostnaden per patient skulle enligt denna beräkning uppgå till omkring 6,600 kronor. I detta belopp inginge icke kostnader för kasernområdets iordningställande för sitt nya ändamål, vilka arbeten icke heller medtagits i det föreliggande förslaget med tillhörande kostnadsberäkningar.

1927 års
besparings-
nämnd.

Efter det byggnadsstyrelsens utlåtande avgivits, har Kungl. Maj:t genom beslut den 22 oktober 1927 anbefallt 1927 års besparingsnämnd att avgiva utlåtande över kasernkommitténs ifrågavarande ombyggnadsförslag. Samtidigt föreskrev Kungl. Maj:t, att med avgivande av medicinalstyrelsens utlåtande skulle anstå, intill dess nämnden yttrat sig.

Besparingsnämnden har i sitt med anledning härav den 11 november 1927 avgivna utlåtande beträffande de *allmänna synpunkterna* på behandlingen av det föreliggande förslaget i huvudsak hänvisat till sitt förut omförmälda utlåtande angående ombyggnad av kasernetablissemmentet i Sala till anstalt för manliga asociala imbecilla.

På sätt besparingsnämnden i nämnda utlåtande uttalat, ville nämnden även i fråga om Örebroanstalten särskilt framhålla, att organisationsförhållandena vid hospitalen syntes i väl stor utsträckning hava lagts till grund för planerandet av anstalten. Då, såsom i Petréns betänkande rörande vården av vuxna vanartade sinnesslöa uttalats, en anstalt sådan som den nu planerade vore att betrakta som ett mellanting mellan sjukvårdsanstalt och arbetshem, hade nämnden ansett, att vid anstaltens planerande större hänsyn bort tagas till den sistnämnda egenskapen hos anstalten, vilket ur ekonomisk synpunkt skulle hava varit av stor betydelse. Härav påverkades nämligen ett flertal viktiga omständigheter, framför allt i fråga om beläggningens tät-
het, behov av dagrum och dylikt.

Nämnden har förordat vissa ändringar i det av kasernkommittén uppgjorda förslaget. För att åskådliggöra, huru dessa ändringar skilja sig från kommitténs förslag, hava å de till sagda förslag hörande ritningarna avvikelser såvitt görligt antytts med rödpenna och delvis även med textanmärkningar. I en vid nämndens utlåtande fogad promemoria hava vidare framlagts vissa detaljanvisningar rörande nämndens förslag samt beräkningar angående de besparingar, som nämnden ansett möjliga. Jag ber att, liksom beträffande Salaanstalten, i dessa avseenden få hänvisa till ritningar och handlingar och finner mig här endast böra i huvudsak återgiva vad nämnden i sitt utlåtande anför.

Med avseende å *sjukvårdspaviljongen* har nämnden till en början anfört, att även i Örebro något tätare *beläggning* syntes kunna genomföras, än

kasernkommittén räknat med. I de stora sovsalarna borde sålunda beläggningen kunna höjas från 10—12 patienter till 12—15. Genom förläggande av matsalen till korridorerna och användande av dessa åtminstone delvis såsom dagrum skulle enligt nämnden även i Örebro ett av de i varje våning föreslagna matrummen kunna användas till sovsal med 15 patienter. För hela den gamla kasernbyggnaden skulle härigenom vinnas en ökning av patientantalet med 96. Med bibehållande av det beräknade antalet av 79 enkelrumspatienter skulle det sammanlagda antalet vårdade sålunda kunna höjas från beräknade 323 till 419.

Av Petréns förut omnämnda betänkande har nämnden emellertid ansett framgå, att behov av en så stor anstalt för kvinnliga sinnesslöa, som sistnämnda siffra motsvarade, för närvarande ej kunde anses föreligga. Under sådana förhållanden hade, anför nämnden, den tanken inställt sig, om icke den nu planerade utbyggnaden skulle kunna genomföras i etapper, dock så att den första utbyggnaden skulle göras så stor, att en eventuell tillbyggnad ej behöfde påräknas förrän efter ett avsevärt antal år. Härom har nämnden vidare yttrat huvudsakligen följande:

Vid de närmare överväganden, som nämnden ägnat denna fråga, hade nämnden vunnit den uppfattningen, att det lämpligen låte sig göra att tillsvidare utbygga allenast den ena av de två flyglarna. Vid planläggningen av anstalten borde emellertid räknas med att den andra flygeln i en framtid kunde komma att erfordras, varför ledningar m. m. borde tagas till där efter.

Den flygel, som först borde utbyggas, syntes vara den östra, vilken dock under sådana förhållanden torde böra i huvudsak gestaltas i anslutning till den i kommitténs förslag ingående västra flygeln. För att antalet enkelrum ej skulle bli för litet, syntes emellertid sådana rum kunna inredas jämväl i en av de tilltänkta stora sovsalarna samt i ett par av de för 3 patienter avsedda rummen i flygeln. Med denna indelning och genom minskande av enkelrummens bredd till 2 meter, i likhet med vad nämnden föreslagit beträffande flyglarna till Salaanstalten, skulle antalet vårdplatser tillhoppa bli 341, därav 64 i enskilda rum. Dessa senare komme därigenom att utgöra nära 19 % av hela beläggningen eller 1 % mera än enligt nämndens förslag beträffande Salaanstalten.

Den i sjukhusbyggnadens källarvåning föreslagna *bageriinrättningen* har besparingsnämnden ansett icke böra utföras. Patientantalet bleve nämligen så ringa, att det knappast vore att förvänta, att ett eget bageri skulle bli lönande. Nämnden har erinrat, att vid Stockholms, Nyköpings och Härnösands hospital bröd ej framställes vid hospitalet samt att byggnadsstyrelsen framhållit, att de föreslagna bagerilokalerna knappast kunde godtagas ur hygienisk synpunkt. Besparingsnämnden har alltså föreslagit, att bagerianläggningen — vilken beräknats kosta 9,000 kronor — ej måtte utföras.

Den sammanlagda besparing å sjukhusbyggnaden, som kunde vinnas på nu antydda vägar ävensom genom den av byggnadsstyrelsen föreslagna sänkningen av höjden i de två övre våningarna i flygeln, har nämnden beräknat till 262,000 kronor.

Med avseende å *övriga i förslaget ingående byggnader och anläggningar* har nämnden anført huvudsakligen följande:

Det nuvarande kanslihusets ombyggnad till *förvaltningsbyggnad* kunde göras mindre omfattande än som föreslagits. Utom en del mindre inskränkningar i planen för omändringarna av de undre våningarna borde vindsvåningens inredning till rum för översköterskor kunna göras betydligt mindre kostsam genom att den nuvarande rumsindelningen i huvudsak bibehölles och en del föreslagna garderober slopades. Härigenom vunnos visserligen ej direkta ingångar till varje särskilt rum. Men antingen kunde såsom för närvarande två smärre dubletter bibehållas i stället för tre föreslagna enkelrum eller ock genomgång till två av rummen ordnas genom annat rum. Beträffande den senare lösningen ville nämnden i detta sammanhang framhålla, att det icke kunde anses nödvändigt att bereda egen ingång till varje personalrum, särskilt som det i allt fall icke kunde undvikas att i stor utsträckning förlägga två personer i samma rum. Till den mindre bekvämlighet, som vore förenad med genomgångsrum, borde emellertid självfallet hänsyn tagas vid tillmätandet av hyresbeloppen för respektive rum. I stället för garderober syntes för övrigt undantagsvis kunna användas större klädskap. Genom nu berörda inskränkningar kunde inbesparas omkring 12,800 kronor.

Vid den nuvarande sjukpaviljongens ombildning till bostäder för viss personal (*personalflygeln*) hade bland annat beräknats en dublett för underläkare. Besparingsnämnden kunde ej underlåta att i detta sammanhang ånyo giva nttryck för sin tvekan i fråga om nödvändigheten av att vid en anstalt sådan som denna hava två fasta läkare. Nämnden kunde ej undgå den farhågan, att därest läkarinslaget i ledningen vid anstalten skulle bli så starkt betonat, som här förutsatts, anstaltens karaktär av arbetshem komme att skjutas å sido och de rent medicinska synpunkterna tillerkännas dominerande inflytande. Ur besparingssynpunkt skulle detta sannolikt medföra mindre önskvärda konsekvenser, då givetvis en anläggning med övervägande sjukhuskaraktär ur driftssynpunkt komme att bli avsevärt kostsamare än en anläggning, som i lika eller större grad betraktades som arbetshem.

Beträffande sjukhusets ombyggnad syntes det nämnden, att — även om bostad för en underläkare skulle inläggas i denna byggnad — den härför avsedda lägenheten ej nödvändigtvis behövde förses med eget badrum m. m., då sådan utrustning skulle finnas 1 trappa upp i byggnaden. Även för övrigt syntes en del av de föreslagna inredningsarbetena kunna utgå, varigenom den sammanlagda besparingen skulle bli 8,100 kronor.

Den nuvarande bostadsbyggnaden för underofficerare skulle enligt förslaget ombildas till *sköterskebyggnad* för en beräknad kostnad av 50,950 kronor. Härav komme dock 15,000 kronor på värmeledning, som skulle införas i anslutning till den gemensamma ångcentralen, mot vilket förslag intet vore att från nämndens sida erinra.

Kostnaderna i övrigt vore till avsevärd del föranledda av att för anordnandet av direkta ingångar till samtliga rum, garderober, w. c. m. m., murar och väggar måste genombrytas och nya ledningar framdragas. Genom begränsning av ändringarna till det strängt nödvändiga kunde enligt beräkning sparas cirka 17,800 kronor.

Matsals- och personalbyggnaden borde ej genomgå större ändringar än motsvarande anläggning i Sala, varigenom en besparing kunde göras av 10,000 kronor.

Omändringen av det nuvarande tvätt- och badhuset till *tvättinrättning* för en beräknad kostnad av 80,500 kronor innebure en praktiskt taget fullständig ombyggnad, varvid den nuvarande badanläggningen (med bastu och 2 rum för karbad) skulle slopas.

Ränta och amortering å det kapital, som skulle nedläggas på ombyggnaden, ävensom årligt underhåll syntes sammanlagt ej kunna räknas till mindre än 10 % å nämnda kostnadsbelopp eller cirka 8,000 kronor. Det hade syntes nämnden icke vara förenat med klok ekonomi att på denna byggnad nedlägga ett stort kapital och binda sig för så stora årsutgifter. Nämnden hade haft under övervägande, huruvida icke tvätten för anstalten i Örebro skulle kunna liksom förordats beträffande Salaanstalten förläggas utom anstalten, vare sig den skulle utföras vid annat hospital (då närmast det i Stringnäs, som utrustats med en modern, driftsekonomisk tvättanläggning), eller ombesörjas på annat sätt. Nämnden hade emellertid vunnit den övertygelsen, att det vore lämpligast att förlägga åtminstone huvuddelen av tvätten till egen tvättinrättning vid anstalten.

Vid Örebroanstalten komme nämligen endast att vårdas sinnesslöa kvinnor. Dessa borde i största möjliga utsträckning sysselsättas med arbete, och ett synnerligen lämpligt arbete syntes en tvättinrättning bereda. Den personal, som behöfve anställas för tvättinrättningen, kunde fördenskuil begränsas till en förestånderska och ett biträde. Under sådana förhållanden borde vid anstalten tvätt utföras i den omfattning, som vore möjlig utan några mera kostsamma nyanordningar. Den nuvarande tvättanläggningen vore visserligen ej modern, i det den krävde jämförelsevis mycket personal, men detta bleve av underordnad betydelse, då den huvudsakliga arbetskraften kunde erhållas utan ersättning.

Nämnden föreslogc fördenskuil, att tvättinrättningen bibehölles i huvudsak oförändrad, dock att ett belopp av förslagsvis 12,000 kronor ställdes till förfogande huvudsakligen för anskaffande av en ny ångtvättmaskin samt inredning av ett sorteringsrum i bottenvåningen och ett bostadsrum i vindsvåningen. Denna senare borde i övrigt lämnas orörd. Det vore möjligt, att med nu antydda begränsning av ombyggnaden en mindre del av tvätten måste ske utom anstalten. Genom lämpligt urval torde det emellertid måhända låta sig göra att låta denna del av tvätten utföras vid hospitalet i Stringnäs. Denna fråga hade dock besparingsnämnden ej hunnit närmare undersöka. Även om exempelvis den ensartade men omfångsrika handduksträtten skulle behöva ombesörjas i enskild tvättinrättning, bleve dock trivelsutan den årliga tvättkostnaden på det hela taget avsevärt mindre än vid fullständig ombyggnad av tvättinrättningen med därav följande ränte- och amorteringskostnader m. m.

Den nuvarande badinrättningen borde bibehållas i oförändrat skick för bland annat den manliga personalen och dess familjer, måhända även för den kvinnliga personalen, i den mån badanordningarna i stora sjukhuset ej helt kunde räcka till för denna personals behov. Skulle framdeles för tvättinrättningen behöva disponeras något ytterligare utrymme, kunde utan svårighet en del av badinrättningens stora avklädningsrum avskäras och läggas till tvättavdelningen.

Besparingen genom att omändringarna å tvättinrättningen begränsades på antytt sätt uppginge till cirka 68,500 kronor.

Beträffande *kokinrättningen* har nämndens förslag redan i det föregående i samband med behandling av motsvarande inrättning å Salaanstalten återgivits. Genom de av nämnden förordade omläggningarna i planen härför har beräknats en besparing av minst 50,000 kronor.

Med avseende å *portvaktstugan* föreslår nämnden, att liksom i Sala måtte allenast uppföras en stuga med 2 rum och kök på nedre botten och 1 rum på vinden. Härigenom skulle en besparing av 12,300 kronor kunna göras.

Beträffande *övriga byggnader och anläggningar* har besparingsnämnden ej föreslagit några ändringar.

De av besparingsnämnden förordade besparingarna motsvara således enligt nämnden följande belopp:

	Kronor.
å sjukhusbyggnaden.....	262,000
» förvaltningsbyggnaden	12,800
» personalflygeln	8,100
» sköterskebyggnaden.....	17,800
» matsals- och personalbyggnaden	10,000
» tvättinrättningen	68,500
» kokinrättningen	50,000
» portvaktstugan	12,300
Summa kronor	441,500

En minskning av anslagsbehovet har nämnden vidare ansett kunna inträda av den anledningen, att kostnadsberäkningen i allmänhet för byggnadsarbeten och ledningar synts vara väl högt tilltagen. Efter samråd med byggnadsexpert på platsen har nämnden kommit till det resultatet, att samtliga ackord och arbetslöner kunna nedsättas med minst 10 %. Även kostnaderna för värme- och vattenledningar hava ansetts kunna nedsättas, dock ej med mera än 5 %. Befogenheten av dessa reduktioner, som sammanlagt uppgå till 86,775 kronor, finner nämnden bestyrkas av den kostnadsberäkning, som byggnadsstyrelsen utfört.

I den ursprungliga beräkningen äro oförutsedda utgifter upptagna till 100,758 kronor. En i förhållande till förut angivna, av nämnden beräknade kostnadsminskningar proportionell nedsättning härav skulle betyda cirka 34,000 kronor. För att på denna post ej göra alltför stor nedskärning och för erforderlig avjämning av hela kostnadssumman för anläggningen har nämnden beräknat sistnämnda nedsättning till 29,725 kronor.

Den sammanlagda kostnadsminskningen för hela anstalten skulle således uppgå till (441,500 + 86,775 + 29,725) 558,000 kronor och totalkostnaden för anstaltens inrättande bliva 1,056,000 kronor. Med det av nämnden beräknade patientantalet av 341 skulle detta innebära en kostnad per vårdplats av 3,097 kronor.

Besparingsnämnden har slutligen liksom i fråga om Salaanstalten framhållit, att på grund av den begränsade tid, som stått till nämndens förfogande, kostnadsberäkningarna icke hunnit i önskvärd grad genomarbetas. Nämnden ansåge emellertid icke osannolikt, att ytterligare besparingar kunde genomföras, sedan de olika detaljerna hunnit närmare prövas. Besparingsnämnden har ock framhållit som önskvärt, att den omarbetning av byggnadsplanen, som kunde komma till stånd på grund av nämndens erinringar, komme att verkställas i samverkan med nämnden.

Sedan besparingsnämndens yttrande överlämnats till medicinalstyrelsen för att tagas i övervägande vid avgivande av styrelsens utlåtande, har medicinalstyrelsen den 25 november 1927 yttrat sig i ärendet.

Vad angår de i *byggnadsstyrelsens* yttrande omförmälda anmärkningarna har medicinalstyrelsen, då dessa anmärkningar framkommit efter samråd med medicinalstyrelsen, förklarat sig biträda vad byggnadsstyrelsen anfört.

Vad därefter beträffar *besparingsnämndens* utlåtande, har styrelsen till en början återopat vad styrelsen uti sitt förenämnda utlåtande angående omändring av kasernetablissemmentet i Sala anfört beträffande nämndens *bristande hänsynstagande till arten av det patientmaterial, som avses att vårdas å anstalten*, m. m.

Likaså har medicinalstyrelsen med avseende å vad besparingsnämnden anfört rörande anstaltens *organisation* samt *beläggningen av sorsalarna* i sjukvårdspaviljongen hänvisat till vad styrelsen i motsvarande delar yttrat beträffande Salaanstalten.

Med anledning av besparingsnämndens åsikt, att behov av en så stor anstalt för kvinnliga sinnesslöa som den föreslagna Örebroanstalten för närvarande icke kunde anses föreligga samt att därför den planerade *utbyggnaden borde genomföras i etapper*, har medicinalstyrelsen hänvisat till de av Petrén i förenämnda betänkande återopade siffrorna rörande platsbehovet för asociala imbecilla samt vidare anfört huvudsakligen följande.

Då i Petréns beräkningar icke kunnat medtagas alla de å fattigvårdsanstalter och eljest ute i kommunerna befintliga asociala imbecilla, för vilka plats å specialanstalt icke sökts, vore, enligt vad Petrén också framhållit, behovet av anstaltsplatser för asociala imbecilla i själva verket vida större än vad de i betänkandet anförda siffrorna angävo. Detta hade vid förevarande ärendes behandling inom styrelsen även vitsordats av överinspektören för sinner sjukvården i riket E. Göransson.

Medicinalstyrelsen vore för sin del förvissad om, att det beräknade antalet platser å anstalten icke vore större än behovet krävde, utan att det samma mycket snart efter anstaltens öppnande komme att tagas i anspråk.

Ett uppförande av anstalten i etapper, såsom besparingsnämnden föreslagit, syntes styrelsen icke innebära någon verklig besparing utan endast ett undanskjutande av utgifter, som senare måste göras. Ett uppförande av anstalten i flera omgångar syntes även komma att ställa sig dyrare, än om arbetena med utbyggnaden kunde utbjudas till entreprenad och utföras i ett sammanhang.

Medicinalstyrelsen kunde därför icke tillstyrka besparingsnämndens förslag att tillsvidare slopa den ena av de utav kasernkommittén föreslagna flyglarna.

De av besparingsnämnden föreslagna ändringarna i fråga om det nuvarande kanslihusets ombyggnad till *förvaltningsbyggnad* har medicinalstyrelsen ansett böra tagas under övervägande vid den omarbetning av förslaget i dess helhet, som styrelsen längre fram i utlåtandet föreslagit. Styrelsen har emellertid avstyrkt nämndens förslag, att egen ingång icke skulle beredas till varje för personal avsett bostadsrum, då härigenom utan tvivel skulle alstras en stor missbelåtenhet hos den personal, som skulle inhysas i rummen. Enligt styrelsens förmenande borde man taga hänsyn till de berätti-

gade krav, som uti ifrågavarande hänseende kunde uppställas av personalen. Vad sålunda yttrats gällde även, framhåller styrelsen, om vad nämnden anført beträffande bostadsrummen i den föreslagna *sköterskebyggnaden*.

Med anledning av besparingsnämndens erinringar mot kasernkommitténs förslag beträffande *tvättbyggnaden* yttrar medicinalstyrelsen i huvudsak följande.

Beträffande förslaget att utföra anstaltens tvätt helt eller delvis vid Strängnäs hospital ville styrelsen hänvisa till vad styrelsen i sitt omförmälda utlåtande angående omändring av kasernetablissemnet i Sala anført rörande verkställande av tvätt vid ett hospital för annat hospitals räkning.

Skulle tvättbyggnaden, på sätt besparingsnämnden ifrågasatt, bibehållas i huvudsakligen oförändrat skick, borde emellertid tillses, att nödiga utlämningsrum, tork m. m. anordnades.

Då möjligen förenklingar och besparingar kunde göras vid tvättbyggnadens omändring, syntes frågan härom böra tagas i överbägande vid en eventuell omarbetning av förslaget i dess helhet.

Nämnden hade uttalat, att tvättpersonalen vid anstalten kunde begränsas till en förestånderska och ett biträde, då de å anstalten vårdade kvinnorna borde i största möjliga utsträckning sysselsättas med arbete och tvättinrättningen kunde bereda en synnerligen lämplig sådan. För deras tillsyn i arbetet vore emellertid viss personal behöfelig, och det syntes kunna ifrågasättas, huruvida nämnda personal, innan närmare erfarenhet vunnits, kunde minskas till det av nämnden föreslagna antalet. Styrelsen hade därför ansett sig böra räkna med en personaluppsättning i tvätten av en förestånderska och 2 biträden, varvid styrelsen emellertid — beträffande såväl ifrågavarande som övrig personal — förutsatt, att befattningarna ej tillsattes, förrän i den mån de visade sig behöfliga.

I fråga om anordnandet av *matsals- och personalbyggnaden, köksbyggnaden* samt *portvaktstugan* — beträffande vilka byggnader besparingsnämnden gjort enahanda anmärkningar som angående motsvarande byggnader vid Salaanstalten — har medicinalstyrelsen hänvisat till vad styrelsen i dessa delar anført rörande sistnämnda anstalt.

Med avseende å vad besparingsnämnden i samband med behandling av förslaget om det nuvarande sjukhusets ombildning till bostäder för viss personal (*personalflygeln*) yttrat rörande *behovet av två fasta läkare* vid anstalten hänvisar styrelsen likaledes till vad styrelsen i motsvarande avseende anført beträffande Salaanstalten.

I anledning av nämndens i nyssberörda sammanhang uttryckta farhågor för att, om två läkare anställdes vid anstalten, de rent medicinska synpunkterna skulle tillerkännas dominerande inflytande har medicinalstyrelsen därjämte anført följande:

Med anledning av dessa farhågor ville styrelsen kraftigt betona, att arbetsterapiens betydelse ingalunda underkändes därigenom, att anstalten skulle stå under läkares ledning. Arbete vore ett terapeutiskt medel, som i stor utsträckning användes vid såväl sinnessjuk- som sinnesslöanstalter. Tack vare läkarnas insikt om arbetets betydelse för vården av de sinnessjuka hade vid hospitalen inrättats stora avdelningar för arbete av olika slag såsom vävning (även för män) samt annan kvinnlig slöjd, borstbinderi och bokbinderi, skrädderi och skomakeri m. m., varjämte patienterna i stor utsträckning sysselsattes med yttre arbete i kök och tvätt, i trädgård och jordbruk, i stallar och ladugårdar m. m..

Medicinalstyrelsen har härefter framhållit, att en del utav besparingsnämndens anmärkningar, som av styrelsen icke särskilt behandlats, lämpligen syntes kunna tagas under övervägande vid den omarbetning av förslaget, som styrelsen ansåge vara erforderlig. Omarbetningen borde utföras av kasernkommittén och dess arkitekt, som uppgjort förslaget, varvid tillfälle lämpligen borde beredas för samtliga de i ärendet hörda myndigheterna att medverka.

Vid denna omarbetning borde, såsom styrelsen i fråga om Salaanstalten påyrkat, även tagas under omprövning vissa av styrelsen framlagda detaljuppslag för vinnande av kostnadsminskning. Samtidigt borde även dagrummen i bottenvåningen av sjukvårdspaviljongens flyglar erhålla en bättre förläggning i samband med matsalarna, så att även dessa senare skulle kunna användas som dagrum under de tider, de ej brukades för sitt egentliga ändamål.

Medicinalstyrelsen har slutligen, liksom i fråga om Salaanstalten, framhållit, att de av kasernkommittén föreslagna arbetena för kasernetablissemmentets omändring till sinnesslöanstalt visserligen vore rätt vidlyftiga och medförde stora kostnader, men att, då fråga vore om förändring av befintliga byggnader för helt annat ändamål än det, för vilket de ursprungligen varit avsedda, ändringsarbetena givetvis måste bliva av ganska stor omfattning, om anstalten skulle komma att någorlunda motsvara de fordringar, som måste ställas på densamma. Att av besparingshänsyn genom uteslutningar eller förenklingar riskera ändamålsenligheten och försvåra vården inom anstalten har styrelsen förklarat sig icke kunna tillstyrka.

Med avseende å frågan om kasernetablissemmentets framtida användning har jag redan vid behandling av professorn Petréns utredning angående vården av asociala imbecilla yttrat, att jag tillstyrker kasernkommitténs förslag om etablissemmentets omändring till anstalt för sådana kvinnliga sinnesslöa, vilka enligt gällande bestämmelser äro berättigade till inträde å hospital. Av vad jag i berörda sammanhang anført framgår emellertid, att jag — i olikhet med vad i kasernkommitténs förslag förutsatts — anser anstalten böra redan från början reserveras i huvudsak för asociala imbecilla.

Departementets-
chefen.

Kasernetablissemmentets framtida användning.

Vad angår planen för kasernetablissemmentets omändring, har den första fråga, till vilken jag vid ärendets slutliga behandling inom socialdepartementet haft att taga ställning, gällt den omfattning, vari tillbyggnader till kasernbyggnaden böra verkställas. Medan kasernkommittén liksom beträffande Salaanstalten föreslagit tillbyggnad med två flyglar för vinnande av enkelrum samt nödiga bilokaler, har besparingsnämnden — som ansett omedelbart behov ej föreligga av så stort antal vårdplatser, som vid tillbyggnad i sådan omfattning skulle erhållas — ifrågasatt, att tills vidare endast en flygel skulle utbyggas. En följd av denna nämndens ståndpunkt skulle bliva, att vissa omändringar i själva kasernbyggnaden finge vidtagas för erhållande av nödigt antal enkelrum utöver det antal, som kunde inrymmas i flygelbyggnaden.

Etablissemmentets omändring. Tillbyggnad till kasernbyggnaden med en eller två flyglar?

Enligt nämndens förslag skulle platsantalet vid anstalten komma att uppgå till 341.

Vid övervägande av denna fråga har jag till en början haft att taga i betraktande, att med den ståndpunkt, som jag beträffande Salaanstalten intagit rörande beläggningsens täthet i logementen och som äger motsvarande tillämpning beträffande Örebroanstalten, ett bifall till nämndens förslag om uppförande endast av en flygel skulle medföra en minskning av antalet vårdplatser i förhållande till nämndens beräkning med omkring 50. Anstaltens platsantal skulle härigenom komma att nedgå till omkring 290. Frånsett att enligt det av kasernkommittén med Örebro stad ingångna preliminära avtalet kronan förbundit sig att i etablissementet anordna en anstalt med omkring 300 platser, synes mig med hänsyn till vad medicinalstyrelsen i sitt utlåtande framhållit och jag jämväl i annat sammanhang uttalat angående det stora behovet av vårdplatser för kvinnliga asociala imbecilla nyssnämnda platsantal av omkring 290 knappast motsvara det behov, som redan nu kan antagas föreligga. Ur denna synpunkt har jag alltså funnit önskvärt, att redan från början två flyglar tillbyggas. Vissa särskilda omständigheter hava även bidragit till att stärka denna uppfattning. Sålunda är det att märka, att den nuvarande kasernbyggnaden med hänsyn till dess avsevärda våningshöjd och rumsdistribution mindre väl lämpar sig för inredande av små enkelrum samt att inredandet av dylika rum i denna byggnad även torde komma att ställa sig jämförelsevis dyrbart och taga i anspråk i och för sig onödigt stora utrymmen. Det bör vidare beaktas, att särskilt med hänsyn till beskaffenheten av det klientel, för vilket anstalten avses, uppförandet av ytterligare en flygelbyggnad *efter* det sjukvårdspaviljongen tagits i bruk givetvis skulle vålla avsevärda olägenheter med avseende å vården och bevakningen av de intagna.

I betraktande av nu angivna förhållanden har jag funnit mig böra förorda, att kasernbyggnaden redan från början utbygges med två flyglar.

Vad i övrigt angår *planen för etablissementets omändring*, hava liksom beträffande Salaanstalten i de avgivna yttrandena framställts vissa anmärkningar mot kasernkommitténs förslag. Ej heller i fråga om Örebroanstalten gälla dessa erinringar huvudgrunderna för kommitténs förslag. Med hänsyn härtill har jag ansett nämnda förslag kunna efter viss överarbetning läggas till grund för framställning till riksdagen. Överarbetningen har beträffande Örebroanstalten bedrivits efter samma grunder och på samma sätt, som jag förut angivit i fråga om förslaget rörande Salaanstalten. Liksom beträffande sistnämnda förslag har alltså överarbetningen skett i samverkan med representanter för de i ärendet hörda myndigheterna samt kasernkommittén och besparingsnämnden. Det förslag, som framgått såsom resultat av överarbetningen och vilket jag funnit mig kunna förorda, har, i den mån det innebär avvikelser från de genom kasernkommitténs försorg utarbetade ritningarna, åskådliggjorts genom av ingenjören Cederström den 20 december 1927 uppgjorda nya ritningar, betecknade såsom alternativ II. De under arbetets

gång förda överläggningarna hava givit vid handen, att det av mig förordade nya förslaget kunnat i stort sett godtagas av de i arbetet deltagande, nyss avsedda representanterna; dock att här, liksom beträffande Salaanstalten, från medicinskt håll uttalats betänkligheter mot att, på sätt förslaget innebär, belägga ett dagrum i kasernbyggnadens bottenvåning.

Under hänvisning till nämnda ritningar samt till därvid fogade, genom Cederströms försorg upprättade kostnadsberäkningar och övriga handlingar ber jag att här få redogöra för det föreliggande nya förslagets huvudsakliga innebörd.

Vad först beträffar sjukvårdspaviljongen intager jag, såsom nyss antytts, i fråga om *beläggningen* av logementen i den nuvarande kasernbyggnaden samma ståndpunkt som jag förut angivit vid behandling av motsvarande fråga beträffande Salaanstalten. Jag tillstyrker sålunda, att platsantalet i de logement, vilka enligt kasernkommitténs förslag skulle tagas i anspråk till sovsalar, beräknas, beträffande varje våning, till 11 i ett logement, 13 i ett annat samt 14 i vart och ett av de fyra övriga logementen. Härigenom vinnes liksom i Salaanstalten för varje våning en ökning med 10 platser i förhållande till kommitténs förslag eller för hela kasernbyggnaden en ökning med 30 platser. Vidare tillstyrker jag, att de av kommittén föreslagna dag- och matrummen byta plats samt beräknar liksom i fråga om Salaanstalten, att i nedre våningen det ena av de logement, som av kommittén föreslagits till matrum och som i övriga våningar enligt mitt förslag skulle användas såsom dagrum, kan tagas i anspråk till sovsal för 14 patienter.

Beträffande *flyglarna* föreslås liksom i fråga om Salaanstalten, att dag- och matrummen å nedre botten förläggas i omedelbar anslutning till varandra. I övrigt innebär förslaget liksom för Salaanstaltens vidkommande en minskning av flygelbyggnadernas volym genom sänkning av våningshöjden i de båda övre våningarna till 3 meter samt genom minskning av byggnadernas såväl bredd som längd. Bredden har liksom för anstalten i Sala minskats med 30 cm. Vad längden angår innebär förslaget för Örebroanstaltens vidkommande en avkortning med 6 meter, vilken avkortning åstadkommits genom minskning av enkelrummens bredd till i regel 2 meter samt genom borttagande av sköljrummen i våningarna 1 och 2 trappor upp. Med avseende å badrumsanordningarna i flyglarna överensstämmer förslaget med vad som ifrågasatts beträffande anstalten i Sala. Någon ändring av kommitténs förslag rörande antalet enkelrum föreslås icke; antalet dylika rum skulle sålunda fortfarande bli 79. Såsom av den föregående redogörelsen framgår, hava i kasernkommitténs förslag inlagts vaksalar i den ena flygelbyggnadens två övre våningar. Denna anordning har motiverats huvudsakligen med att anstalten avsåges även för obildbara. Ehuru jag i olikhet mot kommittén ansett anstalten böra väsentligen reserveras för imbecilla, har jag funnit någon ändring av förslaget med avseende å vaksalarna icke böra äga rum. Sådana lokaler hava nämligen ansetts lämpligen böra finnas tillgängliga även för vården av imbecilla; på denna grund hava ju också, såsom

Sjukvårds-
paviljongen.

framgår av den redogörelse som i det föregående lämnats, två dylika salar inlagts även vid Salaanstalten.

I likhet med besparingsnämnden har jag ansett de av kasernkommittén föreslagna, till kasernbyggnadens källarvåning förlagda *bagerilokalerna* icke nu böra komma till utförande. Därest det framdeles — särskilt med hänsyn till möjligheterna att i ett bageri bereda arbete för vissa av de intagna kvinnorna — skulle visa sig önskvärt att utföra anläggningen i fråga, torde detta kunna ske, enär utrymmet icke nu avses för annat ändamål.

Genom de ändringar i förhållande till kasernkommitténs förslag, för vilka här redogjorts, beräknas uppkomma en besparing av 89,924 kronor.

Anstaltens
totala plats-
antal.

I enlighet med det föreliggande förslaget skulle anstaltens totala platsantal, vilket av kasernkommittén beräknats till 323, ökas med (30 + 14) 44 till 367. Med hänsyn till behovet av reservplatser för erforderliga omgrupperingar av patienter m. m. lär normalbeläggningen emellertid böra fastställas till 360.

Tvätt-
byggnaden.

Vad härefter angår tvättbyggnaden, har vid överarbetningen av kasernkommitténs förslag eftersträfvats att kunna utesluta den av kommittén föreslagna tillbyggnaden samt att även i övrigt ernå största möjliga besparing. Å andra sidan har jag ansett önskvärt att åstadkomma en sådan anordning av utrymmena, som möjliggör större lätthet och ändamålsenlighet i tvättinrättningens drift, än som enligt besparingsnämndens förslag kunde vinnas. Genom inknappning av utrymmena för tvättanläggningen hava inom den nuvarande byggnadskroppen kunnat å nedre botten inrymmas tvättstuga, ångmangel samt sorterings-, förråds- och utlämningslokaler, varjämte den befintliga karbadsavdelningen kunnat lämnas orubbad, medan däremot för tvättinrättningens behov tagits i anspråk bastun med därtill hörande avklädningsrum. Å övre botten hava bibehållits strykrum samt ångtork och kallmangelrum, vilka lokaler för närvarande äro belägna i denna våning. I övrigt hava å övre botten inretts personalbostäder, vilkas antal dock blir mindre än enligt kasernkommitténs förslag.

Den beräknade besparingen å förevarande byggnad uppgår till 28,700 kronor.

Även enligt det av mig förordade förslaget torde tvättinrättningen få anses bliva mindre rationell och tämligen svårskött. Detta lär dock knappast få tillmätas avgörande betydelse, enär — såsom besparingsnämnden framhållit — anstalten torde få tillgång till användbar arbetskraft av patienter, varigenom driftkostnaderna för tvättinrättningen, trots frånvaron av arbetsbesparande anordningar i tillräcklig omfattning, synas kunna hållas jämförelsevis låga.

Köks- och
ångpanne-
byggnaden.

I fråga om köks- och ångpannebyggnaden innebär det föreliggande förslaget en lösning, som i allt väsentligt överensstämmer med förslaget beträffande motsvarande byggnad vid Salaanstalten. Sålunda har den av kommittén föreslagna tillbyggnaden uteslutits, och en del av den stora mat-

hallen har tagits i anspråk för sådana förråds- och övriga bilokaler, vilka ej kunnat inrymmas i själva köksbyggnaden. Erforderliga källarlokalerna, utöver dem som redan finnas under köksbyggnaden, hava åstadkommits genom utgrävning av källare under mathallen.

Å förevarande byggnad har genom den avsedda omläggningen beräknats uppkomma en besparing av 15,650 kronor.

Med avseende å *förvaltningsbyggnaden, matsals- och personalbyggnaden, sköterskebyggnaden* samt *personalflygeln* hava i förslaget, i viss anslutning till vad besparingsnämnden ifrågasatt, iakttagits en del förenklingar beträffande omändringsarbetena. Dock har jag icke ansett mig kunna tillstyrka sådana omläggningar, som skulle medföra, att bostadsrummen för personal icke skulle förses med egna ingångar samt garderober. På sätt jag vid behandlingen av förslaget rörande Salaanstalten framhållit, anser jag nämligen, att hänsyn bör tagas till personalens berättigade intressen i förevarande avseende, därest så kan ske utan oskäligen kostnad för statsverket. Detta har jämväl beträffande Örebroanstalten befunnits vara fallet. — I detta sammanhang ber jag få nämna, att med hänsyn till det av mig beräknade platsantalet vid anstalten en dublett för underläkare ansetts böra, ehuru med viss förenkling i förhållande till kasernkommitténs förslag, inredas i personalflygeln. Därest denna bostad icke skulle bli erforderlig för underläkare, kan den lämpligen tagas i anspråk för annan tjänsteman.

De beräknade besparingarna å nu förevarande byggnader uppgå till respektive 3,826, 1,000, 9,300 och 1,700 kronor.

Den föreslagna *portvaktstugan* synes mig, liksom motsvarande byggnad vid Salaanstalten, böra komma till utförande i enlighet med kasernkommitténs förslag. Beträffande förläggningen av byggnaden samt av huvudentrén till anstalten biträder jag däremot vad byggnadsstyrelsen föreslagit, vilket icke torde nämnvärt inverka på kostnaderna för anstaltens anordnande.

Det bör i detta sammanhang påpekas, att det av mig förordade förslaget lika litet som kasernkommitténs förslag möjliggör beredande av bostäder för hela den anstaltspersonal, som kan beräknas erforderlig. På grund av anstaltens läge torde några olägenheter icke föranledas av detta förhållande. Detta gäller även med den utökning av platsantalet, som jag i det föregående förordat.

Beträffande de delar av förslaget, på vilka jag här ej särskilt ingått, torde någon redogörelse icke vara behöflig. Jag ber att härutinnan få hänvisa till ritningarna jämte därtill hörande handlingar.

I detta sammanhang vill jag slutligen framhålla, att jag liksom beträffande Salaanstalten utgår från att de till kasernetablissemnet hörande byggnader, vilka icke skulle nu tagas i anspråk för anstaltens behov, tills vidare få kvarstå för att, om så befinnes lämpligt, framdeles användas till något anstaltsändamål. Byggnaderna böra alltså erhålla nödigt underhåll.

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 139 häft. (Nr 165.) 108/551 28 9

Övriga
byggnader.

Kostnaderna
för etablis-
sementets om-
ändring.

Vad härefter beträffar kostnaderna för etablissemmentets omändring, mot-
svara de i det föregående angivna besparingarna å de olika byggnaderna
— med utgångspunkt från av kasernkommittén tillämpade grundpriser —
följande belopp:

	Kronor.
Sjukvårdspaviljongen	89,924
Tvättbyggnaden	28,700
Köks- och ångpannebyggnaden	15,650
Förvaltningsbyggnaden	3,826
Matsals- och personalbyggnaden	1,000
Sköterskebyggnaden	9,300
Personalflygeln	1,700
Summa	150,100

Vidare har den i kommittéförslaget upptagna posten till *oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll* ansetts kunna minskas med i avrundat tal 10,000 kronor, vilket belopp emellertid för avjämning av totalkostnaden för anstaltens anordnande synes böra jämkas till 9,900 kronor.

Vad angår *kostnadsberäkningen i allmänhet*, torde — med anledning av vad byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden härutinnan anfört och föreslagit — även beträffande Örebroanstalten kunna räknas med en minskning, som ungefär motsvarar 10 procent å beräknade ackord och arbetslöner för byggnadsarbeten samt 5 procent å kostnader för värme- och vattenledningar. Denna minskning har liksom för Salaanstalten upptagits till i avrundat tal 100,000 kronor. Vid beräkningen av denna minskning förutsattes även för Örebroanstaltens vidkommande, att reparations- och förbättringsarbeten såsom målning m. m. företagas endast i den mån de finnas oundgängligen nödvändiga, samt att befintliga anordningar vid kasernetablissemmentet i möjligaste mån komma till användning för anstaltens behov. I dessa avseenden hänvisar jag i övrigt till vad jag anfört vid behandling av förslaget rörande Salaanstalten.

Kostnadsminskningen i förhållande till kasernkommitténs beräkningar skulle enligt vad nu angivits uppgå till sammanlagt (150,100 + 9,900 + 100,000) 260,000 kronor. Totalkostnaden för etablissemmentets omändring skulle alltså reduceras från av kasernkommittén beräknade 1,614,000 kronor till 1,354,000 kronor. Kostnaden per vårdplats skulle härigenom nedgå från 4,996 kronor enligt kasernkommitténs beräkning till 3,761 kronor enligt det av mig förordade förslaget.

Vid bedömande av dessa kostnadssiffror böra beaktas samma synpunkter, som anförts i fråga om Salaanstalten. Anledningen till att här kostnaden per vårdplats blivit något högre än Salaanstaltens, 3,326 kronor, är huvudsakligen den, att här ansetts icke kunna inredas några vårdplatser i den nuvarande sjukhusbyggnaden. Vid en jämförelse med den av besparingsnämnden uppskattade totalkostnaden bör ihågkommas, att nämnden räknat med att endast en av de båda flyglarna skulle tillbyggas.

Vid kostnadsberäkningarna har såväl enligt kasernkommitténs förslag som enligt det av mig förordade förslaget förutsatts, att befintlig maskinell utrustning i kök och tvätt skulle kvarstanna vid etablissemnet och i viss utsträckning komma till användning för anstaltens behov. Därest så icke skulle bli fallet, kommer givetvis någon kostnadsökning att uppstå.

På sätt byggnadsstyrelsen anmärkt, innefattar den gjorda kostnadsberäkningen icke några utgifter för iordningställande av det nuvarande *kasernområdet*. Liksom i fråga om Salaanstalten och av liknande grunder, som jag beträffande sistnämnda anstalt åberopat, finner jag icke anledning att för ifrågavarande ändamål beräkna särskilt belopp. — Ej heller synas mig tillräckliga skäl föreligga för att, såsom byggnadsstyrelsen ifrågasatt, beräkna medel för promenadgårdarnas avskiljande från ekonomibyggnaderna medelst en mur.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har kasernkommittén alternativt räknat med en utgiftssumma av 34,000 kronor för anordnande av särskilda ledningar för avledande av dagvatten. Ej heller för detta ändamål finner jag mig nu böra ifrågasätta anslagsäskande. Ehuru det visserligen av de upplysningar, som jag inhämtat, vill förefalla, som om dräneringsförhållandena vid etablissemnet ej äro fullt tillfredsställande, har jag nämligen icke funnit behovet av de ifrågasatta anordningarna för närvarande vara tillfyllest styrkt. Därest det längre fram skulle finnas erforderligt att i förevarande hänseende vidtaga särskilda åtgärder, lärers frågan härom då få upptagas till särskild prövning.

Jag ber nu att få i korthet uppehålla mig vid frågan om vissa kostnader, som — utöver utgifterna för kasernetablissemnets omändring — komma att föranledas av den föreslagna anstaltens upprättande.

Med avseende å kostnaderna för anstaltens förseende med nödiga *inventarier* hänvisar jag till vad jag i motsvarande hänseende yttrat vid behandling av Salaanstalten. Beräknas inventariiekostnaden även för Örebroanstalten till högst 800 kronor per patient, skulle det erforderliga beloppet utgöra omkring 285,000 kronor.

Vad angår *behovet av personal* har, såsom i det föregående omnämnts, *professorn Petrén* i sitt betänkande angående ordnandet av vården om sociala imbecilla framlagt en approximativ beräkning av personalbehovet vid de båda ifrågasatta anstalterna för sådana imbecilla. Det av Petrén beräknade personalbehovet vid anstalten i Örebro framgår av den sammanställning, som jag i det följande kommer att meddela.

I fråga om grunderna för denna beräkning har Petrén anført, att den manliga personalen vid anstalten borde inskränkas till det minsta möjliga. Med hänsyn härtill hade t. ex. icke upptagits någon trädgårdsmästare för skötseln av de trädgårdsodlingar, som komme att finnas vid anstalten, utan i stället beräknades en arbetsförestånderska vara trädgårdskunnig, så att de med trädgårdsarbete sysselsatta patienterna i arbetet finge stå under kvinnlig

Övriga
kostnader
för anstaltens
anordnande
samt drift-
kostnader.

ledning. Även förutsattes, att en av arbetsförestånderskorna vore sadelmakerikunnig. Av manliga hantverkare hade därför endast skomakare, snickare och målare ansetts behövlige. Översköterskor hade upptagits till samma antal som överskötare vid Salaanstalten eller 5, av vilka översköterskor en beräknades för en var av själva kasernbyggnadens våningar och en för vardera flygelns avdelning. Vad kvinnliga ekonomister beträffade, vore utgångspunkten för uppskattningen, att dessas antal — med hänsyn till att de kvinnliga imbecilla beräknades vara till åtskillig hjälp vid en del göromål — här icke skulle behöva vara fullt lika stort som vid Salaanstalten.

Besparingsnämnden har, såsom förut berörts, ansett de i Petréns betänkande intagna approximativa personalberäkningarna, åtminstone vad ekonomipersonalen anginge, innefatta maximisiffror. Nämnden har härvid särskilt pekat på maskin- och eldarpersonalen, som i förhållande till det nu vid kasernetablissemnet i Örebro tjänstgörande antalet företedde ökning, ehuru eldningsställena skulle minskas från 7 till 2 och den nya centrala ångpanneanläggningen givetvis borde utföras efter moderna, arbetsbesparande principer.

Medicinalstyrelsen har i sitt utlåtande över förslaget till omändring av kasernetablissemnet i Örebro yttrat sig rörande personalbehovet och därvid, liksom i fråga om Salaanstalten, ansett sig kunna ifrågasätta vissa jämkningar i de av Petré gjorda beräkningarna. Styrelsens uppfattning härutinnan framgår av nyssnämnda sammanställning. Såsom motivering för sin ståndpunkt har styrelsen, liksom beträffande Salaanstalten, rörande läkarpersonalen framhållit, att den blivande överläkarens arbete syntes bliva väl enformigt och att han därför borde erhålla rätt att utöva även annan enskild praktik inom Örebro stad än rörande nerv- och sinnessjukdomar. Hans befattning skulle då kunna sänkas till lönegraden B 27, med bibehållen rätt till fri bostad i likhet med överläkare vid statens sinnessjukanstalter. Någon hospitalsläkare av andra klass ansåge styrelsen vid ett platsantal av 323 icke erforderlig, utan syntes, därest en underordnad läkare tidvis vore behöfelig, dennes åligganden kunna fullgöras av en härför förordnad extra läkare.

Med avseende å sjukvårdspersonalen — förestånderskorna undantagna — har styrelsen liksom beträffande Salaanstalten anført, att denna personal syntes kunna beräknas efter 1 på 6 vårdade. Med ett platsantal av 323 skulle sålunda hela antalet sjukvårdspersonal kunna beräknas till 54 i stället för av kasernkommittén föreslagna 61, alltså en minskning med 7. Vid denna beräkning hade icke hänsyn tagits till eventuell minskning av arbetstiden.

Nyssberörda sammanställning är av följande utseende:

Beräknad personal för anstalt i Örebro för 323 kvinnliga asociala imbecilla m. fl.

Antal befattnings- havare			Lönegrad		Begynnelselön & E-ort enl. medicinal- styrelsen	
Enligt prof. Petrén	Enligt medi- cinalsty- relsen		Enligt prof. Petrén	Enligt medi- cinalsty- relsen	Per be- fattning	Samman- lagt
Ordinarie befattningshavare:						
Läkarpersonal:						
1	1	överläkare av 2:a klass	B 28	B 27	8,580	8,580
1	—	hospitalsläkare av 2:a klass	B 26	—	—	—
Kontorspersonal:						
1	1	syssloman av 3:e klass	B 21	B 21	6,000	6,000
1	1	kassör	B 11	B 11	3,234	3,234
Sjukvårdspersonal:						
1	1	förestånderska av 1:a klass	B 12	B 12	3,408	3,408
1	1	förestånderska av 2:a klass	B 7	B 7	2,628	2,628
5	5	översköterskor	B 6	B 6	2,484	12,420
48	41	sköterskor	B 3	B 3	2,052	84,132
Ekonomipersonal:						
1	1	maskinmästare av 2:a klass	B 12	B 12	3,408	3,408
1	1	maskinist av 2:a klass	B 8	B 8	2,772	2,772
3	3	arbetsförestånderskor	B 6	B 6	2,484	7,452
1	—	bageriförestånderska	B 6	—	—	—
1	1	eldare av 1:a klass (jämväl reparatör)	B 6	B 6	2,484	2,484
3	3	hantverkare (skomakare, snickare, målare)	B 6	B 6	2,484	7,452
1	1	köksförestånderska av 2:a klass	B 6	B 6	2,484	2,484
1	1	post- och stadsbud	B 6	B 6	2,484	2,484
1	1	eldare av 2:a klass	B 5	B 5	2,340	2,340
1	1	tvättförestånderska av 2:a klass	B 3	B 3	2,052	2,052
Icke-ordinarie befattningshavare:						
(upptagna under benämningar, som angiva befattningshavarnas arbetsuppgifter)						
8	8	sköterskor	—	—	2,196	17,568
4	4	kvinnliga elever	—	—	1,212	4,848
2	1	eldare	—	—	2,052	2,052
1	1	gårdskarlar	—	—	2,052	2,052
1	1	köksdräng	—	—	1,908	1,908
1	1	yttre nattvakt	—	—	2,052	2,052
3	3	biträden & arbetssalarna (och i träd- gård)	—	—	1,764	5,292
3	3	köksbiträden	—	—	1,356	1,356
1	1	servererska	—	—	1,212	1,212
1	—	bageribitråde	—	—	—	—
2	2	tvättbiträden	—	—	1,212	2,424
2	2	städerskor	—	—	1,212	2,424
1	1	telefonist	—	—	1,356	1,356
1	1	portvakt	—	—	—	—
Total- antal }	104 92	Summa kronor	—	—	—	200,298

Även beträffande förevarande anstalt gäller vad jag förut yttrat i fråga om personalbehovet för Salaanstalten, nämligen att jag för egen del icke är beredd att nu taga ståndpunkt härutinnan men att jag ansett mig böra framlägga de verkställda rent approximativa beräkningarna för att möjliggöra ett bedömande i stort sett av de ekonomiska konsekvenserna för statsverket av anstaltens upprättande.

På sätt framhållits beträffande Salaanstalten är vidare även här att märka, att de återgivna beräkningarna uppgjorts med utgångspunkt från det av kasernkommittén föreslagna platsantalet av 323 och att viss personalökning torde bli erforderlig vid det av mig beräknade platsantalet av 360. Vad sjukvårdspersonalen angår, skulle med den av medicinalstyrelsen angivna beräkningsgrunden av 1 befattningshavare på 6 patienter en ökning av antalet sköterskor krävas med omkring 6. I övrigt tillåter jag mig att beträffande personalbehovet och kostnaderna för avlöningar till personalen hänvisa till vad jag i motsvarande hänseende yttrat beträffande Salaanstalten.

Med avseende å *andra driftkostnader* än personalkostnader torde vad jag anfört beträffande Salaanstalten äga tillämpning jämväl för Örebroanstaltens vidkommande. Jag åberopar sålunda vad jag vid anmälan av förslaget rörande förstnämnda anstalt uttalat på denna punkt.

Vad slutligen angår det av kasernkommittén ingångna preliminära *avtalet med Örebro stad*, finner jag ur de synpunkter, vilka jag har att företräda, i sak intet vara att erinra. Av skäl, som jag vid behandling av det föreslagna avtalet med Sala stad anfört, har jag emellertid ansett lämpligt, att jämväl i Örebroavtalet benämningen å den ifrågasatta nya anstalten jämkas till »anstalt för sinnessjuka eller sinnesslöa, som äro i behov av vård å slutan stalt». Härom torde t. f. chefen för försvarsdepartementet senare i dag vid anmälan av avtalsfrågan komma att framställa förslag.

Det område, som — enligt vad t. f. chefen för försvarsdepartementet i nyssnämnda sammanhang torde komma att förorda — avses för anstaltens behov, lärers jämte därå befintliga, till kasernetablissemnet hörande byggnader böra från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet. Härvid bör emellertid undantagas en exercisbyggnad, vilken staden Örebro enligt det av kasernkommittén med staden preliminärt ingångna avtalet skulle äga rätt att, om staden så önskar, övertaga och inom viss tid bortflytta från området.

Omändring av Västgöta regementes kasernetablissemnet i Vänersborg till sinnessjukanstalt.

1925 års beslut i försvarsfrågan innebar beträffande Västgöta regemente, att detta truppförband skulle sammanslås med Bohusläns regemente till ett infanteriregemente. Genom beslut den 4 september 1926 har Kungl. Maj:t sedermera förordnat, att förläggningssorten för det sålunda sammanslagna

regementet skall vara Uddevalla. Sedan 1925 års försvarsorganisation blivit genomförd, skall något truppförband icke vidare vara förlagt till Vänersborg. Det därstädes belägna, av Västgöta regemente hittills disponerade kasern-etablissemmentet har sålunda beräknats komma att under loppet av år 1928 bliva ledigt.

Med skrivelse den 15 oktober 1927 har kasernkommittén överlämnat förslag angående den framtida användningen av förevarande etablissemment samt rörande etablissemmentets omändring till det av kommittén för detsamma ifrågasatta nya ändamålet.

Över kommitténs berörda förslag hava, på sätt i det följande skall omnämnas, utlåtanden avgivits av byggnadsstyrelsen, 1927 års besparingsnämnd samt medicinalstyrelsen.

Då jag nu går att behandla ifrågavarande förslag, anhåller jag att först få något uppehålla mig vid frågan om etablissemmentets framtida användning.

Kasern-
etablis-
semmentets
framtida
användning.

Till en början ber jag därvid att — i anslutning till vad kasernkommittén i förberörda skrivelse meddelat samt till vad i övrigt framgår av handlingarna i ärendet — få lämna en redogörelse för kasernetablissemmentet samt de markområden, som ställts till Västgöta regementes disposition, m. m.

Etablis-
semmentets om-
fattning samt
till regementet
upplåtna
markområden
m. m.

Genom kontrakt år 1906 upplät Vänersborgs stad till kronan till *plats för kasernetablissemment* och såsom *övningsfält* för Västgöta regemente ett inom stadens gränser beläget markområde, tillhörande stadens donationsjord och omfattande å en av mätningssmannen S. Mångberg år 1925 upprättad, kommitténs skrivelse bifogad karta med n:ris 1—22 betecknade områden, tillsammans utgörande enligt stadens fastighetsregister och registerkarta stads-ågan n:r 169 + 170.

Å nämnda karta hava fastigheternas gränser närmare utmärkts. Enligt av mätningssmannen lämnad arealuppgift skulle fastigheterna i areal innehålla tillhopa omkring 121 hektar.

Det av Västgöta regemente disponerade övningsfältet omfattar emellertid icke blott den mark, som för ändamålet upplåtits av staden enligt 1906 års kontrakt, utan jämväl en del av kronan genom köp förvärfvade jordområden.

Sedan kronan för Trollhätte kanal- och vattenverks räkning år 1907 inköpt landeriet Källshagen, den s. k. Hafvenströmska lyckan samt landeriet Fredrikslund med åkerlyckan Vårtäppan, belägna å Vänersborgs stads donationsjord, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 11 mars 1909, att nämnda fastigheter — med undantag av den s. k. Hafvenströmska lyckan, åkerlyckan Vårtäppan samt en närmare angiven, omkring 10 meter bred strandremsa utefter sjön Vänern ävensom till egendomarna hörande vatten- och fiskerätt — skulle från och med den 14 mars 1912 stå under arméförvaltningens vårdnad och tilläggas Västgöta regementes övningsfält, med Trollhätte kanal- och vattenverk förbehållen rätt till begagnande av vägar och att förfoga över delar av de till arméförvaltningens vårdnad överflyttade områdena, då arbete

för vattenreglering eller för vattenkraftens tillgodogörande det påfordrade. Återstående del av egendomarna, nämligen den s. k. Hafvenströmska lyckan, åkerlyckan Vårtäppan samt strandremsan utmed Vätern jämte till egendomarna hörande vatten- och fiskerätt står alltjämt under vattenfallsstyrelsens förvaltning. De till regementets förfogande ställda delarna av nu angivna fastigheter utgöra stadsägorna n:ris 166 och 167. I areal innehålla dessa delar tillhopa omkring 31 hektar.

Regementets övningsfält omfattar slutligen en av kronan enligt köpeavhandling den 11 maj 1918 för 25,000 kronor inköpt fastighet, landeriet Petersberg. Denna egendom består av de till Vänersborgs stads donationsjord hörande åker- och ängslyckorna n:ris 163, 164, 165, 167 och 168 (stadsägorna n:ris 172 och 180) samt innehåller enligt av regementets kasernofficer lämnad uppgift i areal omkring 5,4 hektar.

Genom det område, som i enlighet med vad nu omförmäls ställts till regementets disposition, löper en allmän landsväg i riktning nordväst-sydost från staden mot Rånnum. Denna väg delar den av staden enligt 1906 års avtal upplåtna marken i två delar.

Den södra delen av denna mark, å vilken del kasernetablissemnet jämte kasernområdet är beläget, omfattar en långsträckt ägofigur om cirka 35 hektar, begränsad åt söder av järnvägslinjen Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga och åt sydost av en staden tillhörig, 9 meter bred väg, utgörande utfartsväg från de delar av staden, som ligga söder om järnvägslinjen, samt åt norr av nyssnämnda allmänna landsväg. Berörda utfartsväg utgör gräns mellan den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren och landeriet Petersberg.

Tvårs över den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren löper en mindre väg, utgörande förbindelseled mellan allmänna landsvägen och Vänersborgs stads på södra sidan om järnvägslinjen belägna renhållningsverk.

På södra sidan om landsvägen är vidare beläget landeriet Petersberg. Denna fastighet delas av järnvägslinjen i två delar, av vilka den nordliga delen (stadsägan nr 172) omfattar cirka 3 hektar och den sydliga delen (stadsägan nr 180) omkring 2,4 hektar.

Å norra sidan om landsvägen och gränsande intill densamma befinna sig dels återstoden av det markområde, som staden enligt 1906 års avtal upplåtit för regementet (del av övningsfältet), dels ock landerierna Källshagen och Fredrikslund, vilka sinsemellan gränsa till varandra och av vilka det sistnämnda gränsar direkt intill det av staden upplåtna området.

Belägenheten av ifrågavarande markområden och vägar framgår närmare av en vid kasernkommitténs skrivelse fogad »Karta över Kungl. Västgöta regementets övningsfält efter inköp av landeriet Petersberg». Jag tillåter mig vidare att i dessa avseenden hänvisa till ett avtryck av en utav stadsingenjören i Vänersborg O. Grude den 10 februari 1928 upprättad »Karta över delar av Kungl. Maj:ts och Kronans jordar i Vänersborg», vilket torde få såsom bilaga fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende. Å sistnämnda karta hava inlagts beteckningar, avseende det förslag beträffande ordnandet

av markförhållandena för den ifrågasatta anstalten, som jag i det följande ämnar förorda.

Det av Västgöta regemente hittills disponerade *kasernetablissemnetet* är, såsom förut berörts, beläget å södra delen av det område, som staden enligt 1906 års avtal upplåtit till kronan. Etablissemnetet består av ett flertal byggnader, bland vilka främst märkas de tre egentliga *kasernbyggnaderna* samt en kanslibyggnad. Två av kasernbyggnaderna jämte kanslibyggnaden hava förlagts i etablissemnetets huvudfront med huvudfasaderna mot väster och den närbelägna staden, från vilken Södergatan utdragits mot kanslibyggnaden. Den tredje kasernbyggnaden ligger placerad vinkelrätt mot förenämnda huvudbyggnader å kaserngårdens södra sida. Utmed kaserngårdens östra sida hava uppförts *kokinrättningsbyggnad*, *ångpannehus*, *varmbad* och *tvättinrättning* samt *gymnastikhus*, och bakom dessa byggnader ligga *vakt- och arrestbyggnad* samt *förrådsbyggnader*. *Stallbyggnader* ävensom vissa förrådsbyggnader bilda en särskild avdelning omedelbart öster om det tredje kasernhuset. Å norra delen av etablissemnetet finnas *mässbyggnad* samt tre *bostadshus för underofficerare*. Ett *sjukhus* är uppfört helt fristående öster om etablissemnetets övriga byggnader.

Förutom genom huvudvägen till kanslibyggnaden förmedlas förbindelsen med staden medelst en utfartsväg från etablissemnetets östra del till förenämnda allmänna landsväg från Rånnum till staden.

I fråga om det ledigblivande kasernetablissemnetets framtida användning har kasernkommittén — efter erinran om 1925 års riksdags förberörda uttalande rörande utnyttjande av kasernetablissemnet, som i följd av truppförbandsindragningarna kunde beräknas bliva lediga — upptagit till övervägande frågan om etablissemnetets tagande i bruk såsom *sinnessjukanstalt*.

Kommittén har härvid till en början anført, att det syntes vara uppenbart, att ett kasernetablissemnet kunde apteras till ett *fristående sinnessjukhus*, avsett för vård av alla slag av sinnessjuka, endast efter högst betydande ny- och tillbyggnader för erhållande av lämpliga lokaler för mera oroliga och svårskötta patienter. En dylik utvidgning av kasernetablissemnetet i Vänersborg vore emellertid icke lämplig redan av den anledningen, att detsamma vore beläget nära invid staden. I övrigt medgäve icke heller etablissemnetets läge mellan järnvägen Vänersborg—Herrljunga och landsvägen mot Rånnum någon utvidgning med nya sjukhusbyggnader.

Med hänsyn härtill har kommittén, på sätt närmare angivits i förenämnda av kommittén till chefen för försvarsdepartementet den 12 februari 1927 överlämnade skrivelse, funnit sig i första hand böra undersöka, huruvida etablissemnetet skulle kunna inredas till en sinnessjukanstalt, anordnad såsom *annex* till det i närheten av Vänersborg å Restad belägna hospitalet. Detta annex skulle då avses uteslutande för *lugnare patienter*. Härigenom skulle nämligen de omäändringsarbeten, som under alla förhållanden bleve erforderliga för kasernbyggnadernas användande till sjukvårdsändamål, kunna väsentligen inskränkas. I fråga om möjligheterna för en sådan användning av etablissemnetet anför kommittén huvudsakligen följande:

*Kasern-
kommitténs
förslag.*

En närmare undersökning rörande möjligheten av att anordna detta stora kasernetablissemment, vilket omfattar tre i fyra våningar uppförda bataljonskaserner, såsom ett annex till hospitalet å Restad, har givit vid handen, att en sådan anordning, genom vilken de å sistnämnda hospital vårdade skulle i mycket större utsträckning än vad nu är fallet komma att tillhöra de oroliga och mera svårskötta patienternas kategorier, med nödvändighet måste påkalla omfattande förändringar av Restadshospitalet.

Visserligen kan en av bataljonskasernerna i Vänersborg vara behöflig för sådana *sinnesslöa*, som enligt gällande sinnessjukstadga äro berättigade till inträde å statens sinnessjukhus, därest från hospitalen, såsom ifrågasatts, skulle kunna ske evakuering av alla sinnesslöa, som för närvarande vårdas å dessa anstalter och således där upptaga för sinnessjuka välbehöfliga platser. Den anstalt för manliga sinnesslöa, som enligt framlagt förslag skulle inrättas i det ledigblivande trängkärsetablissemmentet i Sala, räcker nämligen icke till att mottaga dem alla, i all synnerhet som denna anstalt är avsedd att mottaga asociala sinnesslöa icke endast från hospitalen utan även från andra håll. Vad angår de *kvinnliga* sinnesslöa, är antalet sådana å statens sinnessjukhus vårdade icke större än att den för dylikt ändamål avsedda anstalt, som enligt upprättat förslag skulle inredas i det ledigblivande trängkärsetablissemmentet i Örebro, kan mottaga dem alla.

Även om en av bataljonskasernerna i Vänersborg tages i anspråk för manliga sinnesslöa, blir dock antalet platser uti de två övriga egentliga kasernbyggnaderna för stort för att kunna fyllas med patienter allenast genom utgallring från hospitalet å Restad, utan att denna anstalt i väsentlig mån får en ändrad karaktär.

Av nu anförda skäl har kommittén funnit sig icke kunna förorda etablissemmentets användning såsom annex till Vänersborgs hospital. Då det emellertid av kostnadshänsyn ansetts nödvändigt, att kasernetablissemmentet i Vänersborg tages i anspråk för *lugnare* patienter, så att omändringsarbetena må kunna reduceras till det minsta möjliga, har kommittén funnit organisationsfrågan bäst lösas på det sättet, att kasernetablissemmentet visserligen skulle bliva ett helt *fristående sinnessjukhus* med egen förvaltning men *utan eget upptagningsområde*. I anslutning härtil föreslår kommittén, att intagning av patienter å denna anstalt uteslutande bör ske genom av medicinalstyrelsen beslutade överflyttningar av lugnare patienter från alla de hospital, i vilkas upptagningsområden ingår någon del av Västergötland. Detta är för närvarande fallet med icke mindre än fyra hospital, nämligen, förutom hospitalet å Restad, Kristinehamns hospital, Vadstena hospital och Hälsingborgs hospital. Kommittén uttalar emellertid, att huru än den närmare organisationsplanen för det ifrågasatta sinnessjukhuset kunde bliva fastställd — till vilken plan det närmast tillkomme medicinalstyrelsen att upprätta förslag — denna plan dock borde vara byggd på den förutsättningen, att här icke skulle vårdas några mera oroliga eller svårskötta sinnessjuka.

Kommitténs förslag går sålunda ut på, att kasernetablissemmentet skulle tagas i anspråk till en för lugnare patienter avsedd sinnessjukanstalt, varvid av de tre kasernbyggnaderna två skulle avses för sinnessjuka och den tredje för sådana manliga imbecilla, vilka enligt gällande bestämmelser äro berättigade till inträde på hospital. Kommittén har emellertid i annat sammanhang uttalat, att för den händelse en särskild sinnesslöanstalt framdeles

skulle — såsom kommittén preliminärt haft under överbägande — bliva anordnad i anslutning till den utanför Lund belägna kasernbyggnad, vilken påbörjats men icke färdigställets, jämväl den av kasernbyggnaderna i Vänersborg, som nu i första hand avsåges för manliga sinnesslöa, borde användas för lugnare sinnessjuka, utgallrade från andra statens sinnessjukhus.

Angående den *mark*, som borde avses för den sålunda planerade anstalten, har kasernkommittén uttalat att, därest en sinnessjukanstalt skulle förläggas till kasernetablissemmentet i Vänersborg, det av regementet disponerade markområdet icke i sin helhet syntes behöva tagas i anspråk för anstalten. En del av den mark, som staden för regementets räkning ställt till kronans förfogande, syntes kunna återställas till staden. Förutom den mark, varå själva kasernetablissemmentet vore uppfört, syntes ett område för trädgårds- och parkanläggning m. m. böra bibehållas för den nya anstaltens räkning. Den söder om landsvägen belägna delen av markområdet — å vilken del, såsom förut omnämnts, etablissemmentet i sin helhet är beläget — syntes det vara lämpligt att bibehålla för anstaltens behov. Utöver denna del, innehållande i areal omkring 35 hektar, borde för anstaltens räkning jämväl tagas i anspråk det kronan tillhöriga landeriet Petersberg, innehållande omkring 5,4 hektar. Härigenom bleve den ägofigur, som skulle disponeras av hospitalet, enligt kommitténs mening väl avskild och av tillräcklig storlek. Skulle ytterligare mark befinnas bliva erforderlig för anstalten, funnes sådan att tillgå i närheten av kasernetablissemmentet. Kommittén avsåge därvid den förenämnda, kronan tillhöriga s. k. Hafvenströmska lyckan, i areal innehållande omkring 8 hektar, vilken fastighet syntes kunna tilläggas anstalten.

Beträffande den Hafvenströmska lyckan, som alltså enligt kommitténs förslag eventuellt skulle användas för anstalten, ber jag få omnämna, att denna fastighet — såsom framgår av nyssnämnda, vid statsrådsprotokollet fogade karta — är belägen omkring 300 meter i sydvästlig riktning från landeriet Petersbergs sydöstra gräns, på andra sidan om järnvägslinjen och gränsande intill landsvägen på dennas södra sida.

Såsom framgår av det anförda, skulle landerierna Källshagen och Fredrikslund enligt kasernkommitténs förslag icke till någon del läggas under den föreslagna anstalten. Jag torde i detta sammanhang få omnämna, att staden Vänersborg hos Kungl. Maj:t gjort framställning om medgivande att få inköpa de delar av dessa fastigheter, som enligt vad i det föregående omnämnts varit upplåtna till regementet. Nämnda delar hava värderats till sammanlagt 60,680 kronor, men staden har — med hänsyn till den förlust, som komme att drabba staden genom regementets förflyttning — anhållit, att köpeskillingen måtte bestämmas till hälften av det uppskattade värdet eller 30,340 kronor. Över denna framställning har, bland andra, kasernkommittén avgivit utlåtande och därvid tillstyrkt fastigheternas försäljning till staden mot en köpeskillning av 45,500 kronor, motsvarande omkring 75 procent av det åsatta värdet.

Liksom fallet varit beträffande vissa andra städer, där regementsindragning

förekommit, har kasernkommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, träffat avtal med Vänersborgs stad i anledning av regementsförläggningens upphörande. I detta avtal, vilket fogats vid kommitténs förevarande skrivelse, hava beträffande den mark, som staden enligt 1906 års avtal upplåtit till kronan, intagits bestämmelser i överensstämmelse med kommitténs nyss återgivna uppfattning rörande markbehovet för den ifrågasatta anstalten. Enligt det preliminära avtalet skulle sålunda kronan av det upplåtna markområdet alltjämt behålla den söder om landsvägen belägna delen, medan återstoden av området eller den på norra sidan om landsvägen belägna delen skulle återställas till staden.

Beträffande förut omförmälda vägar innehåller avtalet bestämmelser av följande innebörd. Den staden tillhöriga utfartsväg om 9 meters bredd, som löper på gränsen mellan den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren söder om landsvägen samt landeriet Petersberg, skulle bibehållas i stadens ägo, och kronan skulle utan ersättning till staden upplåta erforderlig mark för breddning av denna väg till 12 meter ävensom för anläggande av en viadukt över järnvägen vid ifrågavarande vägs korsning av järnvägslinjen. Den över kronans område ledande väg, som förbinder stadens renhållningsverk med allmänna landsvägen, skulle staden äga rätt att tills vidare begagna för renhållningsverkets räkning. Sedan etablissemnet tagits i bruk för sitt nya ändamål, skulle det ankomma på kronans vederbörande förvaltningsmyndighet att med stadens myndigheter träffa närmare överenskomelse, huruvida och i vilken omfattning vägen finge för renhållningsverkets räkning i framtiden trafikeras.

Yttranden.

Med anledning av vad kasernkommittén anført om möjligheterna att, därest så skulle befinnas erforderligt, för anstaltens räkning taga i anspråk den s. k. Hafvenströmska lyckan, har yttrande på anmodan avgivits av *vattenfallsstyrelsen*, under vars förvaltning fastigheten för närvarande står. Vattenfallsstyrelsen har i anledning härav anført, bland annat, att styrelsen icke hade något att erinra mot att fastigheten ställdes under förvaltning av annan statens myndighet.

Från *byggnadsstyrelsens* eller *besparingsnämndens* sida har någon erinran icke framställts mot kasernkommitténs förslag rörande användningen av kasernetablissemnet eller beträffande de markområden, som enligt kommitténs förslag borde avses för den blivande sinnessjukanstalten.

Däremot har *medicinalstyrelsen* i sitt i ärendet avgivna utlåtande framført allvarliga betänkligheter mot kommitténs förslag beträffande de markområden, som borde ställas till den föreslagna anstaltens förfogande. Medicinalstyrelsens utlåtande innehåller i detta hänseende huvudsakligen följande.

Vad först beträffar *området tillräcklighet* skulle, om för ändamålet användes dels det område, varå kasernetablissemnet är beläget, omkring 35 hektar, dels landeriet Petersberg, omkring 5,4 hektar, dels ock den s. k. Hafven-

strömska lyckan, omkring 8 hektar — områdets areal uppgå till omkring 48,5 hektar.

Detta område är mindre än något av dem, som ställts till förfogande för de under de senaste tjugu åren nyanlagda hospitalen. Av dessa har Västerviks hospital ett område av omkring 174 hektar, Sätters hospital omkring 230, Strängnäs hospital omkring 205, Östersunds hospital omkring 86 och Hälsingborgs hospital omkring 92 hektar. För det ifrågasatta nya hospitalet vid Umeå har föreslagits ett område av omkring 120 hektar. Av de äldre stora hospitalen har Lunds hospital ett område av cirka 95 hektar, av vilket den s. k. Hunnerupsmarken, 45 hektar, är utarrenderad. Hospitalet disponerar sålunda endast omkring 50 hektar. Härvid är dock att märka, att detta område, som är av lämplig form, med sin bördiga jord lämnar rikliga möjligheter att sysselsätta patienterna med trädgårdsarbete.

Om sålunda områdets storlek också skulle kunna godtagas, äro dess allvarligare anmärkningar att göra mot detsamma *form och belägenhet*. Området är långsträckt och har formen av en triangel. På ena sidan begränsas området av en livligt trafikerad allmän landsväg och på den andra av Uddevalla—Vänersborg—Herrlunga järnväg, från vilka inblicken är fri över hospitalsområdet. Avståndet från de för sjukvården avsedda byggnaderna är till landsvägen omkring 140 meter och till järnvägslinjen omkring 90 meter. Dessa förhållanden göra området olämpligt såsom plats för förläggning av en sinnessjukanstalt.

Härtill kommer ytterligare, att området icke bildar ett sammanhängande helt, utan är avdelat i tre olika avdelningar. Den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren och landeriet Petersberg äro nämligen åtskilda genom en väg¹⁾, å vilken vid styrelsens besök på platsen pågingo vägarbeten, avseende förbättring och breddning av vägen, vilken, enligt vad då uppgavs, kommer att bli en livligt trafikerad utfartsväg för vissa bebyggda delar av staden. Vidare är den s. k. Hafvenströmska lyckan avskild från de övriga delarna av området genom järnvägslinjen, ett förhållande, som givetvis i hög grad försvårar anordnandet av arbetet därstädes.

Över den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren går dessutom en väg²⁾, som förbinder stadens renhållningsverk med allmänna landsvägen. Ett medgivande till trafik å denna väg i framtiden skulle medföra, att det egentliga hospitalsområdet uppdelades i fyra skilda delar, vilket givetvis skulle ytterligare försvåra områdets användning. Styrelsen förutsätter där för, att ett dylikt medgivande under inga förhållanden må komma att lämnas.

En ytterligare olägenhet med det för anstalten avsedda området är, att detsamma ligger *kalt och utan naturligt skydd* mot vindar samt att en stor del av marken är *oländig* med här och där uppskjutande bergsknallar.

På grund av nu omförmälda förhållanden har medicinalstyrelsen förklarat det vara från sjukvårdens synpunkt olämpligt att förlägga en så stor sinnessjukanstalt på detta lilla, enligt styrelsens uppfattning i alla avseenden otillfredsställande område.

För den händelse emellertid statsmakterna icke desto mindre skulle anse, att anstalten borde komma till stånd med det av kasernkommittén föreslagna området, har styrelsen ansett sig böra ingå på de anmärkningar, till vilka kommitténs förslag i övrigt föranlett. Med avseende å *anstaltens organisation* har styrelsen därvid anført, att styrelsen, i likhet med kasernkommittén, hölle före, att anstalten borde anordnas som en självständig, fristående anstalt, därvid på sätt kasernkommittén föreslagit en kasernbyggnad lämpligen borde

¹⁾ Å bifogade karta utmärkt med A.

²⁾ Å bifogade karta utmärkt med B.

anordnas för sinnessjuka män, en för sinnessjuka kvinnor och en för sinnesslöa män, samt att något eget upptagningsområde icke borde tilldelas anstalten. Från andra hospital syntes nämligen i enlighet med kommitténs förslag öfverflyttning av lämpliga lugna sinnessjuka kunna ske. Förslag till en sådan anordning borde medicinalstyrelsen få i uppdrag att uppgöra, innan anstalten skulle tagas i bruk.

Departements-
chefen.

Vid öfvervägandet av frågan om den framtida användningen av kasern-etablissemnet i Vänersborg har utgångspunkten synts mig böra vara, att det måste anses vara i hög grad önskvärt, att etablissemnet må kunna tagas i anspråk till sinnessjukanstalt. För denna uppfattning talar enligt min mening dels det trängande behovet av att så skyndsamt som möjligt erhålla tillgång till ökat antal platser å statliga sinnessjukanstalter, dels ock den omständigheten, att kasernetablissemnet med hänsyn till sin storlek och belägenhet knappast torde kunna lämpligen komma till användning för annat civilt statsändamål. Emellertid hava från medicinalstyrelsens sida allvarliga anmärkningar framförts beträffande det för anstalten avsedda markområdet. Visserligen bör det fasthållas, att den ifrågasatta anstalten är avsedd uteslutande för lugna patienter och att alltså samma anspråk på utrymme, områdets läge och form m. m. knappast här böra uppställas, som man plägar tillgodose vid de vanliga, för sinnessjuka av alla slag avsedda hospitalen. Det oaktat har jag i anslutning till vad medicinalstyrelsen anfört ansett det vara i hög grad önskvärt att åstadkomma en sådan ändring av förslaget beträffande markområdet för anstalten, att de av styrelsen framställda kraven härutinnan kunna bättre tillgodoses. En sådan ändring synes mig framför allt böra komma till stånd i följande hänseenden.

Den viktigaste anmärkningen rör områdets storlek och form ävensom markens belägenhet. Kronan lär alltså böra i sin hand behålla avsevärt större del av den hittills till regementets förfogande ställda marken, än som enligt kasernkommitténs förslag skulle bliva fallet. Utöver den del av den utav staden enligt 1906 års avtal upplåtna jorden, som enligt kommitténs förslag skulle avses för anstalten, synes därvid — med hänsyn till markens beskaffenhet och övriga förhållanden av betydelse, såsom lämpligheten för jordbruk, förekomsten av användbara åbyggnader m. m. — de nu åt regementet upplåtna delarna av landerierna Källshagen och Fredrikslund i främsta rummet böra ifrågakomma. Någon försäljning till staden av dessa fastigheter bör alltså icke äga rum, utan de böra tilläggas den blivande anstalten. Beträffande dispositionen av områdena torde emellertid, såsom från vattenfallsstyrelsens sida påyrkats, kunna gälla samma förbehåll, som enligt förenämnda brev den 11 mars 1909 stadgats, nämligen att vattenfallsstyrelsen skall äga rätt till begagnande av vägar och till förfogande över delar av områdena, då arbete för vattenreglering eller för vattenkraftens tillgodogörande det påfordrar. Någon olägenhet för anstaltens del av ett sådant förbehåll lär icke vara att befara.

Nyssnämnda fastigheter äro emellertid så belägna, att desamma samt den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren endast på en sträcka av

omkring 50 meter ligga jämsides med varandra på var sin sida om landsvägen, vilket förhållande försvårar förbindelsen mellan de på olika sidor om landsvägen förefintliga områdena och särskilt möjligheterna att överföra patienter från det ena området till det andra. För att erhålla tillräckligt bekväm förbindelse över vägen mellan ifrågavarande båda områden torde det därför vara nödvändigt att i kronans hand behålla östligaste delen av det område av stadens donationsjord norr om landsvägen, som enligt kasernkommitténs förslag skulle återlämnas till staden, så att anstalten kommer att på en sträcka av omkring 150 meter disponera mark å båda sidor om landsvägen. Härigenom skulle också erhållas en lämpligare sträckning av gränslinjen mellan kronans och stadens mark på norra sidan om allmänna landsvägen.

För anstalten synes vidare liksom enligt kasernkommitténs förslag böra avses den del av landeriet Petersberg, som är belägen norr om järnvägslinjen, d. v. s. stadsägan nr 172. Den del av landeriet, som är belägen söder om järnvägslinjen (stadsägan nr 180), synes däremot på grund av sitt läge och sin beskaffenhet icke vara av någon betydelse för anstalten.

Vidkommande den s. k. Hafvenströmska lyckan, torde denna fastighet på grund av sitt läge knappast kunna utnyttjas för den avsedda anstaltens ändamål, varför någon anledning icke föreligger att, såsom kasernkommittén ifrågasatt, lägga densamma till anstalten.

Den förut omförmälda, i stadens ägo varande väg, som utgör gräns mellan den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren och landeriet Petersberg och som staden enligt det preliminära avtalet skulle äga att bredda och fortfarande nyttja, synes vara erforderlig såsom utfartsväg till allmänna landsvägen för de närmast densamma söder om järnvägslinjen liggande delarna av staden. Det har därför ansetts icke kunna ifrågakomma, att densamma skulle av staden avstås. Någon större olägenhet lär för övrigt ej vara att befara av denna vägs bibehållande, enär den med kasernområdet närmast sammanhängande ägofiguren torde böra i sin helhet inhägnas och denna inhägnad lämpligen kan förläggas så, att vägen faller utanför det inhägnade området. Vad däremot angår den över kronans mark närmare intill kasernområdet löpande förbindelsevägen mellan stadens renhållningsverk och allmänna landsvägen, skulle ett trafikerande av denna väg uppenbarligen innebära avsevärda olägenheter för en till kasernetablissemnetet förlagd sinnessjukanstalt. Staden synes mig därför icke böra erhålla rätt att nyttja ifrågavarande väg.

Vid förhandlingar i nu berörda frågor dels mellan mig och ombud för Vänersborgs stad, dels sedermera i Vänersborg mellan representanter för socialdepartementet, medicinalstyrelsen och kasernkommittén, å ena sidan, och delegerade för staden, å andra sidan, har det framgått, att staden skulle vara beredd till de medgivanden från dess sida, som kunde erfordras för en lösning av anstaltens markfråga enligt av mig nu angivna huvudgrunder. Staden avstode sålunda från sin önskan att inköpa de till regementets disposition ställda delarna av landerierna Källshagen och Fredrikslund. Den vore vidare villig medgiva, att kronan av den utav staden enligt 1906 års avtal upplåtna

marken norr om landsvägen behölle omkring 5 hektar av den östligaste delen, gränsande intill landeriet Fredrikslund; dock att staden i stället borde utan ersättning bekomma den del av landeriet Petersberg, som är belägen söder om järnvägslinjen (stadsägan nr 180), i areal utgörande omkring 2.4 hektar. Staden komme vidare att frånträda kravet på nyttjande av den förut angivna förbindelsevägen mellan allmänna landsvägen och stadens renhållningsverk.

Å andra sidan framställdes vid berörda förhandlingar från stadens delegerade önskemål, att vid en lösning av markfrågan för anstalten i enlighet med vad här antytts måtte från statens sida dels utfästas, att antalet vårdplatser i den blivande sinnessjukanstalten skulle utgöra minst 800, dels ock medgivas rätt för staden att utan ersättning framdraga en avloppsledning från ett söder om järnvägslinjen mellan landeriet Petersberg och Hafvenströmska lyckan beläget förstadssamhälle, benämnt Mariero, över mark tillhörande landeriet Källshagen och fram emot Vänern.

Vid sammanträde den 14 februari 1928 hava stadsfullmäktige i Vänersborg fattat beslut, innebärande godkännande av de huvudgrunder, som i det föregående angivits, samt innefattande bemyndigande för stadens drätselkammare att godkänna och å stadens vägnar underteckna det förändrade avtal, som vid ett beslut i överensstämmelse med nämnda huvudgrunder borde upprättas mellan kronan och staden.

Belägenheten av de områden, som här äro i fråga, framgår av förenämnda, såsom bilaga vid statsrådsprotokollet fogade karta.

Med de ändringar i förhållande till kasernkommitténs förslag, som skulle föränledas av ett godkännande av de grunder jag nu omförmält, skulle anstaltsområdets areal komma att ställa sig på följande sätt:

Kasernområdet samt därmed sammanhängande ägofigur, cirka	35 hektar
Norra delen av landeriet Petersberg, cirka	3 »
De till regementet upplåtna delarna av landerierna Källshagen och Fredrikslund (cirka 14 + 17 hektar), tillhopa cirka	31 »
Del av stadens donationsjord norr om landsvägen, cirka	5 »

Summa cirka 74 hektar

Det är att märka, att dessa liksom i det föregående lämnade arealuppgifter endast äro approximativa.

Enligt det förslag till lösning av anstaltens markfråga, för vilket jag nu redogjort, skulle alltså anstaltsområdets areal ökas med icke mindre än omkring 25 hektar i förhållande till vad kasernkommittén ifrågasatt. Genom denna ökning måste arealen anses bliva fullt tillräcklig för en anstalt av ifrågavarande storlek och beskaffenhet. Härtill kommer, att i stället för avlägset och på andra sidan om järnvägen belägna områden — del av Petersberg samt Hafvenströmska lyckan — vilka skulle bliva utan avsevärt gagn för anstalten, erhållas ur alla synpunkter väsentligt bättre belägen mark. Till större delen är den nytillkomna jorden användbar för åker- eller trädgårdsbruk, varigenom tillfällena till patienternas sysselsättande med utomhusarbete i hög grad ökas. Vidare är att märka, att i åbyggnaderna å Fredrikslund och Källshagen kunna erhållas ett icke obetydligt antal personalbostäder.

Av stor betydelse är i detta sammanhang även, att i mangårdsbyggnaden å Källshagen beräknas kunna inrättas en s. k. öppen-dörr-paviljong för mera pålitliga patienter till ett antal av minst omkring 20, vilken paviljong där skulle erhålla en mycket lämplig belägenhet. Genom inrättande av en dylik paviljong skulle ej blott anstaltens kapacitet icke oväsentligt ökas utan även dess vårdmöjligheter avsevärt förbättras. Jag återkommer i annat sammanhang till denna fråga.

Genom att staden definitivt avstår från att nyttja den nuvarande vägen över området till renhållningsverket skulle den anmärkta splittringen av området i en viktig del avhjälpas. Området skulle komma att bestå av två huvuddelar, varav den norr om landsvägen belägna endast skulle avses för i utearbete sysselsätta och alltså fullt lugna patienter. Härtill skulle komma den norra delen av Petersberg, vilken lär kunna få en sådan användning, att den omständigheten att den genom stadens väg skiljes från det övriga området ej medför någon olägenhet.

Mot de krav, som från stadens sida uppställts i gengäld för de medgivanden från dess sida, som nyss återgivna förslag innebär, synas mig med hänsyn till den ifrågasatta anstaltens intressen eller i övrigt från statens synpunkt intet vara att erinra.

I anslutning till vad sålunda anförts anser jag mig, på grund av att den ifrågasatta anstalten blott är avsedd för lugna patienter — detta gäller även de sinnesslöa — och med hänsyn till de avsevärda förbättringar i förhållande till kasernkommitténs förslag, som numera synas möjliga att ernå, kunna förorda, att kasernetablisementet tages i anspråk till en dylik anstalt, därest frågan om markområdet ordnas på sätt här förutsatts.

Beträffande *anstaltens organisation* har jag intet att erinra mot kasernkommitténs, av medicinalstyrelsen tillstyrkta förslag, enligt vilket anstalten skulle anordnas såsom en självständig, fristående anstalt men utan eget upptagningsområde.

Det torde ankomma på medicinalstyrelsen att besluta om överflyttning till anstalten av lugna patienter från hospitalen. Möjligen böra de grunder, som därvid böra tillämpas, på förhand underställas Kungl. Maj:ts prövning. Till frågan härom saknar jag dock anledning att redan nu taga ståndpunkt.

Jag tillstyrker vidare, att av de tre kasernbyggnaderna två avses för lugnare sinnessjuka, nämligen en för manliga och en för kvinnliga patienter, samt — i varje fall för närvarande — en kasern för manliga asociala imbecilla.

Vid bifall till vad jag förordat rörande anstaltens markområden erfordras, såsom nyss antytts, vissa ändringar i det av kasernkommittén med Vänersborgs stad ingångna preliminära avtalet. I anslutning till de med stadens delegerade förda förhandlingarna har förslag till nytt avtal upprättats i enlighet med de av mig förut angivna huvudgrunderna. T. f. chefen för försvarsdepartementet torde komma att senare i dag framlägga förslag om riksdagens godkännande av detta avtalsförslag.

Jag torde i detta sammanhang slutligen böra nämna, att Vänersborgs

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 139 häft. (Nr 165.) 108/551 28 10

stad i samband med förut omförmälda erbjudanden beträffande ordnandet av anstaltens markfråga hemställt att få till visst reducerat pris inköpa den s. k. Hafvenströmska lyckan, vilken befunnits icke böra tilläggas anstaltsområdet. Jämväl denna framställning torde komma att i annat sammanhang behandlas av t. f. chefen för försvarsdepartementet. Jag torde här endast böra omnämna, att det förslag, som därvid torde komma att förordas, skulle medföra viss kostnad att bestridas av anslag under femte huvudtiteln. Enligt förslaget skulle staden berättigas att förvärva fastigheten för en kostnad av 7,125 kronor. Fastigheten är emellertid värderad till 9,500 kronor, och då vattenfallsverket torde böra erhålla gottgörelse enligt värderingen, har skillnadsbeloppet eller 2,375 kronor ansetts böra bestridas från medel under femte huvudtiteln. Beloppet synes lämpligen böra utgå av det anslag till hospitalsbyggnader, från vilket, enligt vad jag ämnar tillstyrka, medel torde böra avses för omändring av kasernetablissemnet i Vänersborg.

Omändring
av kasern-
etablis-
sementet.
Kasern-
kommitténs
förslag.

De inom kasernetablissemnet i Vänersborg befintliga byggnader, vilka enligt kasernkommitténs förslag rörande etablissemnetets omändring skulle omedelbart komma till användning för den ifrågasatta anstaltens ändamål, äro följande (inom parentes angivas byggnadernas benämningar å de i ärendet ingivna ritningarna):

de tre bataljonskasernerna, (sjukvårdspaviljongerna),

kanslihuset, avsett till förvaltningsbyggnad med expeditionslokaler och sysslomanskontor samt vissa personalbostäder (förvaltningsbyggnaden),

sjukhusbyggnaden, föreslagen till bostäder för sköterskepersonal (sköterskehus),

de tre bostadshusen för underofficerare, av vilka ett skulle bli sköterskehus och de två andra användas såsom bostäder för gifta befattningshavare (bostadshus, underofficersbyggnad I; sköterskehus, underofficersbyggnad II; bostadshus, underofficersbyggnad III),

mässbyggnaden, som skulle komma att innehålla kyrksal, samlingsrum för personal samt bostäder för kvinnlig ekonomipersonal (kyrksals- och personalbyggnad),

vakt- och arrestbyggnaden, i vilken skulle inredas portvaktsrum och bostadslägenhet för portvakten samt bostadsrum för kvinnlig ekonomipersonal (portvakts- och personalhus),

kökinrättningen, avsedd till kökslokaler, och den invidliggande stora mathallen, avsedd att inredas till festsal och matsalar för de olika personalgrupperna (köksbyggnad),

tvätt- och ångpannehus, avsett att fortfarande användas för samma ändamål (tvätt- och ångpannehus),

gevärsförrådsbyggnaden, i vilken skulle inredas bostäder för ogift manlig ekonomipersonal, med tillhörande smedja och verkstadslokaler, vilka skulle bibehållas oförändrade (personal- och verkstadshus),

verkstadshuset, vilket likaledes skulle bibehållas oförändrat (verkstad), samt

vinterstallbyggnaden, vilken skulle uppdelas i tvenne från varandra avskilda delar, av vilka den mindre skulle apteras till kapell med obduktionslokal

(kapell och obduktionsbyggnad), medan i den större skulle inredas garage samt snickarverkstad (garage och snickarverkstad).

Förslaget innebär, att samtliga inom själva kasernområdet belägna byggnader med undantag av gymnastikhuset och ett par förrådsbyggnader skulle tagas i anspråk för anstaltens räkning. Någon ny byggnad skulle icke uppföras.

Planen för kasernetablissemmentets omändring till sinnessjukhus har enligt kommitténs uppdrag uppgjorts av kommitténs ledamot professorn A. Petré samt överläkaren vid Vänersborgs hospital O. O. Ottosson, vilken för denna uppgift av Kungl. Maj:t på begäran av kommittén anmodats biträda såsom sakkunnig. Vid uppgörandet av programmet har den grundprincipen följts, att omändringarna borde inskränkas till det minsta möjliga, så att de nu befintliga lokalerna, såvitt möjligt, bibehölles i oförändrat skick.

På anmodan av kommittén har ingenjören Hj. Cederström i enlighet med nyssnämnda plan den 12 september 1927 uppgjort förslagsritningar till omändring av etablissemmentet. Specificerade kostnadsförslag över samtliga byggnadsarbeten hava uppgjorts av ingenjören Ernst Rignér, Stockholm. Utredning rörande värme-, gas-, vatten- och avloppsledningar samt ångkök- och ångtvättanläggningar har verkställts av ingenjören H. Theorell, Stockholm. Beträffande elektriska installationer har utredning verkställts av ingenjören G. Magnusson, Stockholm. Slutligen hava grundborrningar för utrönande av markens beskaffenhet i och för tillbyggnader och kulvertledningar utförts av ingenjören S. Mångberg, Vänersborg. Nu angivna utredningar och kostnadsförslag hava liksom ritningarna fogats vid kasernkommitténs skrivelse.

Under hänvisning till de sålunda vid kommitténs skrivelse fogade ritningarna och handlingarna har kommittén lämnat en *redogörelse för förslagens innehåll* beträffande de olika byggnaderna och anläggningarna. I anslutning till denna redogörelse ber jag få meddela en översikt rörande förslagens huvudsakliga innebörd.

I var och en av de tre kasernbyggnaderna, vilka skulle användas såsom *sjukvårdspaviljonger*, skulle enligt omändringsförslaget utrymmena disponeras på samma sätt, med undantag endast för vissa smärre skiljaktigheter beträffande källarvåningarna. I fråga om dessa byggnader anför kommittén huvudsakligen följande:

Dessa paviljonger få vardera sju olika avdelningar, nämligen två i var och en av de tre nedre våningarna och en i den fjärde, översta våningen. I det nuvarande, i byggnadernas mitt belägna stora tvåtrummet inlägges en trappuppgång genom alla våningarna, varjämte här erhålles en jämväl till kapprum avsedd vestibul, som i de tre nedre våningarna blir gemensam för de båda å omse sidor om densamma belägna avdelningarna. Här anordnas även en elektrisk hiss, som når från källaren upp till vindsvåningen, med uppgift att dels till de olika våningarna transportera maten, för vilkens intagning anordningar göras i källarvåningen, dels ock i övrigt tjänstgöra för transport av sjuka och varor m. m.

De båda i varje våning belägna avdelningarna bliva i det närmaste symmetriska. Av de tre stora logement, som vardera avdelningen erhåller, skulle de två närmast gavlarna belägna användas till sovrum och det återstående till dagrum. Inom vardera avdelningen delas den längs hela byggnaden

löpande, 3.6 meter breda korridoren i två delar, av vilka den mot byggnadens mitt belägna blir matrum. Den andra delen blir tvättrum och passage med ingång till de i utbyggnaden åt kaserngården befintliga lokalerna. Den närmast den nu befintliga trappan belägna av dessa lokaler blir mot-tagnings- och undersökningsrum samt expeditjonsrum för avdelningen. På andra sidan denna trappa göres en mindre tillbyggnad för erhållande av vissa toalettutrymmen. Vardera avdelningen innehåller i gavelpartiet en övertakningsavdelning med två vaksalar, ett tvätt- och badrum samt tre enkelrum. Sistnämnda rum skulle åstadkommas genom tillbyggnad av huset. Å den gavel som icke har egen trappuppgång, tillkommer ytterligare ett enkelrum. Å denna gavel befintliga vårdlokaler äro avsedda för permanent övertakning, medan å andra gavelns vårdlokaler endast nattlig övertakning läres bliva behöfelig.

Då antalet platser är beräknat till 12 i vart och ett av de stora sovrummen (4×12) samt till 13 å vardera avdelningens vaksalar (2×13), vartill komma de 7 enkelrummen, skulle hela antalet platser i en var av de tre här ifrågasvarande våningarna bliva 81.

Vad den fjärde våningen beträffar, innehåller denna endast en avdelning, avsedd uteslutande för på dagen uppevarande patienter och omfattande dels tre stora sovsalar, var och en med 12 platser, och en mindre sovsal med 4 platser, dels ock dagrum, matrumskorridor och sedvanliga bilokaler, anordnade på samma sätt som i de övriga våningarna. Platsantalet i denna våning blir sålunda 40. I den återstående delen av nämnda vånings mittelparti erhållas bland annat två större och en mindre arbetssal samt ett större förrådsrum. På gavlarna av denna våning inredas bostadsrum med plats för respektive 10 och 11 av sjukvårdspersonalen.

Vindsvåningen kommer liksom nu i sin helhet att innehålla förrådsrum.

I källarvåningen, som endast till hälften är utgrävd, anordnas under utbyggnaden på gavlarna klosettrum med ingång från de promenadgårdar, som enligt förslaget skola anordnas invid sjukvårdspaviljongerna. Källaren användes i övrigt för vissa förråd m. m., och i två av byggnaderna föreslås inredande av badavdelningar för personal.

Promenadgårdarna förläggas, då utrymme för dem ej finnes å den nuvarande kaserngården, på byggnadernas motsatta sida, vilket — då här endast är fråga om lugnare patienter — icke ansetts medföra någon olägenhet, därest promenadgårdarna till de å ömse sidor om kanslihuset belägna, åt staden vettande kasernbyggnaderna avgränsas medelst murar å tvenne sidor, såsom angivits å en vid kommitténs skrivelse fogad situationsplan.

Som i det föregående är nämnt, skulle en av kasernbyggnaderna användas för manliga sinnesslöa, vartill föreslås den kasern, som är belägen vinkelrätt mot de andra två. Av de övriga två kasernbyggnaderna bör då enligt kasernkommittén den närmast den först avsedda belägna lämpligen användas för manliga sinnessjuka och den mellan förvaltningsbyggnaden och den nuvarande mässbyggnaden belägna användas för kvinnliga sinnessjuka. Inredningen uti den för sinnesslöa avsedda byggnaden har gjorts alldeles lika med den i de övriga två sjukhusbyggnaderna, då kommittén utgått ifrån, att de mera oroliga och svårskötta manliga sinnesslöa, som nu vårdas å hospitalen, skola överflyttas till Salaanstalten, vilken för detta ändamål erhållit ett stort antal enkelrum. Endast sådana sinnesslöa, som å anstalt befunnits mera fogliga och lättskötta, skulle sålunda intagas å sinnesslöpaviljongen vid den här ifrågasvarande anstalten.

Då som nämnts envar av de tre sjukhusbyggnaderna skulle få ett platsantal av $(81 \times 3 + 40 =) 283$, skulle sålunda hela antalet vårdplatser å anstalten enligt förevarande förslag komma att uppgå till 849.

Beträffande de lokaler, som enligt förslaget skulle anordnas i *förvaltningsbyggnaden* (nuvarande kanslihuset), framgår av kommitténs skrivelse följande:

Förvaltningsbyggnaden innehåller enligt det uppgjorda förslaget följande lokaler;

å *nedre botten*: laboratorium, behandlingsrum och apotek, tre expeditjonsrum, nämligen för föreståndarinnan, uppsyningsman och predikant, biblioteksrum, bostadsrum samt rum för telefonväxel;

i *våningen en trappa upp*: erforderliga expeditjonslokaler för läkarna och kontorspersonalen jämte direktionsrum ävensom bostadsrum;

i *våningen två trappor upp*: bostadsvåning för överläkare och en dubblett för en ogift hospitalsläkare;

i *vindsvåningen*: bostadsvåning för en gift hospitalsläkare, dubblett för en ogift hospitalsläkare samt två bostadsrum.

I *källaren* har inretts badrum för befattningshavarna samt tvättstuga med stryk- och mangelrum för den gifta personalen.

I fråga om de byggnader, vilka skulle användas till *bostäder* för personal samt *samlingslokaler* för patienter och personal, innehåller kommitténs redogörelse huvudsakligen följande:

I det nuvarande sjukhuset (*sköterskehuset*) hava de större salarna ansetts böra uppdelas i två eller flera rum för erhållande av lämpliga bostäder. *Nedre våningen* skulle komma att innehålla 7 bostadsrum för översköterskor samt en för personalen avsedd sjukavdelning med ett större och ett mindre sjukrum ävensom ett sköterskerum. *Övre våningen* skulle inrymma 12 bostadsrum med plats för 17 sköterskor och ett par städerskor.

Av de tre nuvarande underofficersbyggnaderna skulle den, som är avsedd till *sköterskehus* (nuvarande underofficersbyggnaden nr II), komma att innehålla i nedre våningen 7 bostadsrum för översköterskor samt i de båda övre våningarna bostäder för sammanlagt 23 sköterskor och ett par städerskor. De två *bostadshusen för gift personal* (nuvarande underofficersbyggnaderna nr I och III) skulle innehålla sammanlagt 15 bostadslägenheter, avsedda för gift personal, som lämpligen bör vara boende inom anstalten. I den nuvarande gevärsförrädsbyggnaden skulle inredas bostäder för ogift manlig personal.

Den nuvarande mässbyggnaden (*kyrksals- och personalbyggnaden*) skulle komma att innehålla i *den nedre våningen* samlingslokaler för personal och i *våningen en trappa upp* kyrksal. I övrigt skulle byggnaden avses för bostadsrum.

De i källarvåningen befintliga *bagerilokalerna* skulle bibehållas.

Den nuvarande vakt- och arrestbyggnaden (*portvaks- och personalhus*) skulle få en ny trappuppgång till övre våningen, vars celler två och två skulle sammanslås för erhållande av bostadsrum. Å nedre botten skulle jämväl bli bostadsrum samt portvaktsrum och bostadslägenhet för portvakt.

Matsalar för de olika personalgrupperna skulle anordnas i den med köksbyggnaden sammanhängande stora mathallen, där även en större *festsal* för patienter skulle inredas.

Till belysande av i vilken utsträckning bostäder åt den för anstalten erforderliga personalen enligt förslaget skulle kunna beredas inom själva anstalten, har kommittén meddelat en beräkning rörande den personal, som av kommittén ansetts behövlig för anstalten. I anslutning till denna beräkning, till vilken jag längre fram skall återkomma, anför kommittén, att å anstalten bostäder skulle bli tillgängliga för samtliga fyra läkare (för två hospitalsläkare av andra klass dock icke bostadsvåningar utan endast dubletter) och

för hela kontorspersonalen utom syssloman och bokhållare. De båda sistnämnda hava beräknats få hyra bostad i staden, och detsamma gäller om alla gifta skötare, medan samtliga överskötare skulle få bostadslägenhet inom anstalten. Dessutom finnas bostäder för 11 ogifta skötare i den för manliga sinnesslöa avsedda sjukvårdspaviljongen. För alla kvinnliga befattningshavare, såväl sjukvårdspersonal som ekonomipersonal, skulle bostäder komma att finnas å anstalten. Av den manliga ekonomipersonalen beräknas däremot samtliga hantverkare samt yttre nattvakt få hyra i staden, men alla övriga biträdande befattningshavare, vilka med hänsyn till sin uppgift lämpligen böra bo inom anstalten, skulle få bostäder inom densamma.

Sammanlagda antalet befattningshavare vid anstalten har av kommittén beräknats till 233. För 145 av dessa befattningshavare skulle enligt kommitténs förslag beredas bostäder vid anstalten.

Beträffande anstaltens *verkstadslokaler* har kommittén framhållit, att anstalten enligt förslaget skulle bli väl tillgodosedd med dylika lokaler.

En var av sjukvårdspaviljongerna komme sålunda att få två större och en mindre *arbetsal*, avsedda för vävning och annan kvinnlig handslöjd samt i de för manliga patienter avsedda byggnaderna jämväl för korgmakeri, bastarbeten m. m., eventuellt även bokbinderi. Vidare finnes *verkstadshuset* med tre större och tre mindre arbetslokaler för skrädderi och skomakeri m. m. Ytterligare finnes *smedja* med invid denna belägna tvenne mindre verkstadslokaler. Slutligen skulle en del av vinterstallbyggnaden inredas till *snickarverkstad*, medan en större *målarverkstad* skulle inredas å den nuvarande gevärsförrådsbyggnadens vind.

Såsom förut antytts, har det befunnits nödvändigt att utvidga vissa av de befintliga *ekonomilokalerna* för att bereda anstalten tillräckliga utrymmen i dessa hänseenden.

Sålunda hava en del nya bilokaler näst anskaffas för *köket*. Detta skulle enligt förslaget ske dels genom en tillbyggnad på köksgaveln, dels ock genom mindre tillbyggnader på köksbyggnadens fasader. Den med köksbyggnaden sammanbyggda stora mathallen skulle, såsom förut antytts, användas till en stor samlingssal för patienter samt till matsalar för olika personalgrupper. Därjämte skulle en trappa upp i samma byggnad erhållas en större lektionssal.

Vad det sammanbyggda *tvätt- och ångpannehuset* beträffar, har det nuvarande, i *tvättflygelns* övre våning befintliga manskapsbadet föreslagits att borttagas, varigenom samtliga lokaler i denna flygel skulle bli disponibla för tvätten. Dessa utrymmen hava beräknats vara i det närmaste tillräckliga för ändamålet, varför endast en helt liten tillbyggnad på gaveln föreslagits.

Däremot upptager förslaget en väsentlig utvidgning av *ångpannehuset*, vars nuvarande lokaler skulle tagas i anspråk för cisternrum, pumphus, maskinrum, verkstadsrum och ackumulatorrum. Denna utvidgning av ångpannehuset har ansetts erforderlig för möjliggörande av centralisering av värmeproduktionen till en värme- och ångcentral, avsedd för det stora flertalet byggnader.

Beträffande det till ångpannehuset hörande *kolförrådet* innebär det av kasernkommittén framlagda förslaget en avsevärd omgestaltning av nuvarande kolupplagsanordningar, avseende — förutom en utvidgning av anläggningen

— även sådana anordningar, att kolförrådet skulle kunna förvaras helt övertäckt.

Med avseende å frågorna om värme- och ångproduktion, ångköks- och maskintvättanläggningar samt vissa ledningar torde — under hänvisning i övrigt till den ingående utredning, som härutinnan framlagts av ingenjören Theorell — i detta sammanhang böra framhållas följande:

Uppvärmning av byggnaderna sker för närvarande på följande sätt.

Kasernbyggnaderna, mässbyggnaden, sjukhusbyggnaden samt vakt- och arrestbyggnaden uppvärmas med lågtrycksånga från i källarvåningarna uppställda pannor för kokseldning och med i rummen placerade radiatorer. Kanslihuset har varmvattenssystem med radiatorer i alla lokaler. Kokinrättningen, badet och tvätten uppvärmas medelst radiatorer för ånga från högtrycksångpannorna i ångpannehuset. Övriga byggnader uppvärmas medelst kakelugnar eller kaminer.

Beträffande underofficersbostäderna I och III (bostadshus för gift personal) innebär förslaget, att dessa skulle fortfarande uppvärmas medelst kakelugnar. I fråga om övriga byggnader har ingenjören Theorell efter övervägande av olika alternativ förordat en fullständig centralisering av värmeproduktionen till en *värme- och ångcentral*, avsedd för hela anstalten med undantag av nuvarande sjukhusbyggnaden samt vakt- och arrestbyggnaden, vilka sistnämnda byggnaders pannanläggningar skulle bibehållas men ändras till varmvattenssystem.

Beträffande *ångköksanläggningen* har ingenjören Theorell i sin utredning utgått ifrån, att de befintliga kokapparaterna i köket skulle kunna i stort sett bibehållas men dels repareras, dels kompletteras med grytor av mindre storlekar.

Beträffande *maskintvättanläggningen* har Theorell funnit de befintliga maskinerna i allmänhet vara förslitna och böra ersättas med nya. Den befintliga ångmangeln, som är relativt ny, har dock ansetts fullt användbar.

De *utvändiga avloppsledningarna* hava redan med nuvarande byggnadsstorlekar befunnits vara av för små dimensioner, på grund varav vid starkare regnflöden i lägre liggande utrymmen uppstå besvärande översvämningar. För avhjälpande av dessa missförhållanden, för vilka två av kasernbyggnaderna samt pumphuset i ångpannehuset äro mest utsatta, upptager förslaget, bland annat, omläggning av huvudledningen framför de nuvarande kasernbyggnaderna till bortom mässbyggnaden samt från ångpannehuset, ävensom nedläggning vid sidan av huvudavloppsledningen till Väneren av ytterligare en avloppsledning, som huvudsakligen skulle träda i funktion vid starkare regnflöden.

I fråga om de *elektriska anläggningarna* gäller för närvarande, att elektrisk kraft levereras av ett enskilt bolag, aktiebolaget Skandinaviska Elektricitetsverk i Vänersborg, vilket bolag har koncession på dylik leverans till Vänersborgs stad. Beträffande ordnandet av kraftproduktionen för den nya anstalten har, såsom förut omnämnts, utredning verkställts av ingenjören Magnusson, som därvid framlagt vissa alternativa förslag. Utredningen synes visa, att det vore ekonomiskt fördelaktigt, att anstalten icke enligt nu gällande priser toge den elektriska energin från nämnda elektricitetsverk utan att anstalten finge sin egen kraftstation. Härför erforderliga lokaler äro upptagna i förslaget till ångpanne- och maskinhus. Med hänsyn till att frågan om energileverans från elektricitetsverket enligt andra villkor än de nu gällande upptagits till utredning, har kommittén emellertid ansett det vara lämpligast, att definitiv ståndpunkt till förslaget om anordnande av kraftstation vid anstalten icke fattas, förrän denna utredning blivit avslutad.

Kostnaderna för etablissemmentets apterande till sinnessjukanstalt enligt kasernkommitténs förslag hava beräknats till sammanlagt 3,062,000 kronor.

Följande tablå utvisar, huru dessa kostnader fördela sig på de olika slagen av arbeten:

	Kronor.
Nybyggnadsarbeten	474,080: 70
Ombyggnadsarbeten	1,406,769: 30
Värmeledning samt invändiga vatten- och avloppsledningar	750,500: —
Utvändiga gas-, vatten- och avloppsledningar	47,000: —
Elektriska installationer	157,000: —
Anordnande av promenadgårdar och stängsel	53,000: —
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll	173,650: —
Summa kronor	3,062,000: —

Fördelade på de olika byggnaderna och anläggningarna te sig kostnadsbeloppen på följande sätt:

	Kronor
Sjukvårdspaviljong I	511,850
» II	518,850
» III	527,550
Förvaltningsbyggnaden	117,800
Sköterskehus (sjukhuset)	45,100
Bostadshus för gift personal (underofficersbyggnaden I)	12,000
Sköterskehus (underofficersbyggnaden II)	36,450
Bostadshus för gift personal (underofficersbyggnaden III)	16,000
Kyrksals- och personalbyggnaden	63,650
Portvakts- och personalhus	39,750
Personal- och verkstadshus	18,500
Verkstad	7,700
Köksbyggnaden	253,600
Tvätt- och ångpannehuset	447,500
Garage och snickarverkstad	28,750
Kapell och obduktionsbyggnad	28,950
Utvändiga elektriska ledningar	2,500
Utvändiga kulvertledningar	102,850
Utvändiga gas-, vatten- och avloppsledningar	47,000
Promenadgårdar	44,000
Inhägnad (ändringar av befintligt stängsel samt nytt trådstängsel vid västra delen av tomtområdet)	9,000
Extra uppvärmningsanordning för bad med torkar i de tre sjukvårdspaviljongerna	9,000
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll	173,650
Summa kronor	3,062,000

Då anstalten är avsedd för 849 patienter, skulle anläggningskostnaden per vårdplats enligt kasernkommitténs förslag utgöra 3,606 kronor. Under erinran att kostnaderna för Strängnäs hospital uppgått till i det närmaste 11,000 kronor per vårdplats och kostnaderna för Hälsingborgs hospital till cirka 9,200 kronor per vårdplats, har kommittén framhållit, att man genom att taga ifrågavarande kasernetablissemment i anspråk för sinnessjukvården således skulle erhålla ett mycket stort antal nya vårdplatser till ett pris, som

icke på långt när uppginge till halva kostnaden för ett nyuppfört hospital av motsvarande storlek.

Under återopande av vad i förevarande framställning anförts samt med hänvisning till vad kommittén i förberörda skrivelse den 12 februari 1927 till chefen för försvarsdepartementet framhållit rörande nödvändigheten av att genom statens försorg låta anordna nya platser för vård av sinnessjuka och vissa sinnesslöa har kasernkommittén hemställt — förutom om godkännande för statens del av den med Vänersborgs stad ingångna överenskomsten i anledning av regementsförläggningens upphörande —

dels, i fråga om det framtida användandet av det ledigblivande kasern-etablissemnet i Vänersborg, att detsamma måtte i huvudsaklig överensstämmelse med de av ingenjören Cederström utarbetade ritningarna omändras till en anstalt för vård av sinnessjuka ävensom vissa sinnesslöa;

dels ock, därest kasernetablissemnet utnyttjande för ifrågavarande ändamål vunne godkännande, att kasernetablissemnet, vilket för närvarande står under arméförvaltningens vårdnad, måtte tillika med de markområden, som enligt kommitténs förslag skulle tillhöra sjukvårdsanstalten, från och med den 1 juli 1928 överflyttas till medicinalstyrelsens ämbetsförvaltning.

Genom remiss den 19 oktober 1927 har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att, efter byggnadsstyrelsens hörande, avgiva utlåtande över kasernkommitténs ifrågavarande förslag. I anledning härav har byggnadsstyrelsen till medicinalstyrelsen inkommit med ett den 17 november 1927 dagtecknat utlåtande, vilket avgivits efter förhandlingar med medicinalstyrelsen.

Byggnadsstyrelsen anför i nämnda utlåtande rörande vissa av de i förslaget upptagna byggnaderna huvudsakligen följande:

Sjukvårdspaviljongerna. I samråd med medicinalstyrelsen hade undersökts möjligheten att kunna inskränka ombyggnadsarbetena inom de tre kasernbyggnaderna. Dessa undersökningar hade givit vid handen, att byggnaderna skulle kunna godtagas för sitt ändamål utan några tillbyggnader och med jämförelsevis obetydliga ombyggnadsarbeten. Enligt förslaget hade i mittpartiet inrättats en stor trappa med hiss, som förmedlade mattransporten och trafiken till promenadgårdarna. Denna nya trappa syntes icke vara erforderlig. För att erhålla nio enskilda rum på varje flygel hade tillbyggnader föreslagits. Det syntes emellertid, som om en sådan minskning av sängantalet skulle kunna göras, att dessa tillbyggnader kunde uteslutas och behövliga enkelrum anordnas inom den befintliga byggnaden i de föreslagna vaksalarna. Antalet patienter på varje avdelning skulle visserligen härigenom minskas något, men det vore även att märka, att å ritningarna angivits en beläggning å vaksalarna, som i verkligheten icke kunde genomföras.

Genom dessa ändringar skulle för varje kasernbyggnad kunna göras en besparing i byggnadskostnaderna av 104,000 kronor.

Förvaltningsbyggnaden. Trots de svårigheter, som givetvis vore förbundna med inredande av överläkarbostad i mässlokalerna, syntes dock förbättringar kunna göras i planläggningen. Vissa förbättringar borde även verkställas i underläkarens bostad. Från medicinalstyrelsens sida hade vidare framhållits såsom önskvärt, att av sistnämnda bostads sex rum två kunde avskiljas till en dubblett.

Kasern-
kommitténs
hemställan

Yttranden
över kasern-
kommitténs
förslag.

Byggnads-
styrelsen.

Sköterskehuset (nuvarande sjukhuset). Det vore otvivelaktigt förenat med vissa svårigheter att inreda det gamla sjukhuset till sköterskerum. Vissa rum hade även erhållit olämplig form och storlek och olämpliga ingångar. Förbättringar syntes härutinnan och i vissa övriga avseenden otvivelaktigt kunna göras vid förslagets utarbetande.

Kyrksals- och personalbyggnaden. De i källarvåningen av denna byggnad belägna *bagerilokalerna* med sin dåliga belysning kunde icke anses lämpliga för ändamålet.

Köksbyggnaden. Sedan av den stora manskapsmatsalen (mathallen) vissa partier uppdelats till matsalar för olika befattningshavare, återstode en avsevärd del, som föreslagits att användas till festsal. Som den nu vore utformad, vore emellertid denna sal icke tilltalande, och frågan om anordnande av festsal borde vid förslagets ytterligare bearbetning upptagas till förnyad prövning.

Portvaks- och personalhus. Kostnaderna för de föreslagna ändringsarbetena, föga understigande kostnaden per eldstad för nybyggnad, måste anses så höga, att det med skäl kunde ifrågasättas, huruvida det vore ekonomiskt tillrädligt att vidtaga de föreslagna förändringarna av byggnaden, så mycket mer som de erhållna bostadsrummen icke kunde sägas bli fullt tillfredsställande.

Vad angår *kostnaderna* för etablissemmentets omändring har byggnadsstyrelsen med anledning av kasernkommitténs beräkningar härutinnan anfört följande:

Totalkostnaden för kasernetablissemmentets omändring till hospital för 849 patienter hade beräknats till 3,062,000 kronor, vilket motsvarade 3,606 kronor per patient. Patientantalet syntes emellertid med hänsyn till den påpekade allt för höga beläggningen å vaksalarna böra minskas med 54 till 795, varvid kostnaden per patient ökades till omkring 3,850 kronor.

Etablissemmentet hade uppförts under åren 1913—1917 för en kostnad av omkring 2,665,000 kronor och befunne sig i gott skick. Med avskrivning av 20 % i förslitning, motsvarande 2 % per år, skulle byggnadens värde nu kunna uppskattas till 2,132,000 kronor. Efter omändringen till sinnessjukanstalt skulle anläggningen sålunda hava ett värde av 2,132,000 + 3,062,000 kronor eller 5,194,000 kronor, vilket motsvarade omkring 6,500 kronor per patient.

Genom de av byggnadsstyrelsen föreslagna ändringarna beträffande kasernbyggnaderna skulle en besparing kunna göras av 312,000 kronor. Vidare syntes kostnaderna i allmänhet vara något högt beräknade, varför en nedläggning med ytterligare 125,000 kronor kunde anses möjlig. De beräknade kostnaderna, 3,062,000 kronor, skulle alltså kunna minskas med sammanlagt 437,000 kronor till 2,625,000 kronor. Sedan genom av byggnadsstyrelsen föreslagna ändringar inom själva kasernerna patientantalet reducerats från 795 till 750, motsvarade anläggningens nuvarande värde jämte ombyggnadskostnaderna (2,132,000 + 2,625,000 = 4,757,000 kronor) en kostnad per patient av omkring 6,300 kronor.

Slutligen har byggnadsstyrelsen framhållit, att i föreliggande kostnadsberäkningar icke inginge kostnader för kasernområdets iordningsställande för sitt nya ändamål.

Sedan byggnadsstyrelsens omförmälda utlåtande avgivits, har Kungl. Maj:t genom beslut den 24 november 1927 anbefallt 1927 års besparingsnämnd att avgiva utlåtande över det av kasernkommittén framlagda förslaget rörande kasernetablissemmentets omändring. Samtidigt förordnades, att med avgi-

vandet av medicinalstyrelsens utlåtande i ärendet skulle anstå. intill dess besparingsnämnden yttrat sig.

I sitt den 23 december 1927 dagtecknade utlåtande har besparingsnämnden till en början rörande förslaget framfört vissa *allmänna anmärkningar* av följande innehåll:

Vid besök å kasernetablissemnet hade nämnden funnit, att de olika anläggningarna med smärre undantag befunne sig i mycket gott stånd. Underhållet syntes icke vara i nämnvärd mån eftersatt. Med hänsyn härtill hade nämnden funnit, att avsevärda besparingar kunde göras genom att icke på målning, avfärgning av yttre väggar och dylikt nedlägga större kostnader än som vore verkligen erforderligt. Det förefölle nämnden, som om man vid kostnadsberäkningarnas upprättande i allmänhet utgått från, att då kasernerna efter ombyggnadens avslutande toges i anspråk såsom sjuksjukanstalt, denna skulle framstå såsom en praktiskt taget ny anläggning. Besparingsnämnden ansåge däremot, att man i stort sett ej borde ställa större krav på byggnaderna i fråga än att de vid nämnda tidpunkt borde vara i samma skick, som om de redan förut använts för hospitalsändamål och därunder normalt underhållits. Givet vore emellertid, att en upprustning i samband med omändringarna i många fall kunde vara ekonomiskt motiverad. Men det saknades enligt nämndens mening skäl att endast av den anledningen, att exempelvis nya befattningshavare avlöste dem, som hittills bott i tjänstebostäderna, större kostnader nedlades för byggnadernas inredning och underhåll än som vid fortsatt användning för försvarsändamål skulle kommit ifråga.

För att kunna närmare bedöma kasernkommitténs kostnadsberäkningar hade besparingsnämnden låtit en byggmästare i Vänersborg, som utfört ett flertal byggnader i staden och som åtföljt nämnden vid besiktning av kasernetablissemnet, utföra en överslagsberäkning av kostnaderna för de utav kommittén föreslagna omändringarna å en del mindre byggnader. Utan att tillmäta dessa beräkningar någon avgörande betydelse hade dock besparingsnämnden funnit desamma giva viss ledning, liksom de i övrigt bestyrkt riktigheten av det utav byggnadsstyrelsen gjorda uttalandet, att kostnaderna i allmänhet syntes vara något högt beräknade.

Beträffande de särskilda byggnaderna och anläggningarna har besparingsnämnden förordat vissa ändringar i kasernkommitténs förslag. Dessa ändringar hava antytts med röd påteckning å de till ärendet hörande ritningarna. Vidare har i en vid nämndens utlåtande fogad promemoria lämnats en mera detaljerad redogörelse för berörda ändringsförslag samt för de besparingar, som vid desamma genomförande beräknats uppstå. I nu angivna hänseenden tillåter jag mig hänvisa till ritningarna och handlingarna. Jag ber däremot att här få i huvudsak återgiva vad nämndens utlåtande innehåller rörande olika byggnader och anläggningar.

I fråga om *sjukvårdspaviljongerna* har nämnden yttrat, att dessa borde, på sätt byggnadsstyrelsen förordat, utföras utan tillbyggnader. Genom vissa ändringar i avseende å rumsindelningen såväl i de nuvarande flygelutbyggnaderna som i mittelpartiet kunde beläggningen ökas till i varje sjukhuspaviljong 266 patienter, därav 24 i enkelrum och 54 å övervakningssal.

Emellertid har besparingsnämnden ansett, att ett ytterligare patientantal kunde inläggas i paviljongerna. Nämnden, som härvid syftat på möjligheten att använda ett av de tilltänkta dagrummen i varje våning till sovsal, anför härutinnan, att genom ändringar beträffande klosett- och tvättanordningarna avsevärda utrymmen bleve frigjorda för dagrumsändamål, i följd varav enligt nämndens mening ett av dagrummen i varje våning i stället kunde beläggas såsom sovsal för 12 patienter. På nu antydda sätt utvunnes 48 platser i varje paviljong.

Det sammanlagda antalet patienter skulle sålunda enligt nämndens förslag bliva ($3 \times 266 + 3 \times 48$) 942 mot 849 enligt kasernekommitténs och 750 enligt byggnadsstyrelsens förslag.

De kostnadsbesparingar, som besparingsnämndens förslag skulle medföra, hava beräknats bliva något större än enligt byggnadsstyrelsens beräkning eller 345,600 kronor för samtliga paviljonger.

Beträffande *förvaltningsbyggnaden* har nämnden på anförda skäl ansett, att förslaget borde i sin helhet omarbetas.

Med avseende å vissa av de byggnader, som enligt förslaget avsetts till *personalbostäder och samlingslokaler m. m.*, innehåller nämndens utlåtande i huvudsak följande:

Sjukhusets omändring till *sköterskehus* mötte vissa svårigheter med hänsyn till de nuvarande rummens storlek, fönsterindelning o. s. v. För vissa rum borde sökas en bättre rumsindelning än den i kommitténs förslag ingående. Ur besparingssynpunkt påpekades särskilt, att i denna byggnad icke borde göras ominredningar i större utsträckning än som vore strängt nödvändigt, detta med hänsyn till att eljest upprivning av mattor samt om målning av väggar och tak måste ske för betydande kostnader. Ur nämnda synpunkter borde sålunda i stället för garderober i vissa rum insättas rymliga klädskap. De kostnadsbesparande åtgärder, som besparingsnämnden förordade, jämte begränsning i övrigt av ändringarna hade beräknats medföra en kostnadsminskning av 9,600 kronor.

I fråga om *kyrksals- och personalbyggnaden* ansåge besparingsnämnden ombyggnadsplanen böra omarbetas.

Beträffande det i källarvåningen av sistnämnda byggnad inlagda *bageriet* ansåge besparingsnämnden i likhet med byggnadsstyrelsen, att detta ej borde bibehållas för sådant ändamål. Att inreda nytt bageri i annan byggnad borde ej heller ifrågakomma. Enligt vad för besparingsnämnden uppgivits, hade fråga väckts om utvidgning av bageriet vid det närbelägna hospitalet å Restad. Önskligt vore, att en sådan utvidgning kunde tilltagas så, att bageriet jämväl kunde tillgodose åtminstone en väsentlig del av det nya hospitalets brödbehov, vilket i så fall i övrigt finge täckas genom inköp. Denna fråga krävde emellertid ytterligare utredning.

Den *bostadsbyggnad för gift personal*, som skulle erhållas i den nuvarande underofficersbyggnaden I, syntes icke behöva draga så stor kostnad för reparationer, som av kommittén beräknats. Enligt besparingsnämndens uppskattning syntes här kunna göras en besparing å 5,400 kronor. Emellertid syntes det vara lämpligt att såsom ersättning för vissa — på sätt i det följande omförmäles — ur ombyggnadsprogrammet av besparingsnämnden utesluta personalrum i portvaktsbyggnaden inreda bostadsrum för ogift personal i

befintliga envåningsflyglar till nu ifrågavarande bostadshus. Kostnaden här för, inberäknat uppförandet av särskild vedbod, hade beräknats till 13,500 kronor, vilket belopp borde avdragas å besparingen å omändringen av portvaksbyggnaden.

Förslaget rörande den *bostadsbyggnad för sköterskor*, vartill underofficersbyggnaden II skulle omändras, hade ej givit nämnden anledning till några erinringar av större betydelse. Genom förenklad inredning samt minskad omfattning av målning och tapetsering m. m. borde emellertid en besparing på denna byggnad å cirka 6,000 kronor kunna vinnas.

Den av byggnadsstyrelsen framförda kritiken mot förslaget att ombygga vakt- och arrestbyggnaden till *portvaks- och personalbyggnad* hade besparingsnämnden funnit äga fog. Nämnden hade för sin del ansett, att inga andra ändringar borde vidtagas i denna byggnad än att i norra delen av huset inreddes en portvaktslägenhet om kök och två rum, varav det ena tillika skulle vara vaktrum. Besparingen bleve enligt nämnden cirka 28,750 kronor. Denna besparingssiffra borde emellertid rätteligen minskas med de förut berörda kostnaderna för inredande av enkelrum i nuvarande underofficersbyggnad I jämte byggande av vedbod för den dit förlagda personalen. Nettobesparingen bleve alltså 15,250 kronor.

Beträffande *tvätt- och ångpannehuset* har nämnden anfört huvudsakligen följande:

Vad själva *tvättinrättningen* anginge, hade denna redan en kapacitet av 700 kilogram tvätt om dagen eller ungefär vad som syntes motsvara den framtida tvättkvantiteten. Under sådana förhållanden borde omändringen begränsas till det strängt nödvändiga. Då för närvarande tvättinrättningen upptog allenast övervåningen, medan undervåningen helt vore använd såsom badinrättning, syntes för tvättinrättningen kunna avses betydligt mindre utrymme än förslaget angåve.

Vid en sådan lösning borde tvättstugan bibehållas i våningen en trappa upp. För transport av tvätt mellan våningarna syntes patienter kunna användas, varför den av kasernkommittén föreslagna hissen borde utgå.

Tvättmaskinerna kunde, på sätt i nämndens promemoria närmare angäves, bibehållas i huvudsaklig omfattning.

Besparingen å tvättuset enligt nämndens förslag kunde beräknas till omkring 43,000 kronor.

Den stora omgestaltning av de till nämnda byggnad hörande *kolupplagsanordningarna*, som kommittéförslaget innebär, har besparingsnämnden ansett sig icke böra tillstyrka. Kostnaderna för kolupplagsanordningen hava därför enligt besparingsnämndens förslag beräknats kunna minskas med cirka 32,000 kronor. Sammanlagda besparingen å tvätt- och ångpannehuset skulle alltså uppgå till 75,000 kronor.

Vidkommande *köksbyggnaden* har nämnden yttrat bland annat följande:

Den nuvarande köksbyggnaden hade enligt förslaget bibehållits men utökats, särskilt med betydande källarlokaler. Det syntes besparingsnämnden, att de föreslagna utbyggnaderna å köksflygelns fasader för utlämning och disktrum borde kunna bortarbetas. Beträffande bilokalernas anordnande borde vid detaljbearbetningen tagas under övervägande, om ej med tillämplande av erfarenheterna från motsvarande omläggningar vid de blivande sinnesslöanstalterna i Sala och Örebro ytterligare kostnadsbesparingar kunde vinnas. Även vissa andra jämkningar i planen syntes i besparingssyfte kunna vidtagas.

Vad härefter angår den föreslagna omändringen av nuvarande vinterstallet till *kapell och obduktionsbyggnad* samt *garage och snickarverkstad* har nämnden ansett kunna genom vissa närmare angivna omläggningar göras besparingar å 8,000, respektive 6,000 kronor.

Beträffande slutligen *kostnaderna* för omändringsarbetena uppgå de av besparingsnämnden beräknade, i det föregående angivna besparingarna till följande belopp:

	Kronor
å sjukvårdspaviljongerna	345,600
» sköterskebyggnaden	9,600
» bostadsbyggnad (I) för gift personal.....	5,400
» » (II) » sköterskor	6,000
» portvakts- och personalbyggnad	15,250
» tvätt- och ångpannehus (inklusive kolgård)	75,000
» kapell och obduktionsbyggnad	8,000
» garage och snickarverkstad	6,000
	Summa kronor 470,850

Härtill kommer, att för vissa byggnader — förvaltningsbyggnaden, personalbyggnaden med samlings- och kyrksal samt köksinrättningen — besparingar av nämnden förutsatts kunna ske, ehuru på utredningens dåvarande stadium bestämda ändringsförslag ej kunnat av nämnden framläggas. Besparingsnämnden har förklarat sig anse, att en minskning av kostnaderna för dessa byggnader med sammanlagt åtminstone 25,000 kronor skulle vara möjlig, om vid den erforderliga omarbetningen av planerna för dessa byggnader besparingssynpunkterna vederbörligen beaktades.

I likhet med byggnadsstyrelsen har besparingsnämnden vidare ansett *kostnadsberäkningarna* överhuvudtaget vara väl höga. Med stöd jämväl av de upplysningar, som inhämtats på platsen, har nämnden fördenskull ansett sig kunna förorda en nedräkning av de beräknade egentliga byggnadskostnaderna med 6 procent eller med ett belopp av cirka 90,000 kronor. Härvid har nämnden emellertid framhållit, att de faktiska byggnadskostnaderna i ej ringa mån torde bliva beroende av det sätt, på vilket ifrågavarande ombyggnadsarbeten anordnades. Det syntes nämnden vara önskligt, att arbetena uppdelades i partier, så att möjlighet bereddes även för firmor på platsen eller i närheten därav att delta i tävlan om utförandet av åtminstone vissa delar av ombyggnadsföretaget. Då alltså härigenom kretsen av de byggnadsfirmor, som kunde komma att konkurrera, skulle bliva avsevärt utökad, borde utsikterna att erhålla lägre byggnadspriser väsentligt ökas. Detta påpekande gäller, framhåller nämnden, givetvis icke endast kasernbyggnaderna i Vänersborg utan även andra liknande ombyggnadsföretag.

Aven beträffande ledningar för vatten och värme har nämnden funnit en nedräkning av kostnaderna kunna ske, förslagsvis med i runt tal 45,000 kronor.

I kasernkommitténs kostnadsberäkning hava, såsom förut omnämnts, *oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll* upptagits till 173,650 kronor. Besparingsnämnden har ifrågasatt en i förhållande till förut angivna kostnadsminskningar proportionell nedsättning av denna post eller med omkring 36,000 kronor.

Den sammanlagda kostnadsminskningen skulle sålunda enligt besparingsnämnden — fränsett den eventuella besparingen å 25,000 kronor å förvaltnings- m. fl. byggnader — uppgå till omkring (470,850 + 90,000 + 45,000 + 36,000) 641,850 eller i runt tal 642,000 kronor, och totalkostnaden för anstaltens inrättande skulle alltså bliva i runt tal 2,420,000 kronor, vilket belopp med det av nämnden beräknade patientantalet av 942 skulle innebära en kostnad per patient av 2,570 kronor.

Besparingsnämnden har till slut framhållit, att på grund av den begränsade tid, som stått till nämndens förfogande för behandling av förevarande ärende, kostnadsberäkningarna givetvis måste vara rent approximativa. Nämnden anser ingalunda osannolikt, att ytterligare besparingar utöver de angivna skulle kunna genomföras, sedan de olika detaljerna hunnit närmare prövas.

Sedan besparingsnämndens utlåtande överlämnats till medicinalstyrelsen för att tagas i övervägande vid fullgörande av styrelsens uppdrag att avgiva utlåtande över kasernkommitténs förslag, har medicinalstyrelsen den 27 januari 1928 avgivit dylikt utlåtande.

Medicinal-
styrelsen.

Styrelsen anför i utlåtandet till en början, att styrelsen tagit i övervägande kasernkommitténs förslag till omändring av kasernetablissemmentets byggnader för sjukvårdsändamål samt besparingsnämndens yttrande i ärendet. Vid överläggningarna angående de egentliga byggnadsarbetena förklarar sig styrelsen därvid hava samarbetat med representanter för byggnadsstyrelsen och kasernkommittén, varvid från byggnadsstyrelsen deltagit intendenten O. Hökerberg samt från kasernkommittén professorn Petréu och ingenjören Cederström.

Med anledning av de anmärkningar, som styrelsen ansett sig böra göra mot de olika förslagen i vissa hänseenden, har Cederström i enlighet med av styrelsen gjorda anvisningar den 20 januari 1928 omarbetat vissa av ritningsförslagen. De sålunda utarbetade nya ritningarna hava försetts med beteckningen »Kungl. Medicinalstyrelsen» och bifogats styrelsens utlåtande. Approximativa kostnadsberäkningar rörande de utarbetade ändringsförslagen hava jämväl verkställts genom Cederströms försorg. Mot dessa beräkningar, som likaledes fogats vid styrelsens utlåtande, har styrelsen förklarat sig icke hava något att erinra.

Under hänvisning till nämnda ritningar och handlingar har styrelsen i utlåtandet lämnat en redogörelse för de huvudsakliga ändringar av kasernkommitténs förslag, som styrelsen ansett sig böra tillstyrka. I anslutning till denna redogörelse ber jag att få angiva den huvudsakliga innebörden av det förslag, som medicinalstyrelsen förordat.

Sjukvårdspaviljongerna.

De av kasernkommittén föreslagna tillbyggnaderna har medicinalstyrelsen ansett icke böra komma till utförande med undantag av två mindre sådana, som på grund av styrelsens i det följande omförmälda förslag om slopande av den i byggnadernas mittparti föreslagna stora trappan skulle bliva erforderliga för de till källarvåningen förlagda utgångarna till promenadgårdarna. Ritningarna hava ändrats i enlighet härmed.

Vidare har, i enlighet med vad byggnadsstyrelsen ifrågasatt, det ena av de båda föreslagna undersöknings- och samtalsrummen i varje våning förändrats till sovrum, dock med plats för 4 patienter. Därjämte hava enkelrum anordnats inom nuvarande byggnadskropp invid de föreslagna vaksalarna i stället för i särskilda tillbyggnader.

I likhet med byggnadsstyrelsen har styrelsen även ansett den föreslagna stora trappan i mittpartiet vara obehövlig. Den har därför slopats, och de nu på detta utrymme belägna toaletterna hava bibehållits, dock avdelade med en vägg, varigenom erhållits en toalett för varje sjukvårdsavdelning.

Med hänsyn till byggnadernas höjd och det stora antal patienter, som skulle inrymmas i dessa byggnader, har styrelsen ansett två hissar erforderliga. I stället för den i förslaget upptagna hissen i mittpartiet hava därför vid de båda befintliga trappuppgångarna anordnats varu- och personhissar. Dessa skulle neddragas till källaren och föras upp till vindsvåningen.

Det av medicinalstyrelsen förordade förslaget beträffande sjukvårdspaviljongerna har — med utgångspunkt från de av kommittén beräknade grundpriserna — beräknats medföra en kostnadsminskning i förhållande till kasernkommitténs förslag av 236,400 kronor.

Platsantalet uti ifrågavarande byggnader skulle med iakttagande av de utav styrelsen gjorda ändringarna i kasernkommitténs förslag bliva 822.

Med anledning av besparingsnämndens förslag att i varje våning av sjukvårdspaviljongerna ett av de tilltänkta dagrummen skulle användas till sovsal, varigenom ett större platsantal skulle vinnas, har medicinalstyrelsen erinrat, att styrelsen redan i sina i det föregående återgivna utlåtanden angående förändring av trängkårskasernerna i Sala och Örebro till anstalter för asociala imbecilla avstyrkt liknande, av besparingsnämnden då framlagda förslag, under framhållande bland annat av vikten utav att tillräckligt utrymme finnes, detta framför allt för undvikande av onödiga friktioner och konfliktanledningar. Är detta — yttrar styrelsen — nödigt i fråga om sådana anstalter som de föreslagna sinnesslöanstalterna i Sala och Örebro, så gäller det i ännu högre grad nu ifrågavarande anstalt, som är avsedd huvudsakligen för vård av sinnessjuka. Medicinalstyrelsen framhåller i detta avseende vidare, att det givetvis ofta skulle leda till störande uppträden att verkställa framdukning och servering av maten i ett rum, som är uppfyllt av patienter, somliga sysselsatta med enklare arbeten såsom bandvävning, drevplockning m. m. Den av nämnden föreslagna anordningen måste därför, enligt styrelsen, anses mycket olämplig. Medicinalstyrelsen förklarar sig också städse vid

nyanläggningar av hospital hava som ett oeftergivligt villkor uppställt fordran på särskiljande av mat- och dagrum i hospitalens olika avdelningar. I de nu befintliga statsanstalterna för sinnessjuka — även de gamla omoderna — äro enligt styrelsen sådana anordningar vidtagna, att dukning och servering av maten kunna ske, utan att patienterna därunder vistas uti matlokalerna eller i bredvidliggande sovsalar.

Styrelsen har av nu angivna skäl förklarat sig vilja inlägga en kraftig gensaga mot besparingsnämndens förslag i här berörda hänseende.

Förvaltningsbyggnaden.

Sysslomanskontolet har, i enlighet med vad byggnadsstyrelsen ifrågasatt, förlagts till byggnadens bottenvåning, varvid nytt arkiv inretts genom avskiljande av ett utrymme från ett lämpligt rum. I våningen en trappa upp, dit sysslomanskontolet enligt kasernkommitténs förslag skulle förläggas, hava i stället inretts vissa personalrum. Direktionens sammanträdesrum har utgått, då överläkarexpeditionen ansetts kunna användas för direktions-sammanträdena.

I våningen två trappor upp, avsedd för överläkarens bostadsvåning, hava av byggnadsstyrelsen ifrågasatta förbättringar i planläggningen vidtagits.

Den till tredje våningen förlagda bostaden för en hospitalsläkare har, i enlighet med vad byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden påyrkat, förändrats så, att två rum eventuellt kunna avskiljas från bostaden för att användas såsom dubblett för annan befattningshavare.

För sysslomannen har i kasernkommitténs förslag icke beräknats någon bostad, utan kommittén har förutsatt, att sysslomannen skulle vara boende utom anstalten. Styrelsen har emellertid ifrågasatt lämpligheten av en dylik anordning på grund av de mångahanda och omfattande göromål, som tillhöra hans tjänst. Under byggnadsarbetenas utförande torde, anser medicinalstyrelsen, möjlighet förefinnas till sådan ändring i planen, att bostad må kunna beredas för sysslomannen, därest sådan ändring sknlle visa sig behöfelig. Denna ändring har ansetts ej kräva ökning av anslaget.

Beträffande förvaltningsbyggnaden har medicinalstyrelsens förslag beräknats innebära en kostnadsminskning i förhållande till kasernkommitténs förslag av 15,000 kronor.

Sköterskehuset (nuvarande sjukhuset).

Denna byggnad har erhållit en enligt medicinalstyrelsens förmenande förbättrad rumsdistribution. I vissa rum hava, såsom besparingsnämnden föreslagit, garderober borttagits för att ersättas med lösa skåp.

Med anledning av ett uttalande av besparingsnämnden att i rum, där vattenledning ej redan införts, sådan ej heller behövde inledas, har medicinalstyrelsen förklarat, att i rum för översköterskor och befattninghavare av högre grad tvättställ borde anordnas; om ledningar därtill ej finnes, borde sådana framdragas.

De av medicinalstyrelsen föreslagna ändringarna i denna byggnad hava beräknats medföra en besparing av 2,000 kronor i jämförelse med kostnaderna enligt kasernkommitténs förslag.

Kyrksals- och personalbyggnaden.

Ritningarna till denna byggnad hava omarbetats i huvudsaklig överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen framställda förslag, varvid samlingslokalerna för personal även erhållit en lämpligare förläggning.

I likhet med byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden har medicinalstyrelsen ansett, att det i denna byggnad befintliga *bageriet* icke bör bibehållas såsom sådant. Medicinalstyrelsen anför härutinnan, att den för anstalten behövlige bakningen med fördel syntes kunna utföras vid det närbelägna hospital å Restad. En sådan anordning syntes dess lättare nu kunna genomföras, som detta hospitals bakugn vore utbränd och måste ersättas med en ny. Vid den då behövlige förändringen av *bageriet* kunde hänsyn lätteligen tagas därtill, att detsamma borde förse jämväl nu ifrågavarande anstalt med erforderligt bröd. Denna fråga tarvade emellertid ytterligare utredning, vilken dock icke behövde förhindra förevarande förslags framläggande för 1928 års riksdag. Utredningen syntes kunna verkställas så, att förslag i ämnet kunde framläggas för 1929 års riksdag.

Medicinalstyrelsens förslag beträffande denna byggnad innebär vissa kostnadsbesparande förenklingar, men då en del nya bostadsrum inlagts i bottenvåningen, har någon kostnadsminskning för byggnaden i dess helhet icke beräknats uppkomma.

Bostadshus för gift personal i underofficersbyggnaden I.

Besparingsnämndens förslag att såsom ersättning för vissa ur ombyggnadsprogrammet av nämnden uteslutna personalrum i portvaktsbyggnaden inreda de till underofficersbyggnaden I hörande envåningsflyglarna, nu innehållande mat- och vedbodas, till bostadsrum för ogift personal har medicinalstyrelsen ansett sig icke kunna biträda, då en dylik förändring på grund av dessa flyglars dåliga beskaffenhet skulle draga alltför stora kostnader.

Medicinalstyrelsens förslag innebär icke några förändringar i ombyggnadsplanen beträffande förevarande byggnad, men genom vissa begränsningar i reparationsarbetenas omfattning har beräknats uppstå en besparing av 3,700 kronor.

Bostadshus för sköterskor i underofficersbyggnaden II.

Genom viss ändring och begränsning i reparationsarbetenas omfattning har beräknats uppstå en besparing av 5,000 kronor i förhållande till kasernkommitténs kostnadsberäkning.

Bostadshus för gift personal i underofficersbyggnaden III.

Beträffande denna byggnad har styrelsen icke gjort någon ändring uti kasernkommitténs förslag. Genom viss begränsning i omfattningen av reparationsarbeten har emellertid här räknats med en besparing av 4,400 kronor.

Portvakts- och personalhuset.

Medicinalstyrelsen har funnit det vara lämpligast, att bottenvåningen nu i sin helhet inredes, dock med iakttagande av vissa utav styrelsen enligt de omarbetade ritningarna föreslagna förändringar. Våningen en trappa upp skulle däremot icke underkastas några ändringsarbeten.

Medicinalstyrelsens förslag har beträffande denna byggnad beräknats medföra en kostnadsminskning av 18,000 kronor i jämförelse med kasernkommitténs förslag.

Det må i detta sammanhang omnämnas, att enligt medicinalstyrelsens förslag bostäder inom anstalten skulle beredas för sammanlagt 140 befattningshavare mot 145 enligt kasernkommitténs förslag. Totala personalantalet har av medicinalstyrelsen beräknats till 215 mot av kommittén beräknade 233 befattningshavare.

Tvätt- och ångpannehuset.

Vid behandling av denna byggnad omnämner medicinalstyrelsen, att under de senare åren vid en del hospital tvättavdelningarna omändrats och moderniserats, därvid tillämpats den principen, att tvättlokalerna sammanförts till en våning, varigenom besparing av arbetskraft kunnat vinnas. Styrelsen anför, att det hade varit önskligt att så kunnat ske även här, men på grund av de lokala förhållandena hade detta icke varit möjligt.

Enligt det av styrelsen nu omarbetade förslaget har emellertid den befintliga ångmangeln nedflyttats till bottenvåningen, till följd varav den föreslagna tillbyggnaden måst något utökas.

Den av kasernkommittén föreslagna hissen har i styrelsens förslag bibehållits, då den ansetts oundgängligen nödvändig. Någon möjlighet att, såsom besparingsnämnden ifrågasatt, med patienter transportera tvätten mellan de olika våningarna anser styrelsen icke förefinnas.

Ett utförande av tvättanläggningen i enlighet med vad medicinalstyrelsen sålunda föreslagit har beräknats medföra samma kostnad, som beräknats enligt kasernkommitténs förslag. Några förenklingar hava visserligen av styrelsen föreslagits, men å andra sidan skulle den större tillbyggnaden av bottenvåningen draga ökad kostnad, varigenom en utjämning av ökning och minskning i kostnaderna beräknats komma att äga rum.

Besparingsnämndens förslag att i huvudsak bibehålla tvättavdelningen i oförändrat skick har medicinalstyrelsen på det bestämdaste avstyrkt. Detta förslag lämnar, yttrar styrelsen, icke någon möjlighet att utföra tvätt i sådan utsträckning, som är behöfvig vid en anstalt med ett så stort antal sinnessjuka och personal, som denna skulle komma att inrymma.

Däremot har styrelsen ansett det böra tagas under övervägande, huruvida icke tvätten till större delen kunde verkställas vid hospitalet å Restad. Styrelsen finner en utredning härom böra verkställas. Därest en sådan anordning skulle låta sig göra, borde förslag i ämnet kunna framläggas vid 1929 års riksdag i likhet med vad styrelsen föreslagit beträffande utredning om bakning för anstaltens räkning vid nämnda hospital.

Beträffande förslaget till anordnande av *kolgård* vid ångpannehuset har medicinalstyrelsen biträtt besparingsnämndens förslag. Härigenom har beräknats uppkomma en besparing av 32,000 kronor.

Vad angår *värmeanläggningen* samt *ångköks- och maskintvättanläggningarna* ävensom in- och utvändiga *gas-, vatten- och avloppsledningar* har medicinal-

styrelsen icke haft något att anmärka mot ingenjören Theorells av kasernkommittén biträdda förslag.

Med avseende å de *elektriska anläggningarna* har medicinalstyrelsen infordrat yttrande från elektriska prövningsanstalten i Stockholm, vars chef, överingenjören T. Holmgren, förordat närmare undersökning om möjligheten att genomföra en kombinerad drift med dels egen kraftproduktion, dels uttagande därutöver av kraft i viss utsträckning från annan leverantör. Där efter har den av kasernkommittén anlitade experten, ingenjören Magnusson, i en till medicinalstyrelsen ingiven kompletterande utredning framlagt ytterligare vissa alternativa förslag beträffande den elektriska kraftproduktionen. Rörande dessa förslag får jag hänvisa till handlingarna i ärendet.

För egen del har medicinalstyrelsen förklarat, att styrelsen icke på den korta tid, som stått styrelsen till buds, kunnat låta verkställa någon närmare utredning rörande de olika förslagen. Styrelsen har därför hemställt, att frågan om den elektriska kraftanläggningen vid anstalten måtte uttagas ur förslaget, på sätt styrelsen föreslagit rörande bageri- och tvättanläggningarna.

Köksbyggnaden.

Förslaget har omarbetats, varvid lokalerna disponerats på ett bättre sätt, särskilt inom den stora mathallen. Samlingssalen har förlagts till sistnämnda byggnads mittparti och matsalarna omkring densamma, varigenom lättnader skulle vinnas vid serveringen. Vid omarbetningen av kasernkommitténs förslag hava de av kommittén föreslagna tillbyggnaderna å fasaderna kunnat uteslutas, varjämte tillbyggnaden å köksgaveln avsevärt minskats. På grund härav och med hänsyn till förenklingar i övrigt har beräknats uppkomma en besparing beträffande förevarande byggnad av 14,000 kronor.

Kapell och obduktionsbyggnad. Garage och snickarverkstad.

Medicinalstyrelsen har, i motsats till kasernkommittén, ansett att kapellet jämte obduktionslokal och likkällare borde förläggas i en särskild, för ändamålet nyuppförd byggnad, till vilken förslag uppgjorts.

Detta förslag innebär en besparing av 6,700 kronor i förhållande till kostnaden för motsvarande anläggning enligt kasernkommitténs förslag.

För områdets *planering* har i kasernkommitténs förslag icke beräknats något anslag. Medicinalstyrelsen anför emellertid, att i samtliga av styrelsen uppgjorda förslag till nyanläggningar av sinnessjukanstalter upptagits anslag för de nödvändigaste planeringsarbetena, vilka sedermera efter anstalternas öppnande fullbordats av hospitalet med hjälp av patienternas arbeten. Även här har ett iordningställande av området efter om- och tillbyggnadsarbetena ansetts bliva erforderligt, och styrelsen har därför funnit ett anslag härför böra beräknas, vilket styrelsen ansett kunna bestämmas till 20,000 kronor.

Vad härefter vidkommer *kostnaderna för etablissemangets omändring*, uppgå de i det föregående angivna kostnadsminskningar, som skulle uppstå genom

de av medicinalstyrelsen föreslagna ändringarna uti kasernkommitténs förslag, med utgångspunkt från de av kommittén beräknade grundpriserna sammanlagt till följande belopp:

	Kronor.
Sjukvårdspaviljongerna	236,400
Förvaltningsbyggnaden	15,000
Sköterskehuset (sjukhuset)	2,000
Bostadshus för gift personal i underofficersbyggnad I	3,700
Sköterskehus i underofficersbyggnad II	5,000
Bostadshus för gift personal i underofficersbyggnad III	4,400
Portvaks- och personalbyggnaden	18,000
Kolgården	32,000
Köksbyggnaden	14,000
Kapell- och obduktionsbyggnaden	6,700
Summa kronor	337,200

Vid denna minskning av byggnadskostnaden har posten för *oförutsedda utgifter m. m.* ansetts kunna nedsättas med 10,800 kronor.

De av byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden föreslagna nedsättningarna av kostnadssumman på grund av att kostnadsberäkningarna befunnits för höga hava av Cederström ansetts vara för kraftigt tilltagna. Enär en del av förevarande kostnadsminskning inräknats i förenämnda besparings-siffror, har den ifrågavarande nedsättningen ansetts böra reduceras till 100,000 kronor.

Sammanlagda kostnadsminskningen skulle alltså enligt den av Cederström gjorda beräkningen, mot vilken medicinalstyrelsen icke haft något att erinra, uppgå till (337,200 + 10,800 + 100,000) 448,000 kronor.

Då enligt styrelsens förslag skulle upptagas ett anslag å 20,000 kronor för planeringsarbeten, skulle således den totala kostnaden för anstaltens iordningsställande enligt styrelsen uppgå till (3,062,000 — 448,000 + 20,000) 2,634,000 kronor.

Till jämförelse har styrelsen meddelat följande tablå över totalkostnaden för anstaltens iordningställande, antalet platser i densamma och kostnaden per plats enligt kasernkommitténs, byggnadsstyrelsens, besparingsnämndens och medicinalstyrelsens förslag:

	Total- kostnad kr.	Antal platser	Kostnad per plats kr.
Kasernkommittén	3,062,000	849	3,606
Byggnadsstyrelsen	2,625,000	750	3,500
Besparingsnämnden	2,420,000	942	2,570
Medicinalstyrelsen	2,634,000	822	3,204

Beträffande den av medicinalstyrelsen beräknade totalkostnaden, 2,634,000 kronor, framhåller styrelsen emellertid att, därest Kungl. Maj:t skulle komma att besluta de av styrelsen ifrågasatta utredningarna angående möjligheten

att utföra en del av anstaltens tvätt vid Vänersborgs hospital och angående den elektriska kraftanläggningen vid anstalten, nämnda kostnad eventuellt komme att kunna minskas med de belopp, vartill utredningarna kunde giva anledning.

Styrelsen har i detta sammanhang i fråga om totalkostnadens storlek åberopat vad styrelsen i sina utlåtanden angående omändring av trängkärsetablissemmenten i Sala och Örebro till anstalter för vård av sinnesslöa anført beträffande de kostnader, som måste uppstå vid förändring av en byggnad för ett helt annat ändamål än det, för vilken den ursprungligen varit avsedd.

Departements-
chefen.
Etablissem-
mentets
omändring.

Liksom i fråga om de förut behandlade förslagen rörande Sala- och Örebroanstalterna synes mig även beträffande omändringen av kasernetablissemmentet i Vänersborg gälla, att den framställda kritiken mot kasernkommitténs förslag icke drabbar detta förslags huvudprinciper. Jag har därför ansett, att även detta förslag bör kunna efter överarbetning läggas till grund för framställning till riksdagen.

En sådan överarbetning har också verkställt av medicinalstyrelsen och resulterat i det förslag, som innehålles i styrelsens utlåtande jämte därvid fogade ritningar och handlingar. Vid nämnda överarbetning har styrelsen i avsevärd omfattning tagit hänsyn till de erinringar, som framställts från byggnadsstyrelsens och besparingsnämndens sida. Representanter för byggnadsstyrelsen och nämnden hava erhållit del av det överarbetade förslaget, och vid överläggningar inom departementet har jag haft tillfälle att inhämta deras mening om detsamma. Då jag kommit till den uppfattningen, att det av medicinalstyrelsen förordade förslaget å ena sidan i väsentlig grad tillgodoser sparsamhetssynpunkterna och å andra sidan är ägnat att medföra tillfredsställande anordningar såväl för fyllandet av anstaltens sjukvårdsuppgift som för dess ändamålsenliga drift, har jag funnit mig kunna i stort sett tillstyrka detta förslag. Under sådana förhållanden torde särskilt yttrande från min sida endast på vissa punkter erfordras, medan jag i övrigt kan åberopa vad medicinalstyrelsen i ärendet anført och föreslagit.

Beträffande omändringen av kasernbyggnaderna till *sjukvårdspaviljonger* biträder jag medicinalstyrelsens förslag. Endast på en punkt har jag haft under övervägande en ändring av större betydelse i ekonomiskt hänseende. Jag syftar härvid på de i förslaget ingående hissarna. Det har synts mig kunna ifrågasättas, huruvida icke i varje paviljong den ena av dessa hissar skulle kunna slopas och paviljongen alltså åtnöjas med endast en hiss, såsom fallet skulle bliva enligt kasernkommitténs förslag. Då emellertid enligt medicinalstyrelsens förslag det icke torde vara möjligt att — såsom i kommitténs förslag skett — förlägga en hiss på central plats inom paviljongen, har jag stannat vid att icke påkalla någon ändring av det förstnämnda förslaget i denna del. Det synes likväl böra bero på närmare övervägande före byggnadsarbetenas utförande, huruvida hissarna böra dragas upp ända till vindsvåningen eller stanna i våningen 3 trappor upp. Någon kostnadsminskning på denna grund synes emellertid för närvarande icke böra beräknas.

Med avseende å *beläggningen* inom sjukvårdspaviljongerna har jag med hänsyn till vad medicinalstyrelsen anfört funnit mig icke böra tillstyrka besparingsnämndens förslag, att i *varje* våning ett utav de föreslagna dagrummen skulle användas till sovsal för 12 patienter. Däremot har jag beträffande den *översta* våningen i varje paviljong — i vilken våning endast skulle anordnas en avdelning — ansett mig böra föreslå, att det logement som föreslagits till dagrum, skulle beläggas med 12 patienter. Ersättning för det dagrumsutrymme, som härigenom skulle gå förlorat, synes kunna beredas inom den nuvarande kasernkorridoren. Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle av korridoren på ena gaveln genom en vägg avdelas ett omkring 16 meter långt rum, avsett till arbetssal, medan återstoden av korridoren skulle avses till matrum. Enligt min mening torde genom avdelande av ett motsvarande rum i korridorens motsatta ända kunna vinnas ett dagrum, där de patienter, som ej uppehålla sig i arbetssalarna eller annorstädes inom anstalten, kunna vistas vid de tillfällen, då fram- eller avdukning sker i matrummet, vartill med detta förslag skulle avses endast korridorens mittparti. Detta parti skulle bliva omkring $22\frac{1}{2}$ meter långt.

Genom den nu ifrågasatta anordningen skulle i varje paviljong vinnas ett ytterligare platsantal av 12 eller för hela anstalten sammanlagt 36 platser. Totala platsantalet inom de till kasernetablissemmentet hörande byggnaderna skulle alltså komma att uppgå till 858 i stället för av medicinalstyrelsen beräknade 822 platser. Härigenom skulle platsantalet komma att — ehuru några tillbyggnader icke skulle verkställas och oaktat reduktion skett av den av kasernkommittén beräknade, till synes alltför täta beläggningen i vaksalarna — något överstiga det av kommittén beräknade platsantalet av 849.

Att — i anslutning till vad jag förordat beträffande Sala- och Örebroanstalterna — från det nyss angivna totala platsantalet avdraga visst antal reservplatser har jag icke ansett erforderligt. Såsom förut antytts, torde nämligen möjlighet finnas att åtminstone i en del av de — enligt mitt förslag till antalet sammanlagt 48 — för 12 patienter avsedda sovsalarna vid behov inlägga ytterligare en eller undantagsvis två patienter. På grund härav synes tillräcklig marginal kunna beräknas i detta hänseende.

Jag anser mig här böra meddela en översikt rörande platsantalet i anstalten enligt de olika föreliggande förslagen:

Platser i	Kasernkommittén	Byggnadsstyrelsen	Besparingsnämnden	Medicinalstyrelsen	Departementschefen
Enkelrum i bottenvåningen	7	7	8	5	5
» » våningen 1 tr.	7	7	8	5	5
» » » 2 »	7 21	7 21	8 24	5 15	5 15
Vaksalar i bottenvåningen	26	15	18	23	23
» » våningen 1 tr.	26	15	18	23	23
» » » 2 »	26 78	15 45	18 54	23 69	23 69
Stora sovsalar i bottenvåningen ...	48	48	60	48	48
» » » våningen 1 tr.	48	48	60	48	48
» » » » 2 »	48	48	60	48	48
» » » » 3 »	40 184	40 184	56 236	46 190	58 202
Summa platser i en paviljong	283	250	314	274	286
» » » alla 3 paviljongerna	849	750	942	822	858

På sätt medicinalstyrelsen föreslagit, synas frågorna om lämpligaste sättet för *anordnande av bak och tvätt* för anstaltens räkning samt om *den elektriska kraftproduktionen* böra göras till föremål för närmare utredning, innan slutlig ståndpunkt tages i dessa frågor. Utredningen synes böra verkställas i sådan tid, att de förslag, som därav kunna föranledas, kunna framläggas för 1929 års riksdag. I avvaktan på dylik utredning böra givetvis beträffande de av dessa frågor berörda byggnaderna icke vidtagas några åtgärder, som kunna föregripa en prövning av olika alternativ för lösning av nämnda frågor.

Såsom förut nämnts, har medicinalstyrelsen för vissa såsom nödvändiga ansedda arbeten i och för *planering av anstaltsområdet* beräknat ett belopp av 20,000 kronor. Ehuru jag beträffande Sala- och Örebroanstalterna ansett mig icke böra tillstyrka äskande av särskilda belopp för ifrågavarande ändamål, har jag för Vänersborgsanstaltens vidkommande, med särskild hänsyn till områdets storlek och nuvarande beskaffenhet, funnit mig böra biträda medicinalstyrelsens ifrågavarande förslag.

Beträffande *övriga byggnader och anläggningar*, vilka avses i medicinalstyrelsens förslag, har jag icke något att erinra mot vad styrelsen förordat.

Med avseende å *kostnaderna* för kasernetablissemmentets omändring har jag i stort sett icke något att anmärka mot de av medicinalstyrelsen framlagda beräkningarna. Med anledning av den ståndpunkt, jag intagit i fråga om tvättinrättning samt anordningar för elektrisk kraftproduktion, torde emellertid från den av styrelsen beräknade kostnadssumman böra *tills vidare* avdragas de belopp, som i kostnadsberäkningarna ingå för berörda anläggningar. För kraftstationen har i beräkningen upptagits ett belopp av 52,000 kronor. På den del av tvätt- och ångpannehuset, som avser tvättinrättningen, kan, enligt vad jag inhämtat, beräknas belöpa ett belopp av omkring 45,000 kronor. Tillhoppa skulle alltså av dessa skäl från den av medicinalstyrelsen beräknade kostnadssumman böra avdragas 97,000 kronor. För bagerianläggningen torde något avdrag ej kunna ske, då denna anläggning enligt kasernkommitténs förslag skulle användas i huvudsak i nu befintligt skick och särskilt kostnadsbelopp för denna anläggning på grund härav ej beräknats.

Beträffande kostnaderna har jag vidare, i anslutning till vad besparingsnämnden anført, funnit mig böra tillstyrka, att å posten *oförutsedda utgifter m. m.* beräknas en något större nedsättning än som innefattas i den av Cederström uppgjorda och av medicinalstyrelsen biträdda beräkningen. Enligt min mening bör denna nedsättning kunna upptagas till 22,800 kronor eller 12,000 kronor mer än vad Cederström beräknat.

Den av medicinalstyrelsen angivna totala kostnadssumman, 2,634,000 kronor, skulle i enlighet med vad jag nu anført tills vidare minskas med (97,000 + 12,000) 109,000 kronor till 2,525,000 kronor. Med beräkning av 858 platser innebär denna kostnadssumma ett belopp av 2,941 kronor per vårdplats.

Av vad jag förut anført följer, att såväl nyss angivna totala kostnadsbelopp som den beräknade kostnaden per vårdplats längre fram måste ökas

med vad som efter närmare utredning kan befinnas erforderligt för ordnandet av frågorna om tvätt och om elektrisk kraftproduktion. Därest kostnaden för dessa anläggningar skulle uppgå till det av medicinalstyrelsen uppskattade beloppet, skulle enligt det av mig förordade förslaget sammanlagda kostnaden per vårdplats bli 3,054 kronor.

Med avseende å förutsättningarna för kostnadsberäkningen samt de synpunkter, som synas böra anläggas vid bedömandet av kostnadssiffrorna, gäller i huvudsak vad jag förut anfört vid behandlingen av förslagen rörande anstalterna i Sala och Örebro. Jag vill i detta sammanhang särskilt framhålla, att, såsom den föregående redogörelsen utvisar, vid kostnadsberäkningen förutsatts, att inom kasernetablissemnet nu befintliga köks- och tvättmaskiner skulle komma att kvarstanna på platsen och utan kostnad övertagas av den blivande anstalten. Därest det skulle visa sig, att de förutsättningar, på vilka kostnadsberäkningarna i nyssnämnda hänseenden grundats, icke skulle bli för handen, kommer detta givetvis att föranleda någon ökning av kostnaderna för anstaltens anordnande.

Såsom framgår av vad jag i det föregående yttrat rörande den blivande sinnessjukanstaltens markområde och därmed sammanhängande frågor, skulle för anstaltens räkning behållas i kronans hand bland annat de till regementet upplåtna delarna av de båda *landerierna Källshagen och Fredrikslund*. Å dessa egendomar finnas åtskilliga byggnader, bland annat den hittills till överstebostad upplåtna manbyggnaden vid Källshagen. Beträffande användningen av denna byggnad har övervägts, huruvida densamma borde disponeras såsom överläkarbostad. Av en sådan användning skulle följa ändrad disposition av förvaltningsbyggnaden inom kasernetablissemnet, varvid möjlighet skulle finnas att inom denna byggnad bereda bostad för syssломannen. Från medicinalstyrelsens sida har emellertid under hand framhållits att, även om manbyggnaden vid Källshagen i övrigt kunde anses fullt tillfredsställande såsom överläkarbostad, den dock vore belägen på alltför stort avstånd från sjukvårdspaviljongerna för att väl lämpa sig till detta ändamål. I stället har väckts förslag, att i byggnaden skulle anordnas en öppen-dörravdelning (jordbrukskoloni), för vilken då även borde disponeras såväl övriga vid Källshagen befintliga, mindre bostadshus som till egendomen hörande ekonomibyggnader. Detta förslag synes mig vara i hög grad beaktansvärt. Såvitt för närvarande kan bedömas, torde i berörda avdelning kunna anordnas platser för åtminstone ett 20-tal patienter, varigenom sammanlagda platsantalet vid anstalten skulle stiga minst till 878. Frågan om inrättande av en sådan avdelning kan emellertid icke nu företagas till slutlig prövning utan synes böra göras till föremål för närmare utredning. Jämväl denna utredning synes böra verkställas så, att förslag i ämnet — innefattande jämväl beräkningar rörande kostnaderna för de omändringsarbeten, vilka kunna bli erforderliga för avdelningens inrättande — kan framläggas för 1929 års riksdag. Det synes vara att förvänta, att ändringsarbetena icke skola behöva göras mera omfattande, än att de platser, som här kunna vinnas, skola bli betydligt billigare än vårdplatser i allmänhet.

Såsom i annat sammanhang antytts, kunna de byggnader å Källshagen och Fredrikslund, som icke behöva tagas i anspråk för den ifrågasatta öppen-dörr-avdelningen — liksom även en å landeriet Petersberg befintlig bostadsbyggnad — komma till användning som personalbostäder.

Liksom beträffande Sala- och Örebroanstalterna förutsätter jag, att de till kasernetablissemnet nu hörande byggnader, vilka enligt det föreliggande förslaget icke skulle komma till användning för anstaltens behov, tills vidare få kvarstå, för den händelse de befinnas sedermera kunna användas till något anstaltens ändamål. Ifrågavarande byggnader böra alltså erhålla nödigt underhåll.

De markområden, vilka enligt vad i det föregående föreslagits skulle upplåtas till den blivande anstalten, torde jämte därå befintliga byggnader böra från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet.

Jag anhåller vidare att liksom beträffande Sala- och Örebroanstalterna få något uppehålla mig vid frågan om de kostnader, som — utöver utgifterna för kasernetablissemnets omändring — komma att bliva följden av den föreslagna anstaltens upprättande.

I fråga om kostnaderna för *anskaffande av nödiga inventarier* torde vad jag i motsvarande hänseende yttrat vid behandling av Salaanstalten i stort sett äga tillämpning även för Vänersborgsanstaltens vidkommande. En stegring av inventarielkostnaderna torde visserligen för Vänersborgsanstalten komma att föranledas av att denna kräver något mera omfattande sjukvårdsanordningar än vad fallet torde bliva i Sala. Denna höjning lär dock motverkas av anstaltens större platsantal, vilket torde verka utjämnande på kostnaderna för plats räknat. Om man även för denna anstalt kalkylerar med en inventarielkostnad av högst 800 kronor per patient, skulle med förutnämnda platsantal av 858 det erforderliga totalbeloppet utgöra högst omkring 685,000 kronor.

Med avseende å *behovet av personal* vid anstalten har, såsom förut berörts, *kasernkommittén* framlagt en approximativ beräkning. Denna beräkning, som avser såväl ordinarie som icke-ordinarie personal, upptager sammanlagt 233 befattningshavare, nämligen läkarpersonal 4, kontorspersonal 4, sjukvårdspersonal 151 (därav 5 uppsyningsmän och föreståndarinnor) och ekonomipersonal 74 (av ekonomipersonalen beräknas 5 arbetsledare och arbetsbiträden för arbetssalar, 8 befattningshavare tillhörande maskin- och eldarpersonal, 10 tillhörande hantverkspersonal, 14 hänförliga till kökspersonal, 11 tillhörande tvättpersonal, 4 befattningshavare i bageri samt 22 befattningshavare tillhörande andra arbetsgrupper).

Beträffande grunderna för personalberäkningen anför kommittén, att för den för manliga imbecilla avsedda sjukvårdspaviljongen räknats med enbart manlig vårdpersonal, då sådan visat sig lämpligast för imbecilla av mankön. Däremot har beräknats huvudsakligen kvinnlig personal i sjukvårdspaviljongen för manliga sinnessjuka. Den manliga sjukvårdspersonalen skulle här in-

Övriga
kostnader för
anstaltens
anordnande
samt drift-
kostnader.

skränkas till nattvakter samt vissa för ledande av patienternas arbeten erforderliga skötare.

Besparingsnämnden har icke ingått på frågan om personalbehovet vid anstalten.

Medicinalstyrelsen har anfört, att det vore synnerligen svårt att före ibrucktagandet av en anstalt uppgöra några beräkningar angående behovet av personal vid densamma. Till följd härav hade vid föregående nyanläggningar av hospital sådana beräkningar icke verkställts, förrän anstaltsförvaltning blivit tillsatt. Styrelsen har dock ansett sig böra något beröra kasernkommitténs utredning angående personalbehovet.

I fråga om sjukvårdspersonalen — uppsyningsmän och föreståndarinnor undantagna — innebär kasernkommitténs beräkning ungefär 1 befattningshavare på 6 vårdade. Då här är fråga om lugna sinnessjuka samt sinnesslöa, har styrelsen förklarat sig intet hava att anmärka mot denna beräkningsgrund. Med styrelsens uppskattning av platsantalet till 822 skulle sålunda sjukvårdspersonalens antal bli 137. Vid denna beräkning har emellertid hänsyn icke tagits till någon eventuell minskning av arbetstiden med ty åtföljande behov av ökad personal.

Vidkommande ekonomipersonalen har styrelsen ansett sig kunna ur kasernkommitténs förslag utesluta dels hela bageripersonalen, 4 personer, då bakning borde ske vid Vänersborgs hospital, dels 6 andra befattningshavare. Ekonomipersonalens antal skulle sålunda bli 64 mot 74 enligt kasernkommittén.

Kontorspersonalen har beräknats till 5 befattningshavare mot 4 enligt kasernkommittén.

I övrigt har styrelsen icke haft något att erinra mot kommitténs beräkning. Hela den för anstalten avsedda personalen skulle således enligt styrelsen uppgå till 215 mot 233 enligt kommitténs uppskattning.

En inom medicinalstyrelsen uppgjord beräkning av avlöningskostnaderna för personalen — varvid räknats med begynnelselöner — är av följande innehåll:

Antal		Löne- grad	Begynnelselön å D-ort	
			Per be- fattning	Samman- lagt
Ordinarie befattningshavare.				
Läkarpersonal:				
1	överläkare av 1:a klass	B 29	9,300	9,300
1	hospitalsläkare av 1:a klass	B 28	8,820	8,820
2	" " 2:a "	B 26	7,860	15,720
Kontorspersonal:				
1	syssloman av 2:a klass	B 22	6,168	6,168
1	bokhållare	B 15	3,900	3,900
1	kassör	B 11	3,108	3,108
1	kameralbiträde	B 8	2,664	2,664
1	kanslibiträde	B 7	2,526	2,526
Sjukvårdspersonal:				
1	uppsyningsman av 1:a klass	B 14	3,672	3,672
1	förestånderska " " "	B 12	3,276	3,276
1	uppsyningsman " 2:a "	B 10	2,940	2,940
4	överskötare	B 8	2,664	10,656
2	förestånderskor av 2:a klass	B 7	2,526	5,052
39	skötare	B 6	2,388	93,132
14	översköterskor	B 6	2,388	33,432
45	sköterskor	B 3	1,974	88,830
Ekonomipersonal:				
1	maskinmästare av 1:a klass	B 14	3,672	3,672
1	hantverksföreståndare av 1:a klass	B 10	2,940	2,940
1	maskinist av 1:a klass	B 10	2,940	2,940
1	trädgårdsmästare	B 10	2,940	2,940
7	hantverksföreståndare av 2:a klass	B 8	2,664	18,648
1	köksförestånderska av 1:a klass	B 7	2,526	2,526
1	magasinsföreståndare	B 7	2,526	2,526
1	arbetsförestånderska	B 6	2,388	2,388
4	hantverkare	B 6	2,388	9,552
1	post- och stadsbud	B 6	2,388	2,388
1	tvättförestånderska av 1:a klass	B 6	2,388	2,388
4	eldare av 2:a klass	B 5	2,250	9,000
Icke-ordinarie befattningshavare.				
8	{e. o. skötare	—	2,112	13,000
	{manliga elever	—	1,440	
27	{e. o. sköterskor	—	1,698	38,000
	{kvinnliga elever	—	1,164	
2	manliga ekonomister av 1:a klass	—	1,974	3,948
4	" " 2:a "	—	1,836	7,344
2	" " 4:e "	—	1,440	2,880
1	kvinnlig ekonomist " 1:a "	—	1,974	1,974
5	kvinnliga ekonomister " 2:a "	—	1,698	8,490
2	" " 3:e "	—	1,302	2,604
23	" " 4:e "	—	1,164	26,772
1	yttre portvakt av 2:a klass	—	690	690
215	Summa kronor	—	—	460,806
Härtill komma:				
	arvode till 1 predikant	—	—	1,800
	" 1 sekreterare	—	—	1,500
	till felräkningspenningar, arvoden för nästansvarighet, sjuhusvård åt befattningshavare, vikariatsersättningar m. m.	—	—	16,420
	Summa kronor	—	—	19,720
	Tillhopa	—	—	480,526

Med avseende å personalberäkningen gäller även för denna anstalt vad jag förut yttrat i motsvarande hänseende beträffande Sala- och Örebroanstalterna. Det bör därjämte uppmärksammas, att svårigheterna att på förhand uppgöra en personalberäkning naturligen äro än större, då det gäller en anstalt av den storleksordning, varom här fråga. De nu anförda helt approximativa beräkningarna avse därför endast att giva en ungefärlig uppfattning av personalkostnaderna.

Det är för övrigt att märka, att medicinalstyrelsens beräkningar uppgjorts med utgångspunkt från det av styrelsen beräknade platsantalet av 822. Vid det av mig uppskattade platsantalet av 858 skulle beträffande sjukvårdspersonalen, med den av medicinalstyrelsen angivna beräkningsgrunden av 1 befattningshavare på 6 vårdade, erfordras en ökning med 6 befattningshavare. Härtill kommer den personalökning, som kan bli följden av anordnandet å landeriet Källshagen av en öppen-dörr-avdelning. Å andra sidan skulle — därest den av mig förordade utredningen om lämpligaste sättet för utförande av tvätt för anstaltens räkning kommer att giva vid handen, att tvätt i huvudsaklig omfattning kan utföras vid Vänersborgs hospital å Restad — en minskning av den beräknade ekonomipersonalen kunna ske, vilken minskning emellertid naturligen kommer att åtminstone delvis uppvägas av en personalökning vid hospitalet å Restad.

Vad angår *andra driftkostnader* än personalkostnader åberopar jag vad jag förut anført vid behandling av Salaanstalten.

Uppförande av ett hospital vid Umeå.

I skrivelse den 12 december 1924 upptog medicinalstyrelsen frågan om behovet av ett ytterligare hospital för övre Norrland till närmare prövning. Styrelsen erinrade därvid till en början om att styrelsen den 8 juni 1923, såsom jag redan i annat sammanhang erinrat, erhållit uppdrag att upprätta och till Kungl. Maj:t överlämna plan för ett successivt utförande av de nyanläggningar samt om- och tillbyggnadsarbeten, som befunnas erforderliga för den statliga sinnessjukvården. Såsom styrelsen vid flera föregående tillfällen framhållit hade det dock, anförde styrelsen, icke varit och vore ej heller för det dåvarande möjligt att uppgöra den sålunda infordrade planen. Detta vore beroende på flera omständigheter, som ännu icke kunde bedömas, bland annat behovet av vårdplatser å hospitalen efter det då ifrågasatta överenskommelser träffats med Stockholms stad och Göteborgs stad angående övertagande av sinnessjuka från dessa städer.

Å andra sidan ansåg styrelsen sig böra framhålla, att dåvarande överinspektören för sinnessjukvården i riket, professorn Alfred Petrén i ett av given anledning den 30 juni 1924 avgivet yttrande bland annat anført, att en betänklig stagnation i avseende å anskaffning av hospitalsplatser skulle uppstå, därest resultatet av nyss antydda överenskommelser skulle avvaktas, samt att, även om behovet av platser å statens hospital bleve mindre, därest

å dessa icke behövde vårdas sjuka från Stockholm och Göteborg, ett avsevärt antal nya dylika hospitalsplatser likväl under alla förhållanden behövde anskaffas. Den dåvarande exspektantsiffran, omkring 4,000, bure tydligt vittne därom.

Med hänsyn till vad överinspektören sålunda anfört och enär de kostnader, varmed fullbordandet av Hälsingborgs hospital skulle bliva förbundet, dåmera kunde överblickas, ansåg styrelsen sig böra till prövning upptaga de hospitalsbyggnadsföretag, som för avhjälpande av den stora platsbristen syntes böra komma till utförande under den närmaste tiden.

Förutom det av styrelsen redan år 1917 framlagda projektet om utvidgning av Växjö hospital ävensom fråga om ett nytt hospital vid Visby behandlade styrelsen härefter i sin nämnda skrivelse förut antydda spörsmål om inrättande av ytterligare ett hospital för övre Norrland. Styrelsen erinrade därvid inledningsvis om att styrelsen i skrivelse den 9 maj 1923 angående ifrågasatt utvidgning av Piteå hospital och asyl betonat, att sistnämnda anstalt, även efter dylik utvidgning, icke syntes vara tillräcklig att fylla övre Norrlands växande behov av vårdplatser och att det sålunda vore en tidsfråga, då åtgärder borde vidtagas för uppförande av ytterligare en sinnessjukanstalt för denna del av landet, exempelvis Västerbotten.

Vidare meddelade medicinalstyrelsen, att Petrén i sitt förberörda yttrande jämväl berört denna fråga och därvid framhållit vikten av att ett nytt hospital i övre Norrland komme till stånd snarast möjligt bland annat ur den synpunkten att såväl intagningar som utskrivningar från ett hospital vore lättare, ju mindre avståndet till hospitalet vore, och att det därför låge i sinnessjukvårdens intresse, att det i denna del av landet med dess stora vidder och mindre goda kommunikationer bleve ett hospital inom varje län.

Under åberopande av vad i nyssnämnda skrivelse och yttrande sålunda anförts framhöll styrelsen, att ett nytt hospital otvivelaktigt krävdes för övre Norrland. Detta hospital ansåg styrelsen, såsom i skrivelsen den 9 maj 1923 redan förslagsvis antytts, böra förläggas till Västerbotten. Till stöd därför anförde styrelsen i huvudsak följande.

Vid den rayonindelning, som ägt rum, då Strängnäs hospital tagits i bruk, hade Piteåanstaltens område bestämts att omfatta Norrbottens län men av Västerbottens län endast Byske och Lövångers församlingar samt Skellefteå landsförsamling. Hela den övriga delen av Västerbottens län hade tilldelats Östersunds hospital.

Vid ibruktagande av det nya hospitalet invid Hälsingborg komme rayonen för Piteå hospital och asyl att bliva än mera inskränkt, och ytterligare en del av Västerbottens län skulle bliva hänvisad till Östersunds hospital. Sinnessjuka från de östra delarna av Västerbottens län, vilka tillhörde Östersunds hospitals upptagningsområde, hade alltså en lång väg att färdas till hospitalet. Från de nordliga delarna toge endast järnvägsresan dit nästan ett helt dygn med övernattning i Bräcke. För de i de lappländska delarna av länet, d. v. s. de västra delarna, boende skulle visserligen kommunikationerna till Östersunds hospital bliva lättare genom tillkomsten av Inlands-

banan, men då den östra delen av länet vore tätare bebodd, kvarstode dock olägenheten med de stora avstånden till hospitalet alltså för det stora flertalet av sjuka.

Vidkommande storleken av det nya hospitalet framhöll medicinalstyrelsen, med utgångspunkt från ett platsbehov av 3 på 1,000 av folkmängden och under åberopande av vissa statistiska uppgifter, att anstalten syntes böra beräknas för 600 patienter.

Planläggningen och utredningen av ett nytt hospital erfordrade emellertid alltid, framhöll styrelsen, avsevärd tid, varför styrelsen ville hemställa om vidtagande omedelbart av åtgärder för igångsättande av en utredning i ämnet.

Styrelsens skrivelse utmynnade ock, i här förevarande avseende, uti en hemställan om bemyndigande för styrelsen att vidtaga en dylik utredning i enlighet med förut antydda riktlinjer.

Med anledning av den sålunda gjorda framställningen uppdrog också Kungl. Maj:t genom brev den 26 juni 1925 åt medicinalstyrelsen, bland annat, att med biträde av överinspektören för sinnessjukvården i riket Ernst Göransson, en hospitalsöverläkare, som styrelsen ägde utse, och styrelsens arkitekt föreslå med hänsyn till områdets naturliga beskaffenhet, terrängförhållanden, vattentillgång, närhet till kommunikationscentrum m. m., lämplig byggnadsplats inom Västerbottens län för ett hospital för 600 sjuka.

Plats för
hospitalet.
m. m.

Till åtlydnad härav framlade *medicinalstyrelsen* förslag i ämnet uti skrivelse av den 4 mars 1927. Efter förmälan att styrelsen på grund av i brevet lämnat bemyndigande uppdragit åt överläkaren vid Strängnäs hospital E. Lauritzen att biträda vid den anbefallda utredningen, anförde styrelsen i nämnda skrivelse, att styrelsen för fullgörande av det givna uppdraget ansett lämpligt att i första hand förskaffa sig kännedom om i vad mån för hospitals anläggning tjänliga områden kunde förefinnas invid Västerbottens läns båda städer *Umeå* och *Skellefteå* ävensom vid huvudorten för länets västra del, *Lycksele*. Även *Vännäs* municipalsamhälle, där den staten tillhöriga lägerplatsen tidigare ifrågasatts såsom hospitalsområde, hade, närmast på grund av hänvändelse från municipalstyrelsen i nämnda samhälle, besökts och förutsättningarna i förevarande hänseende ånyo tagits under övervägande.

Olika alter-
nativ för
hospitalets
förläggning.

Förfrågningar hos länets landshövding och förste provinsialläkare m. fl. hade icke givit anledning att utsträcka undersökningen till ytterligare andra platser inom länet. Inkomna framställningar rörande Hällnäs och Degerfors såsom förläggningsplatser för hospitalet hade av styrelsen ansetts icke böra föranleda åtgärd, detta redan på den grund att dessa platser icke erbjöde några fördelar av tillnärmelsevis sådan betydelse, att olägenheterna för anstalten av stort avstånd till stad eller därmed jämförligt samhälle därav kunde uppvägas.

Medicinalstyrelsen lämnade därefter i sin förevarande skrivelse en närmare redogörelse för resultatet av en efter besök å vederbörande orter och i övrigt inhämtade upplysningar verkställd undersökning rörande de fyra förstnämnda orternas lämplighet såsom plats för förläggning av ett hospital samt framlade på denna undersökning grundat förslag om hospitalets förläggning till visst område i närheten av Umeå. Innan jag ingår på redogörelsen för skälen för sistnämnda förslag, torde jag här först få erinra om huvuddragen av vad styrelsen i sådant hänseende anfört beträffande de tre platser — Vännäs, Lycksele och Skellefteå — som styrelsen ur angivna synpunkter ansett *icke* böra för ändamålet ifrågakomma, samt i sammanhang därmed erinra om de gensagor, som i anledning därav i ett par fall hos Kungl. Maj:t framförts, ävensom det bemötande av dessa, som från medicinalstyrelsens sida framlagts i senare särskilda skrivelser.

Vännäs.

Vad angår *Vännäs lägerplats* hade, framhöll medicinalstyrelsen, dess lämplighet för ändamålet vid två tidigare tillfällen undersökts, nämligen dels år 1909 av kommitterade med uppdrag att företaga undersökningar rörande lämpligaste platsen för anläggning av ett hospital för övre Norrland, dels ock år 1910 av en särskild kommission, som av närmare angiven anledning tillsatts för att verkställa en allsidig utredning angående vilkendera av ifrågavarande lägerplats eller bostället Öhnet vid Östersund syntes erbjuda de största förmånerna såsom förläggningssort för ett hospital i nyss omförmälda landsdel.

1909 års kommitterade hade sammanfattat sitt omdöme om Vännäs lägerplats såsom förläggningssort på i huvudsak följande sätt.

Å ena sidan vore att märka, att marken vore statens och området tillräckligt, att tjänlig byggnadsgrund funnes samt att vatten- och avloppsledningar kunde utan svårighet ordnas. Därtill komme, att en järnvägsstation låge helt nära platsen samt att flera redan befintliga byggnader kunde ändras för en eventuell anstalts behov. Å andra sidan vore läget mycket exponerat för vindar och avståndet från stad stort, varjämte de många utefter en betydlig del av områdets gräns uppförda boningshusen med deras talrika befolkning utgjorde ett betänkligt grannskap för ett hospital och skulle nödvändiggöra kotsamma åtgärder för patienternas skyddande mot ofog och obehörigt umgänge med främmande.

Det av 1910 års kommission avgivna utlåtandet, som på grund av inbebörden i det kommissionen givna uppdraget väsentligen varit inriktat på en jämförelse mellan bostället Öhnet invid Östersund och Vännäs lägerplats, hade resulterat i det uttalandet att lägerplatsen vid Vännäs med hänsyn till av kommissionen framlagda sjukvårdssynpunkter alls *icke* vore lämplig för förläggning dit av ett hospital.

I sin förenämnda skrivelse av den 4 mars 1927 förklarade sig *medicinalstyrelsen* tillfullo dela de åsikter, som sålunda tidigare framförts mot ett förläggande av ett hospital vid Vännäs. Av sedermera där anordnade centralanläggningar för vatten och avlopp syntes ett hospital med hänsyn till dess stora vattenförbrukning och i betraktande av för en sådan anläggning nödvändiga garantier för vattnets kvalitet näppeligen kunna draga avsevärd fördel. En olägenhet hade numera också tillkommit i den omständigheten att mark å det ifrågasatta hospitalsområdet upplåtits av samhället för vattenreservoar med tillhörande ledningar. Med hänsyn till de olägenheter, som från sjukvårdssynpunkt ävensom på grund av municipalsamhällets relativa litenhet gjorde sig gällande, hade styrelsen *icke* ansett sig kunna förorda platsen för det ifrågavarande ändamålet.

I anledning av vad sålunda från medicinalstyrelsen anfördes framhöllo av Vännäs kommun och Vännäs municipalsamhälle utsedda kommitterade uti en till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse av den 25 april 1927 bland annat, att av styrelsen åsyftad, å det eventuella hospitalområdet vid Vännäs nu befintlig vattenreservoar kunde, därest så skulle vara oundgängligen nödvändigt, flyttas eller ock överlätas å hospitalet för att enbart användas för hospitalets behov, att municipalsamhället komme att från och med år 1928 utgöra egen borgerlig kommun i form av köping, att samhället kunde bjuda de flesta fördelar och bekvämligheter som funnes i en småstad, fränsett apotek samt undervisningsanstalt utöver den egentliga folkskolan, vilken sistnämnda olägenhet dock syntes på närmare angivet sätt kunna inom en nära framtid avhjälpas, samt att ett hospital vid Vännäs komme att ligga intill ett trafikcentrum, möjliggörande direkt transport av patienter. Härjämte framställdes — delvis under jämförelse med förhållandena i motsvarande hänseende vid den av medicinalstyrelsen sedermera förordade platsen i närheten av Umeå — vissa erinringar mot vad av styrelsen anförts eller åberopats i fråga om bland annat den åt visst håll förefintliga täta bebyggelsen invid den eventuella platsen för ett hospital vid Vännäs lägerplats.

I utlåtande den 13 maj 1927 vidhöll *medicinalstyrelsen* sina i skrivelsen av den 4 mars 1927 anförda skäl mot förläggning av hospitalet i fråga till Vännäs, till vilka skäl styrelsen ytterligare ville lägga den omständigheten att, enligt vad styrelsen inhämtat, anslag beviljats för uppförande å Vännäs lägerplats av vissa byggnader för flygvapnets räkning. Under anförande att lägerplatsen med hänsyn till sistnämnda omständighet icke under något förhållande kunde tänkas ifrågakomma såsom förläggningssort för ett hospital, hemställde styrelsen, att framställningen icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

I detta sammanhang får jag påpeka, att utlåtande över kommitterades berörda framställning, till följd av remiss, den 7 juni 1927 även avgavs av *flygstyrelsen* som, under framhållande av att en hangarbyggnad för flygvapnets räkning redan vore under uppförande å Vännäs lägerplats och att övningsfältet därstädes under sommaren 1927 vore avsett att iordningställas såsom flygfält, förklarade sig ansluta sig till vad medicinalstyrelsen i ämnet anfört och hemställt.

Vad angår hospitalets förläggning till *Lycksele* anförde medicinalstyrelsen i skrivelsen av den 4 mars 1927, att endast ett mitt emot Lycksele municipal-samhälle vid östra stranden av Ume älv beläget område ansetts överhuvudtaget kunna ifrågakomma. Styrelsen hade dock ej funnit sig kunna förorda detsamma av skäl huvudsakligen att hospitalets förläggning vid en så pass litet centralt liggande ort inom Västerbottens län som Lycksele skulle i avseende å anstaltens uppförande och drift komma att te sig ekonomiskt ogynnsamt samt ur sjukvårdssynpunkt, särskilt på grund av svårigheter med personalrekrytering, vålla olägenheter.

Lycksele.

I fråga om *Skellefteå* hade, enligt vad medicinalstyrelsen anförde, undersökts två områden, båda belägna norr om älven i Skellefteå landsförsamling, nämligen *Norrböle* och en del av det s. k. *Prästbordet* (kyrkoherde- och komministerboställena). Det förra området vore i enskild ägo, men man syntes kunna påräkna utfästelse av staden att, efter förvärv, utan kostnad för statsverket ställa området till förfogande för ändamålet; det senare området disponerades av kyrkofonden.

Skellefteå.

Medan styrelsen i fråga om bägge områdena ansett goda betingelser för en hospitalsanläggning förefinnas i avseende å naturskönhet, belägenhet i förhållande till stad, vindskydd, lutningsförhållanden för byggnadsplatser

m. m., hade styrelsen emellertid ansett sig icke kunna förorda något av områdena huvudsakligen med hänsyn till att staden Skellefteås vattenverk för att kunna fullgöra leverans av vatten till hospitalet skulle behöva undergå omfattande komplettering och utvidgning samt att hospitalet med hänsyn till blivande rayonområde för detsamma syntes böra förläggas sydligare än vid Skellefteå.

Mot dessa skäl gjordes av *magistraten i Skellefteå samt av stadsfullmäktige i nämnda stad* uti särskilda skrivelser vissa erinringar. Sålunda framhölls från detta håll bland annat, att stadsfullmäktige dämera låtit verkställa utredning med förslag till sådan utvidgning av stadens vattenverk av innebörd, att detta verk skulle kunna fylla även hospitalets behov samt att staden vore beredd att till hospitalet mot viss angiven avgift leverera vatten, som med hänsyn till kvantitet och kvalitet fyllde erforderliga anspråk. I fråga om det geografiska läget för en hospitalsanläggning invid Skellefteå anfördes med stöd av vissa uppgifter och under jämförelse i sådant hänseende med Umeå, att Skellefteå syntes ligga lika gynnsamt till för patienter från Norrbottens län som Umeå för patienter från Västernorrlands län, varjämte uttalades den meningen, att det geografiska läget överhuvud icke syntes böra äga så starkt inflytande å förlägningsfrågan.

Uti infordrat utlåtande av den 13 september 1927 bemötte *medicinalstyrelsen* de sålunda gjorda erinringarna.

I vattenfrågan återopade styrelsen ett av förste ingenjören vid Stockholms stads vattenledningsverk John Bergström på anmodan avgivet yttrande i ämnet samt framhöll, att riklig tillgång till fullgott vatten vore så oundgängligen nödvändig, att styrelsen icke ansåge sig kunna tillstyrka uppförande av en så stor och dyrbar anläggning som ett hospital å plats, i fråga om vars vattentillgång beräkningen kunde grundas allenast på en förberedande utredning och förslag till ett vattenverk, som ännu vore obefintligt och om vars anläggande ännu intet kunde avgöras.

Vidkommande det geografiska läget vore detta, framhöll styrelsen, av avgörande betydelse vid bestämmande av det nya hospitalets förläggning. Under hänvisning till två av styrelsen under närmare angivna förutsättningar uppgjorda beräkningar i avseende å rayonerna för Piteå hospital och det nya Västerbottenshospitalet anförde styrelsen bland annat att, vid ett beräknat platsbehov av 3 pro mille av befolkningen, den i Västernorrlands län boende, till den ifrågasatta rayonen för det nya hospitalet hänförliga befolkningen, utgörande omkring 71,000 personer, skulle få längre väg till ett hospital i Skellefteå än till ett hospital i Umeå, under det att endast en befolkning, utgörande i runt tal 19,000 personer, i Norrbottens län skulle få längre väg till Umeå än till Skellefteå. Med ett beräknat platsantal av 2.8 pro mille ställde sig förhållandena geografiskt sett ännu ofördelaktigare för en förläggning av hospitalet till Skellefteå. Personsiffrorna skulle nämligen då enligt styrelsen bliva för de till Västernorrlands län hänförliga delarna av rayonen omkring 103,000 och för de till Norrbottens län hörande omkring 7,400.

Under återopande av här omförmälda och i övrigt angivna skäl hemställde styrelsen, att nu ifrågavarande skrivelser icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

*Föreslagen
plats vid
Umeå.*

Beträffande slutligen *Umeå* framhöll styrelsen i sin förberörda skrivelse den 4 mars 1927, att nämnda stads omgivningar ingående undersökts i ändamål att finna en lämplig plats för förläggning av hospitalet. I fråga om trakten söder om Ume älv yttrade styrelsen, att densamma låge helt och hållet oskyddad mot norr och att vattentäkten för ett hospital därstädes

skulle bliva förenad med stora svårigheter. Redan av dessa grunder hade styrelsen ansett denna trakt böra lämnas ur räkningen i jämförelse med den norr om älven befintliga.

Av norr om älven belägna områden, som överhuvudtaget syntes kunna komma i fråga, ansåg styrelsen fem, i skrivelsen betecknade med alternativ I—V, förtjäna ett närmare omnämnande, innan styrelsen överginge till beskrivningen av det område, det sjätte, vilket styrelsen funnit sig böra föreslå såsom plats för uppförande av hospitalet i fråga.

Jag torde här icke behöva återgiva styrelsens beskrivning av de under alternativen I—V omförmälda områdena och de skäl, på grund av vilka styrelsen ansett dem icke böra komma i fråga för nu angivna syfte. Härutinnan torde jag få hänvisa till skrivelsen, vilken ingår bland handlingarna i detta ärende.

I stället torde jag här få något närmare redogöra för vad styrelsen i berörda skrivelse anfört rörande det område, som av styrelsen ansetts såsom det lämpligaste för hospitalets anläggning.

Innehållet av medicinalstyrelsens ifrågavarande skrivelse av den 4 mars 1927 är i förevarande hänseende i huvudsak följande.

Det ifrågasatta området för hospitalsanläggningen tillhör huvudsakligen det s. k. »Kyrkobordet» — d. v. s. kyrkoherdebostället och de båda kommunerboställena — i Umeå socken och är beläget väster om staden strax norr om älven, invid landsvägen Umeå—Vännäs och i vinkeln mellan denna och den från densamma åt nordväst utlöpande nya landsvägen till Degerfors.

Avståndet från Umeå stads centrum (Rådhusorget) är längs landsvägen, efter utförandet av beslutad omläggning av denna, omkring 5 kilometer.

Området, som disponeras av kyrkofonden, är å en styrelsens skrivelse bifogad »Karta över ägorna till Kyrkobordet nr:s 1—3 och en del av Västerhiske by i Umeå socken av Västerbottens län, från äldre kartor sammanställd och kompletterad år 1925 av t. f. distriktslantmätaren Georg Tillgren» angivet med bruten blå linje och bokstäverna A—B—C—D—E—F—G—H—A. Det omfattar omkring 120 hektar. Därav utgör omkring 97.5 hektar skogsmark, 1 hektar impediment och återstoden inägojord.

Södra gränsen, omkring 1,200 meter lång, följer i sin mellersta — och längsta — del landsvägen, men viker i östra och västra hörnen av från denna, omkring några av kommunen och enskilda bebyggda tomter. Östra gränsen följer Kyrkobordets gräns mot i enskild ägo varande mark, tillhörig Västerhiske by, och, längre norrut, Degerforsvägen. Västra gränsen är dragen längs ett i nord-sydlig riktning löpande dike, skiljande det skogbevuxna området från väster därom liggande, tämligen vidsträckt åkermark, av vilken blott längst söderut en liten areal medtages. Området avsmalnar mot norr, och den korta norra gränsen följer ett område, som statens järnvägar disponerar för grustäkt.

Områdets södra del närmast landsvägen är bebyggd med ett par smärre arrendegårdar och en del andra lägenheter.

Litet längre mot norr framgår i ost-västlig riktning en delvis uppodlad, grund sänka, och omedelbart norr om denna, omkring 300 meter från landsvägen, vidtager skogsmark, som fortsätter norrut över hela området.

Odlad mark omsluter skogens sydvästra hörn, upptager västra delen av nämnda sänka söder om skogen och finnes dessutom i en oregelbunden bågformig ägofigur i områdets sydöstra del samt å smärre tegar vid landsvägen. Den omfattar enligt medicinalstyrelsens uppfattning för trädgårds- och parkanläggning fullt tillräcklig areal för hospitalet men föga därutöver.

Området.

Genom området går i nord-sydlig riktning den gamla landsvägen till Degerfors.

Terrängen är i stort sett plan, dock med någon sluttning mot söder.

Den lämpligaste byggnadsplatsen för huvudkomplexen är belägen i den relativt raka, omkring 400 meter långa södra skogsgränsen väster om ett här, ungefär vid områdets mitt beläget, ganska vidsträckt och djupt grustag.

Platsen ligger ovanför den tidigare omnämnda tvärgående sänkan och några meter högre än terrängen öster om grustaget. Utsikten därifrån över den närmaste, tätt bebyggda trakten med bakgrund av skogklädda höjder å södra älvstranden är vacker och omväxlande. Vindskydd erhålles icke i avsevärd mån genom höjningar i den omgivande terrängen, men väl genom skogen, som är ganska tät och högvuxen.

Markgrunden består av grövre och finare grus, samt är så gott som stenfri och lätt att dränera.

Grus och sand av god beskaffenhet för såväl murning och puts som betonggjutning finnas att tillgå invid byggnadsplatsen.

Vatten för anstaltens behov i tillräcklig mängd och av god beskaffenhet kan erhållas från Umeå stads vattenverk.

Avlopp kan utan svårighet framföras från området till den omkring 500 meter från byggnadsplatsen avlägsna älven.

En icke oväsentlig fördel ligger i lättheten att från järnvägen, som har *stickspår* till sitt omedelbart norr om området, omkring 1.5 kilometer från byggnadsplatsen belägna grustag, få dylikt spår, provisoriskt eller permanent, framdraget till byggnadsplatsen, för vilken anordning nivåförhållandena äro synnerligen gynnsamma. Transporten av byggnadsmaterial, eventuellt för framtiden av massgoods för hospitalets behov, till området synes därigenom kunna avsevärt förbilligas.

Området ligger visserligen invid en starkt trafikerad landsväg, men dock beträffande den del, där patienterna komme att vistas, *väl avskilt* från denna. Markbältet längs vägen skulle i första hand komma till användning för personalbostäder, och en del av de där redan befintliga byggnaderna, vilka komme i anstaltens ägo, torde vara i det skick, att de skulle kunna för sådant ändamål av anstalten disponeras.

Församlingens *kyrka* ligger i områdets omedelbara grannskap, likaså *folkskola*. Även *handelsbodar* av olika slag finnas i närheten. *Avståndet till staden* är visserligen relativt stort, men redan nu är regelbunden omnibustrafik anordnad, vilken givetvis kommer att ytterligare utvecklas i och med hospitalets tillkomst.

Form för
upplåtelse samt
viss överens-
ommelse med
Umeå lands-
församling.

Medicinalstyrelsen anförde härefter, att styrelsen förutsatte, att hinder icke borde möta mot att området i fråga, vilket, såsom förut anförts, tillhörde kyrkofonden, skulle kunna upplåtas för hospitalsanläggning, samt att det syntes styrelsen lämpligast, att den ersättning, som borde utgå för upplåtelsen, bestämdes till en viss årlig avgäld.

Styrelsen meddelade vidare, att styrelsen i skrivelse den 30 juni 1926 gjort förfrågan hos kommunalnämnden i Umeå landsförsamling, huruvida kommunen vore villig att, därest medicinalstyrelsen gjorde framställning om upplåtelse av området för anläggande av ett hospital samt statsmakterna beslutade, att ett hospital skulle förläggas dit, åtaga sig erläggandet av en dylik avgäld ävensom göra en del andra utfästelser rörande ersättningen och upplåtelsen av annan mark m. m.

De sålunda ifrågasatta utfästelserna skulle innebära förpliktelse:

1) att erlägga den avgäld eller annan ersättning, som kunde komma att fastställas: a) för upplåtelse från Kyrkobordets mark av *dels* själva hospitalsområdet, *dels* den mark, som kunde vara erforderlig för eventuellt anordnande av vattenverk och bad vid stranden av Ume älv, *dels* mark för framdragande av stickspår till hospitalsområdet från redan befintligt dylikt spår eller från järnvägslinjen Umeå—Vännäs och för väg från hospitalsområdet till området vid älven, b) för rätten att å Kyrkobordets mark framdraga ledningar såväl för vatten till hospitalet från Umeå stads vattenledning, alternativt från eget verk vid Ume älv, som ock för avlopp från hospitalsområdets södra gräns till Ume älv;

2) att erlägga den avgäld eller annan ersättning, som kunde komma att bestämmas för framdragande av i punkt 1) omförmälda ledningar över mark, som eventuellt ej hörde till Kyrkobordet;

3) att till medicinalstyrelsens förfogande ställa erforderlig, Kyrkobordet icke tillhörig mark för framdragande av det i punkt 1) omförmälda stickspåret;

4) att vidtaga åtgärder, så att de av enskilda personer nu innehavda, å hospitalsområdet belägna lägenheterna med därå uppförda åbyggnader utan kostnad för statsverket kunde överlätas på medicinalstyrelsen senast å den laga fardag, som infölle närmast efter fyra år från den dag, då hospitalets uppförande påbörjats, dock att överlåtelsen beträffande de personer, som den 1 juli 1926 brukade lägenheterna, finge anstå, till dess de avflyttade eller avlede, utan rätt för dem att å lägenheterna göra större om- eller nybyggnader eller vidtaga andra väsentliga förändringar å dessa; med rätt likväl för styrelsen att utan ersättningsskyldighet såväl under byggnadstiden som därefter över lägenheterna framdraga erforderliga vägar;

5) att träffa sådan uppgörelse med den eller de personer, som på arrende innehade mark inom det för hospitalet avsedda området, att denna mark med därå uppförda åbyggnader kunde utan kostnad för statsverket avträdas och ställas till styrelsens förfogande å den laga fardag, som inträffade närmast efter byggnadsarbetenas igångsättande, eller å den senare dag, som kunde av styrelsen bestämmas, med rätt för styrelsen att redan vid tiden för arbetets igångsättande låta över nämnda mark framdraga erforderliga vägar; samt

6) att vidtaga åtgärder, så att å området nu befintliga vägar bleve avlysta och ställda till medicinalstyrelsens uteslutande förfogande, dock med rätt till nödig utfartsväg för de å området boende lägenhetshavarna.

Med anledning av den av styrelsen sålunda gjorda förfrågan hade, anförde styrelsen, kommunen vid sammanträde den 26 september 1926 förklarat sig villig att, därest vederbörande beslutade, att hospitalet skulle förläggas till området i fråga, iklåda sig samtliga i styrelsens berörda skrivelse den 30 juni 1926 angivna förpliktelser; och hade kommunalfullmäktige sedermera i skrivelse den 6 oktober 1926 lämnat styrelsen underrättelse därom.

Beträffande frågan om tillgodoseende av hospitalets vattenbehov meddelade styrelsen i sin förevarande skrivelse den 4 mars 1927 att, enligt vad styrelsen erfarit, någon utsikt att vatten skulle finnas å eller i närheten av det ifrågasatta hospitalsområdet i tillräcklig mängd för hospitalets behov icke syntes förefinnas. Umeå stad hade efter verkställda undersökningar icke kunnat erhålla vatten för sitt nya vattenverk på närmare håll än i den omkring 8 kilometer från staden belägna Piparbölesjön. Skulle av någon anledning styrelsen framdeles nödgas tillgodose hospitalets behov av vatten från Ume älv, funnes möjlighet till anläggning av ett vattenverk å den mark vid stranden av Ume älv som, på sätt förut nämnts, avsetts därför och för

Överens-
kommelse med
Umeå stad
angående
vattenleverans
m. m.

anordnande av bad och för vilken mark Umeå landskommun förbundit sig att erlägga avgäld.

På framställning av styrelsen om hospitalets förseende med vatten från Umeå stads vattenverk hade emellertid stadsfullmäktige i Umeå beslutit att, därest styrelsen beslöte tillgodose hospitalets behov av vatten från stadens vattenverk, förbinda sig att leverera allt för hospitalets behov erforderligt vatten, att inom ett och ett halvt år efter därom till drätselkammaren lämnat skriftligt meddelande till hospitalets gräns hava anlagt vattenledning så anordnad, att trycket ej komme att understiga, vid 7.5 sekundliters förbrukning 26 meter, vid 15 sekundliters förbrukning 16 meter samt vid 30 sekundliters förbrukning, 15 minuter efter tillsägelse, 29 meter under en sammanhängande tid om högst 6 timmar, allt under antagande att marknivån vid det blivande hospitalsområdet låge å höjden + 39.0 meter över havets medelvattenyta, att från och med den dag hospitalsanläggningen toges i bruk leverera vatten enligt följande ersättningsgrunder, nämligen, att 80,000 kubikmeter vatten per år skulle levereras till ett belopp av 16,000 kronor oavsett om förbrukningen komme att uppgå till 80,000 kubikmeter eller ej, att för förbrukning därutöver skulle erläggas 16 öre per kubikmeter under en tidrymd av 10 år, men att därefter skulle erläggas per kubikmeter samma pris som för hushållsförbrukning inom staden enligt mätare, dock lägst 10 öre per kubikmeter, samt att detta anbud skulle gälla, till dess Kungl. Maj:t fattat beslut om hospitalets uppförande och Kungl. Maj:ts beslut vederbörligen delgivits dock högst till den 1 oktober 1930.

I huvudsaklig överensstämmelse med detta stadsfullmäktiges åtagande, vars godkännande tillstyrkts av den av medicinalstyrelsen anlitade experten, förste ingenjören vid Stockholms stads vattenledningsverk John Bergström, hade, anfördes i skrivelsen, medicinalstyrelsen uppgjort ett förslag till preliminärt avtal om vattenleverans, vilket förslag styrelsen översänt till stadsfullmäktige för godkännande och underskrift. Avtalet har därefter undertecknats, för stadsfullmäktiges del den 29 juni 1927 och för medicinalstyrelsens del den 1 juli 1927.

Efter erinran om att styrelsen i sin plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården av den 25 september 1925 funnit sig föranlåten att beräkna platsantalet beträffande Västerbottenshospitalet till 800 i stället för till förut ifrågasatt antal av 600, hemställde slutligen styrelsen i sin förberörda skrivelse av den 4 mars 1927 att, under förutsättning att det såsom plats för det ifrågavarande nya hospitalet föreslagna, å Kyrkobordet i Umeå socken belägna området kunde till styrelsen för ändamålet överlätas, Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt styrelsen att med biträde av överläkaren Lauritzen uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag, ritningar och kostnadsberäkningar till uppförande å nämnda område av byggnader för ett hospital om 800 sängar.

Uti infordrat utlåtande den 28 juni 1927 meddelade kammarkollegium till en början, att collegium låtit i ärendet höra vederbörande kyrkoråd, boställsarrendatorer, landsfiskal och jägmästare ävensom inhämtat respektive den 27 april och den 2 maj 1927 dagtecknade utlåtanden av domkapitlet i Luleå och länsstyrelsen i Västerbottens län.

Härefter anförde kollegium, att *länsstyrelsen* i sitt utlåtande meddelat, att, »enligt vad utredningen givit vid handen», i det tilltänkta hospitalsområdet inginge icke blott till ecklesiastikt ändamål anslagen mark utan även ett till kyrkostad avsatt, Umeå socken tillhörigt område. Angående detta område, som å t. f. distriktslantmätaren Tillgrens karta avgränsats med blyertssiffrorna 1, 2, 3, 4 (norr om kyrkan), hade länsstyrelsen av överlantmätaren i länet inhämtat, att detsamma icke funnes redovisat i några lantmäterikontoret tillhöriga handlingar och kartor. Ej heller hade vid efterforskning i orten någon närmare upplysning därom kunnat vinnas. Enligt vad länsstyrelsen av vederbörande jägmästare inhämtat, vore efter upplåtelsen av det ifrågakomna området skogstillgången fullt tillräcklig för tillgodoseende av vederbörande arrendatorer och tjänstinnehavare tillförsäkrat virkesbehov. Länsstyrelsen hade vidare i sitt utlåtande meddelat uppgift å de personer, vilka på arrende innehade den i det ifrågasatta hospitalsområdet ingående inägojorden. Arrendetiden utlöpste för fyra arrendelotter den 14 mars 1929, för två den 14 mars 1930 och för fyra den 14 mars 1939. För egen del hade länsstyrelsen hemställt, att ifrågavarande område måtte till medicinalstyrelsen upplåtas att under nyttjanderätt innehavas, så länge området för avsett ändamål disponerades, emot viss årlig avgäld samt att denna avgäld måtte bestämmas efter förutgången uppskattning.

I anledning av vad länsstyrelsen sålunda anført och upplyst hade — anförde kollegium — kollegium låtit i ärendet höra dels *Umeå landsförsamling* å kyrkostämman dels, beträffande upplåtelsen av det till kyrkostad använda området, *Umeå socknemän* å kommunalstämma samt å nämnda område varande *lägenhetsinnehavare*. Församlingen hade å kyrkostämman den 15 maj 1927 enhälligt beslutat förordna medicinalstyrelsens framställning. Såväl kommunalstämman som lägenhetsinnehavarna — de sistnämnda dock med förbehåll om full ersättning av kommunen — hade vid kommunalstämma samma den 15 maj 1927 enhälligt beslutat att, därest hospitalet komme att förläggas å Kyrkobordets mark, kostnadsfritt för ändamålet upplåta det till kyrkostad använda området, till den del det låge inom det för hospitalet avsedda området.

Domkapitlet hade, efter hörande av kyrkoherden i församlingen, i infortrat yttrande förklarat, att domkapitlet med hänsyn till det allmänna ändamål, vartill områdena vore avsedda, och då desamma icke kunde anses behövlige för vederbörande boställen och tjänstinnehavare för sin del icke hade något att erinra mot områdenas överlämnande till medicinalstyrelsen.

Slutligen hade, anförde kollegium, yttrande inhämtats av *domänstyrelsen*. Denna styrelse hade i ett den 13 juni 1927 dagtecknat utlåtande med tillstyrkande av ansöknigen anført, bland annat, att styrelsen helt anslöte sig till länsstyrelsens uppfattning att berörda områden borde under angiven förutsättning upplåtas till medicinalstyrelsen under nyttjanderätt mot viss årlig avgäld. Emellertid syntes vid dylik nyttjanderätt, som medgäve markens användande för annat ändamål än skogsproduktion, jämväl böra fästas det villkoret, att marken skulle vid upplåtelsens hävande vara försatt i samma skick som vid tillträdet, eller ock skälig ersättning lämnas till markens ägare för minskad avkastning av densamma. Ehuru i förevarande fall ett hävande av den ifrågasatta nyttjanderätten väl icke inom överskådlig framtid syntes kunna komma i fråga, sedan anläggningarna för hospitalet fullbordats, hade domänstyrelsen dock ansett sig böra framlägga denna synpunkt till Kungl. Maj:ts beprövande. Beträffande nyttjanderätten i övrigt borde enligt domänstyrelsen densamma icke på något sätt inskränkas, vadan skog, som å områdena av olika anledningar utfälldes, borde av nyttjanderättsinnehavaren få tillgodogöras på lämpligaste sätt. Den årliga avgäld, som borde utgå till kyrkofonden för upplåtelsen, hade syntes domänstyrelsen

Länsstyrelsen i
Västerbottens
län.

Umeå lands-
församling
m. fl.

Domkapitlet.

Domän-
styrelsen.

böra motsvara värdet vid skilda tider av den årliga minskningen av boställenas skogsavkastning. Jägmästaren hade uppskattat denna minskning till 72 kubikmeter. Denna beräkning av skogsavkastningens kubikmassa å ifrågasvarande områden syntes enligt domänstyrelsens mening för närvarande med hänsyn till beståndens ålder få anses riktig. Med hänsyn till markens produktionsförmåga och den avkastning, som borde kunna avvinnas densamma vid rationell skötsel, hade domänstyrelsen ansett, att årsavkastningens storlek borde bestämmas till 145 kubikmeter från och med år 1950. Värdet av förutnämnda 72 kubikmeter hade jägmästaren för närvarande uppskattat till cirka 400 kronor. Denna uppskattning hade synts domänstyrelsen böra göras mera exakt och sedermera godtagas för en tidrymd av fem å tio år, varefter ny värdering borde ske. Åt vederbörande överjägmästare borde kunna överlåtas att efter jägmästarens hörande fastställa dessa värden.

För egen del anförde *kammarkollegium* följande.

Det i medicinalstyrelsens framställning nämnda »Kyrkobordet», från vilket hospitalsområdet vore ifrågasatt att upplåtas, vore, enligt vad av handlingarna och kartor i ärendet inhämtats, identiskt med kyrkoherdebostället samt de båda komministerboställena i Umeå socken. Dessa fastigheter vore i gällande (1917 års) jordebok för Umeå socken upptagna bland kronoegendomar under allmän disposition, boställen, kyrkoherdebostället såsom $\frac{61}{64}$ mantal Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena såsom $\frac{3}{16}$ mantal Kyrkobordet nr 2, sistnämnda fastighet med anteckning att pastoratets båda komministrar innehade vardera $\frac{3}{32}$ mantal.

Ny lönereglering för prästerskapet i Umeå landsförsamlings pastorat hade av Kungl. Maj:t fastställts genom resolution den 6 juli 1917 att gälla från och med den 1 maj 1918. Lönerna till prästerskapet i pastoratet skulle, förutom medelst församlingsavgifter, gäldas med avkomsten av, bland andra, boställena Kyrkobordet nr 1 och nr 2.

Kollegium, som icke hade något att erinra emot att det föreslagna hospitalet förlades till boställena och att nödig mark därför upplåtes, hade vid granskning av den av Tillgren sammanställda kartan funnit, att största delen av förenämnda boställen skulle för ändamålet tagas i anspråk. Ehuru kollegium icke varit i tillfälle att närmare undersöka, huruvida och i vad mån de återstående områdena av boställena kunde med någon fördel nyttjas för sitt dittillsvarande ändamål, ansåge sig kollegium emellertid böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på vikten av att i upplåtelsen även inbegreps sådant område, som eljest skulle bli för boställena onyttigt eller av ringa värde.

Beträffande det till kyrkostad använda området, som enligt uppgift till en del skulle ingå i hospitalsområdet, ville kollegium meddela, att den tid, som för remissens besvarande stått kollegium till buds, icke medgivit anställandet av den säkerligen omfattande utredning, som till lösande av frågan om äganderätten till kyrkostadsområdet måste verkställas. En inom kollegium gjord preliminär undersökning syntes emellertid icke giva stöd åt det framkomna påståendet, att kyrkostaden, till den del den inginge i hospitalsområdet, skulle ägas av Umeå socknemän. Huru därmed än kunde förhålla sig, ansåge kollegium något hinder för den sökta upplåtelsen av denna anledning icke böra föreligga, då Umeå socknemän medgivit upplåtelsen och frågan om äganderätten till kyrkostaden syntes kunna upptagas till närmare undersökning, då avgörande skulle träffas om dispositionen av avgälden, en fråga som i sinom tid torde komma att av kollegium prövas och avgöras.

Med anledning av den utav medicinalstyrelsen uttalade uppfattningen att vissa av de å det blivande hospitalsområdet befintliga byggnaderna borde med äganderätt övertagas av styrelsen, ville kollegium beträffande dem av berörda byggnader, som tillhörde *boställena*, framhålla, att det enligt kollegii mening vore lämpligast, att äganderätten till *samtliga* dessa byggnader över-

ginge å styrelsen. Ett fortsatt bibehållande för bostälленas räkning av vissa byggnader inom hospitalsområdet vore nämligen för bostälленas vidkommande ändamålslost. Den avsevärda tidrymd, som nyttjanderätten till marken i detta fall säkerligen komme att omfatta, syntes också motivera, att byggnaderna ej upplättes till styrelsen med nyttjanderätt.

Av domänstyrelsen i dess utlåtande föreslaget villkor därom, att den upplåtna marken skulle vid upplåtelsens hävande vara försatt i samma skick som vid tillträdet eller skälig ersättning lämnas till markens ägare för minskad avkastning av densamma, syntes kollegium icke vara påkallat. Däremot och ehuru det måste ligga i hospitalets intresse att vidmakthålla skogen, syntes bland villkoren böra intagas en uttrycklig bestämmelse, att det skulle åligga medicinalstyrelsen att väl vårda skogen, med rätt för styrelsen att tillgodogöra sig träd och buskar, som behövde fällas för områdets planering, för vägars framdragande m. m., ävensom skog, som behövde avverkas i skogsvårdande ändamål.

Enligt vad domänstyrelsen i sitt utlåtande föreslagit, syntes den avgäld, som borde utgå till kyrkofonden för upplåtelsen, böra motsvara den årliga minskningen av bostälленas skogsavkastning. Någon gottgörelse för nyttjanderätten till själva marken syntes således ej vara avsedd. Kollegium hölle för sin del före, att avgälden borde beräknas med hänsyn även därtill, och syntes därvid, liksom beträffande området i övrigt, hänsyn böra tagas till alla på områdets värde inverkan omständigheter, såsom exempelvis områdets värde för den nu ifrågasatta anläggningen.

Efter anförande härav yttrade kammarkollegium, att kollegium ansåge sig böra tillstyrka att, därest Kungl. Maj:t skulle finna skäligt besluta, att å den ifrågavarande platsen skulle anläggas hospital i enlighet med medicinalstyrelsens hemställan, Kungl. Maj:t måtte i samband därmed förklara, att det i styrelsens framställning avsedda området, i huvudsaklig överensstämmelse med de å Tillgrens karta angivna gränserna, finge från nyssnämnda fastigheter från och med dag, som Kungl. Maj:t funne lämplig, upplätas åt medicinalstyrelsen att av styrelsen innehavas, så länge området nyttjades för avsett ändamål och laga hinder ej mötte.

Vidare framhöll kollegium, att, enligt vad kollegium av medicinalstyrelsens framställning kunnat finna, styrelsen syntes önska nyttja jämväl andra delar av sagda bostälлен i och för framdragande av järnvägsspår, vatten- och avloppsledningar, vägar och övriga i samband med anläggningen erforderliga anordningar. Det torde emellertid, enligt kollegii uppfattning, ankomma på kollegium att i sinom tid, på framställning av medicinalstyrelsen, meddela beslut därom.

Vid upplåtelsen av det för hospitalsanläggningen direkt avsedda området av ifrågavarande bostälлен borde, enligt vad kollegium slutligen framhöll, i anslutning till det anförda följande villkor föreskrivas, nämligen:

att området skulle genom medicinalstyrelsens försorg och å dess bekostnad å marken utstakas och å karta avfattas, därvid särskilt borde angivas, huru stor areal som från vartdera bostället tagits i anspråk, samt till hur stor del förenämnda kyrkostad däri inginge, och skulle en bestyrkt kopia av kartan överlämnas till pastorsämbetet i församlingen att av pastorsämbetet förvaras;

att genom medicinalstyrelsens försorg skulle uppsättas och under besittningstiden underhållas erforderligt stängsel mellan området och bostälленas övriga, icke avsondrade mark;

att det skulle åligga medicinalstyrelsen att väl vårda skogen å området, med rätt för styrelsen att tillgodogöra sig träd och buskar, som behövde fällas för områdets planering, för vägars framdragande m. m., ävensom skog, som behövde avverkas i skogsvårdande ändamål;

att för området skulle årligen erläggas avgäld med belopp som, med hänsyn tagen såväl till områdets avkastningsförmåga i avseende å jord och skog som ock till de på områdets värde såsom byggnadsplats och eljest inverkande särskilda omständigheterna, av kollegium efter vederbörandes hörande fastställdes i spannmål eller annan lämplig räntepersedel att lösas med penningar efter årliga markegången (litt. A);

att avgälden, som skulle bestämmas särskilt för den i hospitalsområdet ingående delen av den s. k. kyrkostaden och särskilt för återstående delen av området, skulle kunna vid början av varje ny tioårsperiod med hänsyn till då rådande förhållanden höjas;

att medicinalstyrelsen skulle ansvara för att denna avgäld behörigen erlades;

att genom laga syn i behörig ordning skulle konstateras, huruvida vederbörande arrendatorer å det blivande hospitalsområdet fullgjort dem åliggande byggnads- och underhållsskyldighet med avseende å därå varande byggnader, samt huruvida jorden vore väl hävdad, dikad och försedd med erforderligt stängsel, varefter vederbörigen ådömda husröte- och vanhävdsbelopp, som avsåge nu ifrågavarande boställsdelar, skulle av vederbörande betalnings-skyldiga, mot vilka i detta fall icke borde framställas yrkande om skyldighet att bota befintliga brister, senast inom sex månader efter det syneförrättningen vunnit laga kraft inbetalas till länsstyrelsen för att av länsstyrelsen förvaltas och göras räntebärande, till dess kollegium efter anmälan av länsstyrelsen och efter vederbörandes hörande meddelat beslut om dispositionen av ersättningsmedlen;

att på området befintliga, till boställena hörande byggnader skulle av medicinalstyrelsen lösas med belopp, som skulle utgå efter vad i lagen den 12 maj 1917 om expropriation vore föreskrivet och på medicinalstyrelsens bekostnad till beloppet bestämmas av tre gode män, av vilka länsstyrelsen och domkapitlet, å ena, samt medicinalstyrelsen, å andra sidan, var för sig skulle utse en och domaren i orten den tredje;

att till vederbörande arrendatorer skulle utgivas på enahanda sätt bestämd ersättning för eventuell skada genom arrenderättens förtidiga upphörande ävensom för byggnad eller annan anläggning, som enskilt tillhörde arrendator men av medicinalstyrelsen tagits i anspråk eller måste från området borttagas, dock att i sådant fall vederbörande arrendator skulle i stället för länsstyrelsen och domkapitlet utse god man för ersättningens bestämmande; och skulle, därest arrendator ej åtnöjdes med att ersättning bestämdes av nyssnämnda tremannanämnd, hans arrenderätt till området jämte därå varande byggnader bliva föremål för expropriation jämlikt gällande lag därom;

att medicinalstyrelsen skulle vara skyldig att, då området av styrelsen tagits i besittning, hos länsstyrelsen och domkapitlet göra anmälan därom och samtidigt påkalla avgäldens fastställande samt tillsättande av nämnd som ovan sagts för bestämmande av ersättningen för å området varande byggnader; samt

att sålunda bestämd ersättning för byggnad, som tillhörde boställena, skulle överlämnas till länsstyrelsen för att förvaltas och göras räntebärande, till dess kollegium på sätt ovan nämnts meddelat beslut om dispositionen av ersättningsmedlen.

Medicinal-
styrelsen den
19 juli 1927.

I häröver infordrat utlåtande av den 19 juli 1927 meddelade *medicinalstyrelsen*, att styrelsen icke ansett sig hava någon anledning till erinran mot de villkor för upplåtelsen i fråga, som av kammarkollegium föreslagits, samt ej heller däremot att områdets gränser så förlades, att någon del av bostäl-lenas mark på grund av upplåtelsen icke bleve för boställena onyttig eller av ringa värde.

Genom brev den 7 oktober 1927 förklarade sig Kungl. Maj:t finna förberörda av kommitterade för Vännäs kommun och Vännäs municipalsamhälle samt av magistraten i Skellefteå och kommitterade för stadsfullmäktige därstädes gjorda framställningar icke till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda. Samtidigt uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att med biträde av överläkaren Lauritzen uppgöra och till Kungl. Maj:t före närmare angiven tid avgiva fullständigt, av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till en å förenämnda område av kyrkoherdebostället $\frac{61}{64}$ mantal krono Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena tillhopa $\frac{3}{16}$ mantal krono Kyrkobordet nr 2 i Umeå socken förlagd vårdanstalt för sinnessjuka, avsedd för 800 patienter. Tillika förklarade Kungl. Maj:t, att medicinalstyrelsen borde vid uppdragets fullgörande taga under övervägande, huruvida och i vad mån genom ökning av det för hospitalsbyggnader sedvanliga väningsantalet eller eljest genom byggnadstekniska anordningar kostnaderna för hospitalets uppförande ävensom driftkostnaderna för detsamma skulle utan avsevärd olägenhet kunna i mera betydande mån nedbringas.

Till åtlydnad härav har medicinalstyrelsen med skrivelse den 28 december 1927 överlämnat uppgjort förslag till sinnessjukanstalten i fråga.

På de skäl, som tala för inrättandet av ett hospital i Västerbotten torde jag nu icke behöva ingå. Jag erinrar därutinnan om vad jag förut anfört rörande plan för anskaffande av sinnessjukplatser och vill ytterligare endast nämna, att 1927 års riksdag vid behandlingen av förslaget om tillbyggnad av Piteå hospital (skrivelse nr 204) uttalade, att det varit önskvärt, att den rådande bristen å vårdplatser för Norrlands vidkommande kunnat inom närmaste tiden avhjälpas genom igångsättande av arbetena med det planerade hospitalet i Västerbottens län. Vad angår platsen för det hospital, som således bör inrättas, hava de skäl, som medicinalstyrelsen anfört för att styrelsen vid valet av plats efter sina ingående undersökningar stannat vid sist avsedda område vid Umeå, synts mig övertygande. I överensstämmelse med denna uppfattning tillstyrkte jag Kungl. Maj:t att lämna medicinalstyrelsen uppdrag att inkomma med förslag till hospital, förlagt till denna plats. När Kungl. Maj:t genom sitt förut berörda beslut den 7 oktober 1927 gillade detta mitt förslag, får detta beslut i realiteten också anses innefatta ett godkännande av förslaget om den plats för hospitalets förläggning, som styrelsen funnit vara den lämpligaste. Varken i samband med det förslag till hospitalsanläggningen i fråga, som av medicinalstyrelsen framlagts i nyssnämnda skrivelse av den 28 december 1927 och vilket jag i det följande torde få närmare behandla, eller i annat sammanhang hava sedermera framkommit omständigheter, som synas vara ägnade att påkalla en ändrad uppfattning i avseende å platsen för anstalten.

Det nya hospitalet torde alltså böra förläggas å det å den av t. f. distriktslantmätaren Tillman upprättade kartan på förut omförmälda sätt utmärkta område, som består av delar av kyrkoherdebostället $\frac{61}{64}$ mantal krono Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena tillhopa $\frac{3}{16}$ mantal krono Kyrkobordet nr 2 i Umeå socken. I den mån jämkning i vidgande omfatt-

Kungl. Maj:ts
beslut den 7
oktober 1927.

Departements-
chefen.

ning i avseende å området kan finnas påkallad med hänsyn därtill, att vissa delar av boställena eljest skulle bliva onyttiga eller av ringa värde, lärers givetvis, på sätt kammarkollegium förutsatt, dylik åtgärd böra i vederbörlig ordning vidtagas.

Efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet har jag även funnit mig böra tillstyrka medicinalstyrelsens förslag om att det avsedda området för angivet syfte ställes till förfogande mot erläggande av årlig avgäld. På sätt av utredningen framgår, har mot denna form för upplåtelse någon erinran icke framställts av vare sig kammarkollegium eller övriga i ärendet hörda myndigheter eller andra vederbörande. Jag förbiser härvid icke att, enligt vad handlingarna utvisa, vissa arrendatorer å boställena gjort ansökan enligt lagen den 4 januari 1927 (nr 1) om friköp av de arrenderade områdena. Länsstyrelsen i Västerbottens län och kammarkollegium hava emellertid på närmare anförda skäl ansett denna omständighet icke böra utgöra hinder för markupplåtelse av antydd art och omfattning till hospitalsanläggning, och jag ansluter mig till denna uppfattning.

De villkor, som enligt kammarkollegium böra fästas vid upplåtelsen och vilka medicinalstyrelsen ansett sig kunna godtaga, föranleda i huvudsak icke heller någon erinran från min sida. Den mera detaljerade, slutliga handläggningen av upplåtelsefrågan lärers emellertid med hänsyn till boställenas natur få ske å ecklesiastikdepartementets föredragning, sedan statsmakterna fattat ståndpunkt beträffande hospitalets förläggning till ifrågavarande område.

Bland de föreslagna villkoren för upplåtelsen ingår, såsom förut omförmäلتs, ett av innebörd att å området befintliga, till boställena hörande byggnader skola lösas med belopp, som skall utgå efter vad i gällande lag om expropriation är föreskrivet och på kronans bekostnad till beloppet bestämmas av tre gode män, utsedda på närmare angivet sätt.

Enligt de i det föregående omförmäلتa, av medicinalstyrelsen under vissa förutsättningar uppställda och av Umeå landskommun sedermera åtagna utfästelserna — mot vilkas innehåll jag icke har någon erinran att göra — skulle staten fritagas från huvudparten av de markkostnader, som i sammanhang med hospitalsanläggningen skulle uppkomma. Dessa kostnader, som i stället skulle bäras av kommunen, skulle utgöra dels avgäld ej mindre för upplåtelsen av själva hospitalsområdet än även för mark till anordnande av vattenverk och bad samt för rätten att framdraga järnvägsspår, vatten- och avloppsledningar, dels ock utgifter för ersättning till enskilda personer i samband med överlåtelse å styrelsen av å hospitalsområdet belägna, av enskilda innehavda lägenheter med därå uppförda åbyggnader ävensom av inom samma område förefintlig, på arrende innehavd mark med därå uppförda åbyggnader. Utfästelserna i fråga torde däremot icke kunna anses innefatta förpliktelse för kommunen att svara jämväl för sådana kostnader som de förut berörda beloppen för lösen av de själva boställena tillhörande byggnaderna.

Sistberörda förhållande har ock av medicinalstyrelsen uppmärksamrats i sammanhang med den av styrelsen uppgjorda beräkningen av totalkostnaden för anläggningen av ett hospital vid Umeå. Uti sin skrivelse den 28 de-

cember 1927 har nämligen styrelsen vid angivande av slutsumman härför uttryckligen framhållit, att i densamma icke vore inräknade de ersättningar för inlösen av å boställena befintliga, till desamma hörande byggnader, som styrelsen kunde bli skyldig att gälda på grund av villkor, som kammarkollegium föreslagit för övertagande av det till hospital avsedda området. Anledningen därtill förklarade styrelsen vara den, att styrelsen icke sett sig i stånd att göra någon beräkning av det belopp, vartill dessa ersättningar sammanlagt kunde komma att uppgå, men ansåge styrelsen någon särskilt stor summa icke komma att erfordras därför.

Enligt från länsstyrelsen i Västerbottens län inhämtade upplysningar utgöras ifrågavarande byggnader av 13 lador. Deras sammanlagda värde har approximativt uppskattats till ej fullt 2,000 kronor.

Av skäl, kammarkollegium anfört, torde ur de synpunkter, från vilka jag har att bedöma spörsmålet, någon erinran icke vara att göra mot att statsverket inlöser ifrågavarande till boställena hörande byggnader, helst lösesumman, även med det föreslagna sättet för densammas bestämmande, med hänsyn till byggnadernas art, nuvarande beskaffenhet och approximativt uppskattade värde sammanlagt torde komma att uppgå till ett relativt mycket obetydligt belopp. Utgifterna i berörda hänseende torde — därest min ståndpunkt i ämnet kommer att godtagas — böra bestridas från det anslag under femte huvudtiteln, under vilket, på sätt jag i det följande kommer att hemställa, medel torde böra beredas för själva hospitalsanläggningens utförande. I enahanda ordning torde även böra täckas de utgifter, som må uppkomma i samband med ej mindre bestämmandet av dessa samt övriga lösenbelopp och ersättningar än även hospitalsområdets utstakande och avfattande på karta. Av det föregående framgår nämligen, att kammarkollegium ansett, att även utgifterna för sist angivna två ändamål böra gäldas av statsverket, och Umeå landskommun lär enligt de gjorda utfästelserna icke hava någon skyldighet att ersätta desamma. Från min synpunkt synes det också naturligt, att utgifterna i fråga bestridas från nyssberörda anslag.

Enligt de för upplåtelsen föreslagna villkoren skulle vidare medicinalstyrelsen svara för att förekommande avgäld behörigen erlägges. Såsom tidigare påpekats, har emellertid Umeå landskommun under viss förutsättning iklätt sig förpliktelse att svara för största delen av denna avgäld. Därest det till äventyrs skulle uppstå behov av att vid erläggande av denna avgäld eller för bestridande av andra i det föregående omförmälda, i samband med hospitalets förläggande till ifrågavarande område uppkommande utgifter, för vilka samma kommun jämlikt åtagande iklätt sig betalningsskyldighet, använda förskottsförfarande från statens sida, lära härtill erforderliga medel böra utgå av det ordinarie förslagsanslaget till hospital och asyl.

Slutligen vill jag i detta sammanhang framhålla, att jag icke funnit något vara att invända mot innehållet i det avtal angående leverans av vatten till ett blivande hospital å förevarande område, som den 29 juni och den 1 juli 1927 preliminärt slutits mellan medicinalstyrelsen å kronans vägnar samt Umeå stad.

Jag övergår härefter till en redogörelse för medicinalstyrelsens förslag till den ifrågasatta sinnessjukvårdsanstalten.

Medicinal-
styrelsens
förslag
rörande
hospitalets
anordnande.

Vid utarbetandet av förslaget hava inom styrelsen medverkat överinspektören för sinnessjukvården i riket E. Göransson, särskilt i fråga om planen för en i förslaget ingående upptagningspaviljong. Vidare har styrelsen anlitat biträde av vissa andra personer. Sålunda har överläkaren vid Strängnäs hospital E. Lauritzen dels uppgjort det preliminära programmet för övriga sjukvårdspaviljonger, dels ock beträffande planen för anstalten i dess helhet samt de särskilda byggnadernas förläggning och planläggning samarbetat med styrelsens arkitekt C. Westman, vilken upprättat situationsplan samt skissritningar och kostnadsförslag till byggnaderna. Utredning om grundförhållandena å byggnadsområdet har verkställts av filosofie doktorn R. Lidén och ingenjören J. Ohlsson. Förslag och kostnadsberäkningar hava vidare uppgjorts för värme- och ventilationsanläggningen av civilingenjören H. Theorell, för vatten- och avloppsledningar av ingenjören J. Bergström samt för elektrisk kraft- och belysningsanläggning av överingenjören T. Holmgren.

Det uppgjorda förslaget, sådant det utformats å de av Westman — i november 1927 — upprättade ritningarna, omfattar tillhopa 25 byggnader.

För att underlätta bedömandet av förslaget torde den i ärendet ingivna situationsplanen få i avtryck fogas såsom bilaga vid statsrådsprotokollet. Under hänvisning till denna situationsplan ber jag att i anslutning till vad medicinalstyrelsen anfört få lämna en redogörelse över byggnadernas allmänna planläggning och inbördes läge.

Byggnader-
nas allmänna
planläggning
och läge m. m.

De egentliga anstaltsbyggnaderna hava hopförts till ett sammanträngt huvudkomplex. Denna anordning har enligt vad medicinalstyrelsen framhåller vidtagits dels för att i möjligaste mån minska utsträckningen av ledningsnäten för värme, vatten, avlopp m. m., dels för att underlätta och förbilliga anordnandet av en trafikabel kulvertförbindelse mellan byggnaderna, vilken särskilt vid en så långt norrut belägen anstalt är av mycket stor betydelse såväl för personal- och patienttrafiken som för transporten av mat, tvättkläder m. m. För att ernå en ytterligare koncentration av anläggningen och därmed nedbringa kostnaderna för uppförande och drift förklarar sig styrelsen hava sökt inrymma de erforderliga lokalerna i så få byggnader och med så högt våningsantal i dessa, som utan äventyrande av anläggningens ändamålsenlighet synts möjligt.

Byggnaderna inom detta huvudkomplex äro symmetriskt anordnade å ett i stort sett rektangulärt område med längdaxel i norr—söder. Längs östra och västra sidorna äro sjukvårdsbyggnaderna för män respektive kvinnor förlagda, tre på vardera sidan, nordligast och mest utskjutna å området de båda paviljongerna för oroliga (IV och VIII å situationsplanen), söder om dessa och närmare varandra två paviljonger för lugna (III och VII) och längst åt söder två små paviljonger, anordnade efter öppendörrsystem (II och VI). Vid de stora paviljongernas yttersidor äro promenadgårdar för patienterna förlagda. I mittlinjen ligger sydligast, i jämbredd med södra gavlarna av paviljongerna för lugna och jämte dessa paviljonger omslutande

en rymlig centralgård, administrationsbyggnaden (I). Norra sidan av centralgården begränsas av tvenne för de sjuka avsedda arbetspaviljonger (V och IX) och mellan dessa en kyrksalsbyggnad (X). Norr om centralgården, å det breda området mellan paviljongerna för oroliga sjuka, ligga längs mittlinjen en bostadsbyggnad för kvinnlig sjukvårdspersonal (XI) och omedelbart norr om denna, med längdläge i öster—väster, en stor ekonomibyggnad (XII), inrymmande köks- och tvättlokaler, matsalar, en samlingssal, bostadsrum för personal m. m. Längst i norr äro åt ena sidan ångpannehus med kolkård (XIII), åt den andra verkstadshus med garage (XIV) förlagda.

Utanför huvudkomplexet hava förlagts dels en del bostadshus, nämligen tre för tre läkare och syssloman (XV, XVI och XVII), fyra för övrig gift personal (XVIII, XX, XXI och XXII), ett för ogift manlig personal (XIX) samt portvaktsstuga (XXIII) och obduktionshus med begravningskapell (XXV), dels ock en av sjukvårdsbyggnaderna, nämligen upptagningspaviljongen (XXIV).

Angående sistnämnda paviljongs uppgift i sjukvårdsanläggningen anför medicinalstyrelsen, att paviljongen är avsedd för vården av nyintagna, ej våldsamma eller störande patienter, såväl män som kvinnor, för vilka utsikterna till hälsans återvinnande synas gynnsamma. Syftet med densamma är att mildra intrycket av intagningen samt skapa en lugnare och mera rent sjukvårdsbetonad miljö än det inom det stora anstaltskomplexet är möjligt, vilket för mången känslig nyinsjuknad ansetts vara av stor betydelse. Med hänsyn härtill har paviljongen givits ett relativt avskilt och ostört läge.

Rörande *förläggningen av anstaltens huvudkomplex* har medicinalstyrelsen anfört huvudsakligen följande.

Såsom styrelsen i sin skrivelse den 4 mars 1927 angående förslag till plats för nytt hospital vid Umeå framhållit, vore en förläggning av huvudkomplexet till södra skogsbrynet i västra delen av området med hänsyn till fri och vacker utsikt den lämpligaste. I det först uppgjorda förslaget till byggnadernas förläggning, å ritningarna betecknat såsom *alternativ A*, är detta iakttaget. Det har emellertid vid de grundundersökningar, som under förslagets utarbetande pågått, visat sig, att de södra och västra delarna av denna plats för huvudkomplexet erbjuda mindre god byggnadsgrund än marken närmast åt öster och norr. Genom en förflyttning av komplexet mot nordost skulle därför vinnas förmånligare grundläggningsförhållanden. En sådan förskjutning skulle, enligt vad vid gjorda undersökningar framgått, kunna ske utan väsentlig ändring av byggnadernas inbördes läge och placering med hänsyn till väderstreck och utan andra olägenheter beträffande själva byggnaderna än den, att administrationshuset, som i alternativ A förlagts å en sluttning, skulle komma på plan mark, varigenom belysningen i källarvåningen blir sämre. Att anstalten genom en dylik förskjutning avlägsnas från skogsbrynet, innebär däremot en avgjord nackdel. Ernäendet av bättre byggnadsgrund och den besparing i kostnaden för byggnader och dränering, som därmed vinnes, av Westman beräknad till 60,000 kronor, har emellertid föranlett styrelsen att såsom *alternativ B* upptaga en ändrad förläggningsplan med iakttagande av förberörda förskjutning av huvudkomplexet och därav betingade ändringar i administrationshuset samt omplaceringar beträffande några mindre byggnader utanför huvudkomplexet. Westman har emellertid anfört, bland annat, att den i alternativ B angivna förläggningen icke syntes

böra anses fullt slutgiltig. En fortsatt undersökning av markens höjd och grundförhållanden m. m. kunde medföra en del justeringar i förläggningen, dels i dess helhet, dels för vissa byggnader. Emellertid torde anstalten icke böra skjutas avsevärt längre in i skogen, för att kontakten med det livligare landskapet söderut ej helt måtte förloras och anstalten få ett alltför avskilt och dystert läge. Grundförhållandena torde ej heller inbjuda till en längre inskjutning i terrängen.

På grund av nu berörda omständigheter har styrelsen funnit sig böra förorda alternativ B, dock med de jämkningar i fråga om förläggningen av byggnaderna, som vid fortsatt undersökning kunna befinnas ändamålsenliga. Särskilt har styrelsen ansett en förflyttning av de för personalen avsedda bostadshusen till annan plats böra tagas under övervägande, då den för dem föreslagna förläggningen med hänsyn till det läge, infartsvägen till anstalten fått enligt alternativ B, blivit mindre lämplig.

På grund av den förskjutning i nordost av hela byggnadskomplexet, som blir en följd av förläggningen enligt alternativ B, skulle, framhåller medicinalstyrelsen, den del av det för hospitalet tilltänkta, i brevet den 7 oktober 1927 omförmälda området, som vore belägen omedelbart norr om linjen B—C å förberörda karta, bli obehörlig, vadan det blivande hospitalsområdet kan minskas med denna del¹⁾. Någon jämkning i gränserna för området har ock ansetts kunna föranledas av vad kammarkollegium uti sitt förberörda utlåtande den 28 juni 1927 framhållit beträffande vikten av att i upplåtelsen av mark till hospitalet även inbegreps sådant område, som eljest skulle bli för boställena onyttigt eller av ringa värde, m. m.

Södra delen av området avses enligt medicinalstyrelsens förslag att *inhägnas* till den omfattning, situationsplanen utvisar²⁾, för att hindra tillträde för obehöriga. Den odlade sänkan söder om huvudkomplexet, vilken väl lämpar sig för trädgårdsanläggning, skulle ingå i inhägnaden, under det att markbältet närmast landsvägen till Vännäs, vilket avsetts att användas huvudsakligen för personalbostäder, skulle lämnas oinhägnat. Medicinalstyrelsen påpekar, att med denna inhägnad icke avses det av kammarkollegium i dess utlåtande den 28 juni 1927 påfordrade stängslet mellan hospitalsområdet och boställesnas övriga icke avsöndrade mark, vilket sistnämnda stängsel enligt styrelsens åsikt kan vara av betydligt enklare beskaffenhet.

Infartsvägen till anstalten från landsvägen har i förslaget fått sitt läge ungefär där den gamla vägen till Degerfors nu framgår. Vid inhägnadsgränsen är portvaktshuset förlagt. Vägen delar sig därefter i två huvudgrenar, av vilka den ena, söder om det å området befintliga grustaget, leder till stora anstaltskomplexets huvudentré, under det att den andra, som utgör Degerforsvägens fortsättning, går fram öster om detsamma, förmedlande trafiken till ekonomibyggnaderna.

Under erinran att styrelsen i sin skrivelse den 4 mars 1927 framhållit de gynnsamma betingelserna för *framdragande av ett järnvägsspår* till byggnads-

¹⁾ Gränsen för det tilltänkta hospitalsområdet är å situationsplanen utmärkt med en tunn heldragen linje.

²⁾ Inhägnaden har å situationsplanen markerats genom en med korta tvärstreck försedd linje.

platsen har styrelsen meddelat, att järnvägsstyrelsen med skrivelse den 26 augusti 1927 lämnat utredning angående läget och kostnaden för ett sådant spår. Kostnaden beräknas till 43,000 kronor. Med det förändrade läge, anstalten skulle få enligt det av styrelsen förordade alternativet B, kommer spårets längd att minskas med omkring 170 meter, vadan nämnda kostnad kommer att något reduceras. I kostnadssumman ingår ej kostnaden för lösen av för spåret erforderlig mark, enär denna kostnad enligt det i styrelsens skrivelse den 4 mars 1927 återopade åtagandet av Umeå kommun skall gäldas av kommunen. Spåranläggningen skulle enligt styrelsens förmenande få stor betydelse särskilt under byggnadstiden och borde därför komma till utförande före byggnadsarbetets början. Spårets ändpunkt har med hänsyn till spårets viktigaste funktion efter anstaltens ibruktagande förlagts i omedelbar närhet av kolgården vid ångpannehuset.

Beträffande den närmare planläggningen av de särskilda byggnaderna må här i huvudsak återgivas vad medicinalstyrelsens redogörelse för det föreliggande förslaget i nämnda hänseende innehåller.

Planläggningen av de särskilda byggnaderna.

Med avseende å sjukvårdsbyggnaderna meddelar styrelsen till en början en allmän redogörelse, av vilken framgår, att vid beräkningen av utrymmet i huvudsak samma grunder följts, som fastställts för den senast uppförda statsanstalten för sinnessjuka, nämligen Hälsingborgs hospital. Rumshöjden överstiger icke 3,3 meter. Golvytan i gemensamma liggsalar är 5—8 kvadratmeter per säng, allt efter lokalernas beläggning dygnet om eller endast nattetid samt efter arten av där vårdade patienter, i enkelrum omkring 10 kvadratmeter. Dag- och matrum hava tillsammans högst 4 kvadratmeters golvyta per patient. Styrelsen har icke ansett sig kunna förorda en ytterligare nedpressning av dessa mått.

Sjukvårdsbyggnader.

Sjukavdelningarna äro i allmänhet avsedda för 40—50 patienter. Undantag därifrån utgöra avdelningarna för de oroligaste sjuka samt upptagningspaviljongens avdelningar, vilka äro något mindre. Dessutom har öppen-dörr-avdelning å vardera könssidan inrättats med ett ännu lägre platsantal, nämligen 21, då det eljest kunnat befaras, att lämpligt patientmaterial skulle saknas för avdelningens fullbeläggning.

Avdelningarna äro givetvis olika inrättade för olika patientkategorier och vårdformer. I allmänhet innehåller en avdelning följande lokaler: liggsalar, delvis anordnade för permanent sänglägesbehandling, delvis endast som sovrum, enkelrum i erforderligt antal, dagrum, matrum samt annexlokaler, nämligen w. c., bad-, snygnings- och sköljrum, dischkök, förråd, ett rum för undersökning och besök samt kapprum.

Mans- och kvinnosidorna äro föreslagna identiskt lika, vardera omfattande en paviljong för lugna och halvroliga patienter, en paviljong för oroliga, en öppen-dörr-paviljong samt hälften av den gemensamma upptagningspaviljongen.

I fråga om de särskilda sjukvårdsbyggnadernas anordnande för vardera könssidan innehåller styrelsens redogörelse huvudsakligen följande:

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 139 häft. (Nr 165.) 108/551 28 13

Paviljongen för lugna rymmer över hälften av könssidans hela patientantal och utgör ett stort byggnadsblock med en längd av icke mindre än 115 meter. Den är med hänsyn till de betydande besparingar i anläggning och drift, som därigenom stå att vinna, uppförd i tre våningar, med ett mittparti, som är försett med en fjärde våning, där dock ingen patientförläggning avses.

I vart och ett av byggnadens sidopartier hava förlagts tre avdelningar, en i varje våning. Avdelningarna i södra partiet (A 1, A 2 och A 3) äro avsedda för lugna och de i norra partiet förlagda (B 1, B 2 och B 3) för halvoraliga patienter. Man har för att förenkla byggnadskonstruktionen eftersträvat en så likartad planläggning av de olika avdelningarna som möjligt. En hjärtmur uppdelar avdelningen i ett bredare bälte för de större salarna och ett smalare för enkelrum och annexlokaler. Dessa smärre lokaler kommunicera direkt med salarna, vilkas inre del erbjuder en längs hjärtmuren löpande passage genom avdelningen. Korridorer förekomma blott i ringa utsträckning.

Byggnadens mittparti inrymmer, förutom centraltrappuppgång med en rymlig, även för sängtransport avsedd hiss, vissa annexlokaler till de olika avdelningarna samt personalrum. Fjärde våningen är i manspaviljongen inredd till personalrum och i kvinnopaviljongen till en liten »lasarettssavdelning», avsedd för vården av sjuk personal, såväl manlig som kvinnlig.

Paviljongen för oroliga är, på grund av svårigheten att ernå tillfyllestgörande ljudisolering i vertikal riktning och olägenheterna av långa trapppassager såväl som av hisstransporter i fråga om dessa ofta våldsamma och svårskötta sjuka, föreslagen uppförd i endast två våningar. I byggnadens ena hälft äro två lika avdelningar (C 1 och C 2), en i vardera våningen, inrättade för till största delen sängliggande patienter; andra hälften upptages av en avdelning (C 3) för under dagen uppevarande patienter, med daglokaler i bottenvåningen och sovlokaler en trappa upp. Även i denna byggnad har i huvudsak samma grundplan som i paviljongen för lugna kommit till användning. På grund av det här nödvändiga stora antalet enkelrum hava mindre sidoflyglar, huvudsakligen upptagna av enkelrum, inrättats.

Öppen-dörr-paviljongen är inrättad i stort sett som ett vanligt bostadshus med daglokaler i bottenvåningen och sovrum i den övre.

Upptagningspaviljongen är, såsom förut nämnts, avsedd för både manliga och kvinnliga patienter och för detta ändamål uppdelad i två symmetriska avsnitt å ömse sidor om ett mittparti, som inrymmer väsentligen personalrum. Vardera könssidan har två likartat planlagda avdelningar, en i envar av husets tvenne våningar, den övre avsedd för de lugnaste sjuka. Med hänsyn till vikten av att de å denna paviljong vårdade beredas så lugna förhållanden som möjligt har platsantalet i varje sjukrum gjorts relativt litet. Av samma skäl har en centralkorridor genom hela avdelningen anordnats.

Till sjukvårdsbyggnaderna äro även att hänföra de båda *arbetspaviljongerna*, en för män och en för kvinnor, inrymmande nödiga lokaler för yrkesarbeten, vävnad, sömnad m. m., som kräver kvalificerad ledning och andra anordningar än de inom sjukavdelningarna tillgängliga.

Beträffande byggnader för administration och ekonomi, kyrka och verkstäder m. m. innehåller styrelsens redogörelse för förslaget huvudsakligen följande:

Byggnader för
administra-
tion, ekonomi
m. m.

Administrationshuset är föreslaget i två våningar jämte källarvåning. I den senare finnas apoteks-, laboratorie-, operations- och sterilisationsrum, ett par badrum för personal samt förrådslokaler. Bottenvåningen inrymmer expeditiionsrum för läkare (ett av dessa avsett även för direktionens sammanträden) och förestånderskor, rum för telefoncentral och inre portvakt, väntrum för besökande, bostad för en förestånderska och två städerskor samt med särskild ingång, kontorslokaler och sysslomansexpedition.

Övre våningen upptages av diverse rum för ogift personal, (läkare, kontorspersonal, förestånderskor) m. m. samt två matsalar för samma personal.

Kyrksalen har plats för omkring 200 personer. Vid ingången finnes ett förrum med trappnedgång till kulvert och över detta en orgelläktare. I ett litet sidoutbygge ligger sakristian med en trappa upp till den å kyrksalens vägg anbragta predikstolen.

Ekonomibyggnaden består av två flyglar i tre våningar och mellan dem en centralhall i en våning, inrymmande utlämningslokaler för mat och tvätt samt kommunicerande med den underjordiska transportkulverten. Köksflygeln, som ligger åt öster, har en källarvåning med diverse förrådslokaler; bottenvåningen inrymmer köket med bilokaler och ett par smärre matsalar för ekonomipersonal. Köket når upp genom överliggande våning, som i övrigt inrymmer bostadsrum för personal. 2 trappor upp äro centralmatsalar för personalen belägna.

Tvättflygeln saknar källarvåning. I bottenvåningen ligger stora tvättlokalen med angränsande rum för inlämning, strykrum och rum för uppläggning av tvättade kläder. Tvättlokalen når upp genom överliggande våning, i övrigt använd för personalrum och ett linneförråd. 2 trappor upp är en större *samlingsal* anordnad jämte tekök och kapprum samt några rum avsedda att användas vid patientfester och eljest som kasinolokaler för personalen. Bostadsrum för tvättförestånderska är ävenledes förlagt till denna våning.

Bageriet har förlagts i den ekonomibyggnaden närmaste delen av bottenvåningen i det angränsande bostadshuset för kvinnlig sjukvårdspersonal, i så gott som omedelbar förbindelse med ekonomibyggnadens centralhall.

Ångpannehuset har källarutrymmen för hydroforer, pumpar m. m. I bottenvåningen finnes pannrum med plats för ångpannor och varmvattenpannor. Därntill ligger maskinhall för elektricitetsverk samt verkstad jämte ett kontor för maskinmästaren och ett badrum för eldarna. Över den del av bottenvåningen, som icke upptages av pannrummet, är en vindsvåning inredd för verkstadsförråd. I ett sidoutbygge finnes utrymme för desinfektionsugn.

Verkstadshuset inrymmer snickar-, målar- och tapetserarverkstäder med förrådslokaler samt smedja och därjämte ett *garage*.

Obduktionshuset omfattar obduktionsrum, svepningsrum och ett mindre jordfästningsrum samt en likkällare.

Portvaktshuset är en liten träbyggnad med lägenhet endast för portvakten.

Vad härefter angår bostadshus för personal vid hospitalet, skulle enligt förslaget *läkarbostäder*, för såväl över- som underordnade läkare, ävensom *bostad för syssloman* anordnas — i huvudsaklig överensstämmelse med vad förhållandet är vid andra hospital av motsvarande storlek — dels i särskilda för ändamålet avsedda bostadshus (XV, XVI och XVII), dels i administrationsbyggnaden.

För *kontorspersonal* finnas bostadsrum i administrationshuset.

Beträffande *sjukvårds- och ekonomipersonalens* bostadsförhållanden framhål-

Bostäder för
befattnings-
havare.

ler styrelsen, att dessa äro särdeles vanskliga att ordna på ett sätt, som kan komma att i allo motsvara det föreliggande behovet. Man har sålunda att räkna med, att kvinnlig personal kommer att tjänstgöra på mansavdelningar i alltmera ökad utsträckning. Detta inverkar så mycket mera på bostadsanordningen som den kvinnliga personalen så gott som i sin helhet måste beredas bostad inom anstalten, under det att en mycket stor del av den manliga kan antagas behöva familjebostäder. Av dessa bör blott ett begränsat antal förläggas till anstalten, då goda möjligheter synas föreligga för gifta befattningshavare att anskaffa bostäder åt sig utom densamma.

De dispositioner, som med ledning av förhållandena vid andra statens hospital och med hänsyn till vad nyss anförts vidtagits enligt de uppgjorda ritningarna, äro följande.

För *maskinnästare, uppsyningsman, trädgårdsmästare och befallningsman* har avsetts ett gemensamt bostadshus (XVIII) av trä, med fyra lägenheter om 3 rum och kök, varav ett rum i lägenheterna för de båda sistnämnda befattningshavarna, eventuellt även uppsyningsmannen, avsetts som expeditiousrum.

För *gifta befattningshavare*, inom sjukvården eller ekonomin, hava vidare föreslagits tre bostadshus, likaledes av trä, två med åtta lägenheter om 2 rum och kök (XX och XXI) samt ett med fyra lägenheter om 1 rum och kök (XXII).

För *ogift manlig personal*, likaledes oberoende av vilken av de båda grupperna den tillhör, föreslås ett bostadshus (XIX), också detta uppfört av trä, rymmande 16 rum, av vilka fyra äro avsedda för en person, de övriga för en eller två personer i mån av behov.

Av den *kvinnliga sjukvårdspersonalen* erhålla förestånderskorna bostad i administrationshuset. Å varje sjukavdelning äro två rum förlagda, avsedda för ansvarig översköterska och hennes ersättare, den nästansvariga. Det har ansetts vara av vikt, att för dessa tillsynen över avdelningen även under deras fritid underlättas. Där avdelningen tilläventyrs har manliga ansvarshavande med (familje-) bostäder på annat håll, kunna dessa rum givetvis på annat lämpligt sätt disponeras för sjukvårdspersonal.

Det stora flertalet av den kvinnliga sjukvårdspersonalen erhåller bostäder i den föreslagna stora *sköterskebyggnaden* (XI) invid ekonomibyggnaden. Förläggningen av detta hus till huvudkomplexet har föranletts dels av ekonomiska skäl, för förbilligande av dess uppvärmning, för användning av dess källare till transportkulverten m. m., dels för underlättande, genom inläggande av huset i kulvertnätet, av de där boendes gång till och från sina arbetsplatser, matsalar o. s. v. Byggnaden har fyra våningar. En del av bottenvåningen är, såsom förut anförts, upptagen av bageriet. I övrigt är hela huset inrett till bostadsrum till ett antal av 60. Rummens storlek är genomgående lika, omkring 15 kvadratmeter, så att de kunna användas för en eller två personer alltefter behovet.

På en annan plats hava en del rum för *ogift sjukvårdspersonal* sammanförts, nämligen i översta våningen av manspaviljongen för lugna. Här ligga två rum för en person och sex rum för en eller två personer. Våningen kan beläggas med kvinnlig eller manlig personal, vilketdera som må finnas erforderligt.

Skulle ytterligare utrymme för kvinnlig sjukvårdspersonal visa sig behöfligt, kan sådant lätt anordnas å upptagningspaviljongens vind.

För den *kvinnliga ekonomipersonalen* finnas bostadsrum anordnade i ekonomibyggnaden och ett par rum i administrationshuset.

Jag torde här få omnämna, att vid förslagets behandling inom medicinalstyrelsen överinspektören för sinnessjukvården i riket Göransson, påyrkat, att ritningarna beträffande bostadsbyggnaden för den kvinnliga sjukvårdspersonalen borde omarbetas i viss riktning. Såsom skäl härför anfördes huvudsakligen följande.

En byggnad för sköterskor borde förläggas på lämpligt avstånd från såväl sjukvårds- som ekonomilokaler, omgivas med en trädgårdstappa med blommor och bersåer samt inrättas med kök och matsalar, så att hushållningen ej behöfve präglas av den alltid något enformiga anstaltsutspisningen.

Den föreslagna sköterskebyggnaden uppfyllde icke dessa fordringar. Byggnaden syntes svårigen kunna bereda det lugn, den ro och den vila, som borde vara huvudsyftet med densamma.

Överinspektörens yrkande föranledde icke någon omarbetning av förslaget.

Beträffande bostadsbyggnaderna för personal är att märka, att medicinalstyrelsen vid sitt slutliga ståndpunktstagande till det upprättade ritningsförslaget förordat vissa inskränkningar i byggnadsprogrammet med avseende å dessa byggnader. Jag återkommer längre fram till denna fråga.

I samband med behandling av frågan om personalbostäder har medicinalstyrelsen vidare anført, att av de lägenheter, som äro uppförda å den invid landsvägen belägna delen av området och vilka hospitalet enligt avtal med Umeå kommun efter innehavarnas avflyttning komme att disponera, en del äro i sådant skick, att de torde kunna användas som personalbostäder. Antalet gifta befattningshavare, som icke få bostad i de föreslagna nya husen, torde emellertid bliva så stort, att de nämnda gamla lägenheterna, i den mån de bliva tillgängliga, enligt styrelsen väl komma att behövas.

I förslaget hava inga byggnader för trädgård och jordbruk upptagits. Styrelsen har nämligen icke ansett sig redan nu kunna med någon säkerhet avgöra, i vad mån sådana bliva erforderliga. Att anläggandet av ett svinstall för matavfallets tillgodogörande torde visa sig ändamålsenligt finner styrelsen kunna förutses, men utredningen i dessa hänseenden har ansetts lämpligen böra anstå, såsom vid tidigare hospitalsanläggningar skett, till dess ett lokalt förvaltningsorgan för anstalten trätt i funktion.

Vad härefter angår förslaget, i vad det avser anstaltens förseende med värme- och ventilationsanläggning, vatten- och avloppsledningar samt elektriska kraft- och belysningsanläggningar m. m., ber jag att under hänvisning i öfrigt till medicinalstyrelsens skrivelse med därvid fogade bilagor få nämna följande.

Förslag till värme- och ventilationsanläggning har, såsom förut nämnts, uppgjorts av ingenjören Theorell. Enligt detta förslag skulle rumsuppvärmningen liksom för de senast byggda hospitalen ske genom centraluppvärmning enligt pumpvarmvattensystem. Av hospitalets 25 byggnader skulle huvudgruppen, omfattande 17 stycken, uppvärmas från en i ångpannehuset förlagd värmecentral. Till ångpannecentralen skulle anslutas de tre i sjukvårdsbyggnadernas närhet belägna bostadshusen för läkare och syssloman.

Värme- och
ventilations-
anläggning
m. m.

Av de återstående, mera avlägset belägna 5 byggnaderna hava de tre bostadshusen för 8 och 4 familjer samt portvaktshuset ansetts böra förses med gemensam pumpvarmvattenvärmeledning med panna förlagd i det ena 8-familjshuset, medan upptagningspaviljongen skulle förses med egen pannanläggning.

Jämväl köks-, tvätt-, bakugns- och desinfektionsanläggningar äro beräknade i enlighet med av Theorell uppgjort förslag.

Till anläggningen för vatten- och avloppsledningar har, såsom tidigare omnämnts, ingenjören Bergström uppgjort förslag. Detta har grundats på den med Umeå stad preliminärt träffade överenskommelsen om leverans av vatten till hospitalet.

Enligt förslaget skulle den av staden till hospitalsgränsen framdragna vattenledningen fortsättas med en 350 mm:s ledning till ångpannehuset, varest den skulle förbindas med pumpverk och hydroforcisterner.

Avloppsledningar äro beräknade att utföras enligt ett kombinerat system, innefattande avledning av såväl spillvatten som nederbördsvatten. Från hospitalsområdet skulle huvudavloppet dragas söderut ned till Ume älv.

Ledningarna i marken hava måst förläggas på avsevärt djup dels för att förbliva rostfria, dels för att avlopp med nödigt fall skulle kunna erhållas från källarlokalerna.

Rörande elektrisk kraftanläggning för hospitalets behov har överingenjören Holmgren efter en granskning av olika alternativ förordat ett system med kombination av köpt kraft samt egen kraftproduktion, enligt vilket system hälften av kraftbehovet skulle täckas från Umeå stads elektricitetsverk och den andra hälften genom produktion i eget maskineri.

Överingenjören Holmgrens förslag omfattar, utom utrustning i kraftstation samt transformatorer, lampor och ledningar, även elektriska hissar med tillhörande motorer och slutligen svagströmsanläggning för lokaltelefon och ringledningar.

Enligt medicinalstyrelsens förslag är hospitalet avsett för 934 sängplatser, därav halva antalet för manliga och halva antalet för kvinnliga patienter. Den närmare fördelningen av platserna för vardera könssidan å olika paviljonger och avdelningar framgår av följande tablå.

Paviljong	Avdelning	Patienternas art	Fördelning i		
			Samrum	Enkelrum	Summa
Paviljong för lugna och halvoroliga	A 1	Lugna	40	5	45
	A 2	"	38	3	41
	A 3	"	40	5	45
	B 1	Halvoroliga	44	5	49
	B 2	"	44	6	50
	B 3	"	44	6	50
Paviljong för oroliga	C 1	Oroliga	22	11	33
	C 2	"	22	11	33
	C 3	"	32	16	48
Öppen-dörr-paviljong	—	Hellugna	20	1	21
Upptagningspaviljong	—	Halvlugna	22	4	26
	—	Lugna	22	4	26
Summa			390	77	467

Hospitalets
platsantal.

Av de 934 platserna har medicinalstyrelsen ansett 34 böra upptagas som reservplatser, icke ingående i anstaltens beläggningssiffra. En dylik mindre reserv är enligt styrelsen behöfvlig för att kunna evakuera något rum vid reparationer och dylikt och för att icke en nödvändig flyttning av en patient, exempelvis nattetid, skall behöva medföra en eller flera andra omflyttningar.

Beläggningssiffran skulle således fastställas till 900.

Detta antal innebär, yttrar styrelsen, en ökning med 100 platser av det antal, för vilket anstalten enligt Kungl. Maj:ts uppdrag borde vara avsedd. I förut omnämnda, reviderade plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården hade styrelsen anført, att styrelsen på grund av förslag, uppkommet vid utredningarna angående anstaltens uppförande, komme att i förevarande förslag upptaga en särskild upptagningspaviljong, varigenom platsantalet vid anstalten skulle ökas med 80. Vid förslaget utarbetande hade styrelsen emellertid funnit, att en ökning av paviljongens platsantal till 100 skulle kunna vidtagas utan att den allmänna planen för anstalten väsentligt rubbades. Då de tillkommande 20 platserna, fördelade på paviljongens fyra avdelningar, erfordrade endast ett i motsvarande mån ökat sovsalsutrymme, hade styrelsen funnit sig böra vidtaga denna ytterligare ökning i platsantalet, som skulle medföra nyss nämnda beläggningssiffra av 900.

Vad härefter beträffar kostnaderna för hospitalsanläggningen enligt medicinalstyrelsens förslag, sådant detta utformats å de av arkitekten Westman uppgjorda ritningarna, uppskattades dessa enligt en första beräkning på följande sätt:

K
för hospi-
talets upp-
rättande.

A. Byggnadskostnader enligt arkitekten Westman:

	Kronor
I Administrationsbyggnad	269,300
II Öppen-dörr-paviljong för kvinnliga patienter.....	95,000
III Paviljong för lugna d:o d:o	904,000
IV Paviljong » oroliga d:o d:o	551,700
V Arbetspaviljong för d:o d:o	65,000
VI Öppen-dörr-paviljong för manliga d:o d:o	95,000
VII Paviljong för lugna d:o d:o	884,000
VIII Paviljong » oroliga d:o d:o	532,700
IX Arbetspaviljong för d:o d:o	65,000
X Kyrka	112,000
XI Bageri och bostadshus för ogift kvinnlig personal	370,000
XII Ekonomibyggnad	580,700
XIII Ångpannehus	168,300
XIV Verkstadshus	120,000
XV Bostadshus för chefsläkare	63,000
XVI D:o » överläkare	54,800
XVII D:o » hospitalsläkare och syssloman	80,800
XVIII D:o » maskinmästare m. fl.	79,400
XIX D:o » ogift manlig personal.....	62,000
XX)	
XXI) D:o » 8 familjer, 2 st. à 110,500 kr.	221,000

		Kronor	
XXII	Bostadshus för 4 familjer, 1 st.....	43,000	
XXIII	Portvaktshus	19,500	
XXIV	Upptagningspaviljong	444,800	
XXV	Begravningskapell och obduktionslokal	26,800	
	Kolgård	15,000	
	Kulvertar	74,000	
	Soltält och liggverandor	25,000	
	Stängsel kring promenadgårdar och en del av området	25,000	
	Grindparti med mekanisk stängselanordning	4,000	
	Vägar och planering	100,000	
			6,150,800
B.	Arkitekt- och kontrollantarvoden, administration, avsyningar, resor och oförutsett	400,000	
C.	Värmeanläggning enligt ingenjören Theorell	723,000	
D.	Köks-, tvätt-, desinfektions- och steriliseringsanläggningar samt elektrisk bakugn enligt densamme	152,000	
E.	Vatten- och avloppsledningar enligt ingenjören Bergström	900,000	
F.	Elektriska anläggningar och hissar enligt överingenjören Holmgren	289,000	
	Summa kronor		8,614,800

Enligt denna beräkning skulle således själva byggnadskostnaderna uppgå till 6,150,800 kronor. På uppdrag av medicinalstyrelsen har emellertid arkitekten Westman sedermera verkställt utredning, huruvida icke genom förenklningar eller annorledes dessa kostnader skulle kunna nedbringas, och i skrivelse den 9 november 1927 har Westman redogjort för vissa åtgärder, som på grund av nämnda uppdrag vidtagits för nedbringande av byggnadskostnaderna. Genom dessa åtgärder, som huvudsakligen avse vissa förenklningar beträffande byggnadsmaterial och arbete, har beräknats kunna vinnas en besparing av sammanlagt 537,000 kronor. Byggnadskostnaderna skulle härigenom nedgå till 5,613,800 kronor, och hela anläggningskostnaden skulle alltså utgöra 8,077,800 kronor, innebärande vid ett platsantal av 934 en kostnad per plats av 8,648 kronor.

Vid granskning av de sålunda uppgjorda kostnadsberäkningarna har medicinalstyrelsen emellertid undersökt, huruvida icke utgifterna skulle kunna ytterligare nedbringas. Dessa undersökningar hava resulterat i förslag om vissa begränsningar i det ursprungliga byggnadsprogrammet. Härom har styrelsen anfört följande:

Då lägenheter för personalen möjligen syntes kunna anordnas uti de å bostället befintliga bostadshus, som skulle av styrelsen övertagas samtidigt med området, och då det ännu icke kunde avgöras, i huru stor utsträckning den gifta personalen kunde anskaffa bostäder åt sig utom anstalten, hade det syntes styrelsen, att antalet personalbostäder skulle kunna något minskas.

Styrelsen hade därvid ansett, dels att ett av de båda åtta-familjshusen (XXI) och två lägenheter i fyra-familjshuset om tre rum och kök (XVIII) kunde utgå ur förslaget, dels att bostadshuset för ogift personal (XIX) kunde minskas med fyra rum (två rum i vardera våningen).

Vidare hade styrelsen funnit, att de i bottenvåningen i köksbyggnadens östra del (XII) förlagda matsalarna med tillhörande serveringsrum vore obehövliga,

varför desamma jämte motsvarande utrymmen i övriga våningar kunde utgå. Härigenom skulle ekonomibyggnaden kunna i någon mån minskas.

Genom dessa inskränkningar har beräknats uppkomma en besparing av 170,000 kronor.

Totalkostnaden för hospitalets uppförande skulle sålunda bli (8,077,800 — 170,000) 7,907,800 kronor, motsvarande med ett platsantal av 934 en kostnad av 8,466 kronor per plats.

Beträffade den beräknade kostnaden per vårdplats framhåller medicinalstyrelsen, att denna kostnad överstiger det belopp av 8,000 kronor, som medicinalstyrelsen lagt till grund för kostnadsberäkningarna i sin förut omförmälda, den 21 oktober 1927 avgivna reviderade plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården. Styrelsen erinrar emellertid tillika, att sistnämnda belopp, såsom styrelsen i planen eftertryckligen betonat, beräknats approximativt.

Styrelsen har i detta sammanhang pekat på vissa särskilda förhållanden, som inverkat förhöjande på kostnaderna för hospitalsanläggningen och vilka böra beaktas vid bedömandet av kostnadsberäkningen. Sålunda har till de högre kostnaderna bidragit huvudavloppets framdragande från hospitalsområdet till Ume älv. Därjämte hava en del av anstaltens nordliga läge betingade omständigheter medfört rätt väsentliga fördyringar. Grunder och ledningsgravar måste nämligen på grund av kälens förläggas på 2 meters djup, yttermurarna måste göras kostsammare med luftmellanrum för värmeisolering samt värmeledningen beräknas för högre effekt. Vidare måste för taktäckningen användas skiffer i stället för tegel eller plåt, varjämte frakterna för byggnadsmaterial fördyras.

Mot de av styrelsens experter uppgjorda förslagen och kostnadsberäkningarna har styrelsen förklarat sig icke hava något att erinra.

Sedan styrelsen till åtlydnad av Kungl. Maj:ts cirkulär den 1 april 1927 angående planläggningen av statliga husbyggnadsföretag överlämnat ritningar och kostnadsberäkningar m. m. över det nya hospitalet till byggnadsstyrelsen för yttrande, har byggnadsstyrelsen i skrivelse till medicinalstyrelsen den 15 december 1927 avgivit dylikt yttrande, vilket fogats vid medicinalstyrelsens ifrågavarande skrivelse. Till detta yttrande, däri framställts vissa erinringar mot medicinalstyrelsens förslag, ber jag att strax få återkomma.

Med anledning av de av byggnadsstyrelsen framställda erinringarna mot förslaget har medicinalstyrelsen anført, att dessa erinringar syntes vara av den art, att de lämpligen kunde tagas under övervägande vid utarbetandet av arbets- och detaljritningar över anläggningen.

Under återopande av vad i ärendet anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till 1928 års riksdag föreslå riksdagen att

dels medgiva, att ett för 900 sinnessjuka avsett hospital må i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Westman i november 1927 uppgjorda ritningar uppföras, förlagt enligt alternativ B, på ett kyrkoherdebostället

*Medicinal-
styrelsen
hemställer.*

^{61/64} mantal krono Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena tillhopa ^{3/16} mantal krono Kyrkobordet nr 2 i Umeå socken tillhörigt område med i huvudsak å distriktslantmätaren Tillgrens förenämnda karta angivna gränser för en beräknad kostnad av 7,907,800 kronor,

dels ock för påbörjande av berörda byggnadsföretag å extra stat för budgetåret 1928—1929 anvisa ett anslag av 200,000 kronor.

Yttranden
över
medicinal-
styrelsens
förslag.
Byggnads-
styrelsen.

I förenämnda till medicinalstyrelsen avgivna utlåtande av den 15 december 1927 har *byggnadsstyrelsen* anfört bland annat följande.

Med hänsyn till resultatet av de verkställda markundersökningarna förordade styrelsen för sin del *huvudkomplexets förläggning* enligt alternativ B på mark, där jämförelsevis goda grundförhållanden kunde påräknas.

Byggnadernas gruppering hade byggnadsstyrelsen funnit enkel och lätt överskådlig, koncentrerade som de vore intill ett kulvertsystem, som medgäve korta underjordiska förbindelser mellan byggnaderna. Förläggningen av byggnaderna i norr och söder hade emellertid medfört att bostadsrum i stor utsträckning förlagts mot norr, vilket förhållande med hänsyn till klimatet helst borde undvikas.

I fråga om de två *arbetspaviljongerna* för män och kvinnor, vilka vore avsedda att uppföras i en våning, ville byggnadsstyrelsen framhålla, att det måste anses mindre ekonomiskt att uppföra två så små fristående byggnader, varför styrelsen ville förorda att vid förslaget vidare utarbetande undersöktes möjligheten till arbetspaviljongernas sammanslagning med andra lokaler.

Verkstadshuset borde vidare kunna planläggas på ett mera koncentrerat sätt.

Vad de beräknade *kostnaderna* anginge, syntes, såvitt byggnadsstyrelsen för närvarande kunde bedöma, i huvudsak intet vara att erinra. Vissa poster kunde möjligen vara något högt beräknade, vilket vid förslaget vidare utarbetande borde närmare undersökas. Vidare syntes förenklingar i vissa fall kunna åstadkommas samt kostnaderna för vissa bostadshus något nedbringas. De beräknade kostnaderna för vatten- och avloppsledningar syntes även vara väl högt tilltagna. Däremot måste posten för oförutsedda utgifter, som utgjorde endast omkring 2 % på totala byggnadskostnaden, anses vara för låg. På grund därav funne byggnadsstyrelsen sig icke kunna förorda någon nedsättning beträffande den beräknade *totala byggnadskostnaden*.

1927 års
besparings-
nämnd.

Över medicinalstyrelsens ifrågavarande förslag har vidare 1927 års besparingsnämnd den 21 januari 1928 avgivit infordrat utlåtande, för vars huvudsakliga innehåll jag nu ber att få redogöra.

Beträffande *hospitalets förläggning inom det härför avsedda området* förklarar sig nämnden på grund av besök å området av en av nämndens ledamöter samt dess byggnadstekniska biträde hava bibringats den uppfattningen, att terrängförhållandena enligt alternativ B vore ur ekonomisk synpunkt fördelaktigare än enligt alternativ A. Då emellertid igångsatta provborrningar och provbelastningar å de föreslagna byggnadsplatserna ännu icke avslutats, har nämnden icke ansett sig kunna slutgiltigt bedöma, huruvida den placering, som byggnaderna erhållit enligt alternativ B, vore den ur kostnadssynpunkt lämpligaste.

Beträffande *byggnadernas inbördes placering* har besparingsnämnden framhållit, att det ur värmeekonomisk och även ur andra synpunkter vore till

fördel, om särskilt upptagningspaviljongen men även bostadshusen för läkare och övrig gift personal placerades närmare värme- och kraftcentralen. Nämnden har i detta sammanhang hänvisat till ett av socialstyrelsens värmetekniska avdelning på nämndens begäran avgivet yttrande. Nämnden, som förklarar sig hava beaktat, att upptagningspaviljongens i förhållande till övriga sjukvårdsbyggnader avskilda läge föreslagits med hänsyn till paviljongens särskilda uppgift med avseende å sjukvården, har emellertid ifrågasatt, huruvida icke denna synpunkt kunde komma till sin fulla rätt, även om paviljongen — för så vitt den borde utföras — flyttades omkring 100 meter närmare övriga sjukhusbyggnader.

I fråga om den till *sköterskebostäder* avsedda byggnaden har besparingsnämnden föreslagit utredning, huruvida byggnaden icke skulle kunna slopas och åtminstone större delen av sköterskekåren kunna beredas bostad i administrationsbyggnaden, därest denna dels uppfördes i flera än två våningar, dels gäves större längd. Härigenom borde en ej obetydlig minskning av byggnadskostnaderna uppstå. Det till byggnadens bottenvåning förlagda *bageriet* — vilket det i och för sig syntes vara olämpligt att förlägga till en i huvudsak för bostadsändamål avsedd byggnad — syntes kunna beredas plats i ekonomibyggnaden.

Vidkommande de båda *paviljongerna för oroliga patienter* har besparingsnämnden anfört följande:

Med hänsyn särskilt till det direktiv, som av Kungl. Maj:t vid meddelande av uppdrag åt medicinalstyrelsen att utarbeta det föreliggande byggnadsförslaget lämnats om ökning av det för hospitalsbyggnader sedvanliga våningsantalet, kunde nämnden icke finna de skäl, som styrelsen anfört för den låga höjden å paviljongerna i fråga, vara tillfyllest. Nämnden erinrade, att vid den nu pågående utvidgningen av Piteå hospital sjukvårdsbyggnaden därstädes, som för närvarande vore uppförd i endast två våningar, skulle påbyggas med en tredje våning. I denna tredje våning skulle även inhysas oroliga sinnessjuka (jfr. proposition nr 49 år 1927, sid. 6).

Beträffande den föreslagna fristående *kyrkan* har nämnden ansett det kunna ifrågasättas, huruvida icke denna byggnad borde helt utgå ur planen.

Härom yttrar nämnden:

Vid hospitalet anställda hade möjlighet till kyrkobesök i den närbelägna kyrkan i Umeå landsförsamling. Dessutom funnes missionshus icke långt från hospitalsområdet. För patienter syntes gudstjänst kunna anordnas i ekonomibyggnadens samlingssal, vilken beräknats kunna rymma 200 personer. Ytterligare utredning syntes erforderlig även rörande denna sak. Vid en sådan utredning borde undersökas, huruvida icke samlingssalen skulle kunna givas en så till vida kyrklig prägel, att altare där anordnades. Altarområdet borde i så fall placeras så, att detsamma, då samlingssalen icke användes för kyrkliga ändamål, kunde avstängas genom skjutdörrar eller på annat sätt avskiljas från lokalen i övrigt.

I fråga om den föreslagna *värme- och kraftcentralen* meddelar besparingsnämnden, att densamma inhämtat yttrande av socialstyrelsens värmetekniska avdelning, som anfört bland annat, att den koncentrerade form, i vilken kostnadsförslaget framlagts, samt bristen på uppgifter över de grunder, på vilka beräkningen baserats, i hög grad försvårat granskningen. På grund av

de höga kostnader, som värme- och kraftanläggningen skulle medföra, har besparingsnämnden ansett en ingående granskning av förslaget böra ske även i denna del. Jämväl beträffande förslaget till *vatten- och avloppsledningar* förordar nämnden förnyad undersökning. Nämnden anför härom, bland annat, att den beräknade kostnaden, 900,000 kronor, förefölle nämnden vara väl hög, särskilt som Umeå stad erbjudit sig att framdraga huvudvattenledning till hospitalets tomtgräns. Avloppsledningen från hospitalet till Ume älv måste visserligen på grund av det hårda klimatet nedläggas på relativt stort djup under markytan, men av markborrningarna och terrängförhållandena i övrigt att döma syntes detta icke behöva välla mera betydande svårigheter.

Besparingsnämnden har härefter ifrågasatt förnyat övervägande beträffande vissa *särskilda besparingsförslag i övrigt*. Sålunda har frågan om lämpligaste taktäckningsmaterial för de större sjukvårds- och bostadsbyggnaderna ansetts böra underkastas ytterligare prövning, därvid borde ifrågasättas användning av s. k. eternit i stället för skiffer. Vidare har nämnden återoplat en vid utlåtandet i avskrift fogad, av byggnadschefen hos byggnadsstyrelsen upprättad promemoria, i vilken föreslagits vissa förenklingar, avsedda att medföra besparingar. Nämnden förklarar sig kunna i väsentliga delar instämma i de ifrågavarande besparingsförslagen, som emellertid delvis redan av nämnden vidrörts och delvis även omfattas av de inskränkningar i byggnadsprogrammet, som medicinalstyrelsen ansett sig kunna förorda. Nämnden har dock på grund av den begränsade tid, som stått till dess förfogande, ansett sig icke kunna närmare ingå på de olika detaljerna i promemorian, men nämnden har förutsatt, att densamma tages under övervägande vid den genomgripande omarbetning av hela förslaget, som enligt nämndens mening oavvisligen är av behovet påkallad.

Enligt vad jag inhämtat, förelåg berörda promemoria — jämte en i anledning av densamma å byggnadsstyrelsens utredningsbyrå upprättad promemoria — till styrelsens bedömande vid avgivandet av yttrande i ärendet till medicinalstyrelsen. Vid ärendets prövning ansågos vissa av de föreslagna besparingarna böra godkännas, medan en del andra icke upptogs. Sammanlagda beloppet av sådana godkända kostnadsminskningar, som icke motsvarades av besparingar, vilka redan föreslagits av medicinalstyrelsen vid dess prövning av de första kostnadsberäkningarna, uppgick till 146,600 kronor. Då emellertid den beräknade posten för oförutsedda utgifter ansågs vara alltför låg och rätteligen böra höjas med omkring 140,000 kronor, fann byggnadsstyrelsen — såsom framgår av styrelsens förut återgivna yttrande — någon nedsättning av det beräknade totala kostnadsbeloppet icke böra äga rum.

I byggnadschefens förevarande promemoria hava föreslagits dels åtskilliga förenklingar beträffande byggnadstekniska detaljer, dels nedräkningar å vissa kostnadskalkyler, som ansetts vara för höga. I nu antydda hänseenden torde någon närmare redogörelse från min sida icke erfordras.

Emellertid upptog promemorian — fränsett de ändringsyrkanden, vilka särskilt berörts av besparingsnämnden och vilka förut omförmäls — även

ett par förslag rörande ändringar av större betydelse för byggnadsplanen. Sålunda ifrågasattes, att det i medicinalstyrelsens förslag upptagna *verkstads-huset* skulle slopas och de där ingående verkstadslokalerna förläggas till andra byggnader, huvudsakligen till källare i vissa sjukvårdspaviljonger, varjämte en särskild garagebyggnad skulle uppföras. Härigenom beräknades kunna vinnas en kostnadsminskning av 100,000 kronor. Vidare föreslogs, att de båda *arbetspaviljongerna* för män och kvinnor skulle sammanföras till en byggnad i två våningar, en för vardera könssidan, varigenom en besparing väntades kunna ernås av omkring 22,000 kronor.

Beträffande de nu omförmälda frågorna fann sig byggnadsstyrelsen vid sin prövning av förslaget visserligen icke böra upptaga byggnadschefens förslag, men styrelsen ifrågasatte — såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår — utredning rörande åtgärder, ägnade att i viss utsträckning tillgodose förslagens syfte.

Nämnden har vidare med anledning av det föreliggande förslaget framfört vissa *anmärkningar av mera allmän innebörd*.

Sålunda har nämnden uttalat, att det syntes nämnden vara en grundväsentlig brist i förslaget att icke ens en *preliminär driftskalkyl* uppgjorts för det blivande hospitalet. Nämnden ville särskilt framhålla, att en så noggrant som möjligt verkställd beräkning av erforderlig personal av olika slag borde hava uppgjorts för att ett bedömande skulle kunna ske dels av bostadsbehovet, dels av det ekonomiska resultatet ur avlöningssynpunkt av föreslagna kapitalkrävande men arbetsbesparande anordningar. Nämnden ansåge, att nu berörda beräkningar borde föregå ett definitivt beslut om hospitalets anläggning.

Med avseende å *hospitalets platsantal* anför nämnden, att den ökning av patientantalet, som enligt det föreliggande förslaget skett i förhållande till vad som angivits i det av Kungl. Maj:t meddelade utredningsuppdraget, huvudsakligen fölle på den föreslagna upptagningspaviljongen. Besparingsnämnden, som ansett behovet av en dylik paviljong väsentligen vara beroende på i vad mån de nyintagna patienterna bereddets arbete, har i detta sammanhang berört frågan om *principerna för sinnessjukvården* i landet. Här-om yttrar nämnden bland annat följande:

Vid sin granskning av förslaget hade nämnden icke kunnat undgå att något vidröra spörsmålet, om uppförandet av ett nytt hospital borde igångsättas, innan klarhet vunnits, huruvida de principer, som för närvarande vore förhärskande i vårt land beträffande vården av de sinnessjuka, kunde anses vara de mest ändamålsenliga. Av de upplysningar nämnden kunnat inhämta hade framgått, att man på sina håll utomlands bland annat sökt att, i större utsträckning än här i landet tillämpades, bereda arbete åt de sjuka. Givetvis måste en *ökad arbetsterapi* på ett väsentligt sätt inverka icke blott på den anställda personalens sammansättning utan även på anordningarna av och inom sjukvårds- och arbetslokalerna. Men även om en omläggning i nämnvärd omfattning av de här tillämpade principerna för sjukvården icke skulle anses böra genomföras, vore otvivelaktigt åtskilligt av värde att härutinnan hämta från motsvarande anläggningar utomlands, exempelvis i Danmark, Tyskland och Schweiz.

Nämnden ansåge här berörda synpunkter så mycket mer värda beaktande, som byggandet av hospitalet i Umeå utgjorde inledningen till en serie byggnadsanläggningar av för vårt land osedvanliga mått och till kostnader av en storlek, varmed man hittills ej haft att räkna. Det syntes därför nämnden vara all anledning att, innan uppförandet av den nu ifrågakvarande hospitalsanläggningen påbörjades, noga överväga alla de faktorer, vilka kunde vara av betydelse såväl för erhållande av en för de sinnessjuka rationell vård som ernående av minsta möjliga engångs- och driftkostnad härför.

Ett realiserande av de av nämnden föreslagna utredningarna i olika hänseende skulle, framhåller nämnden slutligen, kunna medföra ett *uppskov med igångsättandet av arbetena* å hospitalet. Med avseende å denna fråga anför nämnden vidare följande:

Såsom framginge av medicinalstyrelsens skrivelse och byggnadsstyrelsens yttrande återstode, även om medicinalstyrelsens förslag i huvudsak godkändes, så många viktiga frågor att utreda — i första hand om det definitiva läget för byggnadskomplexets såväl sjukhusanläggningar som bostadshus — att, även om beslut vid 1928 års riksdag fattades om hospitalets anläggande, något igångsättande av arbetena i nämnvärd omfattning i allt fall ej kunde ske under nästa budgetår. Medicinalstyrelsens utredning hade skett i mycket forcerat tempo, vilket — då det gällde en anläggning av nu ifrågakvarande omfattning och komplicerade slag — knappast kunde undgå att leda till mindre genomtänkt planering med därav följande dålig ekonomisering vid utförandet och behov av kostsamma ändringsarbeten i framtiden. Under sådana förhållanden syntes det betyda skäligen litet, om beslutet angående hospitalsanläggningen fattades nu eller först vid 1929 års riksdag. Därest det emellertid ansåges föreligga särskilda skäl för att nu principiellt besluta, att en hospitalsanläggning å det tilltänkta området under alla förhållanden skulle komma till stånd, kunde det måhända vara lämpligt att i samband med ett dylikt principbeslut nu anvisa medel för områdets närmare undersökning jämte erforderliga dränerings- och planeringsarbeten ävensom för anläggandet av det järnvägsspår, som inginge i planen.

I vidare mån än nu sist angivits har besparingsnämnden ansett sig ej kunna tillstyrka, att det föreliggande förslaget om hospitalsanläggning vid Umeå underställes 1928 års riksdag.

Genom remiss den 25 januari 1928 anbefallde Kungl. Maj:ts medicinalstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad besparingsnämnden i ärendet anfört. På grund härav har medicinalstyrelsen infordrat yttranden i ämnet från överläkaren Lauritzen, arkitekten Westman, ingenjörerna Theorell och Bergström samt överingenjören Holmgren ävensom från byggnadsstyrelsen.

Med skrivelse den 17 februari 1928 har medicinalstyrelsen dels överlämnat berörda yttranden, dels ock för egen del avgivit nytt utlåtande, däri besparingsnämndens anmärkningar upptagits till bemötande. Jag ber nu att få redogöra för det huvudsakliga innehållet av vad som sålunda från medicinalstyrelsens sida anförts eller åberopats.

Beträffande *upptagningsparvilljongs förläggning* har medicinalstyrelsen, under hänvisning till vad Lauritzen och Westman anfört på denna punkt, för egen del yttrat, att byggnadens placering på sätt besparingsnämnden ifrågasatt

skulle till följd av närheten till paviljongen för oroliga män medföra, att patienterna i upptagningspaviljongen komme att på ett betänkligt sätt störas av stojet och bullret från de sjuka, som uppehölle sig på förstnämnda paviljongens promenadgård. Såsom styrelsen i sitt förslag framhållit, borde paviljongen givas ett ostört och avskilt läge för att mildra intrycket av intagningen samt skapa en lugnare och rent sjukvårdsbetonad miljö än inom det stora anstaltskomplexet vore möjligt. För mången känslig och nyinsjuknad kunde detta vara av stor betydelse. Styrelsen ansåge sig därför böra avstyrka någon mera betydande förflyttning av paviljongen.

Med anledning av besparingsnämndens förslag om *slopande av sköterskehuset och påbyggnad av administrationshuset* har arkitekten Westman anfört huvudsakligen följande:

Sköterskebyggnaden hade fått sin placering i nära anslutning till ekonomibyggnaden dels för att bereda lätt tillträde till matsalarna, dels för att få kulvertförbindelse från ekonomibyggnaden till paviljongerna genom sköterskebyggnaden, varigenom långa underjordiska förbindelser utanför byggnader kunde undvikas. Genom bageriets förläggande till sköterskebyggnaden kunde vidare utlämning från bageriet ske i samband med mat- och tvättutlämning.

Genom administrationsbyggnadens förlängning och höjning samt sköterskerummens placering här finge man dels ett betydande antal rum åt norr, under det att i sköterskebyggnaden rummen finge öster- och västerläge. Vidare komme en högre administrationsbyggnad att försämra ljusförhållandena för de närmast belägna delarna av de närliggande paviljongerna för lugna patienter. Just med tanke på dessa ljusförhållanden och med hänsyn till det nordliga läget av anstalten, med det låga solståndet en stor del av året, hade administrationsbyggnaden hållits så låg som möjligt. Slutligen vore det förenat med stora svårigheter att inplacera bageriet i ekonomibyggnaden med bibehållande av gemensam utlämning för kök, bageri och tvätt. De av besparingsnämnden ifrågasatta ändringarna syntes därför icke böra komma till stånd.

Medicinalstyrelsen har i huvudsak återopat vad Westman i denna del anfört.

Med avseende å frågan om uppförande av *paviljongerna för oroliga sjuka* i tre i stället för två våningar har *överläkaren Lauritzen* gentemot besparingsnämndens uttalanden framhållit, bland annat, att de skäl *medicinalstyrelsen* anfört för sin ståndpunkt — nämligen svårigheten att vid paviljongernas uppförande i tre våningar ernå tillfyllestgörande ljudisolering i vertikal riktning samt olägenheterna såväl av långa trapppassager som av hisstransporter i fråga om dessa ofta våldsamma och svårskötta sjuka — enligt sinnes-sjukläkarnas erfarenhet vore tungt vägande.

Under hänvisning till vad *Lauritzen* sålunda och i övrigt anfört har *medicinalstyrelsen* för egen del särskilt understrukt, att den beträffande *Piteå-anstalten* beslutade anordningen med tre våningar varit en nödfallsutväg, som kunde tillgripas, då det gällde tillbyggnader vid gamla hospital, men som icke borde godkännas vid nyanläggningar. Det vore av särskild vikt, att buller och bråk från en avdelning icke störde andra avdelningar. Något säkert medel att förekomma detta genom ljudisolering syntes icke föreligga.

Beträffande yrkandet om *uteslutande av kyrkan* har medicinalstyrelsen, under åberopande i övrigt av vad Lauritzen och Westman anfört, för egen del yttrat följande:

Många bland det stora antal sinnessjuka, som vistades å hospitalen år efter år, hade ett behov av den tröst och uppbyggelse, som under övliga gudstjänster kunde givas. Med hänsyn härtill anställde också staten prästmän vid hospitalen. Under sådana förhållanden borde staten ock tillse, att lokaler funnes, där dessa kyrkliga förrättningar kunde utövas med den känsla och andakt, de krävde. Försök hade gjorts vid Sätters hospital att i den för gudstjänsten avsedda salen anordna jämväl samkväm och andra världsliga nöjen. Detta försök hade emellertid ej slagit väl ut utan mötts av stort missnöje från såväl prästerligt som annat håll.

Styrelsen har därför ansett sig böra vidhålla sitt förslag om anordnande av en särskild kyrka vid hospitalet.

Vad angår *anordningarna för värme- och kraftcentral samt vatten- och avloppsledningar* hava ingenjörerna *Theorell* och *Bergström* samt överingenjören *Holmgren* i sina yttranden ingått på bemötande av de av besparingsnämnden mot deras beräkningar framställda anmärkningarna. Under hänvisning till vad experterna anfört, vilket jag icke torde behöva återgiva, har *medicinalstyrelsen* erinrat, att byggnadsstyrelsen visserligen ansett kostnaderna för vatten- och avloppsledningar vara väl högt tilltagna men dock icke funnit sig kunna förorda någon nedsättning i den av medicinalstyrelsen beräknade totala byggnadskostnaden. Med hänsyn härtill och då medicinalstyrelsens tekniska experter, vilka under många år biträtt styrelsen och därunder vunnit en ingående kännedom om arbeten av detta slag, uttalat sig emot en minskning av de utav dem beräknade kostnaderna för ifrågavarande anläggningar, vilka alltid måste ställa sig relativt dyra vid ett hospital på grund av de säregna förhållandena vid en sådan anstalt, har styrelsen ansett sig ej kunna tillråda någon nedprutning av anslaget. Styrelsen finner ej heller någon ytterligare granskning av förslaget i denna del vara erforderlig.

I fråga om de besparingsförslag, som framförts i förenämnda promemoria av byggnadschefen hos byggnadsstyrelsen, har medicinalstyrelsen, under åberopande av vad Westman i denna del yttrat, ansett nämnda förslag icke böra föranleda annan åtgärd än att vid arbetenas utförande de av byggnadsstyrelsen i dess utlåtande ifrågasatta undersökningarna borde äga rum.

Med anledning av vad besparingsnämnden anmärkt rörande *bristen på driftskalkyl* för hospitalet har medicinalstyrelsen till en början framhållit, att någon möjlighet att redan så långt före hospitalets ibruktagande verkställa en beräkning av driftkostnaderna, som skulle kunna göra anspråk på att vara något så när tillförlitlig, icke förefunnes, då dessa kostnader vore beroende på många omständigheter, som undandroge sig ett bedömande långt i förväg, exempelvis eventuella förändringar i arbetstiden. Styrelsen hade därför i sitt förslag inskränkt sig till att med tillämpning av totalkostnaderna vid hospitalen under de senaste åren och av nu rådande priser approximativt angiva den på *statsverket* belöpande delen av driftkostnaderna till ett belopp av omkring 2 kronor 90 öre per plats.

I nämnda avseende har styrelsen nu anfört följande.

Statens omkostnader för driften av de norrländska hospitalen hava under år 1926 uppgått till följande belopp per underhållsdag:

vid Härnösands hospital (F-ort)	kronor 2.88
» Östersunds » (G-ort)	» 2.86
» Piteå hospital och asyl (E-ort).....	» 3.36

Då staden Umeå i dyrortsavseende är hänförd till grupp F synes det ligga nära till hands att antaga att driftkostnaden per underhållsdag vid Umeå hospital skall komma att ligga i närheten av motsvarande kostnad för det till samma dyrortsgrupp hänfödda Härnösands hospital. Det kan emellertid antagas, att Umeå hospital med hänsyn till dess större omfattning och modernare anordningar skall bli något billigare i driften än det jämförelsevis gammalmodiga Härnösands hospital. En jämförelse med det senare uppförda hospitalet vid Östersund, som dock tillhör en högre dyrortsgrupp, synes berättiga till antagandet, att man för Umeå hospitals vidkommande bör kunna räkna med något lägre kostnad för staten per underhållsdag än det belopp av 2 kronor 88 öre, vartill kostnaden år 1926 uppgått vid Härnösands hospital. Om man således beräknar statens kostnad för hospitalet vid Umeå till förslagsvis 2 kronor 85 öre per underhållsdag skulle, vid ett patientantal av 934, statens årliga driftkostnader för hospitalet komma att uppgå till omkring 971,000 kronor ($2.85 \times 365 \times 934$).

I fråga om nämndens uttalande att en *beräkning av personalbehovet* vid hospitalet bort ske för bedömandet av bostadsbehovet m. m. har styrelsen framhållit, att det givetvis vore förenat med stora svårigheter att före ibruktagnandet av ett hospital beräkna det definitiva behovet av personal. Sådana beräkningar hade därför vid nyanläggningar hittills icke plägat göras, förrän anstaltsförvaltning blivit tillsatt. Detta hindrade naturligtvis icke att vissa kalkyler uppgjorts, vilka följts vid uppgörande av förslaget rörande personalbostäder inom hospitalet och vilka grundats på den erfarenhet, som vunnits vid redan befintliga hospital.

Till frågan om beräkning av personalbehovet vid hospitalet och därav föranledda kostnader återkommer jag i annat sammanhang.

Med anledning av vad besparingsnämnden yttrat i fråga om *principerna för sinnessjukvården* och om ökat utrymme för *arbetsterapien* vid hospitalen har överläkaren *Lauritzen* i sitt yttrande anfört bland annat följande:

De sjukas sysselsättande med nyttigt arbete har ständigt utgjort ett synnerligen viktigt led i sinnessjukvårdens behandlingsmetoder. Intresset för densamma undanskymdes i någon mån i och med sänglägesbehandlingsrevolutionerande insteg i sinnessjukvården mot slutet av 1800-talet, men har på senaste åren, framför allt genom den tyske psykiatern *Simons* initiativ, kraftigt aktualiserats. *Simon* giver arbetsterapien en fullständigt dominerande plats inom anstaltsvården, har nedbragt antalet helt sysslösa patienter till ett försvinnande fåtal och genomfört en så omfattande och ingående organisation av denna terapi att man med skäl kan tala om en helt ny behandlingsmetod. Att denna metod utesluter eller åtminstone i mycket hög grad inskränker området för den hittills använda sänglägesbehandlingen ligger i öppen dag.

Att den *Simonska* arbetsterapien, som här blott flyktigt skisserats och jämväl innebär en del andra även förut beaktade men icke med samma

intensitet och konsekvens genomförda moment, avsedda att avleda, uppfostra och väcka självförtroende hos de sjuka, åstadkommit vissa iögonenfallande gynnsamma resultat, är ostridigt. Framför allt har den haft en allmänt lugnande inverkan inom avdelningarna för oroliga patienter. Men huruvida hospitalsvårdens huvudsyfte, att befrämja tillfrisknande eller sådan förbättring av den sjuke att han kan utskrivas från anstalten, därigenom gjort nya landvinningar, kan ännu icke anses avgjort. Och jämförande försök, exempelvis av Grosz i Emmendingen, hava givit vid handen, att sänglägesbehandlingen även för kroniska, avlupna fall ofta erbjuder bättre vårdmöjligheter än arbetsterapien. Utan tvivel har emellertid en välgörande reaktion inträtt mot den säkerligen väl långt drivna sänglägesbehandlingen.

Det må i detta sammanhang anmärkas, att den Simonska arbetsterapien icke innebär och icke avser ett förbilligande av anstaltsdriften. Det av patienterna utträttade arbetet lämnar i en mängd fall ingen som helst vinst. Det är sysselsättning som behandlingsmedel mot sjukdomsyttningarna, som åsyftas. Belysande i detta hänseende är, att Simon anbefaller anläggning av en handtvättinrättning inom avdelningen för oroliga kvinnor, emedan det visat sig att dessa patienter ofta kunna sysselsättas med handtvätt men äro för oroliga att utan olägenheter kunna föras till och från anstaltens centraltvätthus.

Såvitt läget för närvarande kan bedömas, synes det vara riktigast att vid det nya hospitalet icke ensidigt inrikta byggnadernas planläggning på någondera av de båda behandlingsmetoderna utan söka åstadkomma sådana anordningar, som kunna tillgodose dem båda.

I det föreliggande förslaget äro sovlokalerna i stor utsträckning så förlagda, att *övervakning* av patienterna underlättas. Om fördelarna av sådan övervakning torde meningarna icke vara delade. Dessa vaksalar äro delvis inrättade för sänglägesbehandling dygnet om och hava för sådant ändamål ett något större utrymme per sängplats än enbart nattbeläggning kräver. Detta merutrymme i en del vaksalar är allt vad bibehållandet av permanent sänglägesbehandling betingar. Samtliga avdelningar hava daglokaler, även avsedda som arbetsrum. De äro på sina håll väl knappt tilltagna, om avdelningens samtliga patienter skola vistas där, men å andra sidan rymliga, om en del av patienterna komma att vistas å vaksal. Skulle i en framtid sänglägesbehandlingen upphöra, bleve sålunda vaksalutrymmet väl rikligt och daglokalsutrymmet väl knappt, men då torde möjlighet föreligga att utjämna genom att göra någon sovsal till dag- eller arbetsrum.

Vad anordningarna utom sjukavdelningarna beträffar, upptager förslaget för varje könssida en särskild paviljong för patientarbetet.

Skulle behov av ökat utrymme härför framdeles uppstå, kunna dessa paviljonger lämpligen påbyggas.

Lauritzen förklarar sig följaktligen anse, att det föreliggande förslaget ingalunda är otjänligt för att tillgodose en utvidgad arbetsterapi, därest sinnessjukvårdens utveckling skulle komma att gå i sådan riktning.

Under hänvisning till vad Lauritzen sålunda anført har *medicinalstyrelsen* för egen del i denna fråga yttrat bland annat följande.

Styrelsen hade ingalunda förbisett arbetsterapiens stora betydelse för sinnessjukvården. Så hade styrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 december 1925 angående en framställning om ändrade föreskrifter beträffande beställning hos fångvården av artiklar för andra statsinstitutioners räkning framhållit, att i behandlingen av de sinnessjuka inginge som ett mycket viktigt led att förmå de sjuka till arbete; arbetsterapien vore i hög grad

ägnad att bibehålla de kroniskt sjuka vid en relativ vakenhet och att motverka psykiskt förfall. En del sjuka bleve under vistelsen å hospitalen upplärda i ett hantverk, vilket, därest de bleve utskrivna, befordrade möjligheten till ekonomiskt underhåll. Hospitalen kunde alltså icke undvara egna verkstäder, och beställningar å arbeten hos fångvården för hospitalens behov kunde ej ske i annan mån, än att hospitalen i främsta rummet tillgodosåge sitt behov av arbetstillfällen för de å hospitalen intagna.

Patienterna å hospitalen utförde arbeten i stor utsträckning såväl i trädgård och jordbruk som i kök och tvätt, varjämte de sysselsattes med sömnad och vävnad, snickeri, skrädderi, skomakeri, borstbinderi, boktryckeri och bokbinderi m. m. Stora mängder av de för hospitalens löpande behov erforderliga artiklarna tillverkades sålunda vid anstalterna.

Slutligen har medicinalstyrelsen motsatt sig besparingsnämndens yrkande om uppskov med framläggande av förslaget till hospital vid Umeå. Styrelsen åberopar härvid det rådande stora behovet av ökat antal platser på hospitalen samt det från olika håll resta kravet på ett snart tillgodosående av detta behov. Ett uppskov skulle, framhåller styrelsen, fördröja platsanskaffningen åtminstone ett år och verka förryckande på den av styrelsen uppgjorda planen för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården. Styrelsen har ej heller funnit behov föreligga av uppskov. Några större utredningar i av besparingsnämnden föreslaget syfte har styrelsen icke funnit erforderliga, och de mindre undersökningar, som kunna behövas, kunna enligt styrelsen lätteligen och lämpligen, såsom i allmänhet plägat vara fallet, verkställas i samband med uppgörandet av detaljerade ritningar och arbetsbeskrivningar samt under arbetenas utförande.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har besparingsnämnden ifrågasatt, att spörsmålet om uppförandet av det avsedda hospitalet vid Umeå icke borde framläggas till prövning vid 1928 års riksdag; dock att nämnden ansett ett principbeslut rörande anstaltens upprättande samt anvisande av medel för vissa förberedande arbeten kunna ifrågakomma. Nämndens uppskovsyrkande grundar sig på att nämnden funnit ytterligare utredning erforderlig rörande vissa i den framlagda byggnadsplanen ingående byggnader och anläggningar samt att nämnden ansett en undersökning kunna ifrågasättas rörande de lämpligaste principerna för anstaltsvården av sinnessjuka, särskilt i fråga om det utrymme, som vid vården borde givas åt arbetsterapien.

Vad angår den förstnämnda frågan synes mig efter den ytterligare utredning, som verkställts sedan besparingsnämndens utlåtande avgivits, ärendet nu befinna sig i det skick, att ett tillräckligt ingående bedömande är möjligt såväl beträffande förslagets huvuddelar med avseende å byggnadsarbeten och övriga anordningar som beträffande de kostnadsberäkningar, vilka lagts till grund för uppskattningen av medelsbehovet. Klart är visserligen, att vid ett nybyggnadsföretag av den storlek, varom här är fråga, förslagets definitiva utformning måste komma att medföra fortsatt bearbetning och förnyat övervägande beträffande åtskilliga frågor, varvid naturligen även vissa jämkningar i förslaget kunna visa sig lämpliga. En dylik bearbetning

Departements-
chefen.

Uppskov med
frågans
avgörande?

bör dock lämpligen äga rum först sedan huvudplanen för byggnadsföretaget blivit av statsmakterna fastställd.

Vad vidare angår den av besparingsnämnden berörda frågan om arbetsterapiens betydelse såsom behandlingsmetod inom sinnessjukvården och därav eventuellt föranledda jämkningar i vissa delar av byggnadsplanen, torde visserligen en närmare undersökning rörande nyare utländsk erfarenhet beträffande nämnda metod i och för sig kunna anses önskvärd. Det är därför min avsikt att föranstalta om en undersökning i detta hänseende, vid vilken de medicinska, byggnadstekniska och statsekonomiska synpunkterna bliva företrädade. Det synes mig dock icke nödvändigt att i avvaktan på resultatet härav uppskjuta igångsättandet av den nu föreslagna hospitalsanläggningen. Såsom framgår av vad medicinalstyrelsen och överläkaren Lauritzen anført i denna fråga, har redan för närvarande arbetsterapien, jämsides med sänglägesbehandling, erhållit ett ej obetydligt utrymme inom den svenska sinnessjukvården. Den föreliggande planen för det avsedda hospitalet är ock — såsom Lauritzen framhållit — så avvägd, att den möjliggör ett tillgodo-seende i viss omfattning av båda behandlingsmetoderna utan att ensidigt företräde givits åt någondera metoden. För övrigt torde under tiden för byggnadsarbetets utförande kunna vidtagas de mindre jämkningar i byggnadsplanen, till vilka undersökningen må föranleda. Därest i en framtid arbetsterapien skulle befinnas böra erhålla ökat utrymme, kunna härav betingade omläggningar beträffande den i föreliggande byggnadsförslag avsedda dispositionen av sjukvårdslokalerna äga rum genom mindre omfattande ändringar inom de särskilda paviljongerna och alltså utan rubbning av byggnadsplanen i dess helhet. Möjlighet finnes även till eventuellt erforderlig utökning av arbetslokaler av olika slag genom nybyggnader utöver föreliggande plan.

Under nu angivna förhållanden synes mig tillräcklig anledning saknas att uppskjuta ett avgörande i frågan om det föreslagna hospitalets uppförande, detta så mycket mer som, efter vad jag förut haft tillfälle att närmare utveckla, den rådande stora platsbristen å sinnessjukvårdsanstalterna innebär en kraftig maning att snarast möjligt vidtaga åtgärder för anskaffande av tillräckligt antal nya vårdplatser. Ett uppskov med frågans slutliga prövning skulle också, såsom medicinalstyrelsen framhållit, inverka förryckande på den plan för nämnda åtgärder, som styrelsen enligt Kungl. Maj:ts uppdrag framlagt och till vilken jag i det föregående angivit min ståndpunkt.

Jag är alltså beredd att förorda, att frågan om hospitalets inrättande nu förelägges riksdagen.

*Allmänna
synpunkter
beträffande
det före-
liggande
förslaget.*

Vid den prövning, jag på grundvalen av den föreliggande utredningen ägnat medicinalstyrelsens förslag, har jag funnit detsamma i stort sett vara så avvägt, att det lämpar sig att läggas till grund för ett statsmakternas beslut om hospitalets upprättande. I fråga om den allmänna planen för sjukvårdsanläggningen, såsom helhet betraktad, hava ej heller vare sig från besparingsnämndens sida eller i övrigt framförts erinringar av avgörande betydelse. Byggnadsstyrelsen har för sin del vitsordat, att byggnadernas

gruppering är enkel och lätt överskådlig. Av medicinalstyrelsens utredning framgår, att styrelsen — i anslutning till de av Kungl. Maj:t genom förberörda beslut den 7 oktober 1927 meddelade direktiven för utredningen — sökt nedbringa kostnaderna för anläggningen dels genom avsevärd koncentration beträffande byggnadernas inbördes förläggning, dels genom uppförande av vissa paviljonger i tre våningar. I båda de nu nämnda avseendena innebär förslaget en av besparingshänsyn betingad avvikelse från vad som fastställts beträffande de två senast uppförda statshospitalen, nämligen hospitalen i Strängnäs och Hälsingborg. Även beträffande byggnadsytans storlek per patient innebär det föreliggande förslaget en minskning i total byggnadsyta i jämförelse med hospitalen i Strängnäs och Hälsingborg. Till belysande av sist antydda förhållande tillåter jag mig att återgiva följande sammanställning, varvid emellertid vid jämförelse med Hälsingborgshospitalet bör bemärkas, att med hänsyn till sistnämnda anstalts avsevärt högre platsantal minskningen beträffande Umeå är relativt större, än vad siffrorna utvisa. Den högre siffran per säng för »övriga byggnader» i Umeå förändres av att därstädes sjukvårdspersonalens bostadsrum i mindre utsträckning än i de andra hospitalen förlagts till själva sjukvårdsbyggnaderna.

Jämförande översikt rörande byggnadsyta vid Strängnäs, Hälsingborgs och Umeå hospital enligt uppgjorda ritningar.

	Strängnäs		Hälsingborg		Umeå	
	byggnads- ytan m ²	per säng m ³	byggnads- ytan m ²	per säng m ³	byggnads- ytan m ²	per säng m ³
Byggnader för sjukvård (inkl. där befintliga betjäningsrum).....	22,600	28.25	37,500	26.78	21,191	22.69
Övriga byggnader (för administration, ekonomi, samlingsrum, bostäder m. m.).....	9,450	11.81	14,570	10.41	13,330	14.27
Summa	32,050	40.06	52,070	37.19	34,521	36.96

Ej heller i fråga om kostnadsberäkningarna för anläggningen synas mig invändningar av avgörande betydelse vara att göra mot medicinalstyrelsens förslag. Den beräknade totalkostnaden för hospitalet, inklusive utgifter för alla ledningar m. m., utgör omkring 50 kronor per kubikmeter byggnadsvolym. Jag vill erinra, att hospitalsanläggningen omfattar ett stort antal från varandra skilda byggnader, däribland kostsamma ekonomibyggnader, samt att ledningskostnaderna måste bli jämförelsevis höga vid en vidsträckt anläggning med särskilt stark vattenförbrukning.

Om jag alltså kunnat i stort sett godtaga medicinalstyrelsens förslag, har jag dock — delvis i anslutning till besparingsnämndens yrkanden — funnit mig i besparingssyfte böra ifrågasätta ändringar beträffande vissa särskilda byggnader och anläggningar. Dessa ändringar äro dock av den art, att de kunna verkställas utan omarbetning av byggnadsplanen i dess helhet.

*Visa
särskilda
punkter i
förslaget.*

Jag ber nu att få ingå på behandling av medicinalstyrelsens förslag i de delar, beträffande vilka ändring ifrågasättes eller rörande vilka eljest särskilt yttrande från min sida kan anses påkallat.

*Hospitalets
förläggning.*

Vad först beträffar frågan om hospitalets förläggning inom det därför avsedda området, finner jag i likhet med de hörda myndigheterna avgörande skäl tala för det av medicinalstyrelsen förordade alternativet B. Såsom medicinalstyrelsen framhållit, torde emellertid i fråga om förläggningen någon jämkning kunna vid fortsatt undersökning av grundförhållandena befinnas ändamålsenlig. Styrelsen har ansett, att i samband härmed särskilt borde tagas under övervägande en förflyttning av de för personalen avsedda bostadshusen. Häremot finner jag intet vara att erinra, men jag vill framhålla, att vid detta övervägande även torde böra tagas under omprövning, huruvida icke sådan förläggning kan äga rum av de för annan personal än läkare avsedda bostadshusen, att en anslutning av dessa bostäder till den föreslagna gemensamma värmecentralen blir ekonomiskt fördelaktig.

Kyrkan.

Vad härefter angår den föreslagna kyrkan, hava ur besparingssynpunkt starka skäl synts mig tala för besparingsnämndens yrkande om denna byggnads uteslutande ur byggnadsprogrammet. Med hänsyn till vad från medicinalstyrelsens sida åberopats mot nämndens förslag att anordna den till ekonomibyggnaden förlagda samlingssalen jämväl för gudstjänster, finner jag mig visserligen icke böra understödja nämndens förslag härutinnan; denna sal synes mig böra anordnas med hänsyn till det av styrelsen avsedda ändamålet med densamma. Emellertid framgår av utredningen i ärendet, att Umeå landsförsamlings kyrka är belägen på ett avstånd av omkring en halv kilometer från den föreslagna portvaxsstugan (jfr den bifogade situationsplanen). Kyrkan är alltså lätt tillgänglig för personalen. Det lär icke heller vara omöjligt att genom överenskommelse med församlingen få på särskilda tider disponera kyrkan för gudstjänster med sådana patienter, vilka kunna deltaga däri. Under sådana förhållanden och då enligt medicinalstyrelsens förslag ett kapell för jordfästningar skulle anordnas i särskild byggnad i anslutning till obduktionslokalen, anser jag mig böra förorda, att den föreslagna fristående kyrkobyggnaden icke kommer till utförande.

Den kostnadsminskning, som kyrkans uteslutande skulle medföra, kan, enligt vad från medicinalstyrelsens sida meddelats, beräknas på följande sätt:

	Kronor.
byggnadskostnader	112,000
värmeledningar	6,000
vatten- och avloppsledningar	3,200
elektrisk installation	1,240
Summa kronor	122,440

Arbetspaviljongerna.

Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle vid hospitalet anordnas två särskilda arbetspaviljonger, en för vardera könet. Dessa paviljonger äro avsedda för sådana yrkesarbeten, vilka kräva kvalificerad ledning och ej kunna

förläggas till lokaler inom sjukvårdspaviljongerna men ej heller äro att hänföra till egentliga verkstadsarbeten. Byggnadschefen hos byggnadsstyrelsen, med vilken besparingsnämnden instämt, har föreslagit, att dessa paviljonger skulle sammanföras till en byggnad i två våningar, en för vardera könet. Även byggnadsstyrelsen, som funnit det vara mindre ekonomiskt att uppföra två små fristående byggnader för ändamålet, har förordat, att vid förslagets vidare utarbetande måtte undersökas möjligheten av paviljongernas sammanslagning med andra lokaler. För egen del har jag funnit det vara ur ekonomisk synpunkt önskvärt att på denna punkt åstadkomma en ändring av medicinalstyrelsens förslag. På min anmodan har inom medicinalstyrelsen undersökts, huru därvid lämpligen borde förfaras. Vid denna undersökning har framgått att — för den händelse att, såsom jag förordat, kyrkan uteslutes ur byggnadsprogrammet — den gemensamma arbetspaviljongen lämpligen bör förläggas å den ursprungligen för kyrkan föreslagna platsen, varvid kulvertförbindelser med byggnaden skulle framdragas från båda sidorna oberoende av varandra och särskilda ingångar anordnas för manliga och kvinnliga patienter. Någon särskild kulvertförbindelse för värmeledningen till paviljongen skulle ej erfordras, enär byggnaden tänkes placerad omedelbart intill den för mattransport avsedda kulverten, i vilken värmeanläggningens huvudledningar skulle framdragas.

Jag anser mig böra förorda, att ifrågavarande arbetslokaler förenas i en byggnad, förlagd på sätt nu skisserats.

Enligt vad medicinalstyrelsen meddelat, kan vid genomförande av detta förslag beräknas uppkomma följande besparing:

	Kronor.
byggnadskostnader.....	30,000
värmeledningar.....	1,600
vatten- och avloppsledningar	3,500
elektrisk installation	440
Summa kronor	35,540

Vad härefter angår det föreslagna verkstadshuset, har byggnadschefen hos byggnadsstyrelsen föreslagit, att denna byggnad skulle slopas och de där upptagna verkstadslokalerna i stället förläggas till källare inom andra byggnader. Av skäl, som från medicinalstyrelsens sida åberopats, anser jag mig icke kunna biträda detta förslag. Däremot har jag av besparingsskäl funnit mig — i anslutning till vad byggnadsstyrelsen uttalat — böra ifrågasätta byggnadens uppförande i två våningar efter en mera koncentrerad plan. På min anmodan har frågan härom underkastats prövning inom medicinalstyrelsen. En dylik lösning har därvid befunnits möjlig, varvid emellertid en särskild mindre byggnad för smedja ansetts böra uppföras på annan plats. Genom den ifrågasatta anordningen har beräknats uppkomma följande besparing:

	Kronor.
byggnadskostnader.....	25,000
värmeledningar.....	1,200
vatten- och avloppsledningar	1,000
Summa kronor	27,200

Verkstads-
huset.

Någon minskning i kostnaden för elektrisk installation har ej kunnat beräknas. Vidare skulle för smedjans uppförande få räknas med en kostnad av 6,000 kronor, varigenom nettobesparingen skulle begränsa sig till 21,200 kronor.

Sköterske-
huset,

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har besparingsnämnden ifrågasatt, att det föreslagna sköterskehuset skulle uteslutas och däri upptagna lokaler förläggas inom andra byggnader, nämligen bostäderna huvudsakligen inom administrationsbyggnaden, som då skulle göras längre och uppföras i flera våningar, och bagerilokalerna inom ekonomibyggnaden. Med hänsyn till vad från medicinalstyrelsens sida anförts i denna fråga finner jag mig icke kunna tillstyrka nämndens förslag på förevarande punkt. Administrationsbyggnadens uppförande i ett större antal våningar skulle medföra, att ljusförhållandena för de närliggande sjukvårdspaviljongerna bleve otillfredsställande, och vidare skulle vid en ändrad förläggning av bagerilokalerna svårighet uppstå att på tillfredsställande sätt ordna en gemensam utlämning av varor från olika ekonomiavdelningar, en anordning som ur praktisk och driftsekonomisk synpunkt torde vara av betydelse. Förläggningen av sköterskebyggnaden samt det huvudsakliga utnyttjandet av lokalerna därstädes synas mig över huvud taget enligt medicinalstyrelsens förslag innebära så stora fördelar, att en ändring av förslaget på denna punkt icke synes böra förordas. Jag kan således ej heller tillstyrka det förslag om en mera fristående förläggning av byggnaden, som framlagts av överinspektören för sinnessjukvården i riket.

Av vad jag i det följande kommer att anföra framgår emellertid, att antalet sköterskebostäder i förevarande byggnad och därmed även byggnadens längd i viss mån kan tänkas röna inflytande av den ståndpunkt, som intages i fråga om upptagningspaviljongen samt paviljongerna för oroliga sjuka. Jag övergår nu att behandla frågan om dessa sjukvårdsbyggnader.

Upptagnings-
paviljongen
samt pavil-
jongerna för
oroliga
patienter.

Rörande dessa byggnader har jag ansett vissa undersökningar önskvärda i fråga om ändring i medicinalstyrelsens förslag, nämligen beträffande upptagningspaviljongen huruvida denna paviljong borde för närvarande komma till utförande och beträffande paviljongerna för oroliga i fråga om möjligheten att uppföra desamma i tre våningar. På min anmodan hava inom medicinalstyrelsen verkställts vissa undersökningar härutinnan.

Vad *upptagningspaviljongen* angår, har prövats, huru ett uteslutande av denna paviljong skulle inverka i olika hänseenden. Vidkommande först kostnaderna, har det visat sig, att paviljongens uteslutande skulle medföra följande besparing:

	Kronor.
byggnadskostnader	444,800
värmeanläggning	50,000
vatten- och avloppsledningar	59,000
elektrisk installation	6,300

Summa kronor 560,100

Vad angår frågan om den verkan, paviljongens uteslutande ur programmet skulle hava på planen för hospitalsanläggningen i övrigt, har överläkaren Lauritzen i en till medicinalstyrelsen ingiven och av styrelsen återopad promemoria anfört huvudsakligen följande:

Utrymmesfördelningen inom huvudkomplexet mellan lugnare och oroligare patientkategorier motsvarade ungefär den nu förhandenvarande beläggningen av våra hospital. Genom den för lugnare patienter avsedda upptagningspaviljongens tillkomst bleve sålunda vid anläggningen i dess helhet utrymmet för denna patientkategori relativt ökat, men man hade ansett detta motiverat dels av att inrättandet av en dylik paviljong i och för sig vore ägnat att förebygga eller dämpa orosyttringar hos de sjuka, dels ock därmed att man, i den mån den nu rådande bristen på hospitalsplatser bleve avhjälpd, kunde bereda plats för en del lugnare vårdbehövande, som hittills fått stå tillbaka för de oroligare, och att man därigenom kunde påräkna en förskjutning inom hospitalens beläggning till förmån för de lugnare patientkategorierna.

Skulle nu upptagningspaviljongen slopas, syntes det dock icke vara lämpligt att genom omläggning av planen för huvudkomplexet utjämna den därav föranledda rubbningen i proportionen mellan utrymmena för lugna och oroliga. En *utökning av antalet platser inom huvudkomplexet* genom inrättande av nya platser för lugna till ett antal motsvarande upptagningspaviljongens skulle, vare sig den åstadkommes genom anordnande av nya avdelningar eller genom ökning av förhandenvarande avdelningars storlek, dels innebära en fullständig omarbetning av planen, dels medföra en väsentlig försämring av anläggningen från sjukvårdssynpunkt. Vad man velat vinna genom inrättandet av en särskild paviljong skulle därmed helt givas till spillo. Och en förskjutning av utrymmena inom huvudkomplexet, *med bibehållande av platsantalet* enligt förslaget, innebärande en ökning av platserna för lugna och motsvarande minskning av platserna för oroliga, skulle få i huvudsak samma verkan, nämligen en genomgripande förändring av planen och ett fastläsande av en organisation, som icke medgäve utbyggnad medelst en särskild vårdavdelning för det slag av sjuka, för vilket upptagningspaviljongen är avsedd. Vida mera ändamålsenligt syntes vara att, om upptagningspaviljongen icke nu komme till utförande, bibehålla den föreliggande planen för huvudkomplexet, i trots av att utrymmet för oroligare patienter bleve relativt väl stort, och alltså hålla möjligheten öppen att framdeles utvidga utrymmet för de lugnare med avdelningar av den typ, som upptagningspaviljongen erbjöde.

Om fördelningen av utrymmet i sjukvårdsbyggnaderna inom huvudkomplexet bibehölles orubbad, skulle emellertid upptagningspaviljongens uteslutande i någon mån minska behovet av personalrum i huvudkomplexet. Enligt vad medicinalstyrelsen meddelat, hava därstädes för upptagningspaviljongens sköterskepersonal beräknats 8—10 bostadsrum. En mot paviljongens uteslutande svarande minskning av personalrummens antal skulle lämpligast kunna ske genom förkortning av sköterskebyggnaden med bredden av ett personalrum. Härigenom skulle i var och en av de fyra våningarna två mitt emot varandra liggande rum — tillsammans alltså 8 rum — utgå. Medicinalstyrelsen meddelar, att detta beräknats medföra en kostnadsminskning av omkring 30,000 kronor.

Jag har emellertid vidare ansett det vara av vikt att kunna bedöma möj-

ligheterna att — om upptagningspaviljongen nu eller framdeles skulle komma till utförande — ansluta densamma till den gemensamma värmecentralen, därest paviljongen kan givas sådant läge, att dylik anslutning visar sig ekonomiskt fördelaktig. Medicinalstyrelsen har därför jämväl anmodats undersöka, huruvida värmeledningssystemet enligt det förordade förslaget är så anordnat, att en dylik anslutning kan ske utan särskilda utvidgningar och omläggningar. Det har härvid visat sig, att en anslutning skulle förutsätta viss förstoring av värmecentralens apparater och ledningar samt en ökning av kulvertledningarna fram till den ena paviljongen för oroliga sjuka. Dessa utvidgningar skulle, därest de från början komme till utförande, betinga en kostnadsökning av omkring 8,500 kronor.

Med avseende å *paviljongerna för oroliga patienter* har undersökts, huru ett uppförande jämväl av dessa byggnader i tre våningar skulle verka i olika hänseenden.

Till en början har prövats, huruvida utrymmena i ekonomilokaler samt värme-, vatten- och avloppsledningar äro så tilltagna, att särskild utvidgning ej skulle behöva ske vid paviljongernas höjande. Det har därvid visat sig, att ekonomilokalernas utrymmen äro tillräckliga, men att en mindre utökning av köks- och tvättapparater skulle erfordras med hänsyn till det vid paviljongernas påbyggande ökade patientantalet. Vad ledningarna angår, skulle vissa utvidgningar av anläggningarna bliva erforderliga, varjämte en mindre utökning av värmecentral och kulvertledningar måste företagas.

Det har vidare befunnits, att paviljongernas höjande skulle medföra behov av en ökning i antalet utom paviljongerna förlagda sköterskerum med 8, motsvarande en till 30,000 kronor uppskattad byggnadskostnad.

Genom påbyggnaden skulle kunna vinnas ett ytterligare platsantal av omkring 50 på vardera könssidan eller tillhoppa omkring 100 nya platser.

Merkostnaden för paviljongernas höjande har approximativt uppskattats på följande sätt:

	Kronor.
byggnadskostnader	240,000
utvidgning av värmeanläggningen	33,000
vatten- och avloppsledningar	27,400
elektrisk installation (inklusive två större personhissar, vilka ansetts erforderliga).....	27,300
utökning av köks- och tvättapparater	5,000

Summa kronor 332,700

Härtill kommer nyssnämnda belopp av 30,000 kronor för personalrum.

I fråga om den inverkan, paviljongernas uppförande i tre våningar skulle utöva på planen för sjukvårdsbyggnaderna i övrigt, har medicinalstyrelsen hänvisat till vad Lauritzen i nyssnämnda promemoria anfört. Lauritzens yttrande i denna del är av huvudsakligen följande innehåll:

Såsom nyss framhållits skulle, om upptagningspaviljongen slopades, utrymmet inom huvudkomplexet, sådant detta i det föreliggande förslaget utformats, för de oroligare sjuka bliva i största laget. En utvidgning av kom-

plexet genom påbyggnad av paviljongerna för oroliga för ökning av platsantalet skulle än mera öka denna disproportion i utrymmesfördelningen, därest avdelningarna inom påbyggnaden gjordes likartade med paviljongernas övriga avdelningar. Dessa vore avsedda för de mest störande och våldsamma sjuka, och därav betingades paviljongernas läge och avdelningarnas hela planläggning, särskilt det stora antalet enkelrum. Det läge i sakens natur, att man icke gärna till en dylik paviljong förlade avdelningar med mindre oroliga sjuka. Avdelningarnas särskilda utformning medförde, att en påbyggnad avsedd för en avdelning av annan typ erbjöde byggnadstekniska svårigheter. En våning i paviljongerna för oroliga hade sålunda ett tjugotal enkelrum, delvis förlagda i relativt smala flyglar, under det att en avdelning av annan typ icke skulle erfordra ens hälften av det nämnda antalet enkelrum, och flygelpartierna skulle för planutformningen av en sådan avdelning icke erbjuda några fördelar. Till äventyrs kunde påbyggnaden inskränkas till paviljongens mellanparti, men i varje fall syntes det vara oundgängligt, att paviljongernas konstruktion finge helt omstuderas, om påbyggnad skulle ske.

I anslutning till det anförda borde anmärkas, att det från sjukvårdssynpunkt vore fördelaktigare, att antingen paviljongernas förändring till trevåningsbyggnader skedde utan ökning av deras i förslaget beräknade platsantal, eller, om ökning av platsantalet här skulle företagas, upptagningspaviljongen i stället bibehölles. I senare fallet skulle hospitalets platsantal visserligen ökas med ytterligare ett hundratal utöver det av medicinalstyrelsen föreslagna, men en rättigare avvägning i fråga om utrymmesfördelningen mellan de olika patientkategorierna skulle därmed vinnas. Därav betingade utvidgningar inom hospitalets övriga lokaler syntes väsentligen inskränka sig till inrättandet av flera personalrum.

För egen del ber jag att beträffande förevarande byggnader få framhålla följande.

Med avseende å den föreslagna *upptagningspaviljongen* har jag visserligen funnit syftet med densamma vara i hög grad beaktansvärt. I och för sig måste det vara till stort gagn för sinnessjukvården, att avdelningar finnas, avsedda för vård av sjukdomsfall, som ännu befinna sig i det första, rent akuta stadiet. Under nu rådande platsbrist å hospitalen synes mig emellertid behovet av vårdplatser utav den typ, denna paviljong representerar, vara mindre trängande än behovet av övriga hospitalsplatser. Jag har ansett de ansträngningar, som nu kunna göras för anskaffning av hospitalsplatser, böra i huvudsak koncentreras till vårdplatser av hittills vanlig typ. Jag har därför funnit mig böra ifrågasätta, att paviljongen icke nu kommer till utförande; dock att — därest det vid den utredning, som jag i det följande ämnar förorda, befinnes lämpligt att uppföra paviljongerna för oroliga patienter i tre våningar — det torde böra övervägas att redan från början medtaga upptagningspaviljongen i byggnadsprogrammet för att utjämna proportionen mellan antalet platser för lugna och för oroliga sjuka. Under alla förhållanden synes det vara lämpligt, att paviljongen längre fram kommer till utförande, detta såväl med hänsyn till dess särskilda uppgift som i betraktande av att de platser, vilka där skulle vinnas, komma att ställa sig synnerligen billiga i förhållande till genomsnittspriset för anskaffande av vårdplatser på hospitalen. När sålunda i en framtid beslut kan komma att fattas om paviljongens uppförande, torde

frågan om dess förläggning böra underkastas närmare prövning. För att emellertid möjliggöra paviljongens anslutning till den gemensamma värme-centralen, därest sådan anslutning skulle visa sig ekonomiskt fördelaktig, synes man redan från början böra vidtaga den utvidgning av värmecentralens apparater och ledningar m. m., som enligt det nyss anförda beräknats erforderlig för dylik anslutning.

I fråga om *paviljongerna för oroliga patienter* har, såsom av den föregående redogörelsen framgår, medicinalstyrelsen motsatt sig besparingsnämndens förslag om dessa byggnaders uppförande i tre våningar. De skäl, styrelsen för denna ståndpunkt åberopat, torde icke kunna fränkännas avsevärt berättigande. Det må erinras, att trevåningssystem i avdelningar för oroliga patienter hittills icke prövats i Sverige, ehuru det är avsett att i viss mån komma till användning vid den pågående utvidgningen av Piteå hospital. De undersökningar rörande utländsk erfarenhet i fråga om lämpligt våningsantal, som föregingo beslutet om upprättande av Hälsingborgs hospital (se propositionen nr 266 år 1917), synas ej heller hava givit stöd för lämpligheten att beträffande förevarande patientmaterial överskrida två våningars höjd. Emellertid är frågan ur ekonomisk synpunkt av den betydelse, att besparingsnämndens förslag icke bör utan närmare undersökning avvisas. Spörsmålet synes därför böra göras till föremål för vidare noggrann utredning, därvid bland annat möjligheterna för ljudisolering inom byggnaderna böra särskilt granskas och de senaste erfarenheterna från utlandet inhämtas. Vid undersökningen torde vidare — i anslutning till vad överläkaren Lauritzen anført — böra övervägas, huruvida en eventuell påbyggnad av paviljongerna bör avse ökning av platsantalet eller endast sådan omläggning, att det nu beräknade utrymmet inom paviljongerna fördelas på tre i stället för på två våningar. Därest utredningen skulle giva vid handen, att en påbyggnad kan gå för sig och bör ske med ökning av platsantalet, lärer vidare, såsom nyss antytts, böra övervägas, huruvida med hänsyn till det sålunda ökade antalet platser för oroliga patienter en motsvarande ökning av platserna för lugna sjuka bör ske genom upptagningspaviljongens samtida uppförande.

Den vidare utredning i nu berörda ämne, som jag alltså vill förordas, torde böra verkställas på sådant sätt, att de förslag, till vilka densamma kan föranleda, kunna framläggas för 1929 års riksdag. För att utredningen icke skall behöva medföra uppskov med beslut rörande huvudplanen för hospitalet, synes böra så förfaras, att medel nu beräknas endast för paviljongernas utförande enligt medicinalstyrelsens förslag. Om det vid utredningen befinnes möjligt att förordas trevåningssystem med ökat platsantal även beträffande dessa paviljonger, torde beslut rörande den utvidgning av planen för hospitalet, som en sådan ändring skulle innebära, ävensom angående de ytterligare medel, som härigenom bliva erforderliga, böra påkallas vid 1929 års riksdag. Vid ett godkännande av vad jag nu förordat föreligger icke hinder för byggnadsarbetenas igångsättande i de delar, som ej beröras av den föreslagna utredningen.

I fråga om *bostadsrummen i den föreslagna sköterskebyggnaden* har jag haft under öfvervägande, om ej medelsberäkningen nu borde verkställas med utgångspunkt från att byggnaden minskas i längd så mycket, som beräknats motsvara upptagningspaviljongens andel i det av medicinalstyrelsens upptagna rumsantalet. Jag har emellertid vid prövning av denna fråga kommit till den uppfattningen, att byggnaden redan från början bör uppföras till den storlek, som beräknats i medicinalstyrelsens förslag. Därest vid den ifrågasatta utredningen paviljongerna för oroliga sjuka befinnas kunna uppföras i tre våningar, skulle detta — såsom av det förut anförda framgår — medföra behov av ökat antal sköterskebostäder utom paviljongerna i en omfattning, som skulle nödvändiggöra byggnadens uppförande enligt medicinalstyrelsens förslag. Ett uppskov med bestämmandet av byggnadens storlek i avvaktan på nyssnämnda utredning skulle emellertid med hänsyn till byggnadens läge och dess betydelse för kulvertförbindelser m. m. vålla vissa svårigheter beträffande övriga arbeten med byggnaderna i huvudkomplexets mitt och alltså kunna fördröja hela bygget. Under sådana omständigheter och då de åtta bostadsrum, det här är fråga om, under alla förhållanden torde kunna på lämpligt sätt utnyttjas, har jag ansett öfvervägande skäl tala för att på denna punkt redan nu godkänna byggnadsplanen enligt medicinalstyrelsens förslag.

I de delar, som här ej särskilt berörts, har jag icke någon erinran mot medicinalstyrelsens förslag.

*Övriga delar
av förslaget.*

Vad angår platsantalet vid hospitalet, synes i enlighet med vad jag i det föregående anført och föreslagit den av medicinalstyrelsen beräknade siffran av 934 böra minskas med upptagningspaviljongens platsantal, varigenom antalet skulle nedgå med 104 eller till 830. Av sistnämnda antal torde 30 böra avses såsom reservplatser. Det normala platsantalet vid anstalten skulle alltså fastställas till 800.

*Hospitalets
platsantal.*

Vidkommande kostnaderna för hospitalets uppförande, komma minskningar i förhållande till medicinalstyrelsens beräkningar att föranledas dels av de inskränkningar och jämkningar i byggnadsplanen, vilka jag förordat, dels ock av det förhållandet, att enligt mitt förslag utgifterna för upptagningspaviljongen ej för närvarande skulle medtagas vid medelsberäkningen. Berörda minskningar te sig på följande sätt:

*Kostnader för
hospitalets
uppförande.*

	Kronor.
Kyrkan	122,440
Arbetspaviljongerna	35,540
Verkstadshuset	27,200
Upptagningspaviljongen	560,100
Summa kronor	745,280

Å andra sidan skulle tillkomma en kostnadsökning för viss utvidgning av värmecentralens apparater och ledningar m. m. till belopp av 8,500 kronor och för smedjebyggnad till belopp av 6,000 kronor, varigenom nettobesparingen skulle nedgå till 730,780 kronor.

Beträffande själva kostnadsberäkningarna finner jag icke anledning till annan erinran mot medicinalstyrelsens uppskattning, än att, såsom byggnadsstyrelsen framhållit, utgifterna för ledningar, särskilt vatten- och avloppsledningar, synts vara väl högt upptagna. Jag har ansett mig kunna beräkna en nedsättning å ledningskostnaderna med i runt tal 100,000 kronor. Däremot torde någon minskning å den till oförutsedda utgifter m. m. för byggnadsarbetena upptagna posten icke böra äga rum, oaktat jag i vissa avseenden förordat inskränkningar i byggnadsplanen. Till stöd för denna standpunkt vill jag framhålla dels att, såsom byggnadsstyrelsen betonat, beräkningen av denna post i och för sig kan anses vara väl låg, dels ock att den nyss angivna nedsättningen å ledningskostnader med hänsyn till berörda inskränkningar i byggnadsprogrammet torde vara jämförelsevis kraftig. Det bör vidare märkas, att den beräknade kostnaden för anläggande av järnvägsspår icke medtagits i beräkningarna, detta med hänsyn till att vissa minskningar i transportkostnader genom anläggningen beräknats kunna vinnas.

Det är uppenbart, att vid den blivande detaljbearbetningen av medicinalstyrelsens förslag böra tillvaratagas alla de möjligheter till besparingar i anläggningskostnader, som kunna visa sig föreligga utan att oundgängliga krav på anläggningens ändamålsenlighet åsidosättas. I sådant hänseende torde vissa av de utav besparingsnämnden åsyftade åtgärderna för besparing beträffande en del byggnadstekniska detaljer böra komma under noggrann omprövning. Vad särskilt angår den av nämnden berörda frågan om valet av lämpligt taktäckningsmaterial för större byggnader, förefaller det, som om ej ringa besparing skulle kunna ernås genom användande av s. k. eternit i stället för skiffer. Även i övrigt torde genom vissa förenklingar vid detaljbearbetningen kunna vinnas någon kostnadsminskning. I anledning härav har jag ansett mig kunna, utöver redan förordade nedsättningar, beräkna en ytterligare anslagsnedsättning av omkring 75,000 kronor.

I enlighet med vad jag här anfört, synes den av medicinalstyrelsen angivna totalsumman för anläggningskostnaderna, 7,907,800 kronor, böra minskas med $(730,780 + 100,000 + 75,000)$ 905,780 kronor till 7,002,020 kronor eller i avrundat tal 7,000,000 kronor.

Denna kostnad innebär vid ett beräknat platsantal av 800 en summa av omkring 8,750 kronor per vårdplats. Detta belopp är alltså, trots de förordade begränsningarna i byggnadsplanen, högre än den av medicinalstyrelsen angivna summan av 8,466 kronor per vårdplats. Förklaringen härtill ligger i att upptagningspaviljongen enligt mitt förslag skulle tills vidare uteslutas ur byggnadsprogrammet. Medtagas kostnaderna för denna paviljong, skulle totalkostnaden enligt mitt förslag ökas till $(7,000,000 + 560,100)$ 7,560,100 kronor, vilket vid ett platsantal av 900 motsvarar en platskostnad av ungefär 8,400 kronor. Det må vidare nämnas, att därest paviljongerna för oroliga patienter skulle komma att uppföras i tre våningar och erhålla ökat platsantal — varvid kostnaderna ytterligare skulle ökas med 332,700 kronor till

7,892,800 kronor — platskostnaden vid ett beräknat platsantal av 1,000 skulle komma att nedgå till omkring 7,892 kronor.

Vid bedömande av de här anförda beräkningarna är vidare att märka, att medicinalstyrelsens uppskattning av kostnaden per vårdplats skett med inräknande av reservplatserna, medan jag — i anslutning till kostnadskalkylerna beträffande anstalterna i Sala, Örebro och Vänersborg — ansett mig böra vid beräkningen av platskostnaden medtaga endast det platsantal, som anstalten *vid normal beläggning* beräknas rymma. Medräknas reservplatserna, skulle de i det föregående angivna kostnadssiffrorna enligt mitt förslag under antydda olika förutsättningar reduceras till omkring 8,433, respektive 8,094 och 7,633 kronor per vårdplats.

Jag ber slutligen att få i korthet beröra frågan om vissa övriga kostnader, vilka bliva en följd av hospitalets upprättande.

Till utgifterna för anstaltens uppförande komma de engångskostnader, som föranledas av hospitalets första utrustning med *inventarier*. Några närmare beräkningar av dessa kostnader kunna naturligen icke för närvarande förebringas, men man lär kunna utgå från att kostnaderna komma att ungefärligen överensstämma med motsvarande kostnader för Hälsingborgs hospital. Såsom i annat sammanhang omförmälts, utgjorde inventariiekostnaden för sistnämnda anstalt inemot 900 kronor per vårdplats. Efter denna beräkningsgrund skulle totalkostnaden för inventarietrustning vid Umeå-hospitalet vid ett platsantal av 800 komma att uppgå till omkring 700,000 kronor. Ifrågavarande utgifter lära, såsom hittills i motsvarande fall ägt rum, böra enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bestridas från det ordinarie förslagsanslaget till hospital och asyler.

Vissa övriga kostnader för hospitalets anordnande samt driftkostnader.

Beträffande de *årliga kostnaderna för anstaltens drift* har medicinalstyrelsen i sitt utlåtande den 17 februari 1928 framlagt en beräkning i anslutning till senaste driftkostnadssiffror vid Härnösands hospital. Denna beräkning avser på statsverket belöpande nettokostnader.

I fråga om personaluppsättningen vid det nya hospitalet har styrelsen anført, att personalbehovet kunde antagas bliva i huvudsak detsamma som vid Sätters hospital med 972 platser. Befattningshavarna vid Sätters hospital uppgå, fränsett predikant och sekreterare, till ett antal av 326 personer. På de olika huvudgrupperna fördelar sig denna personal på följande sätt, nämligen läkarpersonal 5, kontorspersonal 5, sjukvårdspersonal 229 och ekonomipersonal 87. Kostnaderna för begynnelselöner till denna personaluppsättning, inklusive utgifter för vikariatsersättningar m. m., skulle inom den dyrortsgrupp, vartill staden Umeå är hänförd, komma att utgöra i runt tal 767,000 kronor. Härtill komma utgifter för avlöningsförhöjningar samt för dyrtidstillägg.

Emellertid har medicinalstyrelsen framhållit vissa omständigheter, som — förutom platsantalet — synts ägnade att göra personalbehovet vid Umeå hospital något mindre än vid Sätters hospital. Vid sistnämnda hospital är

sålunda anordnad en s. k. fast paviljong, avsedd för särskilt samhällsfarliga och svårskötta sinnessjuka, vilken paviljong omfattar endast 32 platser men varest äro anställda sammanlagt 21 befattningshavare. Vidare finnes vid Sätters hospital ett ganska omfattande jordbruk, under det att sådant antagits icke komma att drivas vid Umeå hospital. Slutligen saknar Sätters hospital moderna toalettanordningar, varför renhållningen därstädes kräver något större ekonomipersonal än vad som beräknats bliva fallet i Umeå.

Något närmare bedömande av personalbehovet vid hospitalet kan uppenbarligen icke för närvarande äga rum, och de här anförda beräkningarna avse endast att giva en ungefärlig uppfattning av de ekonomiska konsekvenserna av hospitalets anordnande. Vid beräkningarnas bedömande bör givetvis uppmärksammas, att desamma verkställts med utgångspunkt från det av medicinalstyrelsen beräknade platsantalet av 900.

I fråga om *andra driftkostnader* än personalkostnader torde endast böra framhållas, att dessa utgifter liksom beträffande övriga hospital kunna beräknas bliva täckta genom patientavgifter m. fl. inkomster, som ej utgöras av statsmedel. Ifrågavarande inkomster torde för övrigt komma att förslå till täckande även av någon del utav avlöningskostnaderna.

Utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m.

Jag övergår härefter till frågan om anvisande av ytterligare medel till den av 1927 års riksdag beslutade utvidgningen av Piteå hospital och asyl m. m.

Härvid får jag till en början erinra om att Kungl. Maj:t i en till sagda riksdag avlåten proposition, nr 49, föreslog riksdagen *dels* medgiva, att utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. finge i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 21 januari 1927 förordade förslag utföras för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2,418,000 kronor, *dels ock* till nämnda ändamål för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Ifrågavarande arbeten beträffande Piteå hospital och asyl omfattade påbyggnad av en ny våning över hela — och sålunda ej blott, såsom i tidigare förslag ifrågasatts, över den södra delen av — anstaltens huvudbyggnad jämte vissa huvudsakligen därmed sammanhängande ändringar inom huvudbyggnadens nuvarande sjukvårds- och administrationslokaler. Därutöver ingick i förslaget verkställande av om- och påbyggnad av den i huvudkomplexet ingående ekonomibyggnaden ävensom uppförande av ett nytt ångpannehus, fristående och beläget norr om huvudkomplexet; till detta hus skulle maskin- och tvättavdelningarna flyttas, varigenom bland annat köksavdelningen skulle erhålla ökat utrymme. Förslaget innefattade vidare utförande av ny värmeanläggning, ombyggnad av vattenledningsverket samt anläggande av ny huvudavloppsledning m. m. ävensom omläggning och utvidg-

ning av nuvarande kraft- och belysningsanläggningar. Slutligen upptog förslaget uppförande av tre nya bostadshus, avsedda ett för läkare, ett för kvinnliga och ett för ogifta manliga befattningshavare samt belägna det förstnämnda söderut och de två sistnämnda i sydvästlig riktning, allt från huvudkomplexet räknat.

Vid behandlingen av förevarande ärende i statsrådet nyssnämnda den 21 januari 1927 anförde jag, bland annat, att jag, i likhet med byggnadsstyrelsen, icke hade något att erinra mot själva sättet för påbyggnadens utförande. Lika litet som byggnadsstyrelsen hade jag någon väsentlig anmärkning att framställa mot de delar av förslaget, som avsåge ändringar i huvudkomplexets ekonomibyggnad och uppförande av ett särskilt ångpannehus, ny värmeanläggning och ombyggnad av vattenledningsverket, anläggande av ny huvudavloppsledning m. m. ävensom omläggning och utvidgning av nuvarande kraft- och belysningsanläggningar. I fråga om de i förslaget ingående bostadshusen för läkaren samt för manlig ogift ävensom för kvinnlig personal hade jag i huvudsak, liksom byggnadsstyrelsen, icke heller någon anmärkning att göra.

Emellertid framhöll jag, att det vid behandlingen av ärendet förefallit mig, som om på en del punkter det skulle vara möjligt att genom förenklingar i byggnadssättet beträffande arbetena överhuvud samt någon inskränkning av utrymmena i bostadslägenheterna ernå viss kostnadsminskning. Jag förutsatte emellertid, att vid arbetsritningarnas och arbetsbeskrivningarnas uppgörande komme att noga beaktas angelägenheten av att all möjlig sparsamhet iakttoges i varje hänseende. Därvid syntes det även böra övervägas, huruvida det icke skulle låta sig göra att genom inskränkning av andra än egentliga vårdlokaler erhålla möjlighet till ytterligare någon ökning av beläggningen. Särskilt syntes därvid böra ifrågakomma att tills vidare, i varje fall till dess ett hospital i Västerbotten kunde komma till stånd, bibehålla vissa då befintliga särskilda anordningar, varigenom ökat antal platser erhållits. Det syntes bliva tillfälle att ett kommande år redogöra för vad som i sålunda angivna hänseenden kunnat åtgöras.

Beträffande beräkningen av kostnaderna för de i förslaget ingående olika arbetena, påpekade jag, att denna icke mött erinran från byggnadsstyrelsens sida. Nämnda styrelse hade dock antytt möjligheten av kostnadsökning i fråga om arbetet med påbyggnaden av huvudkomplexet, detta med hänsyn till en eventuellt erforderlig förstärkning av huvudbyggnadens grund. Vad i ett av arkitekten Westman avgivet, av medicinalstyrelsen åberopat yttrande anförts i förevarande ämne syntes mig dock giva berättigat stöd för att icke vidtaga någon höjning av de i fråga om påbyggnaden ursprungligen uppgjorda kalkylerna. Å andra sidan syntes mig med hänsyn till vad i sålunda angivna hänseende förekommit försiktigheten kräva att, oavsett de av mig antydda möjligheterna till besparing, för det dåvarande icke heller någon sänkning av de beräknade kostnaderna företoges. Beträffande övriga i ärendet upprättade kostnadsförslag hade jag icke någon ändring att föreslå.

I skrivelse den 20 maj 1927, nr 204, anmälde riksdagen sitt beslut i frågan. Därvid yttrade riksdagen, bland annat, att riksdagen icke hade något att erinra mot själva sättet för påbyggnadens och övriga arbetens utförande. Vad däremot kostnaderna för de i förslaget ingående olika arbetena beträffade, hade riksdagen icke kunnat undgå att finna dessa kostnader väl högt beräknade. Riksdagen hade för sin del ansett kostnaderna böra kunna begränsas till i runt tal 2,300,000 kronor. Härav syntes, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, för budgetåret 1927—1928 böra anvisas ett belopp av 100,000 kronor. Riksdagen anmälde alltså, att riksdagen på grund av vad sålunda i ämnet anförts *dels* medgivit, att utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. finge i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i statsrådsprotokollet över socialärenden den 21 januari 1927 förordade förslag utföras för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2,300,000 kronor, *dels ock* till nämnda ändamål för budgetåret 1927—1928 anvisat ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Genom brev den 27 maj 1927 uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att för en kostnad av sammanlagt högst 2,300,000 kronor låta utföra utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade förslag, därvid styrelsen hade att iakttaga vad departementschefen till statsrådsprotokollet anfört i fråga om vidtagande av åtgärder för ernående av kostnadsminskning samt av ytterligare ökning av beläggningen; och skulle det åligga styrelsen att i samband med askande av ytterligare medel för ifrågavarande ändamål till Kungl. Maj:t avgiva redogörelse för vad styrelsen i angivna hänseenden åtgjort.

Medicinal-
styrelsen.

I skrivelse den 30 augusti 1927 har medicinalstyrelsen lämnat sålunda infordrad redogörelse. Styrelsen har därvid anfört huvudsakligen följande.

Styrelsen hade låtit genom arkitekten Westman verkställa utredning i utav Kungl. Maj:t angivna hänseenden, varjämte styrelsen uppdragit åt ingenjören P. J. K. Petersson, vilken länge varit styrelsens kontrollant vid hospitalsbyggnadsarbeten och därvid förvärvat stor erfarenhet rörande sådana arbeten, att företaga vissa *grundundersökningar och provbelastningar* vid hospitalet.

På grund av de sålunda gjorda utredningarna hade styrelsen vidtagit vissa ändringar i det ursprungliga förslaget. Sålunda hade ytan och kubiken från mark- till taklist uti de i förslaget ingående två *bostadshusen för personal* minskats. Denna minskning hade av Westman beräknats, i det för kvinnlig personal avsedda huset från 647 kvadratmeter till 538 kvadratmeter, respektive från 4,205 kubikmeter till 3,497 kubikmeter, samt i det för ogift manlig personal avsedda huset från 165 kvadratmeter till 153 kvadratmeter, respektive från 1,066 kubikmeter till 994 kubikmeter.

Medicinalstyrelsen hade även under utredning fråga om minskning av måtten uti *ångpannehuset* och den därmed sammanbyggda *tvättbyggnaden*, varjämte styrelsen beslutit, att dessa byggnader skulle förläggas till en annan plats än den förut avsedda, nämligen i skogen väster om kvinnoavdelningen, varigenom en bättre byggnadsgrund kunde erhållas och byggnadskostnaden sålunda nedbringas.

Någon närmare utredning angående möjliga ändringar uti den beslutade *påbyggnaden av huvudbyggnaden* hade styrelsen ännu icke kunnat åvägbringa

Av de utav ingenjören Petersson verkställda undersökningarna framginge emellertid, att grundförhållandena vore rätt gynnsamma. Styrelsen ville jämväl framhålla, att någon möjlighet att genom *inskränkning av andra än egentliga vårdlokaler* öka beläggningen icke förefunnes, då de lokaler, som därvid skulle kunna komma i fråga, nämligen arbetslokaler och samlingssal, vore synnerligen behöfliga för anstalten, enär några sådana för det dåvarande icke funnes, vartill komme, att berörda arbetslokaler och samlingssal vore helt i avsaknad av de bilokaler, som erfordrades för att sjuka skulle kunna vårdas därstädes, och sådana bilokaler ej heller kunde där anordnas. Styrelsen hade emellertid givit överläkaren vid hospitalet i uppdrag att taga under övervägande, huruvida hospitalet skulle kunna något hårdare beläggas, till dess det nya hospitalet i Västerbottens län kunde komma att tagas i bruk.

Uti den utredning angående möjlighet till besparingar vid arbetets utförande, som verkstälts av arkitekten Westman, hade denne framhållit, att möjlighet till besparingar hade beretts genom de ändringar beträffande personalhusen och pannhusen, som beslutits av medicinalstyrelsen. Genom iakttagande av all sparsamhet vid uppgörande av huvudritningar och arbetsbeskrivning till omändring av *huvudbyggnaden* och till *läkarbostaden* syntes ytterligare besparingar kunna göras, men i betraktande av att det i huvudsak vore ett ombyggnadsarbete det här gällde med alla de oberäkneliga omständigheter ett sådant innebure, ansåge Westman det knappast låta sig göra att nedpressa kostnaden med över 100,000 kronor till det av riksdagen beräknade totalbeloppet 2,300,000 kronor.

I förevarande skrivelse har medicinalstyrelsen därefter anmält att, enligt av arkitekten Westman uppgjorda beräkningar, för de utvidgningsarbeten, som komme att verkställas under budgetåret 1928—1929, ett belopp av 1,000,000 kronor vore erforderligt. I enlighet härmed har styrelsen anhållit, att till nu ifrågavarande ändamål måtte för nästa budgetår äskas ett extra reservationsanslag å sist angivna belopp.

Av nyss återgivna redogörelse framgår, att medicinalstyrelsen vidtagit eller planerat åtgärder i syfte att nedbringa kostnaderna för byggnadsarbetenas utförande. Härvid har styrelsen i huvudsak följt de av mig förordade riktlinjerna, och jag har följaktligen intet att erinra mot de avsedda åtgärderna. I fråga om sättet för beredande av ökade vårdmöjligheter har emellertid styrelsen ansett nödvändigt, att en annan väg väljes än den av mig närmast antydda. De skäl, styrelsen härvid anført, synas tala för riktigheten av styrelsens uppfattning. Det bör emellertid hållas fast, att ändamålet med tillbyggnaden icke varit, att beläggningen å redan befintliga utrymmen skulle kunna minskas, innan Västerbottenshospitalet tagits i bruk.

Det är givetvis för tidigt att ännu med någon säkerhet kunna yttra sig om det resultat, till vilket de ifrågavarande åtgärderna för kostnadernas reducering komma att leda. Jag förutsätter emellertid, att medicinalstyrelsen även i fortsättningen kommer att hava uppmärksamheten riktad på angelägenheten av att alla de åtgärder vidtagas, som, utan att minska ändamålsenligheten, kunna vara ägnade att nedbringa kostnaderna för arbetenas utförande. Jämväl då anslag för ändamålet för nästa budgetår begäres, torde medicinalstyrelsen böra redogöra för vad då kunnat åtgöras i nu berörda hänseenden.

Departements-
chefen.

Vad angår behovet av medel till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1928—1929, ber jag få erinra om att i förenämnda till 1927 års riksdag avlåtna proposition nr 49 var intagen en tablå, utvisande storleken av de anslag, som enligt medicinalstyrelsen skulle erfordras under vederbörande budgetperioder för utförande av samtliga de i styrelsens förslag innefattade arbetena. Enligt berörda tablå skulle krävas för budgetperioden 1927—1928 150,000 kronor, för vardera av perioderna 1928—1929 och 1929—1930 1,000,000 kronor samt för budgetperioden 1930—1931 återstoden, 268,000 kronor, av det beräknade, här förut angivna totalbeloppet 2,418,000 kronor.

I fråga om den sålunda av styrelsen framlagda planen beträffande kostnadernas fördelning å de olika budgetperioderna förklarade jag vid ärendets behandling i statsrådet förra året, att jag, såvitt berörda spörsmål för det dåvarande läte sig bedöma, icke hade någon annan erinran att framställa än att planen givetvis i sinom tid borde undergå vederbörlig jämkning i händelse av bifall beträffande det av mig för budgetåret 1927—1928 ifrågasatta anslagsbeloppet — 100,000 kronor i stället för av medicinalstyrelsen föreslagna 150,000 kronor — samt därest viss kostnadsminskning på av mig antytt sätt skulle kunna ernås.

Sedermera har ju, såsom nyss nämnts, riksdagen nedsatt byggnadssumman till 2,300,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har, som förut anförts, för budgetåret 1928—1929 beräknat ett belopp av 1,000,000 kronor till fortsättning av förevarande arbeten vid Piteåanstalten. Detta belopp har upptagits i den preliminära anslagsberäkningen i statsverkspropositionen. Såsom framgår av det följande, har jag icke funnit anledning att vid den definitiva uppskattningen av anslaget till hospitalsbyggnader frånga nämnda beräkning.

Ifrågasatta ändringsarbeten vid Lunds hospital.

Av det förut anförda framgår, att medicinalstyrelsen i sin plan även beräknat visst årligt belopp till *större omändringsarbeten vid äldre hospital*. Även i den av mig verkställda uppskattningen av kostnaden för byggnadsprogrammets genomförande har för 10-årsperioden räknats med ett belopp av sammanlagt 3.5 miljoner kronor för sådant ändamål. Såsom vid den preliminära anmälningen i årets statsverksproposition av frågan om anslag till hospitalsbyggnader antyddes, föreligger för närvarande ett förslag från medicinalstyrelsens sida i sådant hänseende, nämligen om äskande hos 1928 års riksdag av ett anslag å 224,000 kronor till vissa ändrings- och utvidgningsarbeten i avseende å värmeledningsanläggningen vid Lunds hospital.

Berörda förslag har av styrelsen behandlats i en skrivelse av den 4 oktober 1927. Innan jag något närmare ingår på densamma, torde jag få bringa i erinran, att en ombyggnad av anstaltens värmeledning — vilken använts sedan anstaltens ibruktagande i början av 1880-talet — av styrelsen ifrågasattes redan i skrivelse den 3 september 1920 i enlighet med ett av ingenjören

H. Theorell samma år uppgjort förslag. Av statsfinansiella skäl föranledde emellertid denna skrivelse icke något äskande av anslag för ändamålet hos vare sig 1921 års eller 1922 års riksdag.

Sedan styrelsen i skrivelse den 30 augusti 1922 förnyat framställningen om realiserande av berörda ombyggnadsförslag — för vilket, sedan viss mindre detalj av detsamma utförts, kostnaden vid en av Theorell sistnämnda år gjord omräkning uppskattats till 365,000 kronor — anmälde ärendet inför Kungl. Maj:t i sammanhang med behandlingen av äskanden till 1923 års riksdag (1923 års statsverksproposition, femte huvudtiteln, punkt 79). Härvid anförde dåvarande departementschefen, att värmeledningsanläggningarna vid Lunds hospital tydligen vore i sådant skick, att en ombyggnad av desamma efter ett enhetligt system under en nära framtid vore nödvändig för ernående av fullgod uppvärmning samt en betryggad och ekonomisk drift. De dryga kostnader, ombyggnaden i sin helhet även enligt de senast gjorda beräkningarna skulle draga, gjorde dock, att han med hänsyn till den statsfinansiella situationen icke ansåge sig kunna förorda, att förslag därom då förelades riksdagen. Detta vore icke heller nödvändigt för att tillgodose det mest trängande behovet. Oundgängligt vore däremot — av närmare anförda skäl — att företaga ändring av värmeledningssystemen i de s. k. B- och C-paviljongerna. Den del av hela ombyggnaden, som dessa arbeten innefattade och vilken av ingenjören Theorell betecknats såsom första utbyggnaden, kunde utföras i enlighet med planen, fullt oberoende av huruvida denna för övrigt i större eller mindre utsträckning senare komme till utförande. Efter framhållande av att kostnaden för den första utbyggnaden, vilken senast beräknats till 110,000 kronor, syntes kunna ytterligare nedbringas till 100,000 kronor, gjorde departementschefen hemställan av innebörd att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ombyggnad av värmeledningen för de s. k. B- och C-paviljongerna vid Lunds hospital i huvudsaklig överensstämmelse med förenämnda, av ingenjören Theorell år 1920 upprättade förslag för budgetåret 1923—1924 måtte anvisas ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Riksstatsförslaget, avfattat i enlighet med nyssnämnda hemställan, godkändes av riksdagen.

Den ombyggnad, beträffande vilken medicinalstyrelsen i den nu förevarande skrivelsen den 4 oktober 1927 gjort framställning, avser att lösa hospitalets värmeledningsfråga i återstående delar. Det är baserat på ett av ingenjören Theorell uppgjort, den 20 juni 1927 dagtecknat förslag i ämnet. Detta förslag innebär ett fullföljande av Theorells förslag av 1920, enligt vilket anstaltens centralt belägna byggnader skulle anslutas till gemensam värmeledning enligt pumpvarmvattenssystemet. Den första utbyggnaden av sistnämnda förslag innefattade, i enlighet med riksdagens beslut år 1923, de erforderliga arbetena beträffande B- och C-paviljongerna. Den nu ifrågasatta ytterligare utbyggnaden skulle — i likhet med vad som avsågs i 1920 års förslag — innebära anslutning till det gemensamma värmeledningssystemet av båda de s. k. A-paviljongerna samt administrationsbyggnaden. Enligt det nu föreliggande förslaget har det emellertid ansetts ändamålsenligt att i

dylikt hänseende ansluta jämväl vissa andra byggnader, som icke tillhöra de centralt belägna, nämligen de båda 1:a klass-paviljongerna samt hospitals-läkar- och överläkarbostäderna. Totalkostnaden för det nya förslagets genomförande i dess helhet har av Theorell beräknats till 234,000 kronor, därav 70,000 kronor skulle falla på den ifrågasatta anslutningen av 1:a klass-paviljongerna och de båda läkarbostäderna.

Byggnadsstyrelsen har i avgivet yttrande förklarat sig intet hava att erinra mot det nu föreliggande förslaget, vilket, på sätt förut nämnts, medicinalstyrelsen i allo biträtt.

*Departements-
chefen.*

Vid anmälan till statsverkspropositionen av förevarande spörsmål antydde jag, att det knappast syntes låta sig göra att till 1928 års riksdag framlägga förslag i nämnda hänseende. Efter förnyat överbäggande har jag också, trots de omständigheter, som kunna anföras till stöd för förslaget, ansett mig böra avstå från dess framläggande. Det avgörande skälet härför har för mig varit de stora anspråk å budgeten för perioden 1928—1929, som ett realiserande av de i det föregående omförmälda, av mig förordade förslagen för beredande av nya vårdplatser komma att ställa på statskassan. Ett kortare ytterligare uppskov med fullföljande av här ifrågavarande ombyggnadsarbete synes ock utan alltför stor olägenhet kunna äga rum, detta med hänsyn till att, enligt vad av handlingarna framgår, för de båda A-paviljongerna redan finnes en separat värmeledningsanläggning, från vilken anläggning även administrationsbyggnaden delvis erhåller värme, samt att överläkarbostaden har varmvattenvärmeledning med egen panna. Det är sålunda för närvarande huvudsakligen endast de båda 1:a klass-paviljongerna samt hospitals-läkarbostaden, som uppvärmas medelst direkt eldning i kakelugnar eller kaminer. I fråga om dessa byggnader är emellertid att märka, att de enligt 1920 års förslag icke skolat anslutas till det gemensamma värmelednings-systemet.

I enlighet med det anförda finner jag ifrågavarande framställning icke nu böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sammanfattning. Vissa särskilda frågor beträffande de föreslagna byggnadsarbetena m. m. Anslagsberäkning.

*Samman-
fattning.*

Jag ber slutligen att få meddela en kort sammanfattning rörande de av mig förordade förslagens innebörd med avseende å antal vårdplatser samt anläggningskostnader. För fullständighetens skull medtager jag därvid även den ifrågasatta psykiatriska kliniken vid universitetet i Lund, ehuru förslag rörande denna inrättning framlägges först i ett senare sammanhang.

Antalet beräknade vårdplatser för sinnessjuka och sinnesslöa samt de uppskattade kostnaderna för arbetena i fråga framgå av följande sammanställning, i vilken jämförelse gjorts mellan å ena sidan vad som beräknats

i medicinalstyrelsens plan för anordnande av ytterligare sinnessjukvårdspatser ävensom i därefter framlagda förslag samt å andra sidan de beräkningar, vilka ligga till grund för de nu föreliggande förslagen.

Anstalt	Antal platser				Kostnad kronor	
	enligt medicinalstyrelsens plan		enligt förevarande förslag		enligt medicinalstyrelsens plan och senare framlagda förslag	enligt förevarande förslag
	sinnessjuka	sinnesslöa	sinnessjuka	sinnesslöa		
Piteå	148	—	148	—	2,300,000	2,300,000
Sala	—	323	—	380	1,560,500	1,264,000
Örebro	—	323	—	360	1,614,000	1,354,000
Vänernborg	566	283	572	286	3,062,000	2,525,000
Umeå	880	—	800	—	8,018,500	7,000,000
Psykiatrisk klinik i Lund	100	—	102	—	1,000,000	724,000
	1,694	929	1,622	1,026	17,555,000	15,167,000
	2,623		2,648			

Enligt de förslag, som jag ansett mig nu böra förorda, skulle alltså vinnas sammanlagt 2,648 nya vårdplatser, därav 1,622 för sinnessjuka och 1,026 för sinnesslöa, medan motsvarande siffror av medicinalstyrelsen beräknats till 2,623, därav 1,694 för sinnessjuka och 929 för sinnesslöa. Totalkostnaderna, vilka i medicinalstyrelsens plan och därefter framlagda förslag beräknats till 17,555,000 kronor, skulle enligt de beräkningar, som ligga till grund för vad jag förordat, kunna nedbringas till 15,167,000 kronor eller med över 2.3 miljoner kronor.

När det gäller att bedöma betydelsen av de resultat, som genom de föreslagna byggnadsarbetenas fullbordande skulle vinnas med avseende på ökat antal vårdplatser för sinnessjuka, torde böra beaktas följande. Såsom jag förut angivit, utgöra vårdplatserna å hospitalen för närvarande 11,677, varav emellertid över 600 upptagas av sinnesslöa. Enligt förenämnda beräkningar skulle vinnas 1,622 nya platser för sinnessjuka, varjämte omkring 400 av de av sinnesslöa nu upptagna vårdplatserna å hospitalen i och med öppnandet av anstalterna i Sala, Örebro och Vänernborg skulle bliva tillgängliga för sinnessjuka. Sammanlagt skulle alltså erhållas i avrundat tal 2,020 nya vårdplatser för sinnessjuka. Efter färdigställandet av de nu föreslagna arbetena skulle sålunda antalet sinnessjukplatser å hospitalen komma att uppgå till något över 13,000. Detta antal motsvarar vid den i medicinalstyrelsens plan angivna folkmängdssiffran vid 1926 års utgång — efter frånräknande av invånarantalet i Stockholm, Göteborg och Malmö — nära 2.5 pro mille av befolkningen.

Jag torde vidare här böra i korthet behandla vissa särskilda frågor, som äga mera generell tillämpning beträffande de avsedda nya anstalterna i Sala, Örebro, Vänernborg och Umeå.

*Inventarie-
utrustning vid
anstalterna.*

Beträffande inventarieutrustningen vid de olika anstalterna har jag förut anfört, att kostnaderna härför torde i sinom tid böra enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bestridas från förslagsanslaget till hospital och asylr. Jag vill emellertid därutinnan framhålla följande. För att i möjligaste mån begränsa utgifterna för detta ändamål lär det — särskilt när fråga är om utredning av ett flertal stora anstalter under nära sammanfallande tidrymder — vara av vikt, att förberedelserna för inventarieanskaffningen vidtagas i god tid före anstalternas färdigställande. Till ej obetydlig del torde inventarierna, om tillräckligt lång leveranstid beredes, kunna utföras vid andra statliga anstalter. För planläggning och ledning av utrustningsarbetena torde det vara av vikt, att viss personal tillsättes i god tid före anstalternas färdigställande. Jag har för avsikt att vidtaga åtgärder för att arbetena i fråga må kunna förberedas i sådan tid, att de kunna verkställas på ett ur ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt.

Vid kasernetablisementen i Sala, Örebro och Vänersborg finnas för närvarande en del inventarier, vilka torde kunna komma till användning för de anstalter, som skulle förläggas till dessa etablisement. Såsom i det föregående påpekats, har vid kostnadsberäkningarna förutsatts, att vid etablisementen befintliga köks- och tvättmaskiner skulle bibehållas och i viss utsträckning komma till användning för anstalternas behov. Huruvida och i vilken omfattning detta kan komma att bliu fallet, kan emellertid icke för närvarande avgöras. De ökade engångskostnader, som kunna föränledas av att förutsättningarna för kostnadsberäkningarna i dessa hänseenden möjligen icke hålla streck, torde böra bestridas i samma ordning, som nyss förutsatts beträffande täckandet av inventariiekostnader i allmänhet. Ej heller kan för närvarande bedömas, i vilken utsträckning andra inventarier än de nyss omförmälda kunna komma att bibehållas vid kasernetablisementen. Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet förutsätter jag, att sådana inventarier, vilka icke äro behöfliga för försvarsväsendet och vilka kunna komma till användning vid de ifrågasatta anstalterna, få utan kostnad övertagas av anstalterna. I det föregående har jag beräknat, att härigenom skall kunna åstadkommas viss minskning av den kostnad, varmed man eljest finge räkna för anstalternas förseende med inventarier. De inventarier, som särskilt kunna bliu av betydelse för anstalterna, torde vara kontorsmöbler, verkstadsutrustning m. m. Däremot torde den sängutrustning, som för närvarande finnes vid etablisementen, icke kunna användas för anstalternas ändamål.

*Sättet för
byggnads-
arbetenas ut-
förande m. m.*

Vad beträffar sättet för de olika byggnadsarbetenas utförande, lär det ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen beviljat medel för arbetena, meddela beslut om deras verkställande och därvid även bestämma, vilken myndighet som bör ombesörja arbetenas utförande.

Beträffande kasernetablisementen torde det vara lämpligt, att den myndighet, åt vilken ombyggnadsarbetena anförtros, under ombyggnadstiden får omhänderhava förvaltningen både av de till etablisementen hörande bygg-

nader, vilka skola överföras från försvarsväsendet — dessa byggnader böra alltså genom berörda myndighets försorg underhållas i erforderlig utsträckning — och av de för anstalterna avsedda markområdena.

Såsom jag förut framhållit, torde kostnaderna såväl för de föreslagna nya anstalterna i de tre kasernetablissemanten och hospitalet vid Umeå som för fortsättande av arbetena med påbyggnad av Piteå hospital böra bestridas från ett extra reservationsanslag, som med rubriken *hospitalsbyggnader* torde böra anvisas under femte huvudtiteln. Storleken av detta anslag har för budgetåret 1928—1929 i statsverkspropositionen preliminärt beräknats till 3,500,000 kronor. I propositionen har beträffande anslagsbeloppets fördelning på de olika ändamålen angivits följande preliminära uppskattning:

*Anslag till
hospitals-
byggnader.*

	Kronor.
för anstalt i Sala	600,000
» » » Örebro	400,000
» » » Vänersborg	1,100,000
» hospital vid Umeå	400,000
» hospitalet i Piteå	1,000,000
Summa kronor	3,500,000

Vid denna uppskattning har — vad angår omändringen av de tre kasernetablissemanten — hänsyn tagits till att enligt de uppgjorda eller föreslagna avtalen i anledning av truppförbandens upphörande eller ändrade förläggning förutsatts, att de nya anstalterna skulle tagas i bruk, Vänersborgsanstalten senast den 1 juli 1930, Salaanstalten senast den 1 oktober samma år samt Örebroanstalten senast den 1 juli 1931.

Varken i fråga om anslagsbeloppets storlek eller beträffande den ungefärliga fördelningen av beloppet på de olika ändamålen finner jag anledning att frånga den preliminära beräkning, som framlagts i statsverkspropositionen. Vad anslagsbeloppets fördelning angår torde emellertid böra fasthållas, att den angivna beräkningen givetvis icke avser att vara bindande för dispositionen av anslaget. I den mån så med hänsyn till sättet för byggnadsarbetenas bedrivande eller eljest befinnes önskvärt, torde naturligen en ökning av den beräknade medelsdispositionen för ett ändamål kunna under budgetåret uppvägas av en minskning i medelsåtgången för ett annat ändamål.

Från det föreslagna anslaget till hospitalsbyggnader torde även böra bestridas ersättning för sådana medel, som förskottsvis utanordnats från fjärde huvudtiteln för kasernkommitténs utredningar angående användningen av kasernetablissemanten i Sala, Örebro och Vänersborg och som icke direkt sammanhånga med kasernkommitténs eget arbete. Jämväl den särskilda kostnad, som eventuellt kan uppkomma för underhåll under ombyggnadstiden av vid kasernetablissemanten befintliga byggnader, torde böra bestridas från detta anslag.

Departementschefens hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående i skilda hänseenden an-
fört och föreslagit får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riks-
dagen att

1) besluta

dels att det av Västmanlands trängkår tidigare disponerade kasernetablissemmentet i Sala skall för en beräknad kostnad av högst 1,264,000 kronor omändras till anstalt för manliga asociala imbecilla, avsedd för 380 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Hjalmar Cederström den 7 april 1927 upprättade och i vissa delar den 20 december samma år omarbetade ritningar, i sistnämnda delar betecknade med alternativ II, dock med iakttagande av vissa av mig i det föregående angivna jämkningar, samt att förty det för nämnda anstalt avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader — med undantag dels av en förrådsbyggnad, som enligt upprättat förslag till avtal med staden Sala i anledning av trängkårens upphörande skall tillfalla staden, dels ock av två övriga av mig i det föregående angivna förrådsbyggnader — skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

dels att det av Svea trängkår tidigare disponerade kasernetablissemmentet i Örebro skall för en beräknad kostnad av högst 1,354,000 kronor omändras till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla, avsedd för 360 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Cederström den 27 maj 1927 upprättade och i vissa delar den 20 december samma år omarbetade ritningar, i sistnämnda delar betecknade med alternativ II, dock med iakttagande av vissa av mig i det föregående angivna jämkningar, samt att förty det för anstalten avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader — dock med undantag av en exercisbyggnad, som omförmäles i § 12 av den mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kasernkommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt Örebro stad, å andra sidan, den 17 och den 25 maj 1927 ingångna överenskommelsen — skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

dels att det av Västgöta regemente tidigare disponerade kasernetablissemmentet i Vänersborg skall för en beräknad kostnad av högst 2,525,000 kronor omändras till sinnessjukanstalt, avsedd för 858 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Cederström den 12 september 1927

upprättade och i vissa delar den 20 januari 1928 omarbetade ritningar, i sistnämnda delar märkta »Kungl. Medicinalstyrelsen», dock med iakttagande av vissa av mig i det föregående angivna jämkningar, samt att förty det för anstalten avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

dels ock att ett för 800 vårdplatser avsett hospital skall, för en beräknad kostnad av högst 7,000,000 kronor, i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Carl Westman i november 1927 upprättade ritningar, dock med iakttagande av vissa av mig i det föregående förordade ändringar, uppföras på det å en av t. f. distriktslantmätaren Georg Tillgren år 1925 sammanställd och kompletterad karta med bruten blå linje och bokstäverna A—B—C—D—E—F—G—H—A angivna området av kyrkoherdebostället $\frac{61}{61}$ mantal krono Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena tillhoppa $\frac{3}{16}$ mantal krono Kyrkobordet nr 2 i Umeå socken;

2) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1928—1929 anvisa ett *extra* reservationsanslag av kronor 3,500,000.

Till vad departementschefen sälunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Karlholm.

Bilaga.

TILL KONUNGEN.

Genom beslut den 8 juni 1923 uppdrog Eders Kungl Maj:t åt medicinalstyrelsen att, i den mån så lämpligen kunde ske, upprätta och till Eders Kungl. Maj:t överlämna plan för ett successivt utförande av de nyanläggningar samt om- och tillbyggnadsarbeten, som befunnas erforderliga för den statliga sinnessjukvården.

Med skrivelse den 25 september 1925 överlämnade styrelsen därefter till Eders Kungl. Maj:t den infortrade planen med hemställan, att Eders Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, som kunde vara erforderliga för planens genomförande.

Genom beslut den 12 juli 1927 har Eders Kungl. Maj:t sedermera uppdragit åt styrelsen att, i huvudsaklig anslutning till av chefen för socialdepartementet till statsrådsprotokollet samma dag angivna riktlinjer, till Eders Kungl. Maj:t inkomma med en reviderad plan för anskaffandet av erforderligt antal ytterligare platser för den statliga sinnessjukvården.

Uti nämnda anförande framhåller departementschefen, att ovanberörda, av styrelsen avgivna plan numera icke utan vidare kunde läggas till grund för åtgärder för anskaffande av det behövliga platsantalet, enär åtskilliga omständigheter hade inträffat sedan planens framläggande, vilka borde medföra jämkningar i densamma; och anför departementschefen vidare följande:

»I sådant hänseende må först nämnas, att på initiativ av medicinalstyrelsen vissa åtgärder vidtagits för anskaffande av nya hospitalsplatser, vilka åtgärder ej överensstämma med berörda plan. Sålunda har innevarande års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag beviljat erforderliga medel till utvidgning av Piteå hospital, varigenom ett antal av 148 nya platser beräknats skolas vinnas. Vidare har medicinalstyrelsen inkommit med förslag om nybyggnad vid Visby hospital för ett antal av 200, eventuellt 250 platser. Av medicinalstyrelsen framlagt förslag angående tillbyggnad av Vadstena hospital och asyl innebär en nettoökning av allenast 276 — i stället för 300 — platser.

Medicinalstyrelsen, med reviderad plan för anskaffning av platser för den statliga sinnessjukvården.

Och slutligen har innevarande års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att med Malmö stad sluta avtal därom, att staden skall övertaga hela sin sinnessjukvård. Genom detta avtal, som är avsett att träda i kraft den 1 januari 1928, kommer dels ett hundratal platser, som nu disponeras för patienter från Malmö, att bli tillgängliga för riket i övrigt, och dels minskas det antal platser, som skulle behöva nyanordnas, därest hela vårdbehovet för Malmö skulle kunna tillfredsställas, med ungefär 200. — Å andra sidan har Hälsingborgs hospital icke, såsom avsett var, utbyggt för 1,400 platser utan omfattar för närvarande endast 1,200 platser.

En annan omständighet, som i detta sammanhang har en stor betydelse, är att i anledning av 1925 års försvarsrevision ett antal platser kunna i ledigblivande kaserner bli tillgängliga för sinnessjuk- och sinnesslövärderna. I skrivelse den 12 februari 1927 från kasernkommittén jämte en därvid fogad promemoria hava lämnats vissa beräkningar i detta hänseende. De ifrågasvarande kasernetablissemmenten äro de i Sala, Örebro (trängkårens kasern), Vänersborg och Jönköping (infanteriregementets kasern). I skrivelsen anföres, att enligt kasernkommitténs mening kasernerna i Sala och Örebro böra tagas i anspråk som vårdanstalter för sinnesslöa med sammanlagt 600 à 640 platser. Till dessa anstalter skulle i första hand överföras de sinnesslöa, som jämlikt § 28 sinnessjukstadgan för närvarande vårdas å statshospital. Enligt berättelsen över sinnessjukvården i riket år 1925 vårdades vid nämnda års slut omkring 700 sinnesslöa å offentliga självständiga anstalter för sinnessjuka. Då flertalet av dessa sinnesslöa torde vara intagna å statens sinnessjukanstalter, skulle en dylik överflyttning högst väsentligt öka möjligheterna till hospitalsvård för sinnessjuka. I den mån utrymmet det medgäve, skulle de i sistnämnda båda kaserner inrättade anstalterna i övrigt beläggas med sådana vuxna sinnesslöa, beträffande vilka vårderna ansetts böra ankomma på staten, nämligen de s. k. asociala imbecilla och svårskötta idioter. Vad angår kasernetablissemmentet i Vänersborg skulle av de där befintliga tre kasernerna två användas för sinnesslöa och den tredje — åtminstone tillsvidare — för lugnare och mera förslöade kroniskt sinnessjuka. Det sammanlagda platsantal, som sålunda skulle erhållas i Vänersborg, har beräknats till 600 à 800 platser. Vad slutligen angår kasernetablissemmentet i Jönköping, är avsikten att verkställa nybyggnader, så att därstädes skulle erhållas dels ett hospital med ett platsantal av mellan 1,000 och 1,200 platser, allt efter nybyggnadernas omfattning, och dels en epileptikeravdelning med omkring 300 platser.

Bland omständigheter av beskaffenhet att synas böra medföra en revision av 1925 års plan för sinnessjukvårdens ordnande må vidare erinras om vissa av innevarande års riksdag gjorda uttalanden. I statsutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 100 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. anförde statsutskottet, att enligt utskottets mening behovet av ökat antal vårdplatser för sinnessjukvården i första hand syntes böra tillgodoses genom uppförande av *nya* hospital och att utskottet därför icke kunnat undgå att hysa betänkligheter mot att, innan nödiga nybyggnader kommit till stånd, så betydande kostnader som de avsedda nedlades på ombyggnad av ett äldre hospital. Och i sitt utlåtande nr 101 i anledning av väckta motioner angående utvidgning av Vadstena hospital har utskottet under återopande av nyss återgivna uttalande att behovet av ökat antal vårdplatser för sinnessjuka i första hand borde tillgodoses genom uppförande av nya hospital och under uttalande av önskvärdheten av att behovet av anstaltsplatser snarast kunde fyllas på detta sätt, avstyrkt de framställda motionerna. Dessa hava också av riksdagen lämnats utan bifall.

Vissa omfattande frågor på ifrågavarande område torde böra inom en nära framtid företagas till avgörande. Redan föreliggande förslag till utvidgning av hospitalet i Vadstena och nybyggnad av hospitalet i Visby, liksom å andra sidan till nedläggande av Malmö asyl. Vidare är det att förvänta, att kasernkommittén inkommer med sina förslag rörande omändringen av nyssnämnda kasernetablissemment i Sala, Örebro, Vänersborg och — måhända — Jönköping å sådan tid, att möjlighet kommer att föreligga att, såsom önskvärt är, framlägga förslag i ämnet för 1928 års riksdag. Och slutligen torde definitivt förslag till nytt hospital i Västerbotten komma att föreligga under detta års höst. Det är uppenbarligen i hög grad önskvärt, att man vid det kommande överbägandet av dessa olika förslag kan bedöma, i vad mån de kunna ingå som led i en enhetlig plan för anskaffande av det behövliga antalet nya platser för den statliga sinnessjukvården. Med hänsyn till nyss anförda omständigheter torde emellertid den föreliggande, år 1925 upprättade planen icke kunna i nu befintligt skick bli grundläggande för den statliga sinnessjukvårdens framtida ordnande. Medicinalstyrelsen torde därför böra erhålla i uppdrag att verkställa en revision av berörda plan.

För utförande av den sålunda ifrågasatta revisionen av 1925 års plan lär det icke vara erforderligt att ingå på någon ny prövning av omfattningen av behovet av vårdplatser för sinnessjuka; intet torde hava inträffat, som kan utgöra tillräcklig anledning att frångå den av medicinalstyrelsen antagna normen för uppskattning av platsbehovet, enligt vilken detta behov utgör ungefär tre platser på varje tusental av befolkningen. Planen bör omfatta anskaffandet av *hela* det enligt denna norm erforderliga platsantalet *genom staten* — ensam eller i samverkan med landsting eller städer på sätt i det följande skall nämnas.

Vidare lär man i den reviderade planen böra utgå från att de fyra omförmälda kasernetablissemmenten skola i första hand komma till användning. Vad beträffar det närmare sättet för denna användning, torde man tillsvidare böra räkna med att det från kasernkommitténs sida skisserade, i det föregående återgivna förslaget därutinnan kommer att väsentligen följas. Härav följer även, att medicinalstyrelsen vid revisionen av planen torde böra utgå från den förutsättningen, att de vårdplatser, som för närvarande å hospitalen upptagas av sinnesslöa, komma att bli disponibla för den egentliga sinnessjukvården. Vidare lär man icke i detta sammanhang behöva taga hänsyn till ett eventuellt ökat behov av platser för sinnesslöa.

Statsutskottets och riksdagens i det föregående återgivna uttalanden om att anskaffande av nya vårdplatser borde ske genom byggande av nya hospital och icke genom tillbyggnader av redan befintliga sjukvårdsinrättningar torde böra hava till följd, att det vid den reviderade planens upprättande räknas med *båda* alternativen, nämligen dels att redan föreslagna eller planerade tillbyggnader komma till utförande, dels att så icke blir fallet. Jämväl i fråga om det förstnämnda alternativet torde man emellertid böra utgå från att några ytterligare tillbyggnadsföretag utöver de nyss avsedda icke böra ifrågasättas annat än då synnerligen vägande skäl tala därför.

Huruvida något ytterligare avtal av samma slag som de omförmälda med Stockholm, Göteborg och Malmö kommer till stånd, lär vara ovisst. I detta sammanhang torde jag böra nämna, att underhandlingar pågå mellan medicinalstyrelsen och ombud för Södermanlands läns landsting rörande en överenskommelse av sådant innehåll att landstinget skulle vid Strängnäs hospital uppföra en ny paviljong, inrymmande så många platser att desamma jämte landstinget nu tillkommande platser vid statshospitalen och å landstingets upptagningsanstalt för sinnessjuka i Nyköping — vilken enligt över-

enskommelsen skulle utan ersättning överlåtas å staten — uppgå till 3 på 1,000 av länets befolkning. I gengäld skulle länet garanteras att få disponera ett platsantal, motsvarande vad som sålunda kan anses utgöra länets fulla behov av vårdplatser, och staten skulle enligt vissa grunder och under vissa förutsättningar lämna landstinget ersättning för en del av byggnadskostnaderna. Därest ett dylikt avtal kommer till stånd, minskas tydligen i motsvarande grad kravet på nybyggnader genom statens försorg.

Slutligen må nämnas, att det icke lär vara alldeles uteslutet, att ytterligare hospitalsplatser kunna erhållas i ledigblivande kaserner. Med hänsyn bland annat härtill synes vid planens upprättande visst samråd böra äga rum med kasernkommittén.

Den reviderade planen för sinnessjukvårdens ordnande lär emellertid icke endast böra innehålla ett förslag rörande sättet för de erforderliga vårdplatsernas anskaffande. Den torde därjämte böra innefatta en beräkning — givetvis av approximativ beskaffenhet — av kostnaderna för planens genomförande under olika alternativ. En förutsättning för uppgörande av dylik beräkning är tydligen dels att man förslagsvis bestämmer den ordning, i vilken de olika byggnadsföretagen böra komma till utförande, dels att man fixerar den tid, inom vilken planen bör vara genomförd. I förstnämnda hänseende torde det böra överlämnas åt medicinalstyrelsen att utan några direktiv framlägga förslag. Vad beträffar tiden för planens genomförande ansåg medicinalstyrelsen i sin skrivelse rörande den ursprungliga planen, att denna tid icke kunde sättas kortare än 15 år. Denna tid synes emellertid nu böra vara att anse såsom ett maximum och alltså ej få överskridas. Under den fortsatta diskussion, som å intresserat håll förts i det ifrågavarande ämnet, har emellertid uttalats, att även en dylik tid vore alltför lång. Med hänsyn härtill torde beräkningarna böra utföras alternativt, nämligen dels för en byggnadstid av omkring 15 år, dels för en sådan tid av ungefär 10 år.

Det är emellertid att märka, att förberedelserna till vissa kasernetablissemens omändring till sinnessjukanstalter t. v. omhänderhavas av kasernkommittén. I fråga om kostnaderna för dessa omändringar lär följaktligen den nyss avsedda beräkningen få bygga på uppgifter från nämnda kommitté, med vilken för detta ändamål samråd torde böra äga rum.

I detta sammanhang torde jag även böra erinra om att medicinalstyrelsen i anledning av framställning från Svenska hospitalspersonalens förbund ifrågasatt vissa jämkningar beträffande arbetstiden för sjukvårdspersonalen vid hospitalen. En sådan jämkning skulle, på sätt styrelsen närmare utvecklat, medföra behov av större personal och därmed även av ökade utrymmen för personalbostäder vid hospitalen. Ehuru utredningen i detta ärende icke är avslutad och ståndpunkt följaktligen icke kunnat tagas till frågan, lär försiktigheten bjuda, att i nu förevarande sammanhang beräkningarna beträffande de blivande sinnessjukanstalterna utföras under antagande att åtgärder komma att vidtagas i huvudsaklig överensstämmelse med vad medicinalstyrelsen i sin berörda framställning ifrågasatt.

Ett fullständigt anskaffande av det erforderliga platsantalet kommer tydligen att kräva betydande kostnader. I anledning härav lär planen böra innehålla förslag jämväl angående medelsbehovets fördelning på olika år. Det vanliga har hittills varit, då det gällt hospitalsbyggen, att erforderliga medel av riksdagen anvisats i form av reservationsanslag, därvid för varje år icke beräknats större belopp, än som ifrågavarande byggnadsföretag kunde beräknas kräva under året ifråga. Vanligen har första gången beviljats endast ett relativt obetydligt belopp. Därest vid genomförande av en plan sådan som den nu ifrågasatta, samma system skulle tillämpas, kunde följden uppenbarligen bli, att belastningen på de olika budgetåren under bygg-

nadsperioden bleve i hög grad växlande. Detta kan tydligen medföra allvarliga olägenheter ur statsfinansiell synpunkt. En utjämning synes därför önskvärd, så att belastningen blir någorlunda jämn under de olika åren. Detta kan tydligen ur budgetär synpunkt åstadkommas på olika sätt. Antingen kunna statsmakterna genom ett principbeslut antaga en viss plan för platsanskaffningen och bestämma sig för att i riksstaten uppföra ett anslag till »hospitalsbyggnader» med samma eller någorlunda samma belopp för varje budgetperiod, därvid riksdagen sedermera undan för undan har att ytterligare besluta, vilka byggnadsföretag, som skola utföras och vilken kostnaden för desamma får vara. Eller också kan man på en gång bevilja ett stort anslag, avsett för hela nybyggnaden, och därvid är för ar anvisa visst, utjämnat belopp. Slutligen kan det tänkas, att man vid beviljande på vanligt sätt av olika anslag för de särskilda byggnadsföretagen beräknar de årliga reservationsanslagen därtill icke efter behovet av penningmedel under just ifrågasvarande år utan så att *sammanlagda* belastningen å varje årsbudget för hospitalsbyggnader inalles blir någorlunda jämn år för år. Vilkendera av dessa vägar, som bör väljas, torde få bli beroende på senare övervägande. Av betydelse är i detta sammanhang endast, att medicinalstyrelsen i samband med den reviderade planen även framlägger en beräkning av huru stort ett dylikt utjämnat årsbelopp måste bli under olika förutsättningar beträffande tiden för planens genomförande, valet av byggnadsföretag o. s. v.

För att en dylik beräkning skall erhålla sitt fulla värde, läser den emellertid såvitt möjligt böra kompletteras med en uppskattning av de krav, som under byggnadsperioden kunna komma att ställas på statskassan för större ombyggnads- eller moderniseringsarbeten å statshospitalen. Under det att mindre reparations- och kompletteringsarbeten pläga bestridas från det i riksstaten uppförda anslaget till hospital och asyler, bruka ju särskilda anslag äskas, då större belopp erfordras för sådana ändamål. Tydligen kan det här i ännu högre grad än beträffande nybyggnadskostnaderna endast bli fråga om en approximativ uppskattning. Men med hänsyn till erfarenheten från tidigare år och med den noggranna kännedom, som medicinalstyrelsen besitter om de olika sinnessjukvårdsanstalternas beskaffenhet, synes det dock böra vara möjligt att komma fram till en *ungefärlig* beräkning av det belopp, som för de olika åren under byggnadsperioden genomsnittligen kan *under normala förhållanden* krävas för sådana ändamål. Sannolikt torde det visserligen av statsfinansiella skäl bli erforderligt att, under det nyanskaffningen av hospitalsplatser i forcerad takt pågår, undanskjuta sådana mera omfattande ändringsarbeten, som icke äro oundgängligen erforderliga. Detta läser emellertid sedermera böra bli statsmakternas sak att avgöra.

Uppenbarligen kommer den ifrågasatta anskaffningen av nya platser å statshospitalen att, allteftersom platserna tagas i bruk, leda till ökade driftkostnader för statshospitalen. Av naturliga skäl är det emellertid för närvarande icke möjligt att utföra någon beräkning av denna kostnadsökning. Det bör emellertid ihågkommas, att densamma alltid kommer att till väsentlig del motvägas genom ökade inkomster av patientavgifter.»

Då medicinalstyrelsen nu går att för Eders Kungl. Maj:t framlägga en reviderad plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården, vill styrelsen till en början framhålla, att platsbehovet i 1925 års plan beräknades till 4,508, därvid icke togs någon hänsyn till ökningen av folk-mängden under den tid av 15 år, varunder planen var avsedd att genomföras. Detta platsbehov föreslog styrelsen böra fyllas på följande sätt:

I. Utvidgningar av äldre hospital:			
Växjö hospital.....	vinst omkring	300	platser
Vadstena hospital och asyl	»	»	300 »
Visby hospital.....	»	»	140 »
Uppsala hospital	»	»	30 »
Lunds hospital	»	»	44 »
II. Inköp av landstingens vid hospitalen för- lagda upptagningsanstalter			
	»	»	303 »
III. Psykiatriska kliniker vid rikets universitet och karolinska institutet.....			
	»	»	300 »
IV. Uppförande av nya hospital:			
i Västerbottens län	»	»	800 »
i Skaraborgs län	»	»	800 »
i Jönköpings län	»	»	800 »
i Gävleborgs län	»	»	691 »
Summa omkring 4,508 platser.			

Vid de nu utförda beräkningarna har medicinalstyrelsen, på sätt departementschefen även ifrågasatt, liksom uti 1925 års plan utgått från, att platsbehovet utgör 3 platser för varje tusental av befolkningen.

Då beräkningarna enligt de lämnade direktiven skulle utföras alternativt, nämligen dels för en byggnadstid av omkring 15 år, dels för en sådan tid av ungefär 10 år, har styrelsen från statistiska centralbyrån inhämtat upplysningar angående den sannolika folkmängden inom riket vid 1937 och 1942 års utgång, och till grund för beräkning av folkmängden har sålunda lagts dels, ifråga om det nuvarande platsbehovet, den officiella statistiken den 31 december 1926, dels ock, i fråga om platsbehovet vid 1937 och 1942 års slut, de från statistiska centralbyrån erhållna upplysningarna.

På sätt framgår av styrelsens här bifogade Bil. I skulle behovet av nya platser ställa sig sålunda:

	Totalbehovet av platser	Erforderlig ökning av antalet platser
För närvarande	15,959	4,361
1937 års slut	16,880	5,282
1942 års slut	17,278	5,680

Styrelsen övergår nu till att lämna en redogörelse för av styrelsen verkställda utredningar angående de åtgärder, som skulle kunna tänkas för fyllandet av nämnda platsbehov, och angående av styrelsen gjorda beräkningar av kostnaderna för dessa åtgärders genomförande, vid vilka beräkningar styrelsen biträtts av arkitekten C. Westman.

Nämnda åtgärder äro följande.

Utvidgning av Vadstena hospital och asyl.

Den 31 augusti 1920 gjorde styrelsen framställning om utvidgning av denna anstalt. Framställningen föranledde emellertid ingen proposition till riksdagen. Då en del förändrade förhållanden inträtt, vilka gäve anledning till ny utredning i frågan, blev ärendet, på hemställan av medicinalstyrelsen, den 4 december 1925 av Eders Kungl. Maj:t återremitterat till styrelsen.

Sedan nya utredningar verkställts, framlade styrelsen den 22 oktober 1926 nytt förslag i ärendet, vilket ännu är beroende på Eders Kungl. Maj:ts prövning.

Platsökningen beräknades i detta förslag till 276. I förslaget upptogs jämväl en minskning av det befintliga platsantalet med 66, vilken skulle uppkomma därigenom, att vissa lokaler i det gamla nunneklostret skulle överlåtas till Birgittastiftelsen.

Kostnaderna för förslagets genomförande beräknade styrelsen till 4,975,900 kronor. Häri ingingo emellertid även en del kostnader för nybyggnads- och förändringsarbeten, vilka böra utföras, även om utvidgningen av hospitalet ej kommer till stånd. Dessa arbeten äro: anordnande av nytt vattenverk samt uppförande av familjebostäder för läkare och omändring av den s. k. T-paviljongen m. m. Kostnaden för själva utvidgningen kan beräknas till 4,500,000 kronor.

Vid innevarande års riksdag väcktes motioner om beviljande av anslag till utvidgning av hospitalet i enlighet med nu omförmälda förslag.

Dessa blevo emellertid på statsutskottets i ovanberörda statsrådsprotokoll omförmälda hemställan av riksdagen avslagna, enär riksdagen ansåg, att behovet av ökat antal vårdplatser för sinnessjuka i första hand borde tillgodoses genom uppförande av nya hospital.

Utvidgning av Växjö hospital.

Redan den 29 september 1917 avgav medicinalstyrelsen till Eders Kungl. Maj:t förslag till utvidgning av detta hospital, vilket förslag emellertid aldrig blev framlagt för riksdagen. I skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 25 september 1925 hemställde medicinalstyrelsen att, då lång tid förflutit sedan förslagets uppgörande och då därefter prisförändringar inträtt samt en del lokaler inom det gamla hospitalet tagits i bruk för andra ändamål än de i förslaget avsedda, förslaget måtte återremitteras till styrelsen för förnyad utredning. Genom beslut den 4 december 1925 blev ärendet åter överlämnat till styrelsen för sådan utredning.

Denna har av styrelsen igångsatts, men ännu icke avslutats.

Det ökade antal platser, som skulle vinnas genom utvidgningen, har nu beräknats till 460.

Kostnaderna hava approximativt upptagits till 6,000 kronor per plats eller tillhopa 2,760,000 kronor, däri icke ingå kostnader för nytt vattenverk, vilka torde kunna beräknas till omkring 200,000 kronor.

Nytt hospital i Visby.

Den 7 mars 1919 uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att verkställa utredning angående planläggning av ett nytt för Gotlands län avsett hospital invid Visby.

Efter utredning angående lämpligaste platsen för hospitalets förläggning och sedan preliminärt avtal angående förvärfvande av för hospitalsbyggnaden erforderlig mark träffats, hemställde styrelsen den 11 mars 1927, att Eders Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt styrelsen att uppgöra och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till uppförande på av styrelsen föreslaget område av byggnader för ett nytt hospital om 250 sängar, därav 200 för sinnessjuka och 50 för sinnesslöa.

Sedan dess hava förslag framkommit om anordnande av särskilda statsanstalter för sådana sinnesslöa, vilka annars äro berättigade till vård å statens hospital, därigenom plats torde kunna beredas även för de sinnesslöa, för vilka de 50 platserna på hospitalet varit avsedda, vadan styrelsen nu beräknat platsantalet till allenast 200, däri inräknade nu befintliga 63 platser.

Vid uppförandet av ett hospital med ett sådant fåtal platser, som här är ifrågasatt, bliva givetvis kostnaderna avsevärt högre än för stora hospital, beroende därpå att fordringarna på ekonomi- och övriga, för den egentliga

sjukvården icke avsedda lokaler ej minskas i samma mån, som platsantalet blir mindre.

Styrelsen har därför ansett sig böra beräkna platskostnaderna för det nya hospitalet till 11,000 kronor eller tillhoppa 2,200,000 kronor.

Nytt hospital inom Västerbottens län.

Genom brev den 26 juni 1925 uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att föreslå lämplig byggnadsplats inom Västerbottens län för ett hospital för 600 sinnessjuka m. m.

Uti sin till Eders Kungl. Maj:t den 25 september 1925 avgivna plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården förklarade styrelsen sig anse, att, då fråga vore att upprätta en plan för hospitalsbyggen, avsedd för en längre tids giltighet, det vore lämpligt att räkna med ett platsantal av 800.

Därefter hemställde medicinalstyrelsen i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 4 mars 1927, att Eders Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt styrelsen att uppgöra och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag, ritningar och kostnadsberäkningar till uppförande av ett hospital på ett av styrelsen föreslaget, å det s. k. Kyrkobordet i Umeå socken beläget område, och föreslog styrelsen jämväl då ett platsantal av 800.

Genom brev den 7 oktober 1927 har Eders Kungl. Maj:t därefter uppdragit åt medicinalstyrelsen att uppgöra och till Eders Kungl. Maj:t avgiva fullständigt, av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till en å nyssberörda område förlagd vårdanstalt för sinnessjuka, avsedd för 800 patienter.

Vid de utredningar, som av styrelsen igångsatts, har förslag framkommit om anordnande av en särskild upptagningspaviljong vid hospitalet, vilken paviljong icke skulle ligga i samband med övriga avdelningar, utan isolerad, på något avstånd från dessa. En sådan anordning anser styrelsen från sjukvårdssynpunkt synnerligen lämplig och kommer därför att upptaga en dylik i sitt blivande förslag. På grund härav skulle platsantalet komma att ökas till 880.

Kostnaderna för hospitalets uppförande hava beräknats till 8,000 kronor per plats eller 7,040,000 kronor.

Omändring av kaserner för vård av sinnessjuka.

Genom brev den 6 november 1925 bemyndigade Eders Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillkalla fem sakkunniga för undersökning och avgivande av förslag, bland annat, rörande det lämpligaste förfarandet med de i följd av den utav 1925 års riksdag beslutade försvarsorganisationen ledigblivande kasernetablissementer.

Under den utredning, som till följd härav företagits av nämnda sakkunniga, den s. k. kasernkommittén, har framgått, att Västgöta regementes kasernetablissemment i Vänersborg och Jönköpings regementes kasernetablissemment i Jönköping skulle kunna helt eller delvis användas för vård av sinnessjuka.

Kasernetablissemmentet i Vänersborg.

Kasernkommittén har den 15 oktober 1927 avgivit förslag till omändring av detta etablissemment till sinnessjuk- och sinnesslöanstalt. Enligt de av kommittén upprättade ritningarna skola 849 vårdplatser inredas i etablissemmentet. Två av bataljonskasernerna äro avsedda att tagas i anspråk för lugnare sinnessjuka. I den ena av dessa skulle beredas plats för 283 manliga sinnessjuka, i den andra för lika många kvinnliga sinnessjuka. Den tredje skulle avses för vård av manliga sinnesslöa till ett antal av 283.

Kostnaderna för omändring och delvis tillbyggande av kasernetablissemmentet för det nya ändamålet har kommittén beräknat till 3,062,000 kronor.

Enligt avtal, som kommittén avslutat med Vänersborgs stad, skulle den tilltänkta sinnessjukanstalten vara färdig under sommaren 1930. Medel för omändring av etablissemmentets byggnader borde alltså begäras hos 1928 och 1929 års riksdagar för att stå till förfogande under budgetåren 1928—1929 och 1929—1930.

Kasernetablissemmentet i Jönköping.

Uti en på medicinalstyrelsens begäran lämnad redogörelse för pågående utredningar rörande förändring av kasernetablissemment till anstalter för sinnessjuka och sinnesslöa anför kasernkommittén, att kommittén hade för avsikt att framlägga förslag om att Jönköpings regementes ledigblivande kasernetablissemment i Jönköping skulle förändras till ett större hospital. För dylikt ändamål skulle icke blott de nuvarande tre bataljonsbyggnaderna inredas för vård av sinnessjuka, utan jämväl en del paviljonger nyuppföras. Det nuvarande etablissemmentets omändring kunde i huvudsak ske efter samma principer, som följts i fråga om förslaget till ombyggande av infanterikasernen i Vänersborg. Omfattningen av de planerade nybyggnaderna hade kommittén ännu icke fastställt. Det torde dock kunna förutsättas, att anstalten i sin helhet skulle inrymma vårdplatser till ett antal av omkring 1,400.

Kostnaderna för genomförandet av de planerade förändringarna — däri inberäknat ekonomilokalernas förändring för 1,400 vårdplatser — kunde approximativt uppskattas till 3,128,000 kronor. För de tilltänkta nybyggnaderna torde kostnaderna komma att uppgå till minst 3,700,000 kronor. För arbetena i deras helhet skulle sålunda erfordras ett belopp av 6,828,000 kronor.

Enligt den överenskommelse, som kommittén avslutat med Jönköpings stad, skulle den nya anstalten tagas i bruk före den 1 juli 1934, och borde om möjligt vid denna tidpunkt minst 1,100 vårdplatser vara tillgängliga.

Medel för verkställande av om- och nybyggnader inom etablissemmentet borde begäras vid riksdagarna 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 och eventuellt 1933.

Enligt vad medicinalstyrelsen sedermera inhämtat från kasernkommittén, kommer antalet vårdplatser vid anstalten sannolikt icke att överstiga 1,200. De beräknade kostnaderna komma i följd härav att reduceras. Denna minskning har styrelsen beräknat till approximativt 828,000 kronor, vadan det erforderliga anslaget skulle bli 6,000,000 kronor.

Från kasernkommittén har jämväl meddelats, att, även om kommittén kunde bli färdig med sitt förslag till omändring av kasernetablissemmentet i fråga i början av år 1928, det torde vara mindre sannolikt, att proposition i ärendet kunde framläggas vid 1928 års riksdag.

Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital.

Uti skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 24 augusti 1926 framhöll medicinalstyrelsen, att, om kasernkommitténs utredning skulle giva till resultat, att vissa kasernetablissemment skulle kunna användas till anstalter för sinnesslöa, detta givetvis komme att inverka på behovet av de båda uti förslaget till uppförande av Hälsingborgs hospital ingående båda paviljongerna för sinnesslöa. Styrelsen uttalade därför som sin åsikt, att med uppgörandet av plan och kostnadsberäkningar för dessa paviljonger lämpligen borde tillsvidare anstå.

Av den utav kasernkommittén gjorda utredningen har framgått, bland

annat, att kasernetablissemanten i Sala och Örebro samt en del av kasernetablissemantet i Vänersborg lämpligen kunde användas till sinnesslö-anstalter, till vilka anstalter förslag jämväl uppgjorts av kommittén.

På grund härav synas de båda paviljongerna för sinnesslöa vid Hälsingborgs hospital icke längre behövas för det avsedda ändamålet utan lämpligen kunna anordnas för vård av sinnessjuka.

Antalet platser i dessa paviljonger kan beräknas till detsamma som i det ursprungliga förslaget till Hälsingborgs hospital eller 200.

Kostnaderna för paviljongernas uppförande hava beräknats till 5,000 kronor per plats eller tillhopa 1,000,000 kronor.

Nya platser vid hospitalen.

Vid ett flertal hospital finnas bostäder för personal anordnade inom sjukavdelningarna. Det har emellertid synts styrelsen lämpligt, att dessa bostäder toges i anspråk för sjukvården och därför utrymdes av personalen, för vilken i stället skulle anordnas bostäder i särskilda för ändamålet uppförda bostadshus. De sålunda utrymda bostäderna kunde bereda ett ytterligare antal sjukplatser, av styrelsen beräknat till 150.

Kostnaderna för genomförande av en sådan anordning hava upptagits till 3,500 kronor per plats eller tillhopa 525,000 kronor.

Inköp av landstingens vid hospitalen förlagda upptagningsanstalter.

Uti sin år 1925 avgivna plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården framhöll medicinalstyrelsen, att enligt nu gällande lasarettstadga den 18 oktober 1901. § 4, skulle inom varje landstingsområde, såvida icke landstinget med Eders Kungl. Maj:ts tillstånd anordnat särskilda upptagningsanstalter för sinnessjuka, vid något av områdets lasarett finnas en å lämpligt sätt anordnad avdelning för tillfällig vård av sådana sinnessjuka, och att en motsvarande bestämmelse funnes intagen i gällande sinnessjukstadga § 46, ävensom att denna bestämmelse uteslutits ur 1922 års förslag till allmän sjukhusstadga m. m. och i 1923 års förslag till lag om vård av sinnessjuka.

Även uti det av särskilt tillkallade sakkunniga år 1927 framlagda betänkandet rörande omarbetning av nyssberörda förslag till allmän sjukhusstadga ävensom uti det av särskilt tillkallade sakkunniga jämväl under innevarande år avgivna förslaget till lag om sinnessjuka m. m. har nämnda bestämmelse uteslutits.

Om statsmakterna fatta beslut i enlighet med dessa förslag, torde de vid en del av hospitalen anordnade länsanstalterna böra övertagas av staten. Platsantalet å dessa utgör, såsom styrelsen i 1925 års plan framhållit, 228, däri icke inberäknad den av Göteborgs stad anordnade upptagningsanstalten med 75 platser, vilken enligt det med Göteborgs stad numera upprättade avtalet angående stadens övertagande av sin sinnessjukvård, skall inlösas av statsverket, alltså tillhopa 303 platser.

Någon förändring av platsantalet har efter planens uppgörande icke inträffat.

Kostnaderna för inlösen av dessa platser kunna beräknas till 3,500 kronor per plats eller tillhopa 1,060,500 kronor.

Anordnande av psykiatriska kliniker vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Såsom i merberörda plan omförmäls, har fråga uppkommit om anordnande av särskilda psykiatriska kliniker i samband med övriga kliniker vid Uppsala och Lunds universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Beträffande frågan om anordnande av en dylik klinik vid Uppsala universitet hava inga vidare åtgärder vidtagits efter planens framläggande.

I fråga om en psykiatrisk klinik vid Lunds universitet har Eders Kungl. Maj:t den 1 juli 1927 anbefallt medicinalstyrelsen och medicinska fakulteten vid universitetet i Lund att vardera utse en representant med uppdrag att i samråd med den eller de delegerade, som Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott kunde komma att för ändamålet utse, dels överväga möjligheterna för inrättande och upprätthållande av en i samband med Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund förlagd psykiatrisk klinik, dels ock till Eders Kungl. Maj:t inkomma med de förslag av såväl ekonomisk som organisatorisk innebörd, som därav kunde påkallas.

Under innevarande höst hava, enligt vad styrelsen erfarit, underhandlingar i frågan förts; och torde förslag i ämnet komma att framläggas för Eders Kungl. Maj:t under detta år.

Vad så vidkommer psykiatrisk klinik vid karolinska mediko-kirurgiska institutet vill styrelsen framhålla, att det torde dröja ännu några år, innan denna fråga kan vinna sin lösning. Uti förslaget till ett nytt serafimerlasarett har nämligen upptagits en dylik klinik, vilken dock icke skulle komma till utförande förr än under en senare period av byggnadsarbetena.

Platsantalet för samtliga tre kliniker bör liksom i 1925 års plan upptagas till 300.

Kostnaderna för en klinik av ifrågavarande slag torde komma att ställa sig en del dyrare än för vanliga hospitalsplatser och hava därför av styrelsen beräknats till 10,000 kronor. Kostnaderna för nämnda tre kliniker skulle sålunda uppgå till 3,000,000 kronor.

Härvid är dock att märka, att, därest det av medicinalstyrelsen i skrivelse den 29 maj 1927, angående nedläggande av Malmö asyl, framlagda förslaget om användning av den därvid inflytande köpeskillingen helt eller delvis till anordnande av en psykiatrisk klinik vid Lunds universitet blir av Eders Kungl. Maj:t godkänt, ovannämnda summa kommer att minskas med ett belopp, motsvarande den del av köpeskillingen, som anvisas för uppförande av denna klinik.

Medicinalstyrelsen vill här anmärka, att frågan om dessa kliniker är en universitetsangelägenhet och att förty kostnaderna för deras uppförande ävensom för deras fortsatta drift böra utgå av anslag under åttonde huvudtiteln.

Överflyttning av sinnesslöa från hospitalen till sinnesslöanstalter.

Jämlikt föreskrift i gällande hospitalsstadga den 14 juni 1901, § 28, må, därest utrymmet medgiver, vid asyl jämväl intagas och vårdas sådana från barndomen sinnesslöa (idioter), vilka såsom våldsamma eller opålitliga icke kunna annorledes erhålla ändamålsenlig vård.

Den 31 december 1926 utgjorde antalet å hospitalen vårdade sinnesslöa 649, därav 429 imbecilla och 220 andra sinnesslöa.

Genom överflyttande av dessa sinnesslöa till särskilda sinnesslöanstalter skulle vid hospitalen vinnas ett motsvarande antal platser för sinnessjuka och sålunda hela det nu befintliga antalet vårdplatser kunna disponeras uteslutande för sådana sjuka.

Vid uppgörandet av 1925 års plan utgick styrelsen också, vid sin beräkning av platsbehovet till tre pro mille, från en sådan förutsättning.

Kasernkommittén har, såsom ovan nämnts, uppgjort förslag till omändring av Västmanlands trängkärs kasernetablisement i Sala och Svea trängkärs kasernetablisement i Örebro för vård av sådana sinnesslöa, som jämlikt hospitalsstadgan äro berättigade att vinna inträde å hospital.

Det förstnämnda av dessa etablissemang skulle anordnas till en sluten anstalt för manliga asociala imbecilla och den senare till en sluten anstalt för kvinnliga asociala imbecilla och idioter. Vardera anstalten skulle hava ett platsantal av 323.

Kostnaderna för genomförande av Salaförslaget hava av kommittén beräknats till 1,560,500 kronor och för genomförande av Örebroförslaget till 1,614,000 kronor.

Ombyggnaden av Salaetablissemang skulle, med hänsyn till med Sala stad ingånget avtal, verkställas under budgetåren 1928—1929 och 1929—1930, i följd varav medel härför borde begäras hos 1928 och 1929 års riksdagar.

Den ifrågasatta anstalten i Örebro skulle jämlikt den med staden träffade överenskommelsen, om möjligt, vara färdig till den 1 juli 1931, och medel för kasernetablissemangets omändring sålunda begäras vid 1928, 1929 och 1930 års riksdagar.

Såsom ovan nämnts ingår i kasernkommitténs förslag till omändring av kasernetablissemang i Vänersborg även anordnande av en sinnesslöavdelning å 283 platser.

Södermanlands läns landstings paviljong vid Strängnäs hospital.

Såsom bekant hava underhandlingar förts mellan medicinalstyrelsen och ombud för Södermanlands läns landsting rörande tillstånd för landstinget att vid Strängnäs hospital uppföra en ny paviljong, inrymmande så många platser, att desamma jämte de platser, som landstinget för närvarande disponerar på statshospital och egna anstalter, uppgå till 3 på 1,000 av länets befolkning, mot det att nämnda paviljong ävensom länets upptagningsanstalt vid Nyköpings hospital framdeles utan ersättning överlämnades till staten.

Beträffande denna fråga vill styrelsen meddela, att landstingets representanter vid fortsatta underhandlingar i ämnet förklarat sig icke kunna godkänna en överenskommelse därom, att ovanberörda byggnader skulle utan ersättning överlämnas till staten. Det beslut, som innevarande års landsting fattat i denna fråga, utgår också från den förutsättningen, att ersättning skall på visst sätt lämnas av staten vid byggnadernas övertagande. Enligt vad styrelsen erfarit, har landstingets förvaltningsutskott även bemyndigats att, därest utskottet skulle finna det för landstinget förmånligt, annullera det av landstinget godkända förslaget till avtal i ämnet.

Då ett realiserande av denna fråga under sådana förhållanden synes vara synnerligen ovisst, torde detta förslag vid ifrågavarande plans uppgörande böra lämnas ur räkningen.

Uppförande av nya hospital.

Under alla omständigheter erfordras för fyllande av platsbehovet uppförande av ett nytt hospital.

Uti 1925 års plan föreslog styrelsen Skaraborgs, Jönköpings och Gävleborgs län i nu nämnd ordning såsom lämpliga för nya hospital näst efter Västerbottens län. Då enligt nu förevarande plan stora sinnessjukhus skola anordnas i Vänersborg och Jönköping, anser styrelsen, att det nu ifrågasatta hospitalet bör förläggas till Gävleborgs län.

Detta hospital skulle beräknas för 747 platser, om ovannämnda utvidgningar av hospitalen i Vadstena, Växjö och Visby skulle komma till utförande, samt till 1,200, om dessa utvidgningar icke komme till stånd.

I sistnämnda fall skulle dessutom erfordras ytterligare ett hospital om 420 platser att uppföras i län, som framdeles kan finnas lämpligt. Kostnaderna uppgå, efter en beräkning av 8,000 kronor per plats, för det nya hospitalet i Gävleborgs län till 5,976,000 respektive 9,600,000 kronor och för det andra nya hospitalet till 3,360,000 kronor.

I merberörda statsrådsprotokoll framhölls, att den reviderade planen borde, så vitt möjligt, kompletteras med en uppskattning av de årliga krav, som under byggnadsperioden kunde komma att ställas på statskassan för större ombyggnads- eller moderniseringsarbeten, vilka icke skulle gäldas av anslaget för hospital och asyl.

Vid beräkningen av det belopp, som årligen skulle vara erforderligt för dylika större ombyggnads- och moderniseringsarbeten, vilka icke skulle medföra någon ökning av platsantalet, har styrelsen utgått från de kostnader, som sådana arbeten dragit under tiden den 1 januari 1916 till den 1 juli 1926. Medelkostnaden under denna tid har uppgått till cirka 325,000 kronor.

Bland de arbeten av ifrågavarande slag, som nu kunna förutses och som styrelsen anser böra bekostas av detta anslag, äro sådana som t. ex. anordnande av ny värmeledning vid Lunds hospital och asyl för en kostnad av 224,000 kronor, varom styrelsen gjort framställning hos Eders Kungl. Maj:t, anordnande av vattenverk vid Växjö hospital och Vadstena hospital och asyl och uppförande av läkarbostäder, omändring av den s. k. T-paviljongen m. m. vid Vadstena hospital, vilka sistnämnda arbeten såsom ovan nämnts äro nödvändiga, oavsett om utvidgning av anstalterna i Växjö och Vadstena kommer att ske eller ej.

Av detta anslag skulle jämväl bestridas kostnaderna för uppförande av de bostadshus, som kunna bliva behöfliga vid en eventuell reglering av sjukvårdspersonalens vid hospitalen arbetstid, ävensom kostnaderna för en ny värmeledning vid Uppsala hospital och asyl, som snart torde bliva erforderlig, m. fl. dylika omändringsarbeten.

Under den närmaste tiden komma sålunda stora krav att ställas på nu ifrågavarande anslag. Till följd härav och då man icke nu kan förutse de behov, som under följande år kunna komma att uppstå, har styrelsen ansett sig böra upptaga detta anslag till 350,000 kronor.

Uti sitt yttrande till statsrådsprotokollet har departementschefen anför, att det vid den reviderade planens upprättande borde räknas med två alternativ, nämligen dels att redan föreslagna eller planerade tillbyggnader komma till utförande, dels att så icke blir fallet. Jämväl i fråga om det förstnämnda alternativet borde man emellertid utgå från, att några ytterligare tillbyggnadsföretag utöver de nyss avsedda icke borde ifrågasättas annat än då synnerligen vägande skäl talade därför.

Vidare har departementschefen framhållit, att beräkningen av kostnaderna borde utföras alternativt, nämligen dels för en byggnadstid av omkring 15 år, dels för en sådan tid av ungefär 10 år.

I enlighet med dessa direktiv har styrelsen uppgjort olika förslag till nyanskaffning av platser för fyllande av behovet nämligen *dels med och dels utan* utvidgning av Vadstena, Växjö och Visby hospital, förslag A och B (Bil. II), båda i två alternativ, avseende utförandet under 10 respektive 15 år.

Uti *förslag A* hava upptagits:

- 1) utvidgning av Vadstena hospital och asyl,
- 2) utvidgning av Växjö hospital,
- 3) utvidgning av Visby hospital,
- 4) Umeå hospital,
- 5) omändring av Vänersborgs kaserner,
- 6) omändring av Jönköpings kaserner,
- 7) nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital,
- 8) nya platser vid hospitalen,
- 9) inköp av landstingens vid hospitalen förlagda upptagningsanstalter,
- 10) nytt hospital i Gävleborgs län, och

11) anordnande av universitetskliniker i Uppsala, Lund och Stockholm, samt

uti *förslag B* (däri utvidgningsarbetena utesluts) samtliga härovan under 4)—11) upptagna arbeten ävensom nytt hospital i län, som framdeles bestämmes.

Förutom dessa i enlighet med de givna direktiven uppgjorda förslag har medicinalstyrelsen utarbetat ytterligare ett förslag, vilket styrelsen vill för sin del förorda.

Uti detta *förslag C* hava upptagits:

utvidgning av Växjö hospital,

utvidgning av Visby hospital samt

de i *förslag B* ingående arbetena med undantag av det nya hospitalet i län, som framdeles bestämmes.

I fråga om anledningen till att utvidgningen av Vadstena hospital och asyl icke medtagits i detta *förslag C* vill styrelsen anföra följande.

Frågan om utvidgningen av Vadstena hospital och asyl uppkom icke så mycket av sjukvårdshänsyn utan fastmer på grund av en framkommen önskan om utrymmande av de gamla klosterbyggnaderna. Då en möjlighet härtill uppstod genom en framställning från Vadstena högskoleförening om övertagande av nämnda byggnader för att användas såsom lokaler för en folkhögskola, uppgjordes förslag till utrymmande av klosterbyggnaderna och den med dessa sammanbyggda s. k. T-paviljongen samt en del å klosterområdet belägna ekonomibyggnader. Det ansågs då lämpligt att i samband härmed uppgöra förslag till ersättande av de sjukplatser, som skulle gå förlorade genom utrymningen. Då det av styrelsen utarbetade, till Eders Kungl. Maj:t den 31 augusti 1920 överlämnade förslaget sedermera icke framlades för riksdagen, anordnade föreningen en folkhögskola på annat håll, varigenom frågan om klosterbyggnadernas m. fl. byggnaders utrymmande förföll.

Därefter gjorde Birgittastiftelsen den 23 mars 1925 framställning att få disponera vissa av de gamla klosterlokalerna. De lokaler, som skulle övertagas av stiftelsen, hava under förhandlingar med riksantikvarien bestämts till »Pelarsalen» med bredvidliggande lokaler, »Birgittas bönkammare» och »Klostercellen». Med hänsyn till riksdagens ovan omförmälda uttalande att platsbehovet huvudsakligen borde tillgodoses genom nybyggnader, och då den genom nämnda anordning uppkommande minskningen av 66 platser icke skulle vålla några svårigheter för sjukvården inom anstalten, anser sig styrelsen, såsom förut nämnts, icke böra i sitt förordade förslag *C* upptaga den ifrågasatta utvidgningen av hospitalet.

Vad däremot beträffar Växjö hospital lämpar sig detta väl för en utvidgning. Det är beläget i en tätt bebyggd del av landet. Mark har för ändamålet inköpts för av riksdagen beviljade medel, och nybyggnaderna skulle komma att väl ansluta sig till de redan befintliga. De nya platserna skulle också vinnas för en jämförelsevis ringa kostnad.

På dessa grunder har styrelsen ansett sig böra i förslaget upptaga utvidgningen av detta hospital.

Såsom styrelsen flera gånger haft tillfälle att framhålla äro lokalerna inom Visby hospital, särskilt å mansavdelningen, så mindervärdiga, att de icke vidare böra användas för sinnessjukvård. Detta har också uttryckts i en vid 1923 års riksdag framförd interpellation angående tiden, då en proposition om anslag till nytt hospital vid Visby kunde vara att förvänta.

Då Visby hospital sålunda är av en så dålig beskaffenhet att, även om de ifrågasatta nybyggnadsarbetena icke nu upptagas i planen, kravet på desamma i allt fall inom kort kommer att göra sig så starkt gällande, att det

icke längre kan undanskjutas, har styrelsen upptagit utvidgningen i fråga i sitt förslag C.

Realiserandet av de olika förslagen A, B och C skulle draga följande kostnader, däri inräknade jämväl kostnaderna för utvidgning av Piteå hospital och asyl, vilken redan beslutats av Eders Kungl. Maj:t, ävensom för omändring av kasernerna i Sala och Örebro till sinnesslöanstalter:

A. med utvidgning av Vadstena, Växjö och Visby hospital	
alternativ I till 1937 års slut	45,998,000 kronor
alternativ II till 1942 års slut	50,932,000 »
B. utan utvidgning av ovan angivna hospital	
alternativ I till 1937 års slut	43,522,000 »
alternativ II till 1942 års slut	48,456,000 »
C. medicinalstyrelsens förslag	
alternativ I till 1937 års slut	44,234,000 »
alternativ II till 1942 års slut	49,168,000 »

Förslag C skulle sålunda komma att ställa sig något dyrare än förslag B. Härvid vill styrelsen dock anmärka, att i förslag B icke upptagits utvidgning av Visby hospital. Då, såsom ovan nämnts, en dylik utvidgning inom kort måste företagas, kommer således kostnaderna för genomförande av förslag B att ökas med ett belopp, som betydligt överskrider skillnaden mellan detta och förslag C.

I enlighet med de i statsrådsprotokollet givna direktiven har styrelsen även uppgjort förslag till medelsbehovets fördelning på olika år (Bil. III).

Då medicinalstyrelsen här nedan kommer att tillstyrka ett utförande av planen under 10 år, har styrelsen icke ansett nödigt att uppgöra förslag till en dylik fördelning på 15 år annat än i fråga om det av styrelsen förordade förslaget C.

Med hänsyn till de i kasernkommitténs avtal med respektive städer intagna bestämmelserna om tiderna för omändringsarbetenas utförande hava kostnaderna för dessa arbeten måst fördelas huvudsakligen på förra hälften av nybyggnadsperioden.

Detsamma har varit förhållandet med kostnaderna för det ifrågasatta nya hospitalet inom Västerbottens län, då förslag härom lärer skola framläggas redan vid nästkommande års riksdag, ävensom för en psykiatrisk klinik vid universitetet i Lund, vilken synes böra snarast möjligt inrättas.

Medicinalstyrelsen har slutligen uppgjort en översikt över den årliga ökningen av platsantalet vid hospitalen enligt av styrelsen förordade förslaget C alternativ I (Bil. IV). Enligt denna översikt uppgår det beräknade antalet platser för sinnessjuka vid 1937 års slut till 17,133. Från detta antal bör emellertid dragas ovan omförmälda 66 platser vid Vadstena hospital, om förslaget att till Birgittastiftelsen överlämna vissa delar av klosterbyggnaderna vinner Eders Kungl. Maj:ts bifall, samt de befintliga 63 platserna vid Visby hospital ävensom 124 platser vid Malmö asyl, om denna kommer att jämlikt nu föreliggande förslag nedläggas. Överlämnandet av platserna i Vadstena till Birgittastiftelsen och nedläggandet av Malmö asyl torde emellertid böra ske betydligt tidigare än år 1937. Platsantalet på statens sinnessjukhus skulle sålunda vid 1937 års slut vara 16,880, eller samma antal, som vid beräkningen av platsbehovet angivits i Bil. I.

Beträffande valet av den tid, under vilken planen bör realiseras — 10 år eller 15 år — anser sig styrelsen böra förordas den kortare tidsperioden.

Av ovan angivna skäl måste anslagen till kasernetablissemanten och uppförandet av ett nytt hospital inom Västerbottens län även i detta fall an-

visas första delen av perioden. Vid en fördelning på 15 år skulle sålunda endast under den senare delen av perioden årsbehovet bliva mindre än under 10-årsperioden. De för denna period beräknade beloppen äro emellertid icke så stora, att någon minskning av desamma synes vara erforderlig, och då det är önskvärt, att planen genomföres fortast möjligt, har medicinalstyrelsen, som sagt, ansett sig böra förordna ett genomförande av planen på 10 år.

Slutligen vill styrelsen på det kraftigaste betona, att alla ovan gjorda beräkningar givetvis äro rent approximativa, då under de år, beräkningarna gälla, förändringar kunna inträffa i fråga om platsbehovet och andra förhållanden inom sinnessjukvården.

Beträffande den ökning av driftkostnaderna, som uppstår genom nyanaffningar av platser, vill styrelsen anföra följande.

Driftkostnaderna under 1922—1926 framgå av följande uppställning.

	Totalkostnaden per underhållsdag kronor	Statsverkets kostnad per underhållsdag kronor
1922	4.13	2.64
1923	4.23	2.88
1924	4.01	2.91
1925	3.96	2.77
1926	3.94	2.59

Skall man räkna med kostnaden per plats, blir denna på grund av den stora överbeläggningen något större.

Då man väl får antaga, att priserna nu vunnit sådan stadga, att några större ändringar icke torde vara att räkna med, anser styrelsen, att man vid beräkningen av den ökade driftkostnaden genom ibruktage av nyanaffade platser kan utgå från, att den på statsverket belöpande delen kommer att röra sig om ett belopp av omkring 2 kronor 90 öre per plats.

Vid beräkningen av ifrågavarande kostnad äro icke medtagna de ersättningar, som skola utgå till Stockholm, Göteborg och Malmö för den av dessa städer handhavda sinnessjukvården.

I samband med uppgörandet av den nu framlagda planen har styrelsen till behandling förehått Eders Kungl. Maj:ts tilläggsremiss den 13 juli 1927 angående Skånska landstingens sociala kommittés framställning uti ifrågavarande ärende; och får styrelsen meddela, att nämnda framställning med hänsyn till vad ovan anförts icke föranleder något styrelsens särskilda yttrande.

Samtliga här ovan åberopade bilagor och övriga till ärendet hörande handlingar bifogas.

Stockholm den 21 oktober 1927.

Underdånigst

B. BUHRE.

RICHARD STENBECK.

Karl Leijer.

Bilaga I till medicinalstyrelsens skrivelse den 21 oktober 1927 med reviderad plan för anskaffning av platser för den statliga sinnessjukvården.

Beräkning av erforderligt antal platser.

Antalet invånare i hela riket den 31 dec. 1926	6,074,368
Därav i Stockholm	453,332
Göteborg	231,213
Malmö	116,827
Återstod	5,272,996

Med beräkning av ett platsbehov av 3 pro mille är alltså det nuvarande behovet $5,272,996 \times 3 = 15,819$.

Då emellertid storstäderna ha rätt till vård å psykiatriska kliniker, kriminalavdelningar samt 1:a klass för å sådana avdelningar berättigade sjuka, tillkommer ett ökat behov av statsplatser å 140 enligt följande uppställning:

Antal platser å kliniker	300
» » » kriminalavdelningar	600
» » » 1:a klass	162
	1,062

$$\frac{1,062 \times 801,372}{6,074,368} = 140, \text{ utgörande } 1.2 \% \text{ av nuvarande platsantal.}$$

Totala nuvarande platsbehovet är alltså	15,819
	+ 140
	15,959

Nuvarande platsantalet

11,593

Tillkommer enligt Kungl. Maj:ts redan fattade beslut:

i Lund	44
i Piteå	148
	192
	11,785

avgår platser å Malmö asyl, om förslag om dess nedläggning vinner myndigheternas bifall

124

och Visby hospital, om förslag till dess ersättande med nytt hospital med 200 platser vinner myndigheternas bifall

63

187

11,598

Nuvarande behovet av nya statsplatser uppgår alltså till	15,959
	— 11,598
	4,361

Enligt socialdepartementets ämbetsskrivelse skall beräkning göras att anskaffa nödigt antal platser under tidsperioder av 10 och 15 år.

Statistiska Centralbyrån har beräknat invånarantalet vid

a) 1937 års slut till	6,443,000
därav i 3 nämnda storstäder	883,000
	5,560,000

Statens platsbehov vid 1937 års slut blir alltså.....	5,560 × 3 = 16,680
vartill kommer storstädernas behov av vård för sjuka å psykiatriska	
kliniker, kriminalavdelningar och 1:a klass 1.2 %	200
	<u>16,880</u>

Behovet av nya statsplatser vid 1937 års slut är alltså.....	16,880
med avdrag av nuvarande antalet.....	11,598
	<u>5,282</u>

b) 1942 års slut till	6,615,000
därav i 3 nämnda storstäder	924,000
	<u>5,691,000</u>

Statens platsbehov vid 1942 års slut blir alltså.....	5,691 × 3 = 17,073
vartill kommer storstädernas behov av vård för sjuka å psykiatriska	
kliniker, kriminalavdelningar och 1:a klass 1.2 %	205
	<u>17,278</u>

Behovet av nya statsplatser vid 1942 års slut är alltså	17,278
med avdrag av nuvarande antalet	11,598
	<u>5,680</u>

Sammanfattning:

Statens behov av nya platser för närvarande.....	4,361
Vid 1937 års slut.....	5,282
» 1942 » »	5,680

Bilaga II till medicinalstyrelsens skrivelse den 21 oktober 1927 med reviderad plan för anskaffning av platser för den statliga sinnessjukvården.

Förslag till nyanskaffning av platser.

A. Med utvidgning av Vadstena, Växjö och Visby hospital.

Alt. I. Till 1937 års slut (5,282 platser).

1) Vadstena hospital enligt avgivet förslag	276
2) Växjö hospital enligt beräkning	460
3) Visby hospital " "	200
4) Umeå hospital	880
5) Vänersborgs kaserner för sinnessjuka	566
+ 283 för sinnesslöa	
6) Jönköpings kaserner	1,200
7) Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	200
8) Nya platser vid hospitalen	150
9) Länsplatser vid hospitalen	303
10) Nytt hospital i Gävleborgs län	747
11) Universitetskliniker:	
Lund	100
Stockholm	100
Uppsala	100
	300

Summa 5,282

Alt. II. Till 1942 års slut (5,680 platser).

Alt. II blir lika med alt. I ökat med 398 platser, vilka erhållas genom att det nya hospitalet i Gävleborgs län beräknas för (747+398) 1,145 platser.

Beräkning av kostnaderna för förslaget A.

Anstalt	Kronor
Alt. I. Vadstena hospitals utvidgning enligt kostnadsförslag ¹	4,500,000
Växjö hospitals utvidgning (460 × 6,000)	2,760,000
Visby hospital 200 × 11,000	2,200,000
Umeå hospital 880 × 8,000	7,040,000
Vänersborgs kaserner enligt beräkning	3,062,000
Jönköpings kaserner enligt approximativ beräkning	6,000,000
Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital 200 × 5,000	1,000,000
Nya platser vid hospitalen 150 × 3,500	525,000
Länsplatser vid hospitalen 303 × 3,500	1,060,500
Nytt hospital i Gävleborgs län 747 × 8,000	5,976,000
Universitetskliniker 300 × 10,000	3,000,000
Sinnesslöanstalter i	
Sala kaserner enligt beräkning	1,560,500
Örebro kaserner enligt beräkning	1,614,000
Större omändringar av hospitalen enligt approximativ beräkning	3,500,000
	Summa 43,798,000
Vartill komma kostnader för Piteå hospitals utvidgning	2,200,000
	Summa 45,998,000

Alt. II. För alt. II ökas kostnaden med:

Ökat antal platser å nytt hospital i Gävleborgs län med 398 × 8,000	3,184,000
Omändringar under 5 år 5 × 350,000	1,750,000
	Summa 4,934,000

Summa summarum 50,932,000

¹ Kostnadsförslaget uppgår till 4,975,900 kr., därav dock avdragits 475,900 kr. för kostnaden för nytt vattenverk och vissa bostadshus m. m., vilka kostnader bära utgå av anslaget till större omändringsarbeten.

B. Utan utvidgning av Vadstena, Växjö och Visby hospital.

Alt. I. Till 1937 års slut erforderligt antal platser (5,282) minskat med 63, utgörande nuvarande antalet platser å Visby hospital vilket bibehålles oförändrat, = 5,219.

1) Umeå hospital	880
2) Vänersborgs kaserner	566
+ 283 för sinnesslöa	
3) Jönköpings kaserner	1,200
4) Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	200
5) Nya platser vid hospitalen	150
6) Länsplatser vid hospitalen	303
7) Nytt hospital i Gävleborgs län	1,200
8) Nytt hospital i län, som framdeles bestämmes	420
9) Universitetskliniker:	
Lund	100
Stockholm	100
Uppsala	100
	<u>300</u>
Summa	5,219

Alt. II. Till 1942 års slut 5,680 platser.

Alt. II blir lika med alt. I ökat med 398 platser, vilka erhållas genom att det nya hospitalet i län, som framdeles bestämmes, beräknas för (420 + 398) 818 platser.

Beräkning av kostnader för förslaget B.

Anstalt	Kronor
Alt. I. Umeå hospital $880 \times 8,000$	7,040,000
Vänersborgs kaserner enligt beräkning	3,062,000
Jönköpings kaserner enligt approx. beräkning	6,000,000
Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital $200 \times 5,000$	1,000,000
Nya platser vid hospitalen $150 \times 3,500$	525,000
Länsplatser vid hospitalen $303 \times 3,500$	1,060,500
Nytt hospital i Gävleborgs län $1,200 \times 8,000$	9,600,000
Nytt hospital i län, som framdeles bestämmes, $420 \times 8,000$	3,360,000
Universitetskliniker $300 \times 10,000$	3,000,000
Sinnesslöanstalter	
Sala kaserner enligt beräkning	1,560,500
Örebro kaserner enligt beräkning	1,614,000
Större omändringar vid hospitalen enligt approximativ beräkning	3,500,000
	<u>Summa 41,322,000</u>
Vartill komma kostnader för Piteå hospitals utvidgning	2,200,000
	<u>Summa 43,522,000</u>

Alt. II. För alt. II ökas kostnaden med:

Ökat antal platser å nytt hospital i län, som framdeles bestämmes	
$398 \times 8,000$	3,184,000
Större omändringar under 5 år $5 \times 350,000$	1,750,000
	<u>Summa 4,934,000</u>

Summa summarum 48,456,000

C. Medicinalstyrelsens kombinerade förslag.

Alt. I. Till 1937 års slut erforderligt antal platser (5,282) ökat med 66 för utrymning av vissa lägenheter i Vadstena klosterbyggnad = 5,348.

1) Växjö hospitals utvidgning	460
2) Visby hospital	200
3) Umeå hospital	880
4) Vänersborgs kaserner	566
+ 283 för sinnesslöa	
5) Jönköpings kaserner	1,200
6) Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	200
7) Nya platser vid hospitalen	150
8) Länsplatser vid hospitalen	303
9) Nytt hospital i Gävleborgs län	1,089
10) Universitetskliniker:	
Lund	100
Stockholm	100
Uppsala	100
Summa	5,348

Alt. II. Till 1942 års slut (5,680 platser ökade med 66 för utrymning av vissa lägenheter i Vadstena klosterbyggnad = 5,746). Alt. II blir lika med alt. I ökat med 398 platser, vilka erhållas genom att det nya hospitalet i Gävleborgs län beräknas för (1,089 + 398) 1,487 platser.

Beräkning av kostnader för förslaget C.

Anstalt	Kronor
Alt. I. Växjö hospitals utvidgning $460 \times 6,000$	2,760,000
Visby hospital $200 \times 11,000$	2,200,000
Umeå hospital $880 \times 8,000$	7,040,000
Vänersborgs kaserner enligt beräkning	3,062,000
Jönköpings kaserner enligt approximativ beräkning	6,000,000
Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital $200 \times 5,000$	1,000,000
Nya platser vid hospitalen $150 \times 3,500$	525,000
Länsplatser vid hospitalen $303 \times 3,500$	1,060,500
Nytt hospital i Gävleborgs län $1,089 \times 8,000$	8,712,000
Universitetskliniker $300 \times 10,000$	3,000,000
Sinnesslöanstalter	
Sala kaserner enligt beräkning	1,560,500
Örebro kaserner enligt beräkning	1,614,000
Större omändringar vid hospitalen enligt approximativ beräkning	3,500,000
Summa	42,034,000
Vartill komma kostnader för Piteå hospitals utvidgning	2,200,000
Summa	44,234,000

Alt. II. För alt. II ökas kostnaden med:

Ökat antal platser å nytt hospital i Gävleborgs län $398 \times 8,000$	3,184,000
Större omändringar under 5 år $5 \times 350,000$	1,750,000
Summa	4,934,000
Summa summarum	49,168,000

Bilaga III till medicinalstyrelsens skrivelse den 21 oktober 1927 med reviderad

Fördelning av kostnaderna på budgetår

	Anstalt	Anslag under			
		1928—29	1929—30	1930—31	1931—32
		kr.	kr.	kr.	kr.
1	Vadstena hospital.....	—	—	—	—
2	Växjö hospital.....	—	—	200,000	1,000,000
3	Visby hospital.....	—	—	100,000	800,000
4	Umeå hospital.....	200,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000
5	Vänersborgs kaserner ¹⁾	1,062,000	1,000,000	1,000,000	—
6	Jönköpings kaserner.....	—	200,000	1,300,000	1,300,000
7	Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital.....	—	—	—	—
8	Nya platser vid hospitalen.....	—	100,000	200,000	225,000
9	Länsplatser.....	—	—	500,000	560,500
10	Nytt hospital i Gävleborgs län.....	—	—	—	—
11	Universitetskliniker ²⁾	500,000	500,000	—	—
12	Sala kaserner ³⁾	560,500	1,000,000	—	—
13	Örebro kaserner ⁴⁾	414,000	1,000,000	200,000	—
14	Större omändringsarbeten.....	350,000	350,000	350,000	350,000
15	Summa.....	3,086,500	5,650,000	5,350,000	5,735,500
16	Tillkommer Piteå hospitals utvidgning.....	1,000,000	1,000,000	200,000	—
17	Summa summarum.....	4,086,500	6,650,000	5,550,000	5,735,500

Fördelning av kostnaderna på budgetår					
1	Umeå hospital.....	200,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000
2	Vänersborgs kaserner ¹⁾	1,062,000	1,000,000	1,000,000	—
3	Jönköpings kaserner.....	—	200,000	1,300,000	1,300,000
4	Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital.....	—	—	—	—
5	Nya platser vid hospitalen.....	—	100,000	200,000	225,000
6	Länsplatser vid hospitalen.....	—	—	500,000	560,500
7	Nytt hospital i Gävleborgs län.....	—	—	—	—
8	Nytt hospital i annat län.....	—	—	—	—
9	Universitetskliniker ²⁾	500,000	500,000	—	—
10	Sala kaserner ³⁾	560,500	1,000,000	—	—
11	Örebro kaserner ⁴⁾	414,000	1,000,000	200,000	—
12	Större omändringsarbeten.....	350,000	350,000	350,000	350,000
13	Summa.....	3,086,500	5,650,000	5,050,000	3,935,500
14	Tillkommer Piteå hospitals utvidgning.....	1,000,000	1,000,000	200,000	—
15	Summa summarum.....	4,086,500	6,650,000	5,250,000	3,935,500

¹⁾ Kostnaden avser platser för 566 sinnessjuka och 283 sinnesslöa.²⁾ Anslag för psykiatriska kliniker bör utgå av 8:e huvudtiteln.³⁾ Kostnaden avser platser för asociala imbecilla män.⁴⁾ " " " " " " m. fl. kvinnor.

plan för anskaffning av platser för den statliga sinnessjukvården.

för förslaget A. Alt. I.

budgetår:						Summa kronor	
1932—33 kr.	1933—34 kr.	1934—35 kr.	1935—36 kr.	1936—37 kr.	1937—38 kr.		
—	200,000	1,500,000	1,000,000	1,000,000	800,000	4,500,000	1
1,000,000	560,000	—	—	—	—	2,760,000	2
800,000	500,000	—	—	—	—	2,200,000	3
1,500,000	840,000	—	—	—	—	7,040,000	4
—	—	—	—	—	—	3,062,000	5
1,300,000	1,300,000	600,000	—	—	—	6,000,000	6
—	—	500,000	500,000	—	—	1,000,000	7
—	—	—	—	—	—	525,000	8
—	—	—	—	—	—	1,060,500	9
—	200,000	1,700,000	1,700,000	1,700,000	676,000	5,976,000	10
—	—	500,000	500,000	500,000	500,000	3,000,000	11
—	—	—	—	—	—	1,560,500	12
—	—	—	—	—	—	1,614,000	13
350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	3,500,000	14
4,950,000	3,950,000	5,150,000	4,050,000	3,550,000	2,326,000	43,798,000	15
—	—	—	—	—	—	2,200,000	16
4,950,000	3,950,000	5,150,000	4,050,000	3,550,000	2,326,000	45,998,000	17

för förslaget B. Alt. I.

1,500,000	840,000	—	—	—	—	7,040,000	1
—	—	—	—	—	—	3,062,000	2
1,300,000	1,300,000	600,000	—	—	—	6,000,000	3
—	500,000	500,000	—	—	—	1,000,000	4
—	—	—	—	—	—	525,000	5
—	—	—	—	—	—	1,060,500	6
—	200,000	2,000,000	2,000,000	2,000,000	3,400,000	9,600,000	7
—	—	200,000	1,500,000	1,500,000	160,000	3,360,000	8
—	—	500,000	500,000	500,000	500,000	3,000,000	9
—	—	—	—	—	—	1,560,500	10
—	—	—	—	—	—	1,614,000	11
350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	3,500,000	12
3,150,000	3,190,000	4,150,000	4,350,000	4,350,000	4,410,000	41,322,000	13
—	—	—	—	—	—	2,200,000	14
3,150,000	3,190,000	4,150,000	4,350,000	4,350,000	4,410,000	43,522,000	15

Fördelning av kostnaderna på

	A n s t a l t	A n s l a g u n d e r			
		1928—29	1929—30	1930—31	1931—32
		kr.	kr.	kr.	kr.
1	Växjö hospitals utvidgning	—	—	200,000	1,000,000
2	Visby hospital	—	—	100,000	800,000
3	Umeå hospital	200,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000
4	Vänersborgs kaserner ¹⁾	1,062,000	1,000,000	1,000,000	—
5	Jönköpings kaserner	—	200,000	1,300,000	1,300,000
6	Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	—	—	—	—
7	Nya platser vid hospitalen	—	100,000	200,000	225,000
8	Länsplatser vid hospitalen	—	—	500,000	560,500
9	Nytt hospital i Gävleborgs län	—	—	—	—
10	Universitetskliniker ²⁾	500,000	500,000	—	—
11	Sala kaserner ³⁾	560,500	1,000,000	—	—
12	Örebro kaserner ⁴⁾	414,000	1,000,000	200,000	—
13	Större omändringsarbeten	350,000	350,000	350,000	350,000
14	Summa	3,086,500	5,650,000	5,350,000	5,735,500
15	Tillkommer Piteå hospitals utvidgning	1,000,000	1,000,000	200,000	—
16	Summa summarum	4,086,500	6,650,000	5,550,000	5,735,500

Fördelning av kostnaderna på budgetår

	A n s t a l t	A n s l a g u n d e r					
		1928—29	1929—30	1930—31	1931—32	1932—33	1933—34
		kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1	Växjö hospitals utvidgning	—	—	—	—	200,000	1,000,000
2	Visby hospital	—	—	—	—	—	100,000
3	Umeå hospital	200,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	840,000
4	Vänersborgs kaserner ¹⁾	1,062,000	1,000,000	1,000,000	—	—	—
5	Jönköpings kaserner	—	200,000	1,300,000	1,300,000	1,300,000	1,300,000
6	Nya paviljonger i Hälsingborg	—	—	—	—	—	—
7	Nya platser vid hospitalen	—	100,000	200,000	225,000	—	—
8	Länsplatser vid hospitalen	—	—	500,000	560,500	—	—
9	Nytt hospital i Gävleborgs län	—	—	—	—	—	—
10	Universitetskliniker ²⁾	500,000	500,000	—	—	—	—
11	Sala kaserner ³⁾	560,500	1,000,000	—	—	—	—
12	Örebro kaserner ⁴⁾	414,000	1,000,000	200,000	—	—	—
13	Större omändringsarbeten	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000
14	Summa	3,086,500	5,650,000	5,050,000	3,935,500	3,350,000	3,590,000
15	Tillkommer Piteå hospitals utvidgning	1,000,000	1,000,000	200,000	—	—	—
16	Summa summarum	4,086,500	6,650,000	5,250,000	3,935,500	3,350,000	3,590,000

¹⁾ Kostnaden avser platser för 566 sinnessjuka och 283 sinnesslöa.

²⁾ Anslag för psykiatriska kliniker bör utgå av 8:e huvudtiteln.

³⁾ Kostnaden avser platser för asociala imbecilla män.

⁴⁾ » » » » » m. fl. kvinnor.

budgetår för förslaget C. Alt. I.

b u d g e t å r:

1932—33	1933—34	1934—35	1935—36	1936—37	1937—38	Summa kronor	
kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.		
1,000,000	560,000	—	—	—	—	2,760,000	1
800,000	500,000	—	—	—	—	2,200,000	2
1,500,000	840,000	—	—	—	—	7,040,000	3
—	—	—	—	—	—	3,062,000	4
1,300,000	1,300,000	600,000	—	—	—	6,000,000	5
—	500,000	500,000	—	—	—	1,000,000	6
—	—	—	—	—	—	525,000	7
—	—	—	—	—	—	1,060,500	8
—	200,000	2,000,000	2,000,000	2,000,000	2,512,000	8,712,000	9
—	—	500,000	500,000	500,000	500,000	3,000,000	10
—	—	—	—	—	—	1,560,500	11
—	—	—	—	—	—	1,614,000	12
350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	3,500,000	13
4,950,000	4,250,000	3,950,000	2,850,000	2,850,000	3,362,000	42,034,000	14
—	—	—	—	—	—	2,200,000	15
4,950,000	4,250,000	3,950,000	2,850,000	2,850,000	3,362,000	44,234,000	16

under 15 år för förslaget C. Alt. II.

b u d g e t å r:

1934—35	1935—36	1936—37	1937—38	1938—39	1939—40	1940—41	1941—42	1942—43	Summa kronor	
kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.		
1,000,000	560,000	—	—	—	—	—	—	—	2,760,000	1
800,000	800,000	500,000	—	—	—	—	—	—	2,200,000	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	7,040,000	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,062,000	4
600,000	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000,000	5
—	500,000	500,000	—	—	—	—	—	—	1,000,000	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	525,000	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,060,500	8
—	500,000	2,000,000	2,000,000	2,000,000	2,000,000	2,000,000	896,000	500,000	11,896,000	9
—	—	—	—	—	500,000	500,000	500,000	500,000	3,000,000	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,560,500	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,614,000	12
350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	350,000	5,250,000	13
2,750,000	2,710,000	3,350,000	2,350,000	2,350,000	2,850,000	2,850,000	1,746,000	1,350,000	46,968,000	14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,200,000	15
2,750,000	2,710,000	3,350,000	2,350,000	2,350,000	2,850,000	2,850,000	1,746,000	1,350,000	49,168,000	16

Bilaga IV till medicinalstyrelsens skrivelse den 21 oktober 1927 med reviderad plan för anskaffning av platser för den statliga sinnessjukvården.

Översikt över ökningen av antalet platser enligt förslaget C alt. I.

Å r	A n t a l e t p l a t s e r									
	vid årets början			tillkomst under året				vid årets slut		
	sinnes- sjuka	sinnes- slöa	summa	anstalt	sinnes- sjuka	sinnes- slöa	summa	sinnes- sjuka	sinnes- slöa	summa
1/10 1927	10,944	1) 649	11,593	Lunds C-paviljonger	44	—	44	10,988	1) 649	11,637
1928	10,988	1) 649	11,637	—	—	—	—	10,988	1) 649	11,637
1929	10,988	1) 649	11,637	Lunds klinik	100	—	—	—	—	—
—	—	—	—	Sala kaserner	—	323	423	11,411	2) 649	12,060
1930	11 411	649	12,060	Örebro kaserner	—	323	—	—	—	—
—	—	—	—	Piteå hospital	148	—	—	—	—	—
—	—	—	—	Vänerns borgs kaser- ner	566	283	1,320	12,451	3) 929	13,380
1931	12,451	929	13,380	Nya platser vid hospital	150	—	—	—	—	—
—	—	—	—	Länsplatser vid hos- pital	303	—	453	12,904	3) 929	13,833
1932	12,904	929	13,833	—	—	—	—	12,904	3) 929	13,833
1933	12,904	929	13,833	Växjö hospitals ut- vidgning ..	460	—	—	—	—	—
—	—	—	—	Visby hospital	200	—	—	—	—	—
—	—	—	—	Umeå hospital	880	—	1,540	14,444	3) 929	15,373
1934	14,444	929	15,373	Jönköpings kaser- ner	1,200	—	—	—	—	—
—	—	—	—	2 paviljonger i Hal- singborg	200	—	1,400	15,844	3) 929	16 773
1935	15,844	929	16,773	—	—	—	—	15,844	3) 929	16,773
1936	15,844	929	16,773	—	—	—	—	15,844	3) 929	16,773
1937	15,844	929	16,773	Nytt hospital i Gäv- leborgs län	1,089	—	—	—	—	—
—	—	—	—	2 universitetsklini- ker	200	—	1,289	17,133	3) 929	18,062
				Summa	5,540	929	6,469			

Anmärkning. Tillkomsten av nya platser har beräknats från slutet av det år, under vilket statsmyndigheterna beviljat slutligt anslag.

Från slutsumman av antalet platser för sinnessjuka vid 1937 års slut 17,133
skola avdragas indragna platser å:

Malmö asyl	124
Visby hospital	63
Vadstena hospital	66
	<u>253</u>

16,880

¹⁾ Vårdas å statshospital.

²⁾ Därav å Salaanstalten 323.

³⁾ Samtliga å anstalterna i Sala, Örebro och Vänersborg.

•FÖRSLAG TILL
•UMEÅ HOSPITAL
ALT. B.

JÄRNVÄGSSPÅR

GRUSTAG

LANDSVÄG FRÅN VÄNNÄS TILL UMEÅ

UME ÄLV.

0 100 200 300 METER.

KYRKA

FÖRTECKNING ÖVER BYGGNADERNA

I	ADMINISTRATIONSBYGGNAD
II	ÖPPENDÖRRPÅV. FÖR KVINNOR
III	PÅV. FÖR LUGNA
IV	" " OROLIGA
V	ARBETSPÅV. FÖR
VI	ÖPPENDÖRRPÅV. FÖR MÄN
VII	PÅV. FÖR LUGNA
VIII	" " OROLIGA
IX	ARBETSPÅV. FÖR
X	KYRKA
XI	BOSTADSHUS FÖR KVINNL. SJUKVÅRDSPERSONAL
XII	EKONOMIBYGGNAD
XIII	ÅNGPANNEHUS
XIV	VERKSTADSHUS
XV	BOSTADSHUS FÖR CHEFSLÄKARE
XVI	" " ÖVER
XVII	" " HOSPITALSLÄKARE OCH SYSSLOMAN
XVIII	BYGGNAD FÖR MASKINMÄSTARE M.F.L.
XIX	" " OGIFT MANL. PERSONAL
XX	" " MED 8 BOST. OM 2 RUM OCH KÖK
XXI	" " " " " " " " " " " "
XXII	" " " " " " " " " " " "
XXIII	PORTVAKTSHUS
XXIV	UPPTAGNINGSPÅV.
XXV	OBDUKTION

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården	3.
Inledning	3.
Medicinalstyrelsens plan den 21 oktober 1927	16.
Departementschefen	20.
Ordnandet av vården av vuxna vanartade sinnesslöa (asociala imbecilla)	36.
Inledning	36.
Professorn Petréns utredning	42.
Yttranden över Petréns utredning	63.
Departementschefen	70.
Omändring av Västmanlands trängkärs kasernetablisement i Sala till anstalt för manliga asociala imbecilla	77.
Kasernkommitténs förslag	78.
Yttranden över kasernkommitténs förslag	86.
Departementschefen	95.
Omändring av Svea trängkärs kasernetablisement i Örebro till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla	109.
Kasernkommitténs förslag	110.
Yttranden över kasernkommitténs förslag	117.
Departementschefen	125.
Omändring av Västgöta regementes kasernetablisement i Vänersborg till sinnessjukanstalt	134.
Kasernetablisementets framtida användning	135.
Kasernkommitténs förslag	137.
Yttranden över kasernkommitténs förslag	140.
Departementschefen	142.
Omändring av kasernetablisementet	146.
Kasernkommitténs förslag	146.
Yttranden över kasernkommitténs förslag	153.
Departementschefen	166.
Uppförande av ett hospital vid Umeå	173.
Plats för hospitalet m. m.	175.
Departementschefen	187.
Medicinalstyrelsens förslag rörande hospitalets anordnande	190.
Yttranden över medicinalstyrelsens förslag	202.
Förnyat utlåtande av medicinalstyrelsen	206.
Departementschefen	211.
Utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m.	224.
Ifrågasatta ändringsarbeten vid Lunds hospital	228.
Sammanfattning. Vissa särskilda frågor beträffande de föreslagna byggnadsarbetena m. m. Anslagsberäkning	230.
Departementschefens hemställan	234.
Bilaga:	
Medicinalstyrelsens plan för anskaffning av platser för den statliga sinnessjukvården	237.